

รายงานวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ข้อเด่นข้อด้อยขององค์การและกระบวนการบริหารจัดการ
องค์การพระพุทธศาสนาของประเทศไทยในเชิงประสิทธิภาพด้านคุณค่าต่อพระพุทธศาสนา

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดุษฎี ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์

โครงการวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งในโครงการวิจัยพุทธศาสนศึกษา

ของ

ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปี พ.ศ. 2558

รายงานวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ข้อเด่นข้อด้อยขององค์การและกระบวนการบริหารจัดการ
องค์การพระพุทธศาสนาในประเทศไทยในเชิงประสิทธิภาพด้านคุณค่าต่อพระพุทธศาสนา

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดุษฎี ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์

โครงการวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งในโครงการวิจัยพุทธศาสนศึกษา

ของ

ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปี พ.ศ. 2558

ข้อมูลและความเห็นในงานวิจัยนี้เป็นผู้วิจัย ศูนย์พุทธศาสนศึกษาไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีด้วยบุคคลสำคัญต่างๆ ดังต่อไปนี้ อันดับแรกข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์กิตติคุณปรีชา ช่างขวัญยืน ผู้อำนวยการศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่กรุณาให้โอกาสข้าพเจ้าได้รับทุนวิจัยจากโครงการวิจัยพุทธศาสนศึกษา ศูนย์พุทธศาสนศึกษาประจำปี พ.ศ. 2557 รวมทั้งคำแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้วิจัยเสมอมา ขอขอบคุณพี่สังเวียน พี่เฟื่อง ที่ช่วยประสานงานต่างๆ ตั้งแต่ข้าพเจ้ายังเป็นนิสิตจนได้มีโอกาสร่วมทำงานวิจัยกับศูนย์พุทธศาสนศึกษา ขอขอบใจลูกศิษย์หลายคน อาทิ คุณสุวรา สาครสวัสดิ์ คุณธรรมจักร พักสุวรรณ์ นิตกรปฏิบัติกร สำนักงานอัยการจังหวัดนครราชสีมา คุณณัฐพล สัจกุล คุณพรชนกชาติธานี คุณดวงพร ตรีบุบผา คุณสุพิศตรา ทองคำ รวมถึงนักศึกษาอีกหลายคนที่ไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้ อดีต นักศึกษาเหล่านี้ ได้ช่วยข้าพเจ้าในการค้นคว้าและจัดพิมพ์ข้อมูลต่างๆ อย่างสุดความสามารถ ขอขอบคุณนิพนธ์ โพธิ์กานนท์ เพื่อนรักที่ช่วยขัดเกลบทศดัยย่อภาษาอังกฤษมาตลอด

ขอกราบนมัสการพระอาจารย์และอาจารย์ในด้านปริยัติและปฏิบัติของข้าพเจ้าทุก ท่านที่ได้กรุณาถ่ายทอดความรู้ในพระธรรมวินัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้แก่ข้าพเจ้าตลอดมาและตลอดไป ข้าพเจ้าขอขอบคุณครอบครัวของข้าพเจ้าที่ให้กำเนิดและเลี้ยงดูข้าพเจ้าเป็นอย่างดีเสมอมา รวมถึงกัลยาณมิตรหลายท่านที่เป็นกำลังใจให้ข้าพเจ้า ที่สำคัญที่สุดคือปิยภรรยาของ ข้าพเจ้าที่อยู่เคียงข้างข้าพเจ้าในทุกฤดูกาลของชีวิตที่ผ่านมาและยอมสละเวลาของเราให้เป็นธรรมทานในการเขียนงานวิจัยนี้เพื่อเป็นประโยชน์แก่วงการพระพุทธศาสนาสืบไป คุณความดีอันใดที่เกิดจากงานวิจัยนี้ ข้าพเจ้าขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชาแด่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ ต่อเหล่าเวไนยสัตว์ ขอน้อมถวายเป็นธรรมบูชาแด่พระสังฆมณฑลอันสว่างไสวดุจดวงอาทิตย์อันเจิดจ้าและขอน้อมถวายเป็นสังฆบูชาแด่พระอริยสงฆ์ผู้เป็นเนื้อนาบุญอันยิ่งใหญ่อุดม ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณความดีทั้งหมดนี้เป็นเครื่องสักการบูชาแด่พระรัตนตรัยด้วยเศียรเกล้าและขอให้ทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมกับงานวิจัยนี้ รวมถึงสรรพชีวิตทั้งหลายในทั่วสากลจักรวาลนี้จงได้รับส่วนแห่งธรรมทานครั้งนี้โดยทั่วถึงกัน

ชื่อโครงการวิจัย การวิเคราะห์ข้อเด่นข้อด้อยขององค์การและกระบวนการบริหารจัดการ องค์การพระพุทธรศาสนาของประเทศไทยในเชิงประสิทธิภาพด้านคุณค่าต่อพระพุทธรศาสนา

ชื่อผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดุษฎี ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยขององค์การและกระบวนการบริหารจัดการองค์การพระพุทธรศาสนาของประเทศไทยในปัจจุบันโดยเฉพาะที่เป็นหน่วยงานของรัฐและเพื่อหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงการบริหารจัดการเพื่อขจัดข้อด้อยและเพิ่มประสิทธิภาพให้เกิดแก่คุณค่าแก่พระพุทธรศาสนาที่ยั่งยืนโดยศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์การพระพุทธรศาสนาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (ฉบับปรับปรุงแก้ไข พ.ศ. 2535) โดยกรอบการบริหารจัดการตามพระธรรมวินัยคือต้องบริหารอย่างเปิดเผยและเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านโดยไม่ได้หวังให้มีการยกย่องใดๆ ตามหลักการบริหารอิทธิกรณ 4 ด้วยอิทธิกรณสมณะหรือวิธีการจัดการอิทธิกรณ 7 อย่าง

การบริหารจัดการองค์การพระพุทธรศาสนาในสมัยพุทธกาลใช้พระธรรมวินัยเป็นหลักแต่เมื่อพระพุทธรศาสนาเข้าสู่ประเทศไทยการบริหารจัดการองค์การพระพุทธรศาสนาได้เปลี่ยนแปลงไปตามรูปแบบการปกครองของอาณาจักร แต่เมื่อมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ .ศ. 2505 จนถึงฉบับปรับปรุงแก้ไข พ .ศ. 2535 แม้ประเทศปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยแต่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์กลับมีรูปแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จึงทำให้การบริหารจัดการอิทธิกรณทั้ง 4 ด้วยอิทธิกรณสมณะทั้ง 7 เกิดปัญหาต่างๆ เช่น ความล่าช้า ความไม่เป็นธรรม ความไม่ชัดเจนตามพระธรรมวินัยและส่งผลต่อศรัทธาของประชาชน ข้อดีของการบริหารจัดการองค์การพระพุทธรศาสนาในปัจจุบันคือความเป็นเอกภาพและมีความใกล้ชิดกับรัฐ ข้อเสียได้แก่ การประทุษร้ายต่อพระธรรมวินัยและความเสื่อมศรัทธาของประชาชน ทั้งนี้เพราะปัจจัยแวดล้อม 3 ประการคือ 1) พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 2) โครงสร้างของมหาเถรสมาคม และ 3) ระบบสมณศักดิ์

แนวทางแก้ไข คือ 1) แก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้มีความทันสมัย และบัญญัติขอบเขตอำนาจของอาณาจักรและพุทธจักรให้ชัดเจน เพื่อไม่ให้มีความซ้ำซ้อนและล่าช้า 2) ปรับโครงสร้างมหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธรศาสนาแห่งชาติ ให้ลดขั้นตอนการทำงานและมีการกระจายอำนาจให้ส่วนท้องถิ่น เพื่อความรวดเร็วและเป็นธรรม และ 3) แก้ไขระบบสมณศักดิ์ ออกจากตำแหน่งบริหารเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเรื่องผลประโยชน์และการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบเพื่อทำให้การบริหารจัดการเป็นไปตามพระธรรมวินัยอย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ

Project Title An Analysis of the Strengths and Weaknesses of the Management Systems of Thai Buddhist Organizations in Terms of their Effectiveness and Contribution to Buddhism

Name of the Investigators Assistant Professor Danai Preechapermpasit

Abstract

This research project is intended to analyze the strengths and weaknesses of the management systems within Buddhist organizations, in particular, the public Buddhist entities in Thailand. Its purpose is to help identify the weaknesses within, and find ways to increase the effectiveness of, these systems. This research was based upon studies of documentations around Buddhist organization management during the Buddha's time and the original Sangha Act 1962 (amended in 1992). The general framework for good management, according to the dharma vinaya, is that it should be transparent and for the best interest of the public, and that one should expect no benefits for oneself. The Four Adhikaraṇa or seven principles of problem management (Adhikaraṇasamatha) should be followed as best practices for organization management.

The management systems of Buddhist organizations during the Buddha's time followed the dharma vinaya, as clearly laid out by the Buddha. When Buddhism entered Thailand, the systems had to adapt to fit the governance and culture of the country. However, the Sangha Act 1962 (amended in 1992) maintains Buddhist organizational management systems that resemble those of an absolute monarchy even though the Thailand's political system has become a constitutional democracy. This absolute system in the Buddhist sphere has caused many issues such as delays, injustice, and ambiguity – and ultimately has shaken the faith of Thai citizens. The pros of the system are it encourages unity and close connection to the state and to key leaders. However, the cons include distorting the dharma vinaya and deteriorating the faith of local citizens due to three main factors: (1) The Sangha Act 1962, (2) structure of the Sangha Supreme Council of Thailand, and (3) seniority system of monks

Recommendations:

1. Revise the Sangha Act to be more current and establish clear boundaries between the state's governance and the sangha governance to avoid duplication and delays.
2. Re-structure the Sangha Supreme Council of Thailand and National Office of Buddhism and simplify operational processes. In addition, decentralize and empower the local authority to make decisions that are efficient and fair.
3. Remove the seniority system from the managerial position to avoid the issue around personal benefits and potential abuse of power, and to allow the systems to be effective and following dharma vinaya.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ข
บทคัดย่อภาษาไทย	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	1
1.3 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและเอกสารอ้างอิง	1
1.4 วิธีดำเนินการวิจัย	5
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	6
1.6 ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	6
1.7 สถานที่ทำการวิจัยหรือเก็บข้อมูล	6
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้	6
บทที่ 2 การบริหารจัดการพระพุทธศาสนาในพระธรรมวินัย	7
2.1 ความหมายของการบริหาร	7
2.1.1 การบริหารรูปธรรม	7
2.1.2 การบริหารนามธรรม	9
2.2 การบริหารจัดการในสมัยพุทธกาล	11

2.3	วัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการ	14
2.4	การบริหารจัดการคณะสงฆ์	18
2.4.1	เรื่องที่ต้องจัดการ (อธิกรณ์ 4)	19
2.4.2	วิธีการบริหาร (อธิกรณ์สมณะ 7)	20
2.4.3	วิธีจัดการอธิกรณ์	22
2.4.3.1	วิธีจัดการวิวาทาธิกรณ์	23
2.4.3.2	วิธีจัดการอนุวาทาธิกรณ์	25
2.4.3.3	วิธีการจัดการอาปัติตาธิกรณ์	26
2.4.3.4	วิธีจัดการกิจจาธิกรณ์	26
2.5	คุณค่าของการบริหารจัดการในพระธรรมวินัย	28
บทที่ 3	การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย	32
3.1	การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย	33
3.2	การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยา	35
3.3	การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในสมัยธนบุรี จนถึงรัชกาลที่ 4 ในสมัยรัตนโกสินทร์	36
3.4	การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงก่อน พ.ศ. 2484	38
3.5	การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในช่วง พ.ศ. 2484 – ก่อน พ.ศ. 2505	42
3.6	การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในช่วง พ.ศ. 2505 – พ.ศ. 2535	44
3.7	การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในช่วง พ.ศ. 2535 – ปัจจุบัน	47
บทที่ 4	ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนา	54
4.1	ปัญหาการบริหารจัดการวิวาทาธิกรณ์	54
4.1.1	กรณีสันตติอศกกับการตีความพระธรรมวินัย	54

4.1.2	กรณีธรรมกายกับคำสอนเรื่องนิพพานและพระไตรปิฎก	59
4.1.3	กรณีพระเกษมกับการตบหน้าพระพุทธรูป	65
4.2	ปัญหาการบริหารจัดการอนุวาทิกรณ	70
4.2.1	กรณีพระนิกรเสพเมถุน	71
4.2.2	กรณีพระยันตระเสพเมถุน	72
4.2.3	กรณีพระภาวนาพุทโธเสพเมถุน	73
4.2.4	กรณีหลวงปู่เณรคำเสพเมถุน	75
4.3	ปัญหาการบริหารจัดการอาบัติตาทิกรณ	79
4.3.1	กรณีสามเณรแอและพระอิสรมุณีต้องอาบัติ	80
4.3.2	กรณีพระธัมมชโยยกยอกทรรพ์	83
4.3.3	กรณีหลวงปู่พุทธอิสระกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง	86
บทที่ 5	ข้อดีข้อเสียของการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนา	91
5.1	ข้อดีการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน	91
5.1.1	ความเป็นเอกภาพ	92
5.1.2	ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐ	94
5.2	ข้อเสียของการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน	96
5.2.1	การประทุษร้ายต่อพระธรรมวินัย	97
5.2.2	ความเสื่อมศรัทธาของประชาชน	102
5.3	ปัจจัยแวดล้อมของการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนา	105
5.3.1	พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505	106
5.3.2	โครงสร้างของมหาเถรสมาคม	110
5.3.3	ระบบสมณศักดิ์	113
บทที่ 6	ข้อเสนอแนะการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน	122
6.1	การแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้มีความทันสมัย	122
6.2	การปรับโครงสร้างมหาเถรสมาคมและ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	128
6.3	การแก้ไขระบบสมณศักดิ์	135

บทที่ 7 สรุป	140
รายการอ้างอิง	144
บรรณานุกรม	152

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 โครงสร้างการบริหารจัดการในสมัยพุทธกาล	13
ตารางที่ 2 การจัดการอิทธิฤทธิ์ด้วยอิทธิภณสมณะ	27
ตารางที่ 3 โครงสร้างการบริหารศาสนจักรและอาณาจักรในสมัยสุโขทัย	34
ตารางที่ 4 โครงสร้างการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์สมัยอยุธยา	35
ตารางที่ 5 โครงสร้างการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 1 – 4	38
ตารางที่ 6 โครงสร้างการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121	40
ตารางที่ 7 โครงสร้างการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ ก่อนการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484	42
ตารางที่ 8 โครงสร้างการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ ตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484	43
ตารางที่ 9 โครงสร้างการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ ตาม พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505	47
ตารางที่ 10 โครงสร้างของมหาเถรสมาคม	48
ตารางที่ 11 โครงสร้างส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	51

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ในปัจจุบันมีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับองค์การและกระบวนการบริหารจัดการองค์การ พระพุทธศาสนาของประเทศไทยซึ่งปรากฏเป็นคำวิพากษ์วิจารณ์อยู่เนืองๆ เช่น “เจ้าอาวาสมีอำนาจมากเกินไป” หรือ “หาผู้รับผิดชอบตอบปัญหาที่สังคมถามไม่ได้” หรือ “ไม่มีใครรับผิดชอบเมื่อมีการกระทำผิด มีนศาสนา” ทั้งนี้ จากคำวิจารณ์ดังกล่าว องค์การพระพุทธศาสนาทั้งองค์การอิสระและองค์การที่เป็นทางการ องค์การที่เป็นทางการควรมีระบบบริหารจัดการอย่างไรให้ทำหน้าที่เพื่อพระพุทธศาสนาได้ครบถ้วนในสภาพการณ์ปัจจุบัน ทำอย่างไรจึงจะไม่เกิดช่องว่างในระบบการบริหารจัดการและมีผู้รับผิดชอบ องค์การต่างๆ ควรมีการจัดการ ควบคุมดูแลหรือสร้างความร่วมมือกันเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพด้านคุณค่าอย่างไร การที่จะไปสู่จุดหมายดังกล่าวได้ต้องวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยขององค์การพระพุทธศาสนาต่างๆ ในเชิงระบบ โดยเฉพาะองค์การและหน่วยงานด้านพระพุทธศาสนาของรัฐเพื่อให้เห็นสภาพจริงอันจะนำไปสู่การเสนอทางแก้ไขที่เป็นรูปธรรมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1.2.1 เพื่อวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยขององค์การและกระบวนการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาของประเทศไทยในปัจจุบันโดยเฉพาะที่เป็นหน่วยงานของรัฐ

1.2.2 เพื่อหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงการบริหารจัดการเพื่อขจัดข้อด้อยและเพิ่มประสิทธิภาพให้เกิดแก่คุณค่าแก่พระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

1.3 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและเอกสารอ้างอิง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้มีค่อนข้างมาก งานที่มีความสำคัญและมีประเด็นต่างๆ ที่น่าสนใจและทำให้งานวิจัยนี้สามารถศึกษาต่อได้ มีดังต่อไปนี้ งานวิจัยแรกๆ ที่กล่าวถึงเรื่องนี้ได้แก่ “การเคลื่อนไหวของยูวสงฆ์ไทยรุ่นแรก พ.ศ. 2477 – 2484 ของคณิศร จันทบุตร จัดพิมพ์เมื่อปี 2528 โดยมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ที่กล่าวถึงสภาพ สังคมและปัญหาพื้นฐานของการปกครองคณะสงฆ์โดยเน้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรและอาณาจักรอันเป็นผลกระทบต่อสังคมและการปกครองคณะสงฆ์จนทำให้เกิดคณะปฏิสังขรณ์การพระศาสนาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนทำให้รัฐบาลในขณะนั้นเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้อง

แก้ไขพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์เพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์อันส่งผลต่อสังคมและการเมืองไทยในช่วงนั้น งานนี้เป็นงานวิจัยแรกๆ ที่กล่าวถึงปัญหาในด้านการปกครองคณะสงฆ์ที่เกิดขึ้นหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองของบ้านเมือง

งานวิจัยเรื่อง “สมเด็จพระมหา สมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส : งานและพระดำริด้านการศึกษาและการปกครอง” ในปี 2546 โครงการวิจัยพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยศาสตราจารย์ ดร. สิทธิ บุตรอินทร์ หัวหน้าโครงการวิจัย อาจารย์ปรีชา บุญศรีตันและนายสุพัฒน์ โตวิจักษณ์ชัยกุล ได้ศึกษาวิเคราะห์ตีแนวพระดำริด้านการศึกษาและการปกครองของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ผลการศึกษาวิจัยพบว่าพระองค์ทรงบริหารปกครองคณะสงฆ์โดยทรงร่วมมือกับฝ่ายบ้านเมือง มีฐานพระดำริมาจากแนวความคิดในการปกครองบริหารทางประกอบกันคือ 1) พุทธบัญญัติในการปกครอง คือ พระธรรมวินัย เช่น ระบบอุปถัมภ์อาจารย์กับสัททวิหริกอันเตวาสิก 2) กฎหมายฝ่ายอาณาจักร 3) จารีตประเพณีของสังคม แนวพระดำริด้านการปกครองบริหารยังคงมีลักษณะเน้นมัชฌิมนิยมด้วย ทรงดำเนินการปกครองบริหารคณะสงฆ์ให้มีระเบียบและเป็นระบบ เป็นแนวพระดำริที่สืบเนื่องมาจากกาจัดการศึกษาของชาติในหัวเมือง ทรงดำเนินนโยบายการปกครองแบบกระจายอำนาจสู่มณฑลต่างๆ ที่พระราชอาณาจักร โดยมีผู้อำนวยการศึกษามณฑลและพระสงฆ์ในมณฑลต่างๆ เป็นผู้สนองงานและรายงานความเป็นไปของคณะสงฆ์ให้ทรงทราบเพื่อความเป็นระบบและมีระเบียบในการปกครองบริหาร พระองค์จึงได้เสนอให้มีพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) ขึ้น งานวิจัยนี้ทำให้รู้ว่ามีแนวคิดและเหตุปัจจัยอะไรบางอย่างที่ทำให้เกิดมหาเถรสมาคมขึ้น

นวพร เรื่องสกุล ได้วิจัยในโครงการวิจัยพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2548 เรื่อง “หลักการในการสั่งและบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้างานวิจัยนี้ทำให้พบว่าการบริหารพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าหากเปรียบกับการบริหารองค์กรแล้ว พระพุทธเจ้าทรงมีภาวะผู้นำสูงที่มีประสิทธิภาพ น่าเชื่อถือและไว้วางใจ การบัญญัติสิกขาบทต่างๆ ก็จำเป็นต้องมีเช่นเดียวกับระเบียบข้อบังคับสำหรับพนักงาน ความสัมพันธ์ระหว่างอุปถัมภ์กับสัททวิหริกเป็นจุดการสอนงานแบบมีผู้ฝึกสอน งานสุดท้ายของการบริหารงานพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าคือการส่งมอบมรดกธรรมให้แก่พุทธบริษัทและมอบระเบียบต่างๆ คือพระวินัยเพื่อให้ผู้ที่ตั้งใจเดินทางตามอริยมรรคสามารถไปต่อได้อย่างมั่นคงและมั่นใจ เพราะมรดกของพระพุทธเจ้าไม่ได้อยู่ที่การสืบทอดตำแหน่งโดยบุคคล งานวิจัยนี้ทำให้พบว่าพระพุทธเจ้าทรงใช้หลักการเป็นตัวแทนในการบริหารพระพุทธศาสนาของพระองค์แทนบุคคล

รายงานวิจัยเรื่อง “บทบาทและผลงานของมหาเถรสมาคม ” โดยนายณภานา อนุพงศ์พัฒน์ โครงการวิจัยพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2549 ณภานาได้ศึกษาบทบาทของมหาเถรสมาคมตั้งแต่พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) จนถึง พ.ศ. 2484 ที่รูปแบบ

การปกครองคณะสงฆ์ได้เปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะการปกครองบ้านเมืองที่แบ่งอำนาจเป็น ๒ ส่วนตามระบอบประชาธิปไตยจนถึงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่กฎหมายได้กำหนดให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ไทย นกานตพบว่าโครงสร้างการปกครองรูปแบบดังกล่าวเมื่อต้องพบกับปัญหาต่างๆ ของคณะสงฆ์ ภายใต้บริบทของสังคมปัจจุบัน เช่น กรณีสันติอโศก วัดพระธรรมกาย ให้การแก้ไขปัญหานั้นไปอย่างล่าช้าและไม่เหมาะสมต่อสถานการณ์ งานวิจัยนี้ทำให้เห็นถึงปัญหาในอดีตของมหาเถรสมาคมที่อาจเชื่อมโยงมาถึงปัญหาต่างๆ ในปัจจุบันได้

พระมหาอุดม สารเมธีสารบรรณ บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ทำวิทยานิพนธ์ในปี 2546 เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีนิคหกรรมในพระวินัยปิฎกกับกฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม” วิทยานิพนธ์นี้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของเรื่องนิคหกรรมที่ปรากฏในพระธรรมวินัยกับกฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคมว่ามีความเหมือนกันในเรื่องประเภทของนิคหกรรม ลักษณะความผิดที่สัมพันธ์กับศีลธรรมและจริยธรรมในฐานะที่เป็นกระบวนการการปราบหรือฝึกฝนบุคคลผู้เก้อยาก สำหรับความแตกต่างกันคือวิธีการลงนิคหกรรม วิธีการที่จะพ้นจากความผิด คุณสมบัติของผู้ตัดสินหรือพระวินัยธรและความถูกต้องตามพระธรรมวินัย กล่าวคือในพระธรรมวินัย สงฆ์จะเป็นผู้ดำเนินการลงนิคหกรรมในทุกขั้นตอนแต่มหาเถรสมาคมให้เป็นหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งการปกครองตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาสขึ้นไปจำนวนตั้งแต่ 1 – 3 รูป โดยไม่ได้ให้สงฆ์เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการลงนิคหกรรมแต่อย่างใด วิทยานิพนธ์นี้จึงทำให้เห็นถึงปัญหาของมหาเถรสมาคมที่ดำเนินการเรื่องนิคหกรรมไม่เป็นไปตามพระธรรมวินัย

สมบุรณ์ วชิรบุรณ์สุข คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ทำวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตเรื่อง “การควบคุมการใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยศาลปกครอง” ในปี 2551 การศึกษานี้พบว่าการใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2505 ก่อนมีศาลปกครองนั้น ศาลยุติธรรมได้รับคำฟ้องมีคำสั่งและคำพิพากษาในคดีเกี่ยวกับองค์กรพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมากแต่เมื่อมีศาลปกครองเกิดขึ้นศาลกลับไม่รับคดีเหล่านั้นโดยให้เหตุผลว่าคณะสงฆ์หรือองค์กรพุทธศาสนานั้นมีกระบวนการเยียวยาและสร้างความเป็นธรรมภายในองค์กรที่เหมาะสมเป็นระบบดีแล้ว สมบุรณ์ได้ตั้งข้อสังเกตว่าศาลปกครองมิได้แยกแยะการกระทำขององค์กรพระพุทธศาสนาว่ามี 2 แดนคือ แดนที่อาศัยพระธรรมวินัยโดยเฉพาะซึ่งศาลปกครองไม่ควรเข้าไปควบคุมตรวจสอบและแดนที่อาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งศาลปกครองไม่อาจปฏิเสธการควบคุมตรวจสอบได้เลยเนื่องจากการใช้อำนาจตามกฎหมายของฝ่ายปกครอง งานวิจัยนี้อาจทำให้พบสาเหตุสำคัญที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการบริหารจัดการขององค์กรในพระพุทธศาสนาได้

วิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการจัดองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ไทย” โดยพระสมรรตชัย มั่งคามี ในปี 2552 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยานิพนธ์นี้พบว่า รูปแบบขององค์กรการปกครองคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นของสมัยรัชกาลที่ 5 มีความสอดคล้องและเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับรูปแบบขององค์กรการปกครองในฝ่ายอาณาจักร ในยุคที่มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มีหลักการสำคัญคือยกเลิกระบบสภาทั้งหมด รื้อฟื้นมหาเถรสมาคมขึ้นมาใหม่ โดยมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธาน และมอบอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ทั้งหมดไว้กับมหาเถรสมาคมแต่ปัญหาของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ก็คือความล่าช้าของการบริหารจัดการ เนื่องจากได้ยกเลิกองค์กรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้งหมดแล้วรวบอำนาจไว้ที่มหาเถรสมาคม ต่อมาจึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยการให้อำนาจสมเด็จพระสังฆราชเพิ่มองค์กรการบริหารกิจการคณะสงฆ์เข้ามาช่วยมหาเถรสมาคมเรียกว่าคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ตามมติมหาเถรสมาคม แต่ปัญหาก็เกิดขึ้นอีกด้วยว่าอำนาจการบริหารจัดการ การตัดสินใจยังคงขึ้นอยู่กับมหาเถรสมาคม คณะอนุกรรมการจึงไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ

อย่างไรก็ดี ในปี 2554 มีบทความวิจัยเรื่อง “คณะสงฆ์ไทยกับธรรมาภิบาล” โดยณภัทรฐานवासก์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ได้ศึกษาเรื่องการนำหลักธรรมาภิบาลไปปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยนำเอาหลักธรรมาภิบาลสากล 6 องค์ประกอบ คือ (1) หลักนิติธรรม (2) หลักคุณธรรม (3) หลักความโปร่งใส (4) หลักการมีส่วนร่วม (5) หลักสำนึกรับผิดชอบ และ (6) หลักความคุ้มค่า มาทำการศึกษาวิเคราะห์พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 จากผลการวิจัย ภัทรพบว่ามหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุดที่สามารถตรากฎหมายมหาเถรสมาคมเพื่อเป็นเครื่องมือหนึ่งในการ ส่งเสริมให้ เกิดการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

พระมหาไชว์ ทสฺสนีโย (ผลเจริญ) ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก สาขาการจัดการภาครัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต เมื่อปี 2553 เรื่อง “การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ไทยตามหลักธรรมาภิบาล” การวิจัยนี้ศึกษารูปแบบและประวัติการบริหารการปกครองคณะสงฆ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ ปัญหาอุปสรรคของการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันและเพื่อเสนอรูปแบบการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ไทยที่มีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยพบว่า นโยบาย ขาดความชัดเจน เมื่อเทียบกับองค์กรของรัฐและภาคธุรกิจเอกชน ขาดเป้าหมายวัตถุประสงค์ ยุทธศาสตร์ในการทำงานทั้งระยะสั้นและระยะยาว ขาดตัวชี้วัดความสำเร็จของการดำเนินงาน คือ แผนการทำงาน เจ้าคณะพระสังฆาธิการไม่ได้เข้าไปดูแลสอดส่องพระสงฆ์ สามเณรภายใต้การปกครองอย่างแท้จริง ผู้บริหารคณะสงฆ์และผู้บริหารมักมีอายุมาก กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง มติ

มหาเถรสมาคมไม่ค่อยได้รับการปฏิบัติตาม ขาดการติดตามผลอย่างมีประสิทธิภาพ การกระจายอำนาจของการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ค่อนข้างน้อย

พระวศก ปญญาอกุโฆ ได้ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก สาขาวิชานโยบายและบริหารสังคมบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต เมื่อปี 2554 เรื่อง “แนวทางการกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์” ในปี โดยผลวิจัยพบว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคมจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับบทบาทของผู้นำที่ ต้องบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปแบบกระจายอำนาจ ตรวจสอบได้ เข้าใจสังคม ปรับค่านิยมให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน โดยคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายและเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างยั่งยืน โดยใช้หลัก “BUDDHA” ซึ่งย่อมาจาก ค่านิยมในสังคม (B=Behavior) หลักการเข้าใจสังคม (U=Understanding) หลักการอำนวยการบริหาร (D = Directing) หลักการกระจายอำนาจ (D = Decentralization) หลักความศรัทธาต่อหลักธรรม (H =Honesty) หลักการตรวจสอบ (A=Accountability) การบริหารองค์กรตามหลักของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นองค์ความรู้สำหรับมหาเถรสมาคมและเจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกระดับชั้นควรนำไปปรับใช้เป็นแนวทางการกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์

งานวิจัยทั้งหมดนี้ล้วนเป็นงานที่เกี่ยวข้องและได้ศึกษาถึงการบริหารจัดการและการปกครองคณะสงฆ์ตามยุคต่างๆ จนเกือบจะสมบูรณ์แล้ว อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่ผ่านมายังไม่มีงานใดที่กล่าวถึงการวิเคราะห์ข้อเด่นข้อด้อยขององค์กรและกระบวนการบริหารจัดการองค์กรพระพุทธศาสนาของประเทศไทยในเชิงประสิทธิภาพที่มีผลด้านคุณค่าต่อพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณค่าด้านพระธรรมวินัยที่ยังไม่มีงานวิจัยใดที่กล่าวถึงเรื่องนี้อย่างชัดเจน ดังนั้นในงานวิจัยนี้จะศึกษาในประเด็นดังกล่าวเพื่อให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการ “วิจัยเอกสาร” โดยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่างๆ ตั้งแต่เอกสารปฐมภูมิเช่น พระไตรปิฎกและอรรถกถา เอกสารทางประวัติศาสตร์ เอกสารทุติยภูมิ เช่น งานวิจัยและหนังสือทางวิชาการต่างๆ รวมทั้งเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจะทำการรวบรวมข้อมูลวิจัยให้รอบด้าน เมื่อทำการรวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งหมดมาประมวลผลและวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักพระธรรมวินัยที่ตั้งไว้เป็นกรอบเพื่อศึกษาข้อเท็จจริงที่ปรากฏว่ามีจุดเด่น จุดด้อยอย่างไรตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ เมื่อวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วนทุกแง่มุมแล้ว ผู้วิจัยจะนำเสนอวิธีแก้ปัญหาและข้อเสนอแนะที่เหมาะสมต่อไป

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับองค์การพระพุทธศาสนาในอดีตและปัจจุบัน ในงานวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะองค์การที่เป็นทางการโดยเฉพาะที่เป็นหน่วยงานของรัฐคือมหาเถรสมาคมและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยเน้นศึกษาที่การบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ตั้งแต่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เป็นต้นมา

1.6 ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

มกราคม 2557 – ธันวาคม 2557 (โครงการวิจัย 1 ปี)

1.7 สถานที่ทำการวิจัยหรือเก็บข้อมูล

ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ค้นคว้าจากเอกสารชั้นต้นและชั้นรอง ข้อมูลเอกสารเรื่องกฎหมายจะค้นคว้าจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เอกสารอื่นๆ ค้นจากหอสมุดในมหาวิทยาลัยต่างๆ ในกรุงเทพมหานคร รวมถึงข้อมูลจากเว็บไซต์ทางการของหน่วยงานนั้นๆ ส่วนการสัมภาษณ์จะพิจารณาจากความเหมาะสม

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้

1. ทราบจุดเด่นจุดด้อยขององค์การและกระบวนการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาของประเทศไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะที่เป็นหน่วยงานของรัฐ
2. ได้แนวทางแก้ไขปรับปรุงการบริหารจัดการเพื่อจัดข้อด้อยและเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่พระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

หากงานวิจัยเสร็จสิ้นคาดว่าจะได้รับการตีพิมพ์ในวารสารของศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งเป็นผู้สนับสนุนทุนวิจัยนี้

บทที่ 2

การบริหารจัดการพระพุทธศาสนาในพระธรรมวินัย

ในบทนี้จะกล่าวถึงนิยามของคำว่าบริหารในพระไตรปิฎกและการบริหารจัดการพระพุทธศาสนาในพระธรรมวินัยโดยเริ่มในสมัยพุทธกาลว่าการบริหารจัดการในพระธรรมวินัยนั้นมีวิธีการบริหารและจัดการเรื่องราวของพระสงฆ์หรือที่เรียกว่าอภิศรณอย่างไรบ้าง อภิศรณมีจำนวนเท่าไร วิธีการจัดการอภิศรณหรือเรียกว่าอภิศรณสมณะนั้นมีกี่แบบ อภิศรณแบบใดใช้อภิศรณสมณะแบบใด เพื่อความชัดเจนในการนำมาเป็นกรอบทฤษฎีในการเปรียบเทียบกับการบริหารจัดการพระพุทธศาสนาในปัจจุบันต่อไป

2.1 ความหมายของการบริหาร

คำว่าบริหารในพจนานุกรมนี้มีคำนิยามว่าหมายถึง 1) ออกกำลัง เช่น การบริหารร่างกาย 2) ปกครอง เช่น บริหารส่วนท้องถิ่น , ดำเนินการ, จัดการ เช่น บริหารธุรกิจ 3) กล่าวแก่ เช่น ราชบริหาร 4) คำแถลงไข เช่น พระพุทธบริหาร¹ ก่อนที่จะกล่าวถึงหัวข้อการบริหารจัดการพระพุทธศาสนาในพระธรรมวินัยนั้น ในพระไตรปิฎกมีความหมายของคำว่า “บริหาร” ในหลายแบบ แต่สามารถสรุปได้ว่ามีการบริหารสิ่งที่เป็นรูปธรรมกับสิ่งที่เป็นนามธรรม ดังต่อไปนี้

2.1.1 การบริหารรูปธรรม

การบริหารรูปธรรม ในพระไตรปิฎกใช้คำว่าบริหารตั้งแต่การบริหารครรรค์ เช่น พระพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมดามีอยู่ดังนี้ หนึ่งอื่น ๆ บริหารครรรค์ 9 เดือนบ้าง 10 เดือนบ้างจึงตลอด พระมารดาของพระโพธิสัตว์หาเหมือนอย่างนั้นไม่ พระมารดาของพระโพธิสัตว์บริหารพระโพธิสัตว์ด้วยพระครรรค์ ครบ 10 เดือน ถ้วน จึงประสูติ ข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้² การบริหารรูปธรรมต่อมาเช่น การบริหารร่างกายที่กล่าวว่า “พระสุทินนัถกัณฑ์บุตรนั้นเมื่อบริโภคโภชนาหารที่

---

¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2546), หน้า 609.

² มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ที่ขณิกาย มหาวรรค เล่ม 2 ภาค 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 14 – 15.

สบายและ บริหาร ร่างกายด้วยกิจกรรมการอบและอาบน้ำเป็นต้นให้เกิดกำลังกายแล้ว ”³ รวมถึงการบริหารตนให้สะอาดจากกายทุจริต วจีทุจริตและมโนทุจริต⁴ โดยสรุปก็คือการบริหารชั้น 5 ดังที่ คัมภีร์อรรถกถากล่าวว่า

อุปาทานชั้น 5 ท่านกล่าวว่า เป็นภาวะ ถ้ามว่าด้วยอรรถว่าอะไร ? แก้วว่าด้วยอรรถว่า เป็นภาวะที่จะต้อง บริหาร จริงอยู่ อุปาทานชั้น 5 เหล่านั้น จำต้องบริหารด้วยการให้ ยืน ให้เดิน ให้นั่ง ให้นอน ให้อาบน้ำ แต่งตัว ให้เคี้ยว ให้กิน เป็นต้น จึงชื่อว่าเป็นภาวะ (ของหนัก) เพราะฉะนั้น ท่านจึงเรียกว่า ภาวะเพราะอรรถว่าเป็นภาวะจะต้องบริหาร⁵

นอกจากจะใช้คำว่าบริหารกับวัตถุที่มีชีวิตแล้ว วัตถุที่ไม่มีชีวิตก็สามารถใช้คำว่าบริหารได้ เช่น การบริหารข้าว ดังข้อความว่า

ข้าวสาลีนั้นตั้งแต่หว่านไปมีการบริหาร ดังนี้ แปลงนาต้องมีกระทำกรรมเป็นอย่างดี แล้วเอาพืชวางในที่นั้น รดด้วยน้ำหอม ในเวลาหว่าน ผูกกล้าแพนมีผ้าอยู่เบื้องบนท่าดูจ เพดาน เวลาแก่ก็เกี่ยวรวงข้าวเปลือกทำเป็นกำๆ ผูกเชือกห้อยตากให้แห้ง ลาดจุน ของหอมให้เต็มฉางเก็บ ไว้แล้วเปิด ทุกสามปี ข้าวสาลีแดงกลิ่นหอมที่เก็บไว้ถึงสามปี อย่างนี้ ซ่อมเป็นข้าวสารบริสุทธิ์ ไม่มีเมล็ดดำ จะตกแต่งเป็นของเคี้ยวชนิดต่างๆ ก็ได้ เป็นข้าวสวยก็ได้

การใช้คำว่าบริหารกับวัตถุอื่นๆ เช่น ผ้าจีวร ปรากฏในอุทโทสิตสิกขาบทที่พระพุทธเจ้า ตรัส การบริหารไว้สำหรับภิกษุผู้อธิษฐานไตรจีวรแล้วบริหารอยู่⁷ คำว่าการบริหารยังใช้กับการจัดการใน ระดับรัฐได้ดังเช่น

³ มหามกุฏราชวิทยาลัย , พระวินัยปิฎก เล่ม 1 ภาค 1 มหาวิภังค์ ปฐมภาค และอรรถกถา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 699.

⁴ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคตตรนิกาย เอกนิบาต ทุกนิบาต เล่ม 1 ภาค 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 288.

⁵ มหามกุฏราชวิทยาลัย , พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค เล่ม 3 ภาค 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 59.

⁶ มหามกุฏราชวิทยาลัย , พระสูตรและอรรถกถาแปล มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัลลีสกั เล่ม 2 ภาค 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 18 – 19.

⁷ มหามกุฏราชวิทยาลัย , พระวินัยปิฎก เล่ม 1 ภาค 3 มหาวิภังค์ ปฐมภาค – ทุตติยภาคและอรรถกถา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 718.

นครของเราสมบูรณ์ด้วยสมบัตินี้และนี้ ผู้ที่ปรารถนาจะอยู่ในที่นั้นจงไปตามสบายเถิด และจักได้รับ บริหารอย่างนี้และอย่างนี้ พึงสั่งว่าพวกท่านจงให้บ่าวร้องสรรเสริญคุณแห่งนครและการได้รับการบริหารลาภอย่างนี้และอย่างนี้ เขาพึง ทำอย่างนั้น ลำดับนั้น คนทั้งหลายได้ยินคุณค่าของนครและการได้รับการ บริหารจากทุกทิศก็มารวมกันทำ นครให้เต็ม สมัยต่อมา นครนั้นอ่อนหนาผาเค้งแพร่หลาย⁸

เมื่อเห็นบริบทของ การใช้คำว่าบริหารที่เกี่ยวกับวัตถุ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตแล้วจะเห็นว่า ไม่ต่างจากคำจำกัดความในพจนานุกรมในความหมายของการดำเนินการ การจัดการ ในหัวข้อต่อไปจะแสดงการใช้คำว่าบริหารที่เกี่ยวข้องกับนามธรรมต่อไป

2.1.2 การบริหารนามธรรม

การบริหารนามธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้มีมากมาย เช่น การบริหารปัญญาตั้งมีคำอธิบายว่า “ปัญญาอันเป็นเหตุที่บุคคลพึง บริหารให้สำเร็จกิจทั้งปวง โดยนัยว่า นี่เป็นกาลสมควรเพื่อเรียน (อุเทศ) นี่เป็นกาลสมควรเพื่อสอบ บถาม (ปริพฺจจา) เป็นต้น ชื่อว่าปาริหาริยปัญญา⁹ ก็คือการบริหารจิต ดังพระพุทธพจน์ที่เกี่ยวกับฉานว่า

ผู้ได้ฉาน 4 จำพวกนี้ 4 จำพวกเป็นไฉน? คือ ผู้ได้ฉานบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิแต่ไม่ฉลาดในการ บริหารจิตไปในสมาธิ 1 บางคนฉลาดในการบริหารจิตไปในสมาธิแต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ 1 บางคนไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิและไม่ฉลาดในการบริหารจิตไปในสมาธิ 1 บางคนฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิและฉลาดในการบริหารจิตไปในสมาธิ 1 ใน 4 จำพวกนั้น ผู้ได้ฉานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิและฉลาดในการบริหารจิตไปในสมาธินับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธานสูงสุดและดีกว่าผู้ได้ฉาน 4 จำพวกนั้น¹⁰

⁸ มหามกุฏราชวิทยาลัย , พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย นิทานวรรค เล่ม 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 338.

⁹ มหามกุฏราชวิทยาลัย , พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่ม 1 ภาค 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 130 – 131.

¹⁰ มหามกุฏราชวิทยาลัย , พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย ชนธวรรค เล่ม 3 ภาค 1, หน้า 604.

แม้แต่การประพาศิษฏงค์ก็เป็นสิ่งที่ต้องบริหาร ดังเช่นข้อความจากคัมภีร์อรรถกถาที่ระบุว่า “บุคคลผู้ปรารถนาน้อยในฐงค์ ย่อมไม่ให้ชนเหล่าอื่นรู้ถึงการ บริหารฐงค์เหมือนพระเชษฐภคินีเถระ”¹¹ การบริหารนามธรรมอีกเรื่องที่สำคัญก็คือการบริหารกรรมฐาน

กรรมฐานนั้นมีอยู่ 2 อย่าง คือ สัพพัตถกัมมัฏฐาน (กรรมฐานมีประโยชน์ในกุศลธรรมทั้งปวง) 1 ปาริหาริกัมมัฏฐาน (กรรมฐานควรบริหารรักษา) 1 บรรดากรรมฐาน 2 อย่างนั้น ที่ชื่อว่าสัพพัตถกัมมัฏฐานได้แก่ เมตตา (ที่เจริญไป) ในหมู่มิถุนเป็นต้น และมรณัสสติ (การระลึกถึงความตาย) พระอาจารย์พวกหนึ่งกล่าวว่า อสุภัสถัญญา บ้าง ... ก็บรรดาอารมณ์ 38 ประการ กรรมฐานใดที่คล้อยตามจริตของกุลบุตรใด กรรมฐานนั้นท่านเรียกว่าปาริหาริกกรรมฐานเพราะเป็นกรรมฐานที่กุลบุตรนั้นควร บริหารไว้เป็นนิตย¹²

นอกจากการบริหารกรรมฐานซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติศีลธรรมแล้วการบริหารยังสามารถใช้กับพระปริยัติศีลธรรมได้อีกด้วย ดังข้อความว่า

ปัจฉิมสาวกเหล่านั้นทำในใจว่า พวกเรามีชื่อเดียวกัน มีโคตรเดียวกัน มีชาติเดียวกัน บวชจากตระกูลเดียวกัน ศาสนาเป็นแบบแผนประเพณีของพวกเรา จึงช่วยกันรักษาพรหมจรรย์ทำให้เป็นภาวะของตน บริหารพระปริยัติธรรมไว้ให้นาน แต่ปัจฉิมสาวกเหล่านี้ไม่เป็นเช่นนั้น เพราะฉะนั้น พวกเขาจึงเบียดเบียนกัน ถือความเห็นขัดแย้งกัน ทำย่อหย่อนด้วยถือเสียว่า พระเถระโน้นจัก รู้ พระเถระโน้นจักทราบ พึงยังพรหมจรรย์นั้นให้อันตรธานไปพลันทีเดียว คือไม่ยกขึ้นสู่การสังคายนา รักษาไว้¹³

กล่าวโดยสรุป คำว่าบริหารในด้านนามธรรมก็ดูไม่ต่างจากคำว่าบริหารในด้านรูปธรรมก็คือในความหมายของการดำเนินการและการจัดการนั่นเอง ในหัวข้อต่อไปจะกล่าวถึงการบริหารจัดการในสมัยพุทธกาลต่อไปว่าพระพุทธเจ้าทรงบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาหรือองค์การคณะสงฆ์ของพระองค์อย่างไร

¹¹ มหาหมกุฎราชวิทยาลัย , พระสูตรและอรรถกถาแปล ที่มณฑล ปาฎิกวรรค เล่ม 3 ภาค 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 470.

¹² มหาหมกุฎราชวิทยาลัย , พระวินัยปิฎก เล่ม 1 ภาค 2 มหาวิภังค์ ปฐมภาคและอรรถกถา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 351 – 352.

¹³ มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 1 ภาค 1 มหาวิภังค์ ปฐมภาคและอรรถกถา, หน้า 348.

2.2 การบริหารจัดการในสมัยพุทธกาล

พระพุทธเจ้าตรัสเรื่องการบริหารภิกษุสงฆ์ของพระองค์เทียบกับพระพุทธเจ้าเมตไตรยว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าเมตไตรยพระองค์นั้น จักทรง บริหารภิกษุสงฆ์หลายพันเหมือน ตถาคตบริหารภิกษุสงฆ์หลายร้อย ในบัดนี้ ”¹⁴ นอกจากพระพุทธเจ้าแล้ว ผู้ที่สามารถบริหารคณะ สงฆ์ได้ก็มีเพียงพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะที่ดำรงตำแหน่งพระอัครสาวกเท่านั้น ดังที่ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ดีละ โมคคัลลานะ ความจริงเราหรือสารีบุตรและโมคคัลลานะเท่านั้นพึง ปกครองภิกษุสงฆ์”¹⁵ เมื่อพระอัครสาวกทั้งสองปรินิพพานแล้วพระพุทธเจ้า ก็ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุ ทั้งหลาย ก็บริษัทของเรานี้ปรากฏเหมือนว่างเปล่า เมื่อสารีบุตรและโมคคัลลานะยังไม่ปรินิพพาน สารีบุตรและโมคคัลลานะอยู่ในทิศใด ทิศนั้นของเราย่อมไม่ว่างเปล่า ความไม่หวั่นไหวย่อมมีในทิศ นั้น”¹⁶ การที่พระสารีบุตรกับพระมหาโมคคัลลานะเป็นเพื่อนกันม มาแต่เก่าก่อน ย่อมทำให้ร่วมมือกัน ได้ดี งานก็ราบรื่น เพราะกำลังกับปัญญา มาเดินเคียงคู่กัน กล่าวคือพระโมคคัลลานะเป็นผู้เชี่ยวชาญ ด้านฤทธิ์หรือกำลัง ในขณะที่พระสารีบุตรเป็นเลิศด้านปัญญา

คัมภีร์อรรถกถาได้อธิบายความเป็นผู้บริหารคณะของพระพุทธเจ้าว่าคำว่า “คณิ” ความว่า มีคณะ พระผู้มีพระภาคเจ้าชื่อว่าเป็นคณิเพราะอรรถว่าเป็นพระคณาจารย์ เพราะอรรถว่าเป็น พ ระ ศาสตราของคณะเพราะอรรถว่าทรงบริหารคณะ เพราะอรรถว่าตรัสสอนคณะ เพราะอรรถว่าทรงพร้า สอนคณะ เพราะอรรถว่าทรงมีความมองอาจเสด็จเข้าไปสู่คณะ เพราะอรรถว่าคณะย่อมตั้งใจฟัง พระองค์ เงยโศตลงฟัง เข้าไปตั้งใจเพื่อความรู้อย่างยิ่ง เพราะอรรถว่าทรงยังคณะให้ออกจากอกุศล ให้ ตั้งอยู่ในกุศล เป็นคณาจารย์ของคณะภิกษุ เป็นคณาจารย์ของคณะภิกษุณี เป็นคณาจารย์ของคณะ อุบาสก เป็นคณาจารย์ของคณะอุบาสิกา เป็นคณาจารย์ของคณะพระราชา เป็นคณาจารย์ของคณะ กษัตริย์ เป็นคณาจารย์ของคณะพราหมณ์ เป็นคณาจารย์ของคณะแพศย์ เป็นคณาจารย์ของคณะ ศูทร เป็นคณาจารย์ของคณะเทวดา เป็นคณาจารย์ของคณะพรหม พระศาสดาเป็นผู้มีหมู่ มีคณะ

¹⁴ มหาหมกุฎราชวิทยาลัย , พระสูตรและอรรถกถาแปล ที่มณฑลกาย ปาฎิกวรรค เล่ม 3 ภาค 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 120.

¹⁵ มหาหมกุฎราชวิทยาลัย , พระสูตรและอรรถกถาแปล มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัลลณาสก เล่ม 2 ภาค 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 381.

¹⁶ มหาหมกุฎราชวิทยาลัย , พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค เล่ม 5 ภาค 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 443.

เป็นพระคณาจารย์¹⁷ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงนิพนธ์ไว้ใน
ตำนานคณะสงฆ์สอดคล้องกับข้อมูลในพระไตรปิฎกว่า

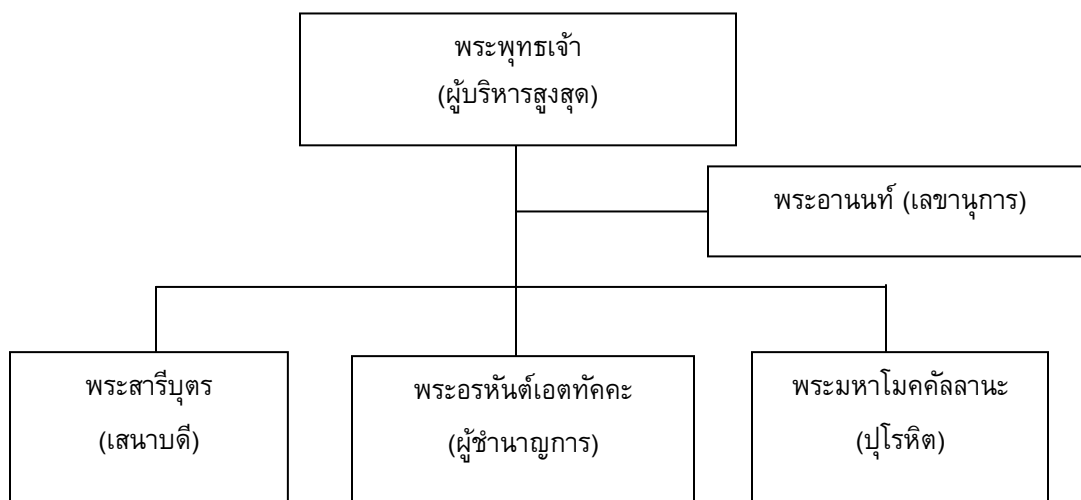
การปกครองคณะสงฆ์นั้นเชื่อว่าได้มีมาแล้ว แม้เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้ายังเสด็จ
ดำรงพระชนม์อยู่เพราะเมื่อมีผู้ศรัทธาอุปสมบทในพระพุทธศาสนามากขึ้นก็จำเป็นต้องมี
การปกครองสงฆ์บริษัท อย่างต่ำก็อย่างศิษย์อยู่ในสำนักอาจารย์ พระอริยสาวกซึ่งเป็น
ต้นอาจารย์ของพระ ภิกษุสงฆ์พวกใดก็ได้ว่ากล่าวสงฆ์พวกนั้นเป็นทำนองคณะสงฆ์
พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะที่ปรากฏว่าเป็นอัครสาวกเบื้องขวาและเบื้องซ้ายนั้น บางที
จะเป็นด้วยท่านทั้ง 2 นี้มีศิษย์หามากกว่าพระอริยสาวกองค์อื่นๆ ก็จะเป็นได้ ... เมื่อ
สมเด็จพระศาสดาจารย์เสด็จดับขันธปรินิพพาน แล้วที่ความปรากฏว่าพระกัสสปเป็น
ประธานในการทำปฐมสังคายนา ณ เมืองราชคฤห์ ข้อนี้ควรเข้าใจได้ว่า พระกัสสป
ได้รับสมมติเป็นสังฆปริณายกองค์แรกตั้งแต่พระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานมา
เมื่อสิ้นพระกัสสปแล้วก็คงจะมีพระมหาเถรองค์อื่นๆ ได้รับสมมติเป็นสังฆปริณายกต่อๆ
กันมา¹⁸

นวพร เรื่องสกุลได้กล่าวว่าเมื่อพิจารณาองค์ การคณะ สงฆ์ในสมัยพุทธกาล หากนำมา
เทียบเคียงบริษัทในปัจจุบันก็พบว่าโครงสร้าง องค์การในสมัยแรกนั้นเป็นโครงสร้างที่เรียบง่าย กล่าว
เป็นภาษาของโลกธุรกิจก็คือ พระพุทธเจ้าเป็นองค์ประธานและเป็นผู้บริหารสูงสุด พระสารีบุตร เป็น
ธรรมเสนาบดี อัครสาวกเบื้องขวา ผู้มีปัญญาเลิศ พระมหาโมคคัลลานะเป็นปุโรหิต อัครสาวกเบื้อง
ซ้าย ผู้มีฤทธิ์ พระอานนท์เป็นพุทธอุปฐากหรือเลขาธุการ พระภิกษุสาวกองค์อื่นๆ บ้างก็มีหน้าที่
บ้างก็เป็นผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเลิศในด้านต่างๆ เช่น พระอุบาลี ผู้ท รงจำพระวินัยได้เป็นเลิศ พระ
ปุณณมันตานีบุตร เป็นพระธรรมกถึก บางองค์มีหน้าที่โดยที่ท่านเองรับอาสา เช่น พระทัฬหฬล
บุตรเป็นผู้จัดเสนาสนะและจัดพระไปฉันในที่นิมนต์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งพระอริยสาวก
และสาวิกาจำนวนหนึ่งเป็นเอตทัคคะ ความเป็นเลิศมีความหมายหล ายประการ เช่น มีคุณสมบัติ
พิเศษหรือประสบความสำเร็จในบางด้านเฉพาะตนจึงได้รับการยกย่องและกล่าวให้เป็นที่ปรากฏแก่
ภิกษุทั้งปวงหรืออาจจะมีอำนาจเฉพาะด้านที่สมัยใหม่เรียกว่าผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญการ
โดยหากนำมาวัดเป็นผังองค์การอาจจัดวางได้ดังนี้

¹⁷ มหามกุฏราชวิทยาลัย , พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย มหานิทเทส เล่ม 5 ภาค 2
(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 533 – 534.

¹⁸ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ , ตำนานคณะสงฆ์ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุ
สภาลาดพร้าว, 2514), หน้า 1 – 2.

ตารางที่ 1 โครงสร้างการบริหารจัดการในสมัยพุทธกาล

ในยุคต้นๆ การบริหารจัดการพระศาสนาของพระพุทธเจ้าทรงใช้ลักษณะเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการคณะสงฆ์และทรงบริหารจัดการด้วยพระองค์เอง ภายในคณะสงฆ์ที่จัดแบบเรียบง่ายดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อคณะสงฆ์มีจำนวนมากขึ้น สังฆมณฑลแพร่หลายไปในวงกว้าง ก็มีการกำหนดวิธีการที่ผู้มีอาวุโสกว่าและบวชมานานกว่าจะดูแลผู้เข้ามาใหม่และผู้อ่อนอาวุโสกว่า พระวินัยกำหนดทั้งคุณสมบัติและหน้าที่ของอุปัชฌาย์ที่ต้องดูแลความประพฤติและสั่งสอนสัททวิhariก (ศิษย์ของตน) และหน้าที่ของสัททวิhariกที่ต้องดูแลความประพฤติอุปัชฌาย์และรับฟังคำสั่งสอน นอกจากนี้ยังมีข้อกำหนดคุณสมบัติและหน้าที่ที่อาจารย์และอันเตวาสิก (ศิษย์) ฟังมีต่อกัน พระวินัยกำหนดแม้กระทั่งจำนวนสัททวิhariกและจำนวนสามเณรต่อภิกษุหนึ่งรูป แต่ก็มีข้อความเปิดไว้ให้ว่าจะมีมากกว่านั้นก็ได้ ถ้าดูแลได้ทั่วถึงเพราะข้อบัญญัติมีไว้เพื่อระวังมิให้พระภิกษุ หนึ่งรูปมีศิษย์มากเกินไปจนดูแลไม่ทั่วถึง ซึ่งจะทำให้คุณภาพคนต่ำลง พลอยทำให้คุณภาพงานต่ำลงไปด้วย

เมื่อพระพุทธเจ้าจะทรงส่งพระสงฆ์ออกเผยแผ่พระธรรมในระยะแรก พระองค์ทรงกำหนดวิธีการที่รับบุคคลเข้ามาเป็นภิกษุไว้และมอบหมายให้พระอรหันต์สาวกทุกองค์ต่างเป็นอุปัชฌาย์ให้กุลบุตรผู้ประสงค์จะบวชได้ด้วยการบวชแบบนี้ว่าติสรณคมนูปสัมปทา เมื่อ คณะสงฆ์ขยายตัวมากขึ้น การทำงานก็ซับซ้อนมากขึ้น จึงจำเป็นต้องใช้ระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ ถึงแม้จะไม่ยกเลิกการวินิจฉัยของรายบุคคล แต่เมื่อมีกติกาใหม่เกิดขึ้น การใช้วิธีการแบบเดิมก็เหมือนยกเลิกไปโดย

ปริยาย¹⁹ เมื่อการเผยแผ่พระธรรมกว้างขวางออกไป พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติวิธีการให้อุปสมบทขึ้นใหม่โดยให้สงฆ์คือภิกษุ 5 รูปขึ้นไป ร่วมกันทำพิธีบวชซึ่งเท่ากับว่าเป็นการมอบหมายอำนาจของผู้บริหารสูงสุดให้กับคณะกรรมการ การบวชแบบนี้เรียกว่าญัตติจตุตถกัมมุปลัมปทาและเริ่มมีการบัญญัติสิกขาบทที่เป็นระบบระเบียบมากขึ้นเรื่อยๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการบริหารจัดการคณะสงฆ์ที่มีจำนวนและกิจที่ต้องทำและไม่ทำต่างๆ มากยิ่งขึ้น ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

2.3 วัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการ

พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบทเพื่อเป็นกฎระเบียบในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการบัญญัติ พระวินัย 10 ประการ โดย เหตุผลที่พระพุทธเจ้า ทรงปรารถนาในการบัญญัติสิกขาบทแก่พระสงฆ์สาวกเพื่อประโยชน์ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์
2. เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์
3. เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก
4. เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก
5. เพื่อป้องกันอาสวะอันจะบังเกิดในปัจจุบัน
6. เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต
7. เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส
8. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว
9. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆธรรม
10. เพื่อถือตามพระวินัย²⁰

คัมภีร์อรรถกถาได้ขยายเรื่องประโยชน์ 10 ประการนี้ว่าประโยชน์สิบอย่างนั้น 1) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ คือ เพื่อความเรียบร้อยดีงามแห่งสงฆ์ ซึ่งได้ทรงชี้แจงให้มองเห็นคุณโทษแห่งความประพฤติต่างๆ ชัดเจนแล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นไว้โดยความเห็นร่วมกัน 2) เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์หมายถึงเพื่อประโยชน์แก่ความอยู่เป็นสุขด้วยความเป็นอยู่ร่วมกัน 3) เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อ

¹⁹ นวพร เรื่องสกุล, “หลักการในการสร้างและบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้า,” (โครงการวิจัยพุทธศาสนศึกษา ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 80 – 89.

²⁰ มหาหมากุฎราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 1 ภาค 1 มหาวิทยาลัยปริภูมิภาคและอรรถกถา, หน้า 393.

ยาก คือ เพื่อกำราบคนผู้ด่าทอ ประพฤติทรมาน 4) เพื่อความอยู่สำราญแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม คือ ผู้มีศีลเป็นที่รัก เมื่อรู้สิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ สิ่งที่มีโทษและไม่มีโทษ ชัดคั่นเขตแดนแล้ว ย่อมไม่ลำบาก ไม่รำคาญ 5) เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน คือ เพื่อระงับปิดทางความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อน ที่จะมีในปัจจุบัน

6) เพื่อบำบัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต คือ เพื่อแก้ไขมิให้เกิดความเสื่อมเสีย ความทุกข์ความเดือดร้อนที่จะมีมาในภายหน้าหรือภพหน้า 7) เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส คือ เมื่อมีสิกขาบทบัญญัติ คนทั้งหลายที่ยังไม่เลื่อมใสได้ทราบสิกขาบทบัญญัติหรือได้เห็นภิกษุทั้งหลายปฏิบัติสิกขาบทตามที่ทรงบัญญัติย่อมเลื่อมใสว่าสมณศากยบุตรเหล่านี้ย่อมอยู่เห็นห่างเว้นจากกรรมที่ตั้งความกำหนด ความขัดเคืองแฉะ ความลุ่มหลงของมหาชนในโลกเหล่านั้น 8) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว คือ คนทั้งหลายแม้เลื่อมใสในพระศาสนาแล้ว เมื่อได้ทราบสิกขาบทบัญญัติหรือได้เห็นภิกษุทั้งหลายปฏิบัติสิกขาบทตามที่ทรงบัญญัติไว้ย่อมเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปว่าพระสงฆ์คอยเฝ้ารักษา วินัยสังวรซึ่งมีอาหารครั้งเดียวตลอดชีวิต เป็นความประพฤติประเสริฐเป็นผู้มีปกติทำกรรมที่ทำได้ยาก 9) เพื่อความตั้งมั่นแห่งศีลธรรม คือ เมื่อมีสิกขาบทบัญญัติ ภิกษุทั้งหลายย่อมเรียนสิกขาบทและวิภังค์แห่งสิกขาบทนั้นและพุทธวจนะอื่นเพื่อส่องความแห่งสิกขาบทและวิภังค์นั้นและเมื่อปฏิบัติสิกขาตามที่ตั้งไว้ย่อมบรรลุโลกุตระธรรมที่ตนจะพึงบำเพ็ญข้อปฏิบัติแล้วบรรลุได้ด้วยปฏิบัติ ศีลธรรมจึงตั้งอยู่ ยั่งยืน ด้วยสิกขาบทบัญญัติ 10) เพื่ออนุเคราะห์วินัย คือ ทำให้มีบทบัญญัติสำหรับใช้เป็นหลักเกณฑ์จัดระเบียบของหมู่สนับสนุนความมีวินัยให้หนักแน่นมั่นคงยิ่งขึ้น²¹

พระธรรมปิฎก (สมณศักดิ์ในขณะนั้น) วิเคราะห์ว่า วัตถุประสงค์ข้อ 1 – 2 ว่าด้วยประโยชน์แก่สงฆ์หรือส่วนรวม วัตถุประสงค์ข้อ 3 – 4 ว่าด้วยประโยชน์แก่บุคคล วัตถุประสงค์ข้อ 5 – 6 ว่าด้วยประโยชน์แก่ความบริสุทธิ์หรือแก่ชีวิต ทั้งทางกายและทางใจ วัตถุประสงค์ข้อ 7 – 8 ว่าด้วยประโยชน์แก่ประชาชน วัตถุประสงค์ข้อ 9 – 10 ว่าด้วยประโยชน์แก่พระศาสนา²² การตักเตือนกันเป็นส่วนหนึ่งของการสั่งสอน นอบน้อม ในพระธรรมวินัยจะกำหนดหน้าที่ต่อกัน หากไม่ปฏิบัติตามก็มีทางออกให้ด้วย คือ ถ้าฝ่ายสัทธาภิหาริกไม่เชื่อฟังคำตักเตือนของผู้ปกครองหรืออุปัชฌาย์ยอมถือว่าผิด ในทางกลับกัน ถ้า สัทธาภิหาริกประพฤติไม่ถูกต้องแล้วครูผู้สอนไม่ตักเตือน ไม่ติเตียน ครูก็เป็นฝ่ายผิด แต่ถ้าสัทธาภิหาริกไม่ผิดแต่ครูไปติเตียนครูก็ผิด ถ้าสัทธาภิหาริกหัวแข็งมาก ครูผู้ฝึกก็มีสิทธิ์ที่

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 737 – 741.

²² พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 287 – 288.

จะไม่พูด ไม่สอน ไม่สมาคมด้วยจนกว่าจะสำนึกได้แล้ว ขอโทษ แต่ถ้าสิทธิวิหาริกขอโทษแล้ว ครูไม่ยกโทษให้ ครูก็เป็นฝ่ายผิด นี่เป็นหลักของความเป็นธรรมสำหรับทั้งสองฝ่าย บ หลักการของการรู้จักเมตตาและให้อภัยเพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ต่อไป

กฎเกณฑ์ต่างๆ เหล่านี้ ถ้าปฏิบัติได้ถูกต้องตามเจตนารมณ์ สังคมนั้นๆ จะเป็นสังคมที่น่าอยู่เพราะข้อกำหนดต่างๆ เป็นไปเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่น มีความเคารพยำเกรง ประพฤติกลมเกลียวกันเพื่อถึงความเจริญงอกงามไปบุลย์ เป็นสังคมของคนดี มีมารยาท เอื้ออาทรต่อกันและกัน เป็นสังคมที่อยู่กันด้วยเหตุผลและยุติธรรม คือต่างฝ่ายต่างมีสิทธิและมีหน้าที่ต่อกันและมีบทลงโทษและวิธีป้องกันการกระทำมิชอบในทำนองเลือกปฏิบัติเอาไว้ด้วย²³ หลักการของพระธรรมวินัยจึงเป็นเรื่องสำคัญดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนอนานนท์ บางทีพวกเธอจะพึงมีความคิดอย่างนี้ว่า ปาพจน์มีพระศาสดาล่วงแล้ว พระศาสดาของพวกเราไม่มี ข้อนี้พวกเธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น ธรรมกิติวินัยกิติอันใดอันเราแสดงแล้ว ได้บัญญัติไว้แล้วแก่ พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้น จักเป็นศาสดาแห่งพวกเธอ โดยกาลล่วงไปแห่งเรา”²⁴ พระพุทธพจน์ดังกล่าวแสดงว่าพระพุทธเจ้า ทรงให้พระธรรมวินัยเป็นเครื่องตัดสินพระธรรมวินัยในพระศาสนานี้แทนพระองค์ แม้แต่พระพุทธองค์ เมื่อยังทรงพระชนม์ชีพอยู่ก็ทรงมีความเคารพพระธรรมวินัยเช่นเดียวกัน ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสว่า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดที่ล่วงไปแล้วก็ดี พระพุทธเจ้าเหล่าใดที่ยังไม่มาถึงก็ดี พระสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดผู้ยังความโศกของชนเป็นอันมากให้เสื่อมหายในปัจจุบันนี้ก็ดี พระพุทธเจ้าทั้งปวงนั้นเป็นผู้ทรงเคารพพระสัทธรรมแล้ว ทรงเคารพพระสัทธรรมอยู่ และจักทรงเคารพพระสัทธรรม นี่เป็นธรรมดาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เพราะเหตุฉะนั้นแลผู้รักตน จำนงความเป็นใหญ่ระลึกถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงเคารพพระสัทธรรมเถิด²⁵

พระพุทธพจน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพระ พุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงเคารพหลักธรรม หรือหลักการมากกว่าบุคคล ดังนั้นพุทธบริษัททั้ง 4 จึงต้องเคารพในหลักการดังกล่าวนี้ เช่นเดียวกัน เพราะพระพุทธเจ้าตรัสหลักการเรื่องความเคารพไว้ว่าเป็นเหตุให้พระศาสนาตั้งมั่น ดังต่อไปนี้

²³ นวพร เรื่องสกุล, “หลักการในการสร้างและบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้า,” หน้า 88.

²⁴ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ที่ขนิทาย มหาวรรค เล่ม 2 ภาค 1, หน้า 320.

²⁵ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคุดตรนิทาย จตุกกนิบาต (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 53.

ดูก่อนกิมพิละ เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้วพวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในศาสดา เป็นผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในธรรม เป็นผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในสงฆ์ เป็นผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในสิกขาเป็น ผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงกัน และกัน ดูก่อนกิมพิละ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้พระสังฆกรรมไม่ดำรงอยู่นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว²⁶

แม้ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะทรงปรินิพพานทรงมีรับสั่งกับพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายว่า “ดูก่อนอานนท์ ถ้าสงฆ์ปรารถนาจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างจงถอนเถิด”²⁷ แต่ในขณะที่เดียวกันพระพุทธเจ้าก็ทรงมีพระพุทธดำรัสก่อนที่จะปรินิพพานกับภิกษุทั้งหลายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย และภิกษุทั้งหลาย ยังจักไม่บัญญัติสิ่งที่ตถาคตมิได้บัญญัติไว้ จักไม่เพิกถอนสิ่งที่ตถาคตบัญญัติไว้แล้ว ยังจักสมาทานประพฤติดูในสิกขาบททั้งหลายตามที่ตถาคตได้บัญญัติไว้แล้ว ตลอดกาลเพียงไร ภิกษุทั้งหลายพึงหวังความเจริญอย่างเดียว หากความเสื่อมมิได้”²⁸ พระพุทธพจน์นี้จึงทำให้พระมหากัสสปเถระนำมาเป็นหลักในการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ 1 โดยที่ไม่มีการลดหย่อนสิกขาบทในพระธรรมวินัยแม้แต่ข้อเดียวด้วยเหตุผลที่ท่านประการในคราวปฐมสังคายนาว่า

ท่านทั้งหลาย ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สิกขาบทของพวกเราที่ปรากฏแก่คฤหัสถ์มีอยู่ แม้พวกคฤหัสถ์ก็รู้ว่า สิ่งนี้ควรแก่พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร สิ่งนี้ไม่ควร ถ้าพวกเราจักถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสีย จักมีผู้กล่าวว่า พระสมณโคดมบัญญัติสิกขาบทแก่สาวกทั้งหลายเป็นกาลชั่วคราว พระศาสดาของพระสมณะเหล่านี้ยังดำรงอยู่ตราบไต่สาวกเหล่านี้ยังศึกษาในสิกขาบททั้งหลายตราบนั้น เพราะเหตุที่พระศาสดาของพระสมณะเหล่านี้ปรินิพพานแล้ว พระสมณะเหล่านี้จึงไม่ศึกษาในสิกขาบททั้งหลายในบัดนี้ ถ้าความพร้อมพรุ่งของสงฆ์ถึงที่แล้วสงฆ์ไม่พึงบัญญัติสิ่งที่ไม่ทรงบัญญัติ ไม่พึงถอนพระบัญญัติที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว พึงสมาทานประพฤติ ในสิกขาบททั้งหลายตามที่ทรงบัญญัติแล้ว นี่เป็นญัตติ²⁹

²⁶ มหามกุฏราชวิทยาลัย , พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคตตรนิกาย ปัญจกนิบาต – ฉกกนิบาต (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 446.

²⁷ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ที่ขมกนิกาย มหาวรรค เล่ม 2 ภาค 1, หน้า 321.

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 240.

²⁹ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 9 จุลวรรค ทุติยภาคและอรรถกถา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 517.

เมื่อกล่าวโดยสรุป การรักษาหลักการในพระธรรมวินัยให้สมบูรณ์โดยการไม่เพิ่มเติมหรือลดหลักพระธรรมวินัยให้เปลี่ยนแปลงไปย่อมจะทำให้การปฏิบัติซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากหลักการในพระธรรมวินัยนั้นมีความผิดเพี้ยนน้อย ลงไปด้วยซึ่งย่อมนำมาซึ่งความมั่นคงของพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน ในหัวข้อต่อไปจะได้พิจารณาหลักการบริหารจัดการคณะสงฆ์ตามพระธรรมวินัยว่ามีวิธีการบริหารจัดการอย่างไร

2.4 การบริหารจัดการคณะสงฆ์

พระพุทธศาสนาถือว่าความจริงของสิ่งทั้งหลายเป็น เรื่องธรรมดา มีอยู่แล้วในธรรมชาติ ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะ ทรงอุบัติหรือไม่ก็ตาม ก็เป็นอย่างนั้นเป็นธรรมดา ธรรมดาและธรรมาคือธรรม พระพุทธเจ้าทรงค้นพบธรรมคือความจริงนั้นแล้วก็ทรงนำมาประกาศเผยแผ่ สอนชี้แจงให้เข้าใจง่าย หน้าที่ของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับธรรมก็คือทรงค้นพบและ นำมาสอนความจริงที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ การที่จะให้ความจริงของธรรมชาติมีผลในทางปฏิบัติ และเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ในสังคมก็ต้องนำหลักความจริงนั้นมาจัดตั้ง วางเป็นระบบระเบียบ โดยนำหลักความจริงซึ่งเป็นเรื่องของกฎแห่งเหตุปัจจัย หรือความเป็นเหตุเป็นผลแก่กันนั้น มาวางรูปเป็นกฎในหมู่มนุษย์ จากกฎในธรรมชาติก็มาเป็นกฎในหมู่มนุษย์ การจัดตั้งวางระบบระเบียบในหมู่มนุษย์นี้แหละเรียกว่า วินัย กฎของธรรมชาติเรียกว่า “ธรรม” กฎของมนุษย์เรียกว่า “วินัย”³⁰

สมัยปฐมโพธิกาล เมื่อพระสาวกยังมีจำนวนไม่มาก พระพุทธเจ้าทรงบริหารจัดการพระพุทธศาสนาด้วยพระองค์เองกล่าวคือทรงแสดงธรรมและบัญญัติพระวินัยจุฬายนิตบัญญัติ ทรงปกครองภิกษุสงฆ์จุฬายนิตบริหารและทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ต่างๆ ด้วยพระองค์เองจุฬายนิตจุลาการ ด้วยหลักธรรมมาธิปไตย³¹ แต่เมื่อเรื่องราว ของคณะสงฆ์นั้นมีมากขึ้น อธิกรณ์หรือคดีสงฆ์ได้เกิดขึ้นมากมาย พระพุทธเจ้าจึงทรงให้ พระภิกษุสงฆ์ปกครองกันเองด้วย การตักเตือน ซึ่งอาจไม่เพียงพอและไม่ทันการ พระพุทธเจ้าจึงทรง บริหารจัดการด้วยวิธีจำแนกอธิกรณ์เป็น 4 ข้อ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

³⁰ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), วินัย: เรื่องใหญ่กว่าที่คิด (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2538), หน้า 2 – 4.

³¹ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2527), หน้า 150.

2.4.1 เรื่องที่สงฆ์ต้องจัดการ (อธิกรณ์ 4)

1. วิวาหาธิกรณ์

ภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ย่อมวิวาทกันว่า

1. นี่เป็นธรรม นี่ไม่เป็นธรรม
2. นี่เป็นวินัย นี่ไม่เป็นวินัย
3. นี้พระตถาคตเจ้าตรัสภาษิตไว้ นี้พระตถาคตเจ้าไม่ได้ตรัสภาษิตไว้
4. นี้พระตถาคตเจ้าทรงประพฤติมา นี้พระตถาคตเจ้าไม่ได้ทรงประพฤติมา
5. นี้พระตถาคตเจ้าทรงบัญญัติไว้ นี้พระตถาคตเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติไว้
6. นี่เป็นอาบัติ นี่ไม่เป็นอาบัติ
7. นี่เป็นอาบัติเบา นี่เป็นอาบัติหนัก
8. นี่เป็นอาบัติมีส่วนเหลือ นี่เป็นอาบัติหาส่วนเหลือมิได้
9. นี่เป็นอาบัติชั่วหยาบ นี่เป็นอาบัติไม่ชั่วหยาบ

ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความทู่เมียง ความกล่าวต่างกัน ความกล่าวประการอื่น การพูดเพื่อความกลัดกลุ้มใจ ความหมายมั้นในเรื่องนั้นอันใด นี้เรียกว่าวิวาหาธิกรณ์

2. อหฺวาทาธิกรณ์

ภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ ย่อมโจทภิกษุด้วยศีลวิบัติ อาจารวิบัติ ทิฏฐิวิบัติ หรืออาชีวีวิบัติ การโจท การกล่าวหา การฟ้องร้อง การประท้วง ความเป็นผู้คล้อยตาม การทำความอุตสาหะโจท การตามเพิ่มกำลังให้ในเรื่องนั้นอันใด นี้เรียกว่าอหฺวาทาธิกรณ์.

3. อาปตฺตาทิกรณ์

อาบัติทั้ง 5 กอง อาบัติทั้ง 7 กอง ชื่ออาปตฺตาทิกรณ์ นี้เรียกว่าอาปตฺตาทิกรณ์.

4. กิจจาธิกรณ์

ความเป็นหน้าที่ ความเป็นกรณีแห่งสงฆ์อันใด คือ อปโลกนกรรม ญัตติกรรม ญัตติทุติย

กรรม ญัตติจตุตถกรรม นี้เรียกว่า กิจจาธิกรณ์³²

โดยสรุป “อธิกรณ์” หมายความว่าเรื่องที่เกิดขึ้นแล้ว จะต้องจัดต้องทำหรือเรื่องที่ สงฆ์ต้อง ดำเนินการมี 4 อย่าง

1. วิวาทาธิกรณ์ หมายถึงการเถียงกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัย
2. อนุวาทาธิกรณ์ หมายถึงการโจทหรือกล่าวหากันด้วยอาบัติ
3. อาบัติตาธิกรณ์ หมายถึงการต้องอาบัติ การปรับอาบัติ และการแก้ไขตัวให้พ้นจากอาบัติ
4. กิจจาธิกรณ์ หมายถึงกิจธุระต่างๆ ที่สงฆ์จะต้องทำ เช่น ให้อุปสมบท ให้ผ้ากฐิน³³

เมื่อทราบถึงอธิกรณ์ว่ามีที่ประเภทแล้ว ในหัวข้อต่อไปจะกล่าวถึงวิธีการบริหารอธิกรณ์ตาม หลักพระธรรมวินัยที่เรียกว่าอธิกรณ์สมณะ 7 ประการ

2.4.2 วิธีการบริหาร (อธิกรณ์สมณะ 7)

เมื่อมีอธิกรณ์หรือคดีที่เกิดขึ้น พระพุทธเจ้าก็ทรงมอบ อธิกรณ์สมณะ 7 หรือแปลว่าวิธี พิจารณาความของสงฆ์เพื่อระงับอธิกรณ์หรือคดีไว้เช่นเดียวกัน โดย “อธิกรณ์สมณะ” หมายความว่า ธรรมเป็นเครื่องระงับอธิกรณ์ หรือวิธีการดำเนินการเพื่อระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น ให้สำเร็จลงอย่าง เรียบร้อยด้วยดี มี 7 ประการดังนี้

1. **สัมมุขาวินัย** หมายถึง วิธีระงับหรือตัดสินในที่พร้อมหน้า สัมมุขาวินัยนี้ใช้ระงับอธิกรณ์ ได้ทุกเรื่องโดยแบ่งออกเป็นเรื่องต่างๆ ดังนี้

1.1 **สังฆสัมมุขตา** คือระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้าสงฆ์ คือมีสงฆ์เข้าร่วมประชุมครบ องค์สงฆ์ตามกิจนั้นๆ เรียกว่าวิธีระงับต่อหน้าสงฆ์

1.2 **บุคคลสัมมุขตา** คือระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้าบุคคล คือมีบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับ อธิกรณ์อยู่พร้อมหน้ากันในขณะนั้นด้วย เรียกว่า วิธีระงับต่อหน้าบุคคล

1.3 **วัตถุสัมมุขตา** คือระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้าวัตถุคือ ยกเรื่องที่เกิดขึ้นนั้นๆ มา วินิจฉัยตรงตามเรื่องนั้น เรียกว่าวิธีระงับต่อหน้าวัตถุ

³² มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 6 จุลวรรค ปฐมภาคและอรรถกถา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 557 – 559.

³³ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า 362 – 363.

1.4 ธรรมสัมมุขตา คือระงับอธิกรณ์ ในที่พร้อมหน้าธรรมคือ นำเอาหลักเกณฑ์ของธรรมมาวินิจฉัยว่าถูกต้องตามธรรมนั้นๆ หรือไม่ เรียกว่า วิธีระงับต่อหน้าธรรม

1.5 วินัยสัมมุขตา คือระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้าวินัย คือนำเอาวินัยมาวินิจฉัยว่าถูกต้องตามพระวินัยหรือไม่ เรียกว่า วิธีระงับต่อหน้าวินัย

2. สติวินัย หมายถึง วิธีระงับหรือตัดสินอธิกรณ์ด้วยการยกเอาสติขึ้นเป็นหลักวินิจฉัย ได้แก่ วิธีการระงับอนุวาทาธิกรณ์ที่เกิด ขึ้นแก่พระอรหันต์คือเมื่อมีผู้โจทพระอรหันต์ด้วยศีลวิบัติ สงฆ์เห็นว่าจำเลยเป็นพระอรหันต์ไม่อยู่ในฐานะที่จะตั้ง ออบาบัติตามที่โจทก์ฟ้องร้องได้ จึงสวดประกาศให้สติ วินัยนี้ไว้แก่พระอรหันต์รูปนั้น แล้วยกฟ้องเสีย ภายหลังเมื่อจำเลยถูก ผู้อื่นโจทด้วยอาบัติเช่นนั้นอีกก็ไม่ต้องพิจารณาคดีให้อธิกรณ์อีกสามารถระงับด้วยสติวินัยนี้ได้เลย

3. อมฺพหวิญญู หมายถึง วิธีระงับอธิกรณ์แก่ภิกษุที่หายเป็นบ้าแล้วได้แก่ วิธีระงับอนุวาทาธิกรณ์ที่เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้เป็นบ้า คือภิกษุผู้เป็นจำเลยทำการล่วงละเมิดอาบัติในขณะที่เป็นบ้า แม้จะได้รับการยกเว้นว่าไม่เป็นอาบัติ (อนาบัติ) ก็จริง เมื่อเธอหายบ้าแล้วมีผู้โจทเธอด้วยอาบัติที่เธอทำล่วงในระหว่างเป็นบ้านั้นแล้ว ไม่มีจบสิ้น สงฆ์พึงสวดกรรม วาจาประกาศความข้อนี้ไว้เรียกว่า ให้อมฺพหวิญญูแก่ภิกษุผู้หายเป็นบ้าแล้ว จึงยกฟ้องคำร้องของโจทก์เสีย ภายหลังมีผู้ มาโจทเธอด้วยอาบัติเช่นนั้นอีกก็ไม่ต้องวินิจฉัยให้อธิกรณ์ระงับไว้เลย

4. ปฎิญาตกรณะ หมายถึง วิธีระงับอธิกรณ์ตามคำรับสารภาพของภิกษุผู้เป็นจำเลยคือ มีผู้โจทภิกษุด้วยอาบัติ เมื่อสงฆ์ประชุมวินิจฉัยคดี สอบถามภิกษุผู้เป็นจำเลยนั้นแล้ว และภิกษุจำเลยนั้นก็ยอมรับอา บัติใดตามความสัตย์จริง สงฆ์ก็พึงปรับอาบัติตามที่เธอยอมรับสารภาพนั้น รวมทั้ง การปลงอาบัติที่เธอต้องด้วยก็ชื่อว่าปฎิญาตกรณะนี้ด้วย

5. ตัสสปาปิยสิกา หมายถึง วิธีระงับอธิกรณ์แก่ภิกษุผู้เลวทรามที่ไม่ยอมรับอาบัติ คือ วิธีระงับอนุวาทาธิกรณ์ที่สงฆ์พึงลงโทษแก่ภิกษุผู้ต้องอธิกรณ์แล้ว เมื่อสงฆ์ประชุมกันพิจารณาคดีกลับ ให้การกลับไปกลับมา ปฏิเสธบ้าง รับสารภาพบ้าง พุดเถลไถล กลบเกลื่อนข้อที่ถูกซักถามบ้าง และ พุดมุสาซึ่งหน้าบ้าง เป็นต้น สงฆ์พึงลงโทษตามคว ามผิด แม้ว่าเธอจะไม่ยอมรับก็ตาม หรือเพิ่มโทษแก่เธอจากอาบัติที่ต้องก็ได้

6. เยภุยยสิกา หมายถึง วิธีระงับอธิกรณ์ด้วยการถือเอาตามเสียงข้างมาก ได้แก่ วิธีการตัดสินอธิกรณ์ในกรณีที่มีความไม่ลงรอยกันของสงฆ์ผู้พิจารณาคดีแตกออกเป็นสองฝ่าย ให้ตัดสินโดยถือเอาเสียงข้างมากเป็น เกณฑ์ เช่น วิธีจับสลากลงคะแนนเพื่อชี้ข้อถูกผิด ข้างใดมีภิกษุผู้

พิจารณาลงความเห็นมากกว่า ก็ถือว่าฝ่ายนั้นเป็นฝ่ายชนะแล้วถือเอาตามนั้น ใช้สำหรับวิธีพิจารณาวิวาธกัธกรณ้อย่างเดียว

7. **ติณวัตถการกัณห์** หมายถึง วิธีระงับอริกัธกรณด้วยการประนีประนอมกันทั้งสองฝ่าย ได้แก่ วิธีระงับอาปัติตาริกรณที่เกี่ยวกับลหุกาบัติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับภิกษุจำนวนมาก ต่างฝ่ายต่างก็ประพฤติไม่เหมาะสม ด้วยกันและขัดทอดกันไปมาจนเรื่องสับสนยุ่งงังไปหมด ซึ่งจะเป็นชนวนให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันหนักขึ้น ถ้าจะระงับด้วยวิธีอื่นยิ่งจะทำให้อริกัธกรณลุกลามใหญ่โตมากขึ้น ยากที่จะสอบสวนให้มีการปรับอาบัติและแสดงอาบัติแก่อีกฝ่ายหนึ่ง ึ่งได้ ดังนั้น จึงให้ระงับเสียด้วยการประนีประนอมกัน ยกเลิกอริกัธกรณเสีย ไม่ต้องสะสางหาความหลังกันอีก ติณวัตถการกัณห์ตามศัพท์ แปลว่าวิธีแบบเอาหญ้าากลบไว้คือพอให้เรื่องต่างๆ แล้วๆ กันไป ไม่เรียบบร้อยสมบุรณดีนัก³⁴

เมื่อทราบถึงอริกัธกรณประเภทต่างๆ ที่คณะสงฆ์ต้องบริหารแล้ว ในหัวข้อต่อไปจะกล่าวถึงวิธีการจัดการกับอริกัธกรณเหล่านี้ตามหลักพระธรรมวินัยต่อไป จะเห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างธรรมกับวินัยนั้น คือ ประการที่ 1 วินัยต้องตั้งอยู่บนฐานของธรรมคือต้องมีความจริงในธรรมชาติดีเป็นฐานอยู่ ถ้าไม่มีความจริงในธรรมชาติดีเป็นฐาน วินัยก็ไม่มี ความหมาย ประการที่ 2 การจัดวางกฎเกณฑ์ที่เป็นเหตุเป็นผลขึ้นในหมู่มนุษย์ ก็เพื่อจะให้ได้ผลตามธรรมและมีความมุ่งหมายเพื่อธรรม คือเพื่อจะให้การทำตามธรรมนั้นเกิดผลเป็นจริงในหมู่มนุษย์จึงได้วางกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่ามนุษย์จะปฏิบัติตามและได้ประโยชน์จากกฎธรรมชาติดีหรือใช้กฎธรรมชาติดีให้เป็นประโยชน์ได้ดีที่สุด จึงวางกฎมนุษยขึ้นมา³⁵ อริกัธกรณต่างๆ ก็เช่นเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงรู้แจ้งความจริงแล้วก็ทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อจัดการอริกัธกรณต่างๆ ด้วยการใช้วิธีจัดการ อริกัธกรณตามธรรมเพื่อให้เกิดการทำตามธรรมนั้นเกิดผลจริงในหมู่สงฆ์ พระพุทธเจ้าจึงทรงวางกฎเกณฑ์ในการจัดการอริกัธกรณขึ้นมาเพื่อให้สงฆ์ปฏิบัติตามและได้ประโยชน์จากกฎธรรมชาติดีได้ดีที่สุดดังที่จะกล่าวในหัวข้อต่อไป

2.4.3 วิธีจัดการอริกัธกรณ

การที่มนุษย์จัดวางวินัยได้นั้นเป็นความสามารถพิเศษอย่างหนึ่งในหมู่มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว การปฏิบัติตามวินัยก็คือการนำประโยชน์จากธรรมมาใช้ได้นั่นเอง เมื่อปฏิบัติตามวินัยได้อย่างดีบนพื้นฐานแห่งธรรมแล้วก็จะทำให้สังคมมนุษย์เป็นไปด้วยดี หลักการนี้จึงแสดงความหมายหลายอย่างในความสัมพันธ์ระหว่างธรรมกับวินัยกล่าวคือ

³⁴ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 6 จุลวรรค ปฐมภาคและอรรถกถา, หน้า 607 – 613.

³⁵ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), วินัย: เรื่องใหญ่กว่าที่คิด, หน้า 3 – 4.

1. วินัยที่ถูกต้อง จะต้องตั้งอยู่ บนฐานของความจริงในธรรมชาติ มิฉะนั้นวินัย (ระบบการจัดตั้งในสังคมมนุษย์) ก็จะไม่จริงจัง ไม่ได้ผล ไม่มีนัย

2. วินัยต้องมีความมุ่งหมายเพื่อธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ความชอบธรรม ความเป็นธรรม ความดีงามของสังคม³⁶

อริกถหรือเรื่องที่ต้องจัดการ ทั้ง 4 ประเภท ก็เช่นเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเรื่องนี้ขึ้นมา ก็เพราะทรงรู้แจ้งธรรมทั้งหลายอันเกิดจากพระปัญญา ดังนั้นจึงทรงบัญญัติพระวินัยที่สามารถบริหารจัดการและ แก้ไขอริกถเหล่านั้นเพื่อความชอบธรรมและเพื่อความดีงามในหมู่สงฆ์ด้วยอริกถสมณะ 7 ประการ ดังต่อไปนี้

2.4.3.1 วิธีจัดการวิวาทาธิกรณ

วิวาทาธิกรณจัดการด้วยสมณะ 2 อย่างคือ 1) สัมมุขาวินัย 2) เยภุยยสิกา บางที่จัดการได้ด้วยสัมมุขาวินัยเพียงอย่างเดียวไม่ต้องอาศัยเยภุยยสิกา บางที่ตกลงกันได้ สำหรับสัมมุขาวินัยหรือวิธีระงับหรือตัดสินในที่พร้อมหน้า นั้นมีองค์ประกอบอีก 3 อย่างคือ

1) มีความพร้อมหน้าสงฆ์ คือ ภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่า ไร ภิกษุเหล่านั้นมาประชุมกัน นำฉันทะของผู้ควรฉันทะมา ผู้อยู่พร้อมหน้ากันไม่คัดค้าน

2) ความพร้อมหน้าธรรม ความพร้อมหน้าวินัย คือ อริกถนั้นระงับโดยธรรม โดยวินัยและโดยสัตตฤศาศสน์

3) ความพร้อมหน้าบุคคล คือ โจทก์และจำเลยทั้งสองเป็นคู่ต่อสู้ในคดีอยู่พร้อมหน้ากัน

หากอริกถระงับอย่างนี้ ผู้ทำหรือพินเป็น อาบัติปาจิตตีย์ที่หรือพิน ผู้ให้ฉันทะติเตย เป็น ปาจิตตีย์ที่ติเตย³⁷ โดยสงฆ์พึงสมมติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์คุณ 10 ประการด้วยอุพพาหิกวิธี เพื่อให้ภิกษุรูปนั้นเป็นผู้วินิจฉัยในวิวาทาธิกรณดังกล่าว โดยองค์คุณ 10 ประการนั้นมีดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้มั่งคิล สำรวมในปาฏิโมกข์สังวร ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษมีประมาณเล็กน้อย สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

2. เป็นพหูสูตร ทรงสุตะ สังสมสุตะ ธรรมเหล่านั้นใดไพเราะในเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุด ย่อมสรรเสริญพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ ธรรม

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10 – 11.

³⁷ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 6 จุลวรรค ปฐมภาคและอรรถกถา, หน้า 574 – 576.

ทั้งหลายเห็นปานนั้น ย่อมเป็นอันเธอสดับมาก ทรงไว้ สัมมด้วยวาจา เข้าไปฟังด้วยใจ ทางตลอด ดีแล้วด้วยทิวฐิ

3. จำปาติโมกข์ทั้งสองได้ดีโดย พิศดาร จำแนกดี สวดดี วินิจฉัยถูกต้องโดยสูตร โดยอนุ พยัญชนะ

4. เป็นผู้ตั้งมั่นในพระวินัย ไม่คลอนแคลน
5. เป็นผู้อาจชี้แจงให้คู่ต่อสู้ในอธิกรณ์ยินยอม เข้าใจ ฟังเห็น เลื่อมใส
6. เป็นผู้ฉลาดเพื่อยังอธิกรณ์อันเกิดขึ้นให้ระงับ
7. รู้อธิกรณ์
8. รู้เหตุเกิดอธิกรณ์
9. รู้ความระงับแห่งอธิกรณ์
10. รู้ทางระงับอธิกรณ์³⁸

หากไม่สามารถใช้วิธีอุพพาหิกวิธีได้เพราะไม่มีภิกษุผู้ทรงคุณแบบนั้น พระพุทธเจ้าทรง อนุญาตให้จัดการอธิกรณ์เรื่องนั้นๆ ให้แก่สงฆ์ด้วยเบญจยสิกา คือการถือเอาเสียงข้างมาก โดยพึง สมมติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์คุณ 5 ให้เป็นผู้ให้จับสลากคือ

1. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ
2. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความเกลียดชัง
3. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความมมงาย
4. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความกลัว
5. พึงรู้จักสลากที่จับแล้วและยังไม่จับ

พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตวิธีจับสลาก 3 แบบ คือ

1) วิธีปกปิด คือทำสลากให้มีสีและไม่มีสีแล้วเข้าไปหาภิกษุทีละรูปๆ แล้วแนะนำอย่างนี้ว่านี่ สลากของผู้กล่าวอย่างนี้ นี่สลากของผู้กล่าวอย่างนี้ ท่านจงจับสลากที่ชอบใจ เมื่อภิกษุนั้นจับแล้วพึง แนะนำว่าท่านอย่าแสดงแก่ใครๆ ถ้ารู้ว่าธรรมดาที่มากกว่าพึงบอกว่าสลากจับไม่ดีแล้วให้ จับใหม่

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 579.

ถ้ารู้ว่ากรรมวาทีมากกว่าฟังประกาศว่าสลากจับดีแล้ว

2) วิธีกระซิบบอก คือฟังกระซิบบอกที่ใกล้หูของภิกษุแต่ละรูปๆ ว่านี่สลากของผู้กล่าวอย่างนี้ นี่สลากของผู้กล่าวอย่างนี้ ท่านจงจับสลากที่ชอบใจ เมื่อภิกษุนั้นจับแล้วฟังแนะนำว่าท่านอย่าบอกแก่ใครๆ ถ้ารู้ว่า ภาวกรรมวาทีมากกว่าฟังบอกว่าสลากจับไม่ดีแล้วให้จับใหม่ ถ้ารู้ว่ากรรมวาทีมากกว่าฟังประกาศว่าสลากจับดีแล้ว

3) วิธีเปิดเผย ถ้ารู้ว่ากรรมวาทีมากกว่าฟังให้จับสลากเปิดเผย อย่างแจ่มแจ้ง³⁹

จะสังเกตว่าวิธีการแก้ปัญหาแบบนี้ไม่ได้เน้นที่เสียงส่วนใหญ่แต่เน้นหลักการ และความถูกต้องตามพระธรรมวินัยเป็นใหญ่

2.4.3.2 วิธีจัดการอนุวาทาธิกรณ์

อนุวาทาธิกรณ์จัดการด้วยสมณะ 4 อย่างคือ 1) สัมมุขาวินัย 2) สติวินัย 3) อมูพหวินัย 4) ตัสสปายสิกา บางครั้งสามารถจัดการด้วยสมณะ 2 อย่างคือ 1) สัมมุขาวินัย 2) สติวินัย บางที่ฟังตกลงกันได้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าภิกษุโจทภิกษุด้วยศีลวิบัติ อันไม่มีมูล สงฆ์ฟังให้สติวินัยแก่ภิกษุนั้น ผู้ถึงความไพบูลย์แห่งสติอยู่แล้ว บางเรื่องสามารถจัดการได้ด้วยสมณะ 2 อย่างคือ 1) สัมมุขาวินัย 2) อมูพหวินัย บางที่ฟังตกลงกันได้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าภิกษุวิกลจริต มีจิตแปรปรวนได้ประพฤติดละเมิดกิจอันไม่ควรแก่สมณะเป็นอันมาก ทั้งที่กล่าวด้วยวาจาและพยายามทำด้วยกาย ภิกษุทั้งหลายย่อมโจทเธอด้วยอาบัติที่เธอวิกลจริต มีจิตแปรปรวน ประพฤติดละเมิดต้องแล้วที่ท่านต้องอาบัติแล้ว จงระลึกอาบัติเห็นปานนี้ เธอ กล่าวอย่างนี้ว่าท่านทั้งหลายข้าพเจ้าวิกลจริต มีจิตแปรปรวน ได้ประพฤติดละเมิดกิจอันไม่ควรแก่สมณะเป็นอันมาก ทั้งที่กล่าวด้วยวาจาและพยายามทำด้วยกาย ข้าพเจ้าระลึกอาบัตินั้นไม่ได้ ข้าพเจ้าหลงได้ทำสิ่งนี้แล้ว สงฆ์ฟังให้อมูพหวินัย คือวิธีระงับอธิกรณ์แก่ภิกษุที่หายเป็นบ้าแล้วแก่ภิกษุนั้น ผู้หายหลงแล้ว

บางครั้ง อนุวาทาธิกรณ์ สามารถจัดการด้วยสมณะ 2 อย่าง คือ 1) สัมมุขาวินัย 2) ตัสสปายสิกา บางที่ ฟังตกลงกันได้ ดังที่ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ว่าภิกษุโจทภิกษุด้วยครุกาบัติในท่ามกลางสงฆ์ว่าท่านต้องครุกาบัติคืออาบัติปาราชิกหรืออาบัติที่ใกล้ปาราชิกแล้ว จงระลึกอาบัติเห็นปานนี้ ภิกษุจำเลยนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้เลยว่าจะต้องครุกาบัติเห็นปานนี้คืออาบัติปาราชิกหรืออาบัติใกล้ปาราชิกแต่ระลึกได้ว่าต้องอาบัติแม้เล็กน้อยเห็นปานนี้ คำนั้นข้าพเจ้าพูดเล่น คำนั้นข้าพเจ้าพูดพล่อยไป ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้ว่าต้องครุกาบัติคืออาบัติปาราชิกหรืออาบัติที่ใกล้

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 583 – 588.

ปาราชิก สงฆ์พึงทำตัสสปาปิยสิกการมคือวิธีระงับอิทธิณแก่ภิกษุผู้เลวทรามที่ไม่ยอมรับอาบัตินั้น
แก่ภิกษุนั้น

2.4.3.3 วิธีการจัดการอาบัติตาริกรณ

อาบัติตาริกรณจัดการด้วยสมณะ 3 อย่าง คือ 1) สัมมุขาวินัย 2) ปฏิญญาตกรณะ 3) ตินวัต
ถารกะ บางที วิธีจัดการ ด้วยสมณะ 2 อย่าง คือ 1) สัมมุขาวินัย 2) ปฏิญญาตกรณะ ดังที่
พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ต้องลหุกาบัติแล้ว เธอพึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่งหมัด
อุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้ว กล่าวว่ามีต้องอาบัติชื่อนี้ ผมแสดงคืนอาบัติ
นั้น ภิกษุผู้รับนั้นพึงกล่าวว่าท่านเห็นหรือ ภิกษุผู้แสดงนั้นพึงกล่าวว่า ผมเห็น ภิกษุผู้รับนั้นพึงกล่าว
ว่าท่านพึงสำรวมต่อไป นี้เรียกว่าอิทธิณระงับแล้ว ด้วยสัมมุขาวินัยกับปฏิญญาตกรณะ วิธีจัดการ
ด้วยสมณะอีก 2 อย่าง คือ 1) สัมมุขาวินัย 2) ตินวัตถารกะ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า พวกภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้เกิดความบาดหมาง เกิดความทะเลาะ ถึงความวิวาทอยู่ได้ประพฤดิละเมิดกิจอันไม่
สมควรแก่สมณะเป็นอันมากทั้งที่กล่าวด้วยวาจาและพยายามทำด้วยกาย ถ้าพวกภิกษุในหมู่นั้นคิด
อย่างนี้ว่าพวกเราเกิดความบาดหมาง เกิดความทะเลาะ ถึงความวิวาทอยู่ได้ประพฤดิละเมิดกิจอัน
ไม่สมควรแก่สมณะเป็นอันมาก ทั้งที่กล่าวด้วยวาจาและพยายามทำด้วยกาย ถ้าพวกเราจักปรับกัน
ด้วยอาบัติเหล่านี้ บางทีอิทธิณนั้นจะพึงเป็นไปเพื่อความรุนแรง เพื่อความร้ายกาจ เพื่อความแตก
กันก็ได้ เรานุญาตให้ระงับอิทธิณนี้ด้วยตินวัตถารกะคือการประนีประนอมกันทั้งสองฝ่าย

2.4.3.4 วิธีจัดการกิจจาริกรณ

เนื่องจากกิจจาริกรณของสงฆ์ เช่น อปโลกนกรรม ญัตติกรรม ญัตติหุติยกรรม ญัตติจตุตถ
กรรมรายละเอียดของสังฆกรรมเหล่านั้น 1) อปโลกนกรรมคือ กรรมที่ต้องให้สงฆ์ผู้อยู่ในสีมาให้หมด
จดนำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา สวดประกาศ 3 ครั้งทำตามอนุมติของสงฆ์ผู้พร้อมเพรียง 2)
ญัตติกรรมกรรม คือกรรมที่ต้องทำด้วยญัตติอย่างเดียว ตามอนุมติของสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงตามนัยที่
กล่าวแล้ว 3) ญัตติหุติยกรรมคือกรรมที่ต้องทำด้วยอนุสาวนา มีญัตติเป็นที่ 2 คือญัตติ 1 อนุสาวนา
1 ตามอนุมติของสงฆ์ผู้พร้อมเพรียง โดยนัยที่กล่าวแล้ว 4) ญัตติจตุตถกรรม คือ กรรมที่ต้องทำด้วย
อนุสาวนา 3 มีญัตติเป็นที่ 4 อย่างนี้คือญัตติ 1 อนุสาวนา 3 ตามอนุมติของสงฆ์ผู้พร้อมเพรียง
โดยนัยที่กล่าวแล้ว บรรดากรรมเหล่านั้น กรรมหนัก 6 อย่างคือสมมติสีมา ถอนสีมา ให้ผ้ากฐิน รื้อ
กฐิน แสดงที่สร้างกุฏิ แสดงที่สร้างวัดที่อยู่ ไม่ควรอุปโลกนทำพึงสวดญัตติ หุติกรรมวาจาเท่านั้น .
กรรมเบาที่เหลือและสมมติในการถือเสนาสนะและ ให้มรดกจีวรเป็นต้น แม้อุปโลกนทำก็ ควรแต่ไม่
พึงทำด้วยอำนาจ ญัตติกรรมและญัตติจตุตถกรรมเลย ส่วน ญัตติจตุตถกรรม ต้องสวดญัตติและ

กรรมวาจา 3 เท่านั้น ไม่พึงทำด้วยอำนาจอุปโลกนกรรมเป็นต้น ความสังเขปเพียงเท่านี้⁴⁰

ด้วยเหตุนี้กิจจาริกรรม จึงจัดการได้ด้วย สมถะอย่างเดียว คือ สัมมุขาวินัย หรือวิธีระงับหรือตัดสินในที่พร้อมหน้า⁴¹ เพราะเป็นกิจที่สงฆ์ต้องมาประชุมพร้อมหน้าเพื่อบริหารจัดการร่วมกัน กล่าวโดยสรุปอิทธิกรรมทั้ง 4 สามารถบริหารจัดการด้วยวิธีต่างๆ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 การจัดการอิทธิกรรมด้วยอิทธิกรรมสมถะ

อิทธิกรรม (เรื่องราว)	อิทธิกรรมสมถะ (การจัดการ)
1. วิวาทาธิกรรม	1) สัมมุขาวินัย 2) เขมฺมยสิกา
2. อนุกฺวาทาธิกรรม	1) สัมมุขาวินัย 2) สติวินัย 3) อมฺพหวินัย 4) ตัสสปาปิยสิกา
3. อาปัติตธาธิกรรม	1) สัมมุขาวินัย 2) ปฎิญาตตกรณะ 3) ตินวัตถการกะ
4. กิจจาริกรรม	1) สัมมุขาวินัย

จากวิธีการจัดการที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเรื่องการจัดการอิทธิกรรมจะเห็นได้ว่าการบัญญัติวินัยคือการจัดตั้งรูปแบบ วางระบบระเบียบต่างๆ ของสังคมสงฆ์ ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 อย่างคือ

1. มีปัญญา คือเข้าถึงตัวธรรม รู้ความจริงในเรื่องนั้นๆ รู้ความถูกต้องดีงามที่พึงต้องการ
2. เจตนาดี คือเจตนาบริสุทธิ์ถูกต้องดีงาม มุ่งผลที่สอดคล้องตามธรรมที่รู้นั้น

พระพุทธเจ้าทรงเข้าถึงความจริงของธรรมชาติคือธรรมแล้วทรงสามารถนำความรู้ในธรรมนั้นมาจัดตั้งวางระบบในหมู่มนุษย์ให้สำเร็จผลตามธรรมนั้นคือจัดตั้งวินัยได้ด้วยจึงได้รับพระนามว่า เป็น “สัมมาสัมพุทธะ” พระองค์จึงทรงวางวินัยขึ้นมาเป็นเกณฑ์ในหมู่มนุษย์ วินัยจึงมีความหมายเป็นการจัดระเบียบชีวิตและการจัดระบบสังคมสงฆ์ทั้งหมด เช่น การจัดระบบเศรษฐกิจในเรื่องความ

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 614 – 615.

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 606.

เป็นอยู่เกี่ยวกับปัจจัย 4 จัดระบบการบริหารการปกครอง การพิจารณาตัดสินคดี ฯลฯ⁴² การบัญญัติพระวินัยเพื่อจำแนกอธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์จึงเป็นตัวอย่างของการค้นพบธรรมของพระพุทธเจ้าและทรงบัญญัติวินัยเพื่อบริหารจัดการธรรมหรือความจริงตามกฎธรรมชาตินั้นอำนวยผลเป็นประโยชน์แก่มนุษย์

2.5 คุณค่าของการบริหารจัดการในพระธรรมวินัย

เมื่อทราบวิธีการจัดการอธิกรณ์ด้วยอธิกรณ์สมณะตามพระธรรมวินัยแล้ว ควรจะพิจารณาหลักธรรมที่เกี่ยวกับคุณค่าของการบริหารจัดการ ในพระพุทธศาสนาเพื่อจะได้ทราบแนวทางการบริหารจัดการพระพุทธศาสนาที่ควรเป็น ในคัมภีร์ชาดกกล่าวถึงคุณธรรมของผู้บริหารคณะความว่า

ก็คนพาลแต่สำคัญตนว่าเป็นบัณฑิตบริหารหมู่คณะลู่อ่านาคความคิดของตน คงนอนตายเหมือนกระบี่ตัวนั้นนั้น คนโง่แต่มีกำลังบริหารหมู่คณะก็ไม่ดี ไม่เป็นประโยชน์แก่เหล่าญาติเหมือนนกต่อไม่เป็นประโยชน์แก่ก้นทั้งหลายฉะนั้น ส่วนคนฉลาดมีกำลังบริหารหมู่คณะดีเป็นประโยชน์แก่เหล่าญาติ เหมือนทำ วาสาจะเป็น ประโยชน์แก่ทวยเทพชาวไตรทศฉะนั้น หนึ่ง ผู้ใดเห็นศีล ปัญญาและสุตะ มีในตน ผู้นั้นย่อมประพฤติประโยชน์แก่คนทั้ง 2 ฝ่าย คือทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น เพราะฉะนั้น ชีรชนควรขังใจดูตัวเองเหมือนขังใจดูศีล ปัญญาและสุตะฉะนั้นแล้วจึงบริหารหมู่คณะบ้าง อยู่คนเดียวเว้นการบริหารบ้าง⁴³

จากพุทธพจน์จะเห็นว่าการบริหารที่มีคุณค่าต้องประกอบไปด้วยกำลังกายและกำลัง ใจ โดยกำลังใจได้แก่ศีล ปัญญา และสุตะโดยการบริหารนั้นต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนเองและผู้อื่นด้วย หากจะจำกัด ความเฉพาะ การบริหารคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงบริหารสงฆ์ด้วย วิธีการว่าเมื่อพระองค์ทรงเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้แล้ว ทรงรู้แจ้งโลก ทรงเป็นสารถีฝีกบรูษะที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า ทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเป็นผู้เบิกบานแล้ว และทรงเป็นผู้จำแนกพระธรรม จักทรงทำโลกนี้พร้อมเทวโลกมารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งด้วยพระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม ทรงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลางงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ทรงบริหารภิกษุสงฆ์

⁴² พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), วินัย: เรื่องใหญ่กว่าที่คิด, หน้า 8 – 12.

⁴³ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม 3 ภาค 5 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 297 – 298.

หลายร้อย⁴⁴

จากพระพุทธรูปนี้ย่อมแสดงว่าพระพุทธรูปเจ้าทรงบริหารคณะสงฆ์ด้วยการแสดงธรรมเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา อันเป็นผลจากการตรัสรู้ ที่กล่าวว่าทรง บริหารด้วยการแสดงธรรมเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา นั้นก็เพราะในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวว่า “อนึ่ง ความงามในเบื้องต้นแห่งพระศาสนา ก็เป็นอันทรงประกาศด้วยศีล ... ความงามในท่ามกลางเป็นอันทรงประกาศด้วยสมาธิ ... ความงามในที่สุดเป็นอันทรงประกาศด้วยปัญญา”⁴⁵ ดังนั้น การที่พระพุทธรูปเจ้าทรงบริหารคณะสงฆ์ด้วยการแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามใน ท่ามกลางและ งามในที่สุดก็ย่อมหมายถึงการแสดง ธรรมเรื่อง ศีล สมาธิและปัญญานั้นเอง จะเห็นว่าการบริหารด้วยศีล สมาธิ ปัญญา จะสอดคล้องกับพระพุทธรูปที่พระองค์ตรัสก่อนทรงปรินิพพานว่า

ก็ภิกษุสงฆ์ยังหวังอะไรในเราตถาคตเล่า ดูก่อนอาณนที ธรรมที่ตถาคตแสดงแล้วได้ทำมิให้มีในมิให้มีนอก ดูก่อนอาณนที ตถาคตมิได้มีก้ามืออาจารย์ (ปิดบังซ่อนเร้น) ในธรรมทั้งหลาย ดูก่อนอาณนที ผู้ใดฟังมีความดำริอย่างนี้ว่าฉันจักบริหารภิกษุสงฆ์ ดังนี้ก็ดี หรือว่าภิกษุสงฆ์พึงยกย่องฉัน ดังนี้ก็ดี ดูก่อนอาณนทีแน่นอน เขาผู้นั้นพึงปรารถนาภิกษุสงฆ์แล้วกล่าวถ้อยคำบางประการ ดูก่อนอาณนที ตถาคตมิได้มีความดำริอย่างนี้ว่าเราแลจักบริหารภิกษุสงฆ์หรือว่าภิกษุสงฆ์พึงยกย่องเรา ตถาคต ดังนี้ ดูก่อนอาณนที ตถาคตนั้นยังจักปรารถนาภิกษุสงฆ์แล้วกล่าวถ้อยคำใดๆ คราวเดียว ดูก่อนอาณนที ก็ในกาลบัดนี้ เราตถาคตแก่เฒ่าแล้ว เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยโดยลำดับแล้ว วัยของตถาคตก็กำลังดำเนินเข้าเป็น 80 ปีอยู่ ดูก่อนอาณนที เกวียนคร่ำคร่าเดินไปได้ด้วยการแซมด้วยไม้ไผ่แม้ฉันใด ร่างกายของตถาคตก็ดำเนินไปได้เหมือนด้วยการแซมด้วยไม้ไผ่ ฉันนั้นนั่นแล ... เพราะเหตุนี้แหละ อาณนที เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะมีตนเป็นสรณะอยู่เถิด อย่ามีสิ่งอื่นเป็นสรณะ จงมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นสรณะ อย่ามีสิ่งอื่นเป็นสรณะเลย⁴⁶

จะเห็นว่าการบริหาร ภิกษุสงฆ์ ก็คือการแสดงธรรมอย่างไม่มีปิดบังซ่อนเร้น เมื่อพระพุทธรูปเจ้าทรงแสดงธรรมมานานถึง 80 พรรษาแล้ว จึงทรงให้มีตนเป็นที่พึ่งแห่งตนหรือที่ตรัสว่า จงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นสรณะ ซึ่ง ทรงอธิบายความ หมายความว่า การมีตนเป็นเกาะ ก็คือการมี

⁴⁴ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ที่มณีกาย ปาฎีกาวรรค เล่ม 3 ภาค 1, หน้า 120.

⁴⁵ พระพุทธโฆษาจารย์ , คัมภีร์วิสุทธิมรรค, สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปล (กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์พรินท์ติ้ง จำกัด, 2546), หน้า 6 – 7.

⁴⁶ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ที่มณีกาย มหาวรรค เล่ม 2 ภาค 1, หน้า 274.

ธรรมะเป็นสรณะนั่นเอง โดยธรรมะที่ตรัสอธิบายได้แก่การเจริญสติปัฏฐานโดยอาศัยความเพียร สติ และปัญญา⁴⁷ จากพุทธพจน์จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้ามิได้ทรงเห็นแก่ประโยชน์ส่วนพระองค์เพราะไม่ทรงถือพระองค์เป็นจุดศูนย์กลางสำหรับการสักการบูชาแต่ทรงถือธรรมหรือหลักการเป็นใหญ่ มากกว่าบุคคล นอกจากจะเน้นในเรื่องความสำคัญทั้งตัวคนและหลักการแล้ว พระพุทธศาสนายังคำนึงถึงความสำคัญขอ งโลกหรือสังคมซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมภายนอกด้วยจึงพอสรุปได้ว่าธรรมของพระพุทธศาสนานั้นสามารถประยุกต์เข้ากับหลักในการบริหารได้เพราะการบริหารต้องพิจารณาถึงปัจจัยสามประการคือ คน หลักการและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเข้ากันได้กับหลักการบริหารงานและมีคุณค่าต่อการที่จะนำมาใช้เป็นหลักในการดำรงชีวิตและเป็นหลักในการปฏิบัติงานในเรื่องของการมองเห็นความสำคัญของตัวคนกับหลักการได้เป็นอย่างดี⁴⁸

กล่าวโดยสรุป การบริหารในพระพุทธศาสนาด้านคุณค่าต้องเป็นการบริหารที่เน้นอาศัยธรรมะเป็นหลักโดยหลักธรรมที่เป็นคุณค่าที่เกิดจากการบริหารก็ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา โดยปัญญานั้นหมายถึงปัญญาจากสุตะหรือปริยัติและปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติ โดยการบริหาร จัดการด้วยธรรมะนั้นต้องบริหารอย่างเปิดเผยและเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน โดยไม่ได้หวังให้มีการยกย่องใดๆ ด้วย การจะใช้หลักการใดๆ มาตัดสินเรื่องของพระ ภิกษุสงฆ์ในพระธรรมวินัยย่อมต้องใช้หลักพระธรรมวินัยนั่นเองตัดสินจะนำเกณฑ์อื่นๆ มาใช้มิได้ เรื่องของพระสงฆ์ย่อมต้องให้ผู้กำเนิดพระ สงฆ์ซึ่งก็คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง เป็นผู้ตัดสิน แต่เมื่อพระพุทธ เจ้าทรงปรินิพพานแล้ว พระธรรมวินัยจึงเป็นพระศาสดาแทน พระองค์หลักพระธรรมวินัย จึงกลายเป็นผู้ให้กำเนิดพระสงฆ์

ถ้าพระภิกษุสงฆ์ไม่ยอมรับหลักพระธรรมวินัยว่าเป็นเกณฑ์ ที่สำคัญที่สุดในการตัดสินเรื่องของพระภิกษุสงฆ์ การไม่ยอมรับหลักพระธรรมวินัยก็เปรียบเสมือนกับการที่ภิกษุนั้นไม่ยอมรับภิกษุภาวะของตนเองที่อาศัยพระธรรมวินัยด้วยเช่นเดียวกัน เพราะเหตุว่าพระ ภิกษุสงฆ์นั้นถือกำเนิดขึ้นมาจากพระธรรมวินัย ขั้นตอนการ เปลี่ยนจากฆราวาส มาเป็นพระ ภิกษุสงฆ์ตั้งแต่การบรรพชา การอุปสมบท การประพฤติในสิกขาบท การประพฤติปฏิบัติในวัตรต่างๆ เช่น การปลงอาบัติ การออกจากอาบัติ การเข้าอยู่ปริวาสกรรม รวมถึงการทำสังฆกรรมต่างๆ ทุกอย่าง ทุกขั้นตอน จนถึงที่สุดแม้การลาสิกขา ล้วนเกิดจากหลักการที่มีการบันทึกไว้ในพระธรรมและวินัย ซึ่งอยู่ในพระไตรปิฎกทั้งสิ้น ดังนั้น การที่พระสงฆ์จะไม่ยอมรับหลักพระธรรมวินัยก็เท่ากับไม่ยอมรับความ

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 274 – 275.

⁴⁸ ทินพันธุ์ นาคะตะ, พระพุทธศาสนากับสังคมไทย (กรุงเทพมหานคร: หจก. สหายบล็อกและการพิมพ์, 2544), หน้า 46.

เป็นพระภิกษุของตนเองที่เกิดจากพระธรรมวินัยด้วย

ดังนั้น ผู้วิจัยจะใช้เกณฑ์เรื่องคุณค่าที่เกิดจากการบริหารนี้เป็นหลักในการวิเคราะห์การบริหารจัดการพระสงฆ์ในบ ทต่อ ๆ ไปของงานวิจัยนี้ ในบ ทต่อ ๆ ไปเราจะได้พิจารณาว่าการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้นเป็นอย่างไรบ้าง ก่อนที่จะวิเคราะห์ว่าการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในปัจจุบันเป็นไปตาม หลักพระธรรมวินัยและเป็นไปเพื่อการสร้างคุณค่าแก่พระพุทธศาสนาหรือไม่ ดังที่พระพุทธเจ้า ตรัสไว้ว่าการ บริหารจัดการของพระองค์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การ บัญญัติสิกขาบท การจำแนกอธิกรณ์และอธิกรณ์สมณะ ล้วนเป็นไป เพื่อคุณค่าแก่พระพุทธศาสนาตามหลักพระธรรมวินัย

บทที่ 3

การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

บทนี้จะกล่าวถึงประวัติการบริหารจัดการ องค์การพระพุทธศาสนาในประเทศไทยตั้งแต่ในอดีตโดยศึกษาตั้งแต่สมัยอาณาจักรสุโขทัย ที่พระพุทธศาสนาเข้ามาในราชอาณาจักร จนถึงปัจจุบัน โดยเน้นในช่วงที่การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะองค์การคณะสงฆ์ที่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และ พ.ศ. 2535 จนถึงปัจจุบัน เพื่อที่จะได้เห็นความเป็นไป และพัฒนาการในการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน โดยก่อนที่จะทำการศึกษาต่อไป ผู้วิจัยขออนุญาตว่าองค์การและ องค์การเพื่อความชัดเจนดังต่อไปนี้ คำว่า “องค์การ” น. หมายถึง บุคคล คณะบุคคลหรือสถาบันซึ่งเป็นส่วนประกอบของหน่วยงานใหญ่ที่ทำหน้าที่สัมพันธ์กันหรือขึ้นต่อกัน เช่น คณะรัฐมนตรีเป็นองค์การบริหารของรัฐ สภาผู้แทนราษฎรเป็นองค์การของ รัฐสภา คำว่าองค์การ น. หมายถึง ศูนย์รวมกลุ่มบุคคลหรือกิจการที่ประกอบกันขึ้นเป็นหน่วยงาน เดียวกันเพื่อดำเนินกิจการตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายหรือในตราสารจัดตั้งซึ่งอาจเป็น หน่วยงานของรัฐ เช่น องค์การของรัฐบาล หน่วยงานเอกชน เช่น บริษัทจำกัดสมาคมหรือหน่วยงาน ระหว่างประเทศ เช่น องค์การสหประชาชาติ ในบางกรณีองค์การหมายถึงรวมถึงองค์การด้วย¹

ศาสตราจารย์จำนง ค์ ทองประเสริฐอธิบาย คำศัพท์ว่า “องค์การ” เป็นศัพท์บัญญัติตรงกับ ภาษาอังกฤษว่า Organ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้บทนิยามไว้ว่า “น. ส่วนประกอบย่อยของหน่วยใหญ่ ทำหน้าที่สัมพันธ์กันหรือขึ้นต่อกันและกัน” ส่วนคำว่า “องค์การ” ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Organization นั้น ให้บทนิยามไว้ว่า “น. ศูนย์กลางของกิจการที่รวม ประกอบกันขึ้นเป็นหน่วย” หรือก็คือ หลาย ๆ “องค์การ” รวมกันเข้ากลายเป็น “องค์การ” ส่วนคำ ภาษาอังกฤษว่า Organization นี้ พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาของราชบัณฑิตยสถาน ให้ ความหมายไว้เป็น 2 อย่าง ดังนี้

1. การจัดระเบียบ กระบวนการที่จำแนกความแตกต่างของส่วนหนึ่งออกจากอีกส่วนหนึ่ง โดยให้แต่ละส่วนกระทำหน้าที่แตกต่างกัน และในขณะเดียวกันก็สร้างความสัมพันธ์ระหว่างส่วน ต่างๆ ภายในส่วนรวมทั้งหมดนั้นให้กระทำหน้าที่ประสานกัน

2. องค์การ หน่วยงานที่มีการจัดระเบียบงานตามกระบวนการตาม ข้อ 1

---

¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, หน้า 1321.

ดังนั้น การที่บุคคลต่าง ๆ มารวม กันเป็นกลุ่มจึงยังไม่ถือว่าเป็น องค์การ เพราะ “องค์การ” จะต้องเป็นส่วนย่อยของ “องค์การ” และมีหน้าที่เฉพาะของ ตนๆ ส่วน “องค์การ” นั้นมีหน้าที่เอา “องค์การ” ต่าง ๆ ซึ่งกระทำหน้าที่ แตกต่างกันนั้นมารวมเข้าด้วยกัน และพร้อมกันนั้นก็สร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างองค์การต่าง ๆ ให้ทำหน้าที่ประสานกันอย่างเป็นระเบียบ คล้าย ๆ กับเครื่องจักร นาฬิกาแต่ละ ชิ้นแต่ละชิ้น ซึ่งมีหน้าที่ต่าง ๆ กันเป็น “องค์การ” เมื่อนำเอา เครื่องจักรแต่ละชิ้นมา ประกอบกันและทำให้มันเดินได้อย่างมีระเบียบเป็น “องค์การ” หน่วยงานที่จะถือว่าเป็น “องค์การ” ได้ จะต้องมีการจัดระเบียบงานถูกต้องตาม กระบวนการดังกล่าวมาแล้วเท่านั้น² จากนิยามดังกล่าว องค์การพระพุทธศาสนาต่างๆ ในงานวิจัยนี้ เช่น วัด สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงถือเป็น องค์การที่เป็น หน่วยย่อยขององค์การพระพุทธศาสนา มหาเถรสมาคม ถือเป็นองค์การ ดังนั้น หาก กล่าวถึงการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาก็ถือว่าเป็นการบริหารจัดการขององค์การ พระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน เพราะองค์การ พระพุทธศาสนาก็เกิดจากหน่วยย่อยจากองค์การ พระพุทธศาสนา เช่น องค์การคณะสงฆ์นั่นเอง

3.1 การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย

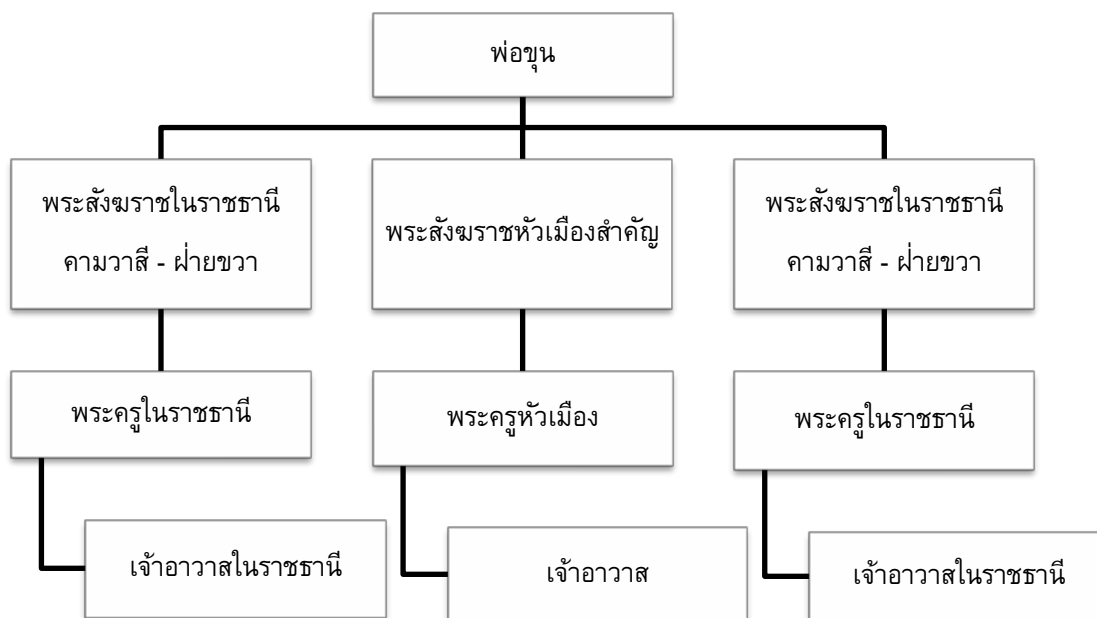
การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนา ครั้งกรุงสุโขทัย หลักฐานเก่าแก่ที่สุดปรากฏใน ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง พระเจ้าแผ่นดินรัชกาลที่ 3 ในราชวงศ์พระร่วง จารึกไว้เมื่อราว พ.ศ. 1835 ว่าที่พระนครสุโขทัย มีสังฆราช มีปุ่ครู มีมหาเถระและมีเถระ พระสังฆราชน่าจะเป็นตำแหน่ง สังฆนายกชั้นสูงสุด ตำแหน่งปุ่ครู น่าจะตรงกับพระครูทุกวันนี้โดยเป็นตำแหน่งสังฆนายกครองลงมา จากสังฆราช แต่มหาเถระและเถระที่กล่าวในศิลาจารึกนั้น น่าจะหมายถึงพระภิกษุซึ่งมีพรรษา อายุ และทรงคุณธรรมในทางพระศาสนา เป็นมหาเถระและเถระตามพระวินัยบัญญัติ มิใช่เป็นสมณศักดิ์ที่ พระเจ้าแผ่นดินทรงตั้ง เมื่อพระนครสุโขทัยเป็นราชธานี น่าจะมีพระสังฆราชมากกว่า 1 องค์ ด้วยวิธี ปกครองพระราชอาณาจักรในครั้งนั้น หัวเมืองใหญ่ที่ห่างไกลราชธานีเป็นเมืองประเทศราชได้ ยมาจาก แม่เมืองที่อยู่ใกล้ราชธานี ที่เป็นเมืองใหญ่ก็ตั้งเจ้านายในราชวงศ์ออกไปครองอย่างทำนองเจ้า ประเทศราช เมืองใหญ่เมือง 1 น่าจะมีพระสังฆราชองค์ 1 เป็นสังฆปริณายกของสังฆบริษัทตลอด เขตเมืองนั้น ข้อสันนิษฐานนี้มีเค้าปรากฏว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฝั่งทรงเปลี่ยน ทำเนียบเจ้าคณะเมือง จากพระสังฆราชาเป็นสังฆปาโมกข์อยู่หลายเมือง ส่วนตำแหน่งปุ่ครูนั้น เปลี่ยนเรียกเป็นพระครูแต่ในครั้งสุโขทัย เชื่อได้แน่ว่าตำแหน่งพระครูเป็นตำแหน่งสังฆนายกครองแต่

² จ้างรงค์ ทองประเสริฐ, ภาษาไทยโบราณ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรวพินทยา, 2528), หน้า 379

สังฆราชลงมา โดยถ้าเป็นเมืองใหญ่จะมีเมืองละหลายๆ องค์ ถ้าเป็นเมืองเล็ก สังฆปรีนายาก็มีสมณศักดิ์เพียงปู้ครู่

หนังสือพงศาวดารเหนือ และพงศาวดารรามัญกล่าว ว่าในครั้งพระนครสุโขทัยเป็นราชธานี นั้นจัดระเบียบการ บริหารจัดการองค์การ คณะสงฆ์เป็นฝ่ายขวาฝ่าย 1 ฝ่ายซ้ายฝ่าย 1 โดยที่ฝ่ายซ้ายเป็นฝ่ายอริยวาสีซึ่ง ไปบวชแปลงที่ลังกาจึงนิยมอยู่ตามป่าเขาเป็นปกติ ส่วนฝ่ายขวาเป็นฝ่ายคามวาสีซึ่งอยู่ตามอารามในบ้านเมืองเป็นปกติซึ่งเป็นพระสงฆ์ในกายเดิม โดยพระเจ้าแผ่นดินทรงตั้งราชทินนามเป็นสมณศักดิ์ซึ่ง น่าจะได้รับแบบแผนจากประเพณีในลังกาทวีป³ โครงสร้างการบริหารจัดการองค์การ คณะสงฆ์ในสมัยสุโขทัยนี้มีลักษณะสอดคล้องคู่ขนานกับการจัดโครงสร้างการปกครองประเทศโดยมีพ่อขุนหรือพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขทั้งฝ่ายอาณาจักรและ ศาสนจักร โดยความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรและอาณาจักรมีโครงสร้างดังต่อไปนี้⁴

ตารางที่ 3 โครงสร้างการบริหารศาสนจักรและอาณาจักรในสมัยสุโขทัย

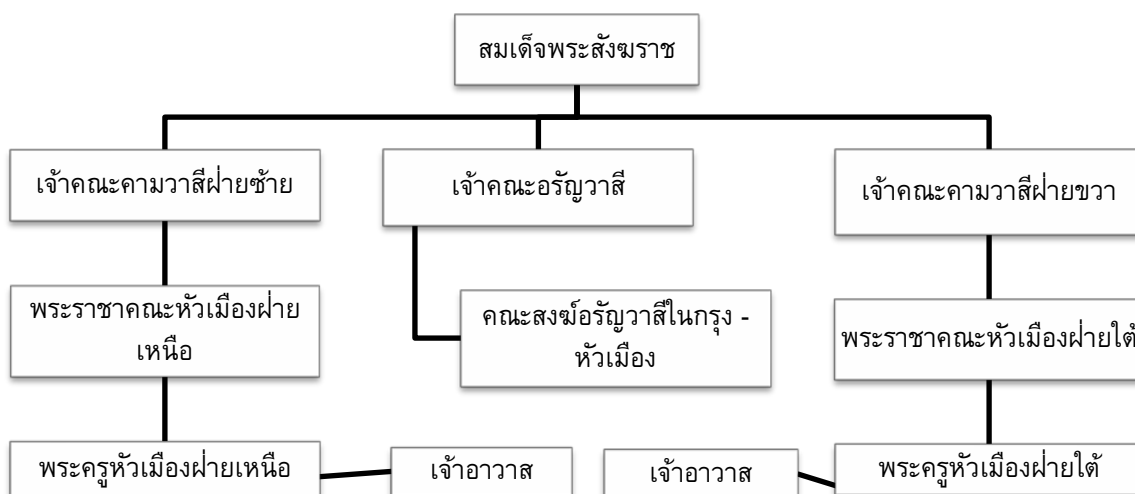
³ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานคณะสงฆ์, หน้า 5 – 9.

⁴ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ฐมมจิตโต), ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2533), หน้า 28.

3.2 การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยา

การบริหารจัดการองค์การ คณะสงฆ์ครั้ง แรกตั้ง กรุงศรีอยุธยา นั้นยังไม่พบหลักฐานแต่สันนิษฐานว่าแบบแผน น่าจะคล้ายๆ กับ สมัยสุโขทัย คือแบ่งเป็นคณะคามวาสีและคณะอรัญวาสี ตั้งแต่มีนิกายป่าแก้วเข้ามา หลังจากพระภิกษุกลุ่มหนึ่งได้ไปอุปสมบทแปลงเป็นสิ่งพลนิกาย ณ อุทกุกเขปสีมา ณ แม่น้ำกัลยาณิที่ลึงกาฬปีเมื่อ พ.ศ. 1967 คณะสงฆ์ในกรุงศรีอยุธยาจึงเกิดเป็น 3 คณะ คือ คณะเดิมคงตามแบบแผนข้างสุโขทัย เรียกว่าคามวาสีคณะ 1 อรัญวาสีคณะ 1 จัดการปกครองคณะสงฆ์ป่าแก้วออกมาอีกคณะ 1 เรียกคามวาสีฝ่ายขวา ทำเนียบสมณศักดิ์ครั้งกรุงเก่า ซึ่งปรากฏมาถึงกรุงรัตนโกสินทร์จึงปรากฏเป็น 3 คณะ โดยเรียงลำดับกันดังนี้คือ 1) คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย 2) คณะอรัญวาสี และ 3) คณะคามวาสีฝ่ายขวา โดยคณะคามวาสีฝ่ายซ้ายดูแลคณะสงฆ์หัวเมืองฝ่ายเหนือ คณะคามวาสีฝ่ายขวาดูแลคณะสงฆ์หัวเมืองฝ่ายใต้ การเรียกเป็นคณะเหนือและคณะใต้นี้น่าจะมีเค้ามูลมาแต่ครั้งกรุงเก่าแต่ใช้เรียกกันในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์นี้⁵ การบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ภายในกรุงศรีอยุธยานั้น พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาเจ้าคณะใหญ่รูปใดรูปหนึ่งเป็นสมเด็จพระสังฆราชในบรรดาเจ้าคณะใหญ่ 3 รูปเพื่อดำรงตำแหน่งประมุขสงฆ์ปกครองทั่วราชอาณาจักร⁶ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 โครงสร้างการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์สมัยอยุธยา

⁵ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานคณะสงฆ์, หน้า 11 – 31.

⁶ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า 33.

การบริหารจัดการ องค์การ คณะสงฆ์ในยุคนั้น มองซิเออร์ ลาลูแบร์ ราชทูตฝรั่งเศส ผู้แต่งหนังสือเรื่องเมืองไทย ครั้งเข้ามาในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชบันทึกไว้ว่าสมเด็จพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา พระราชทานพระราชูปถัมภ์แก่ผู้ ที่บวชเป็นพระภิกษุสามเณรเป็นอเนกประการ จนเป็นเหตุให้ราษฎรที่ปรารถนาจะหลบเลี่ยงราชการบ้านเมืองพากันไปบวชเสียเป็นอันมาก เมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ทรงทราบความดังนั้นก็จึงดำรัสสั่งให้ออกหลวงสรศักดิ์ (พระเจ้าเสือ) ผู้เป็นบุตร ออกพระพิพิธราชา สมุหพระคชบาล เป็นแม่กองประชุมสงฆ์สอบความรู้พระภิกษุสามเณร ก่อน ที่มองซิเออร์ ลาลูแบร์ จะเข้ามาถึง อยุธยาสักหน่อยหนึ่ง พระภิกษุสงฆ์ฝ่ายคามวาสีไม่ยอม รับและร้องเรียนว่าถ้าจะสอบความรู้กัน ขอให้สังฆนายกฝ่ายอรัญวาสีเป็นแม่กองในการสอบ มองซิเออร์ ลาลูแบร์ กล่าวว่าในครั้งนั้นพระภิกษุสามเณรที่หลบเลี่ยงราชการออกไปบวช สอบได้ความชัดว่าไม่มีความรู้ในทางพระศาสนาถูกบังคับให้ลาสิกขาออกเป็นฆราวาสเป็นอันมาก⁷ การบริหารจัดการในสมัยอยุธยาจึงเป็นตัวอย่างว่าราชอาณาจักรเริ่มเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการองค์การศาสนจักรโดยอาศัยอำนาจรัฐจากภายนอกเข้ามาบริหารจัดการการอธิกรณ์ภายในคณะสงฆ์ซึ่งมีหลักฐานชัดเจนกว่าสมัยสุโขทัยที่ยังไม่มีหลักฐานชัดเจนว่าราชอาณาจักรเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาอย่างน้อยเพียงใด

3.3 การบริหารจัดการ องค์การ พระพุทธศาสนาในสมัยธนบุรีจนถึงรัชกาลที่ 4 ในสมัยรัตนโกสินทร์

การบริหารจัดการ องค์การ คณะสงฆ์ สมัยกรุงธนบุรีนั้น พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงชวนขวายนในการที่จะตั้งสังฆมณฑลให้คั่นคองตามแบบอย่างครั้งกรุงเก่า พระองค์ ทรงส่งพระราชาคณะออกไปบริหารจัดการสังฆมณฑลตามหัวเมืองต่างๆ รวมทั้งรวบรวมพระไตรปิฎกที่กระจัดกระจายไว้ให้เป็นระเบียบ แต่การทำนุบำรุงสังฆมณฑลในครั้งกรุงธนบุรียังไม่ทันมั่งคั่งได้เท่าใดก็เกิดเหตุพระเจ้ากรุงธนบุรีมีพระสัญญาวิปลาส ทำให้สังฆมณฑลกลับเสื่อมโทรมลงไปอีก จนเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ได้ทรงทำนุบำรุงสังฆมณฑลให้มั่นคงขึ้นกว่าแต่ก่อน เช่น กฎหมายพระสงฆ์ซึ่งได้ทรงแต่งตั้งเป็นพระราชบัญญัติในครั้งนั้นปรากฏอยู่เป็นอันมากรวมถึงทรงทำสังคายนาพระไตรปิฎกโดยการบริหารจัดการ องค์การคณะสงฆ์ซึ่งจัดในรัชกาลที่ 1 เชื่อได้ว่าจัดตามแบบอย่างครั้งกรุงเก่าจะแก้ไขก็แต่เล็กน้อย เช่น เปลี่ยนนามพระธรรมโคดม เจ้าคณะรองคามวาสีฝ่ายขวา เป็นพระธรรมอุดมเพื่อจะมีให้พ้องกับพระนามสมเด็จพระศาสดาจารย์และเปลี่ยนนามตำแหน่งพระอุปาฬีเป็นพระวินัยรักขิตเพื่อมีให้พ้องกับนามพระอรหันต์

⁷ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานคณะสงฆ์, หน้า 34.

การบริหารจัดการองค์การ คณะสงฆ์ เริ่มเปลี่ยนแปลงใน ครั้งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 โดยโปรดให้รวมพระอารามหลวงและวัดราษฎร์ในจังหวัดกรุงเทพฯ โดยมากเข้าเป็นคณะหนึ่งต่างหากเรียกว่าคณะกลางขึ้นในกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส อธิบดีสงฆ์ วัดพระเชตุพน คณะใหญ่จึงเป็น 4 คณะ คือ คณะเหนือ คณะใต้ คณะกลาง และคณะอรัญวาสี ซึ่งยังคงมีแต่ตำแหน่งเจ้าคณะ มาแต่นั้น ในรัชกาลนี้ทรงทำนุบำรุงการเล่าเรียนพระปรีชาธรรมให้มีความรู้เจริญขึ้นกว่ารัชกาลก่อนๆ ประกอบด้วยเหตุที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงผนวชอยู่ตลอดรัชกาลที่ 3 พระองค์เอาพระหฤทัยใส่ในการศึกษาธรรมวินัยในพระศาสนา มากจนได้เสด็จเข้าแปลพระไตรปิฎกและทรงตั้งพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายขึ้นในรัชกาลที่ 3 โดยวัดธรรมยุติกนิกายขึ้นในคณะกลางยังมีได้แยกออกเป็นคณะหนึ่งต่างหาก

ครั้นถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 โปรดให้ตั้งพระราชพิธีมหาสมณุตมาภิเษก สถาปนาพระเกียรติยศกรมหมื่น นุชิตชิโนรสเป็นกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส และให้ทรงดำรงตำแหน่งเป็นสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานแก่สังฆบริษัททั่วพระราชอาณาจักร โดยการบังคับบัญชาว่ากล่าวคณะกลางอยู่ที่วัดเชตุพน แม้เมื่อกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสสิ้นพระชนม์แล้ว คณะกลางก็ยังขึ้นในพระอัฐกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส มีฐานานุกรมพระอัฐฐิบังคับบัญชาตลอดมาจันรัชกาลที่ 5 ส่วนคณะธรรมยุติกนิกายนั้น แม้โปรดให้กรมสมเด็จพระปวเรศวริยาลงกรณ์เป็นใหญ่มาแต่แรกก็ยังคงขึ้นอยู่กับคณะกลางไม่ได้แยกออกเป็นคณะต่างหากตลอดรัชกาลที่ 4⁸

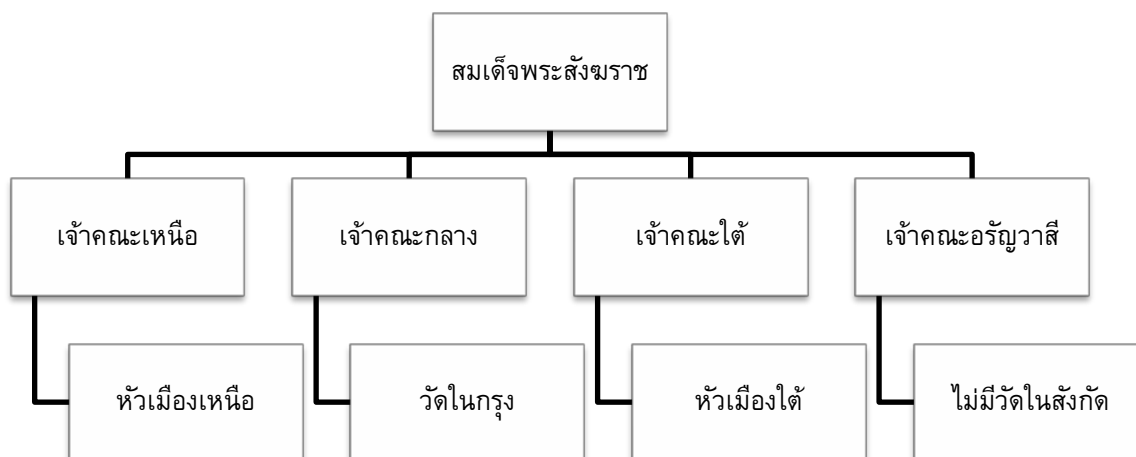
นอกจากนี้ ในสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงออกประกาศสำหรับพระภิกษุและพุทธศาสนา 14 เรื่อง เช่น เรื่องสิกขาภิณฑลสามเณรที่สูบฝิ่น เรื่องพระราชอาณาเขต ฐาน เปரியัญสิกมาก ฯลฯ⁹ ส่วนกฎหมายคณะสงฆ์ในรัชกาลที่ 1 ที่มีจำนวน 10 ฉบับ นั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ให้ ปฏิบัติเคร่งครัดตามพระธรรมวินัยโดย ไม่มีกฎหมายฉบับใดกล่าวพาดพิงถึงการจัดโครงสร้างการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ พระตำราของรัชกาลที่ 1 ถือเป็นกฎหมายที่ทรงตราบังคับใช้ไม่มีมาตรา ไม่มีบทหรือตอน เป็นแต่ข้อรับสั่ง ห้ามพระภิกษุสามเณรประพฤติปฏิบัติเท่านั้น โครงสร้างการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 1 – 4 จึงมีโครงสร้างดังต่อไปนี้¹⁰

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 38 – 49.

⁹ สิริวัฒน์ คำวันสา, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: จริยสนทวงศ์การพิมพ์ จำกัด, 2542), หน้า 85.

¹⁰ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า 39 – 42.

ตารางที่ 5 โครงสร้างการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 1 – 4

จะเห็นว่าการบริหารจัดการพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ องค์การ คณะสงฆ์ตั้งแต่ต้นสมัยรัตนโกสินทร์จะมีการ บริหารจัดการจากภายในคณะสงฆ์และภายนอกคณะสงฆ์ เช่นเดียวกับสมัยอยุธยา โดยผู้เข้ามามีส่วนบริหารจัดการ องค์การคณะสงฆ์ที่สำคัญก็คือพระมหากษัตริย์ซึ่งบทบาทในการบริหารจัดการนั้นมีตั้งแต่เรื่องพระราชทานตำแหน่งจนถึงกระทั่งการจัดการอธิกรณ์ดังตัวอย่างประกาศกฎคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 4 แต่การบริหารจัดการ องค์การคณะสงฆ์นั้นเป็นเพียงการบริหารจัดการแยกค คณะปกครองแต่ องค์การ คณะสงฆ์ยังปกครองตนเองแต่ขึ้นกับสมเด็จพระสังฆราชซึ่งมีอำนาจสูงสุดในฝ่ายศาสนจักร

3.4 การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงก่อน พ.ศ. 2484

การบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 นั้น เมื่อ พ.ศ. 2424 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงรับตำแหน่งกรมเป็นกรมหมื่นวชิ ญาณวโรรส โดยโปรดให้มีสมณศักดิ์เป็นเจ้าคณะรองคณะธรรมยุติกนิกายเป็นครั้งแรก ต่อมา พ.ศ. 2434 โปรดให้ตั้งพระราชพิธีมหาสมณุตมาภิเษกเลื่อนกรมพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ขึ้นเป็นกรมสมเด็จพระปวเรศวริยาลงกรณ์ทรงสมณศักดิ์เป็นมหาสังฆปริณายกทั่วพระราชอาณาจักรเหมือนกรมสมเด็จพระปรมาณูชิตชินโนรส สมเด็จพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ทรง ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกนิกาย ด้วย ครั้น พ.ศ. 2437 โปรดให้จัดระเบียบคณะสงฆ์ด้วยการแยกคณะกลางซึ่งขึ้นพระอัฐิกรมสมเด็จพระปรมาณู

ชิตชิโนรสออกเป็นคณะต่างหากจากคณะเหนือและใต้เดิม ต่อมาในรัตนโกสินทรศก 121 หรือ พ.ศ. 2445 โปรดให้ตั้งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ โดยการบริหารจัดการสังฆบริษัทได้จัดวางแบบอนุโลมตามวิธีปกครองพระราชอาณาจักร คือ อ มีเจ้าคณะมณฑล เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะแขวงและอธิการหมวด บังคับบัญชาสังฆมณฑล ในมณฑลในเมือง และอำเภอ ตำบล ขึ้นต่อกันโดยลำดับ และกำหนดหน้าที่อธิการวัดและกิจการที่จะรักษาประโยชน์ของพระศาสนาของสังฆบริษัทตลอดจนของพระอารามไว้โดยพิสดาร¹¹

เนื้อความที่สำคัญตามพระราชบัญญัตินี้ เช่น มาตรา 3 กล่าวว่าพระราชบัญญัตินี้ไม่เกี่ยวข้องกับนิกายสงฆ์ กิจและลัทธิเฉพาะในนิกาย นั้นๆ ให้สังฆนายกในนิกายนั้นได้เคยมีอำนาจว่ากล่าวบังคับบัญชา มาแต่ก่อนประการใดก็ให้คงเป็นไปตามเดิมทุกประการแต่การปกครองอันเป็นสามัญทั่วไปในนิกายทั้งปวงให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ มาตรา 4 สมเด็จพระเจ้าคณะใหญ่ทั้ง 4 คือ คณะเหนือ คณะใต้ คณะธรรมยุติกาคณะกลาง และพระราชาคณะซึ่งเป็นเจ้าคณะรองทั้ง 4 คณะนั้นเป็นพระมหาเถระที่ทรงปรกษาในการพระศาสนา และการปกครอง บำรุงสังฆมณฑลทั่วไป ข้อภาวะและฐานะในพระศาสนาหรือในสังฆมณฑลซึ่งได้โปรด ให้พระมหาเถระทั้ง 8 นี้ประชุมวินิจฉัยกันเป็นมหาเถรสมาคม ตั้งแต่ 5 องค์ขึ้นไป คำตัดสินของมหาเถรสมาคมนั้นให้เป็นสิทธิขาด ผู้ใดจะอุทธรณ์หรือโต้แย้งต่อไปอีกไม่ได้¹²

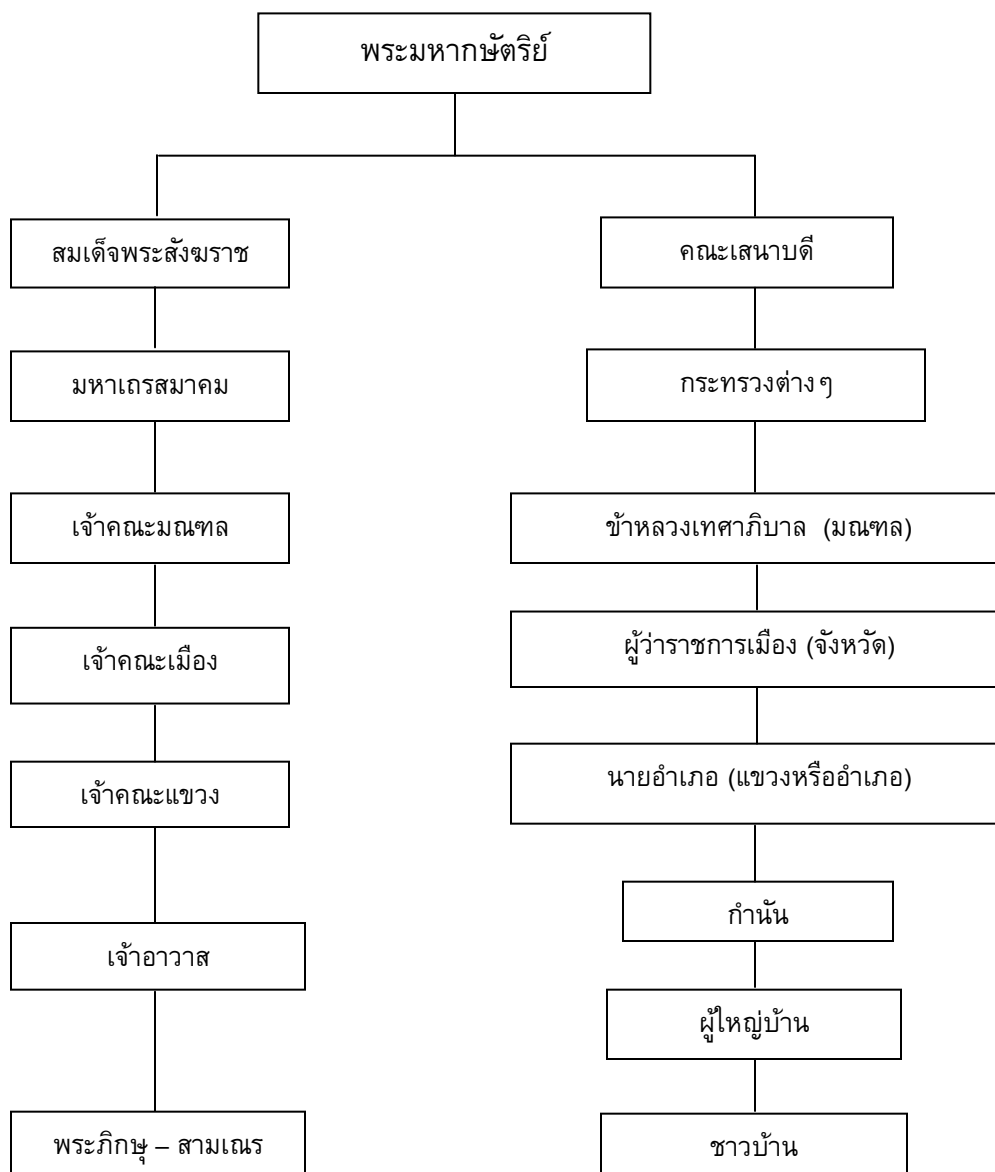
การตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ใน พ.ศ. 2445 พระราชบัญญัติฉบับนี้มีลักษณะเป็นเป็นธรรมนูญการปกครองที่กำหนดโครงสร้างการบริหารและการจัด องค์การไว้อย่างเป็นระบบเป็นครั้งแรกของประวัติศาสตร์ไทยซึ่งมีผลบังคับใช้เรื่อยมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 8 มีข้อควรสังเกตว่าในพระราชบัญญัติฉบับนี้ กล่าวถึงเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุติในมาตราที่ 4 อันแสดงว่าคณะธรรมยุติซึ่งเคยขึ้นกับคณะกลางของฝ่ายมหานิกายในรัชกาลที่ 4 ได้แยกเป็นคณะอิสระโดยมีเจ้าคณะใหญ่ปกครองกันเอง เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายมหานิกายไม่มีอำนาจบังคับบัญชาวัดที่สังกัดคณะธรรมยุต กฎหมายฉบับนี้จึงรับรองการแบ่งนิกายของคณะสงฆ์ไทยออกเป็นมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย นอกจากนี้ โครงสร้างการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ยังมีลักษณะสอดคล้องกับโครงสร้างการบริหารจัดการของฝ่ายอาณาจักร ดังต่อไปนี้¹³

¹¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานคณะสงฆ์, หน้า 49 – 52.

¹² สิริวิวัฒน์ คำวันสา, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, หน้า 144 – 145.

¹³ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า 51 – 57.

ตารางที่ 6 โครงสร้างการบริหารจัดการองค์กรคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121

พระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ได้กล่าวถึงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ทั้งนี้เพราะในเวลาตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ เมื่อ พ.ศ. 2445 ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลง เพราะหลังจากสมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทว) สิ้นพระชนม์ลงใน พ.ศ. 2442 นับแต่นั้นมาจนถึงสิ้นรัชกาลที่ 5 ไม่มีการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชอีกเลย พระมหากษัตริย์ในฐานะเอกอัคร ศาสนูปถัมภก จึงทรงปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช โดยทรงมีมหาเถรสมาคมทำหน้าที่คล้ายกับคณะเสนาบดีที่ทรงปรึกษา

ฝ่ายการพระศาสนา เสนาบดีกระทรวงธรรมการทำหน้าที่เป็น “ศูนย์กลาง” การติดต่อประสานงานระหว่างพระมหากษัตริย์กับมหาเถรสมาคม¹⁴ ในรัชกาลที่ 5 นั้น ทรงพระราชดำริ เห็นว่าพระสงฆ์นิกายฝ่ายเหนือคือ พระญวน พระจีน มีมากขึ้น จึงพระราชทานสมณฐานันดรศักดิ์แก่พระซึ่งเป็นหัวหน้าทั้ง 2 นิกายนั้น นิกายญวน ผู้เป็นหัวหน้าตำแหน่งเป็นพระครู รองลงมาเป็นปลัด รองปลัด และผู้ช่วย สองตำแหน่งข้างหลังนี้เทียบทำนองสมุห้โบสถ์กา แต่พระราชทานสัญญาบัตรมีราชทินนามทุกตำแหน่ง นิกายฝ่ายจีน หัวหน้าเป็นตำแหน่งพระอาจารย์ รองลงมาเป็นผู้ช่วยมีสัญญาบัตรและราชทินนามเหมือนกัน พระสงฆ์นิกายญวนและจีนนี้ เดิมขึ้นกรมท่าซ้าย ภายหลังจึงย้ายมาขึ้นกระทรวงธรรมการในรัชกาลที่ 5

การบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 โปรดให้ตั้งพระราชพิธีมหาสมณุตมาภิเษกเลื่อนพระเกียรติยศพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวชิรญาณวโรรส พระบรมราชอุปถัมภ์อาจารย์ขึ้นเป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ตำแหน่งสมเด็จพระมหาสมณะเป็นมหา สังฆปริณายกทั่วทั้งพระราชอาณาจักรและเป็นเจ้าคณะใหญ่ คณะธรรมยุติกาด้วย เมื่อ พ.ศ. 2453 และพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สมเด็จพระมหาสมณะทรงจัดระเบียบสมณศักดิ์ เมื่อ พ.ศ. 2455 คือแยกสมณศักดิ์อันเป็นฐานันดรคือยศ เช่น สมเด็จพระมหาสมณะ สมเด็จพระราชาคณะ และตำแหน่งคือหน้าที่ เช่น สกลสังฆปริณายก เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะมณฑล¹⁵

ในสมัยรัชกาลที่ 6 พระมหากษัตริย์มิได้ทรงปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชเพราะมีการสถาปนาสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ดังกล่าว เมื่อทรงสถาปนาสมเด็จพระมหาสมณะแล้ว มหาเถรสมาคมซึ่งเป็นที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ตามมา ตรา 4 ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 จึงเป็นอันงดไปโดยนิตินัย ความข้อนี้จึงแสดงว่า อำนาจหน้าที่บัญชาการของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ เป็นไปอย่างกว้างขวางเพราะทรงบัญชาการคณะสงฆ์ได้โดยลำพังพระองค์เอง ส่วนมหาเถรสมาคมยังคงทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ต่อมาตามพระประสงค์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ มิใช่เป็นข้อผูกพันเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติแต่อย่างใด ในสมัยรัชกาลที่ 7 และต้นรัชกาลที่ 8 ก่อนการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 โครงสร้างการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์มีดังต่อไปนี้¹⁶

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 54 – 55.

¹⁵ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานคณะสงฆ์, หน้า 52 – 57.

¹⁶ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า 58 – 59.

ตารางที่ 7 โครงสร้างการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ก่อนการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484

3.5 การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาใน พ.ศ. 2484 – ก่อน พ.ศ. 2505

ในสมัยรัชกาลที่ 8 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. 2477 ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของฝ่ายอาณาจักรเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการบริหารจัดการองค์การปกครองคณะสงฆ์เนื่องจากคณะรัฐบาลในสมัยนั้นเห็นความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์ให้มีรูปแบบเป็นประชาธิปไตย รัฐบาลจึงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เป็นธรรมนูญการปกครองคณะสงฆ์ฉบับใหม่แทนที่พระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 โดยสาระสำคัญของ พ.ร.บ. ฉบับนี้คือพระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช แต่สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญญัติสังฆอาณาเขตโดยคำแนะนำของสังฆสภา ทรงบริหารคณะสงฆ์ทางสังฆมนตรีและทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ทางคณะวินัยธร อำนาจการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์จึงถูกแบ่งเป็น 3 ฝ่ายเพื่อถ่วงดุลอำนาจตามแบบอย่างการปกครองของฝ่ายบ้านเมือง¹⁷

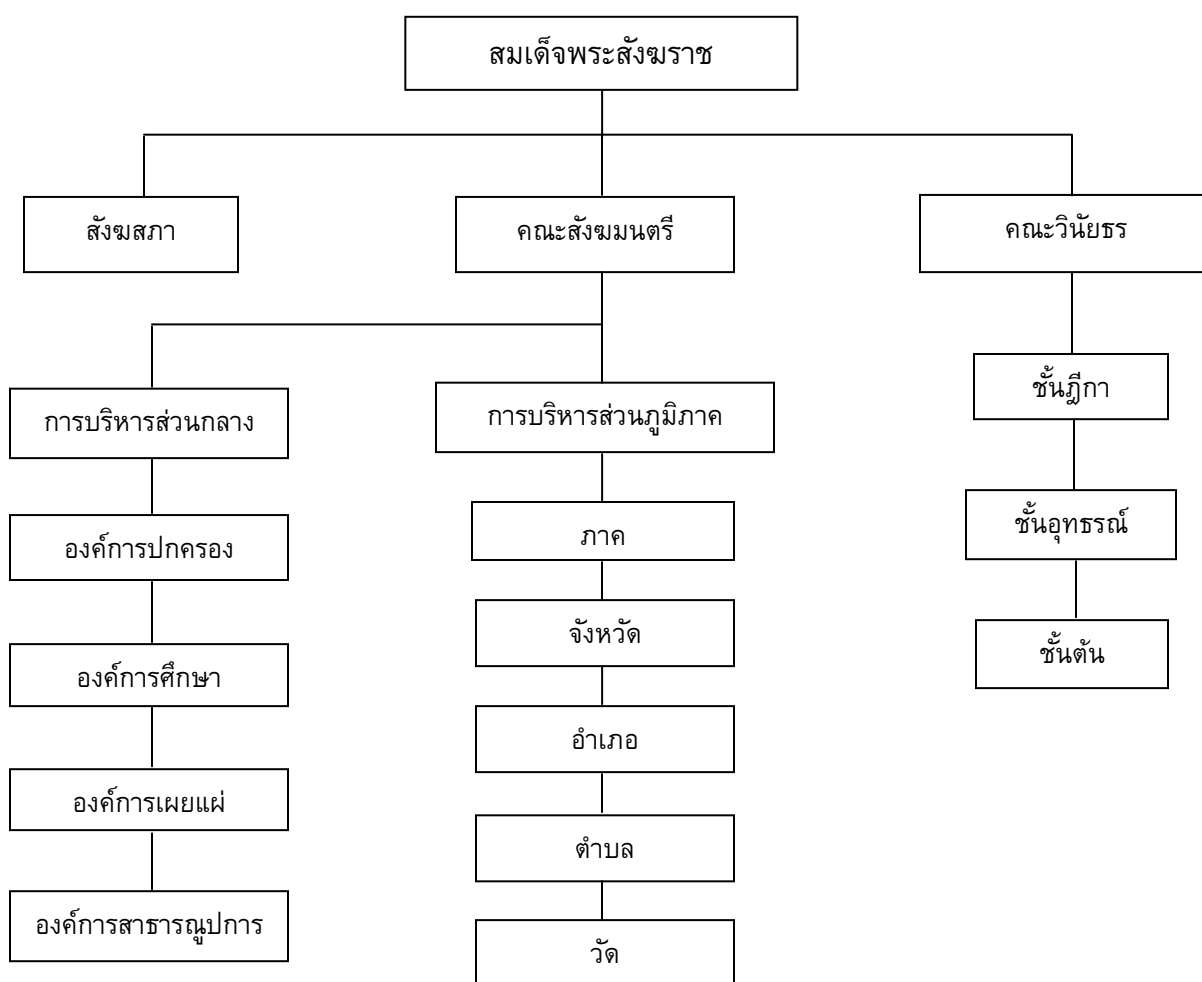
มีข้อสงสัยเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ได้ยุบเลิกมหาเถรสมาคมเพราะไม่มีกฎหมายรองรับ โดยวัตถุประสงค์ประการหนึ่งของพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็เพื่อรวมคณะสงฆ์มหานิกายและธรรมยุติกนิกายเข้าด้วยกันภายในเวลา 8 ปี นับแต่วันประกาศใช้ตามมาตรา 60 ความว่า “ก่อนที่จะได้ทำสังคายนาพระธรรมวินัยให้ครบถ้วนแต่อย่างช้าไม่เกินแปดปีนับแต่วันใช้พระราชบัญญัตินี้ ห้ามมิให้ออกสังฆาณัติ กาศิกาสงฆ์ พระบัญญัติสมเด็จพระสังฆราช กฎกระทรวงหรือระเบียบใดที่จะบังคับ ให้ต้องเปลี่ยนลัทธิอันใดนิยมนับถือและปฏิบัติกันมาเป็นเวลาช้านานแล้ว”¹⁸ การรวมนิกายสงฆ์ทั้งสองเข้าด้วยกันประสบความสำเร็จและคณะสงฆ์นิกายทั้งสองได้แตกแยกกันมากขึ้น ความพยายามที่จะรวบรวมนิกายสงฆ์ทั้งสองจึงไม่ประสบผลสำเร็จตลอดเวลา 20 ปี ที่

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 60 – 63.

¹⁸ สิริวัฒน์ คำวันสา, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, หน้า 165 – 173.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 มีผลบังคับใช้ มีแต่ จะสร้างความแตกแยกในวงการคณะสงฆ์ มากยิ่งขึ้นจนรัฐบาลในสมัยนั้นเห็นว่าความแตกสามัคคีได้บั่นทอนประสิทธิภาพในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์และความแตกแยกนี้เกิดขึ้นเพราะมีการแบ่งแยกอำนาจการปกครองเพื่อถ่วงดุลกัน ตามระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลจึงยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 และประกาศใช้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แทน¹⁹ สำหรับโครงสร้าง การบริหาร จัดการคณะสงฆ์ตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 มีโครงสร้างดังต่อไปนี้

ตารางที่ 8 โครงสร้างการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ความตื่นตัวในระบอบประชาธิปไตยและ ความไม่เป็นธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวของภิกษุฆานิกายกลุ่มหนึ่งใน นามของคณะปฏิสังขรณ์การพระศาสนาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มีการรวมนิกายสงฆ์ซึ่งแตกแยกให้

¹⁹ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า 64 – 66.

กลับเป็นนิภายเดียวกันเพื่อแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ที่ไม่เสมอภาคและเพื่อความเป็นธรรมในการแต่งตั้งตำแหน่งการบริหาร จัดการ องค์การ คณะสงฆ์ การเคลื่อนไหวของคณะปฏิสังขรณ์ฯ ประสบอุปสรรคนานาประการ เช่น ถูกขัดขวาง จากผู้บริหารฝ่ายธรรมยุติ กนิภายแต่ด้วยความช่วยเหลือจากคณะรัฐบาลและประชาชนบางกลุ่มที่เล็งเห็นปัญหาที่จำต้องแก้ไขใน องค์การคณะสงฆ์ คณะปฏิสังขรณ์ฯ จึงสามารถนำปัญหานั้นต่อรัฐสภาและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง พระราชบัญญัติ การปกครอง คณะสงฆ์ใหม่ได้สำเร็จ ผลการเคลื่อนไหว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ฐานอำนาจการบริหาร จัดการ องค์การ คณะสงฆ์จากธรรมยุติ กนิภายมาเป็นคณะสงฆ์มหานิกายชั่วคราวหนึ่ง เนื่องจากรัฐบาลแก้ไขพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร .ศ. 121 และตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ .ศ. 2484 โดยเปลี่ยนแปลงประเพณีการแต่งตั้งสมเด็จ พระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายกจากธรรมยุติกนิภายมาเป็นการแต่งตั้งพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิและวิญญูรูปใดรูปหนึ่งโดยไม่สังกัดนิกาย

รัฐบาลได้วางนโยบายการรวมนิกายสงฆ์โดยสร้างวัดพระศรีมหาธาตุให้เป็นวัดรวมนิกายสงฆ์และนิมนต์พระภิกษุพระยาพหลพลพยุหเสนาให้เป็นภิกษุตัวอย่างในการรวมนิกายสงฆ์ นอกจากนี้รัฐบาลได้เสนอแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาบำรุงและส่งเสริมการศาสนา อาทิ การจัดการศึกษาตลอดจนคุณภาพของวัดและพระสงฆ์ อย่างไรก็ดีตาม แม้ว่าจะมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ .ศ. 2484 แทนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร .ศ. 121 ที่ยกเลิกไป แต่ปัญหาต่างๆ ใน องค์การ คณะสงฆ์ ยังคงเป็นไปในสภาพเดิม ปัญหาความขัดแย้งระหว่างนิกายสงฆ์นับวันก็ยิ่งทวีความรุนแรง ความคิดเรื่องการรวมนิกายสงฆ์กลายเป็นเรื่องล้มเหลว แม้แต่วัดพระศรีมหาธาตุ ฯ ซึ่งรัฐบาลมุ่งหวังจะให้เป็นที่รวมนิกายสงฆ์ก็กลับเป็นวัดธรรมยุติกนิภายในเวลาต่อมา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ถูกตีความว่าเป็นโมฆะเนื่องจากขัดแย้งต่อหลักการบางประการของรัฐธรรมนูญแห่งประเทศไทยและถูกยกเลิกในที่สุด²⁰

3.6 การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในช่วง พ.ศ. 2505 – พ.ศ. 2535

เนื้อหาโดยส่วนใหญ่ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ .ศ. 2505 เหมือนกับพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 การบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์มีองค์กรเดียว คือคณะกรรมการบริหารเถรสมาคม ที่มีอำนาจ แบบเบ็ดเสร็จ พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังกำหนดให้ พระสังฆราชเป็นประธานคณะกรรมการมหาเถรสมาคมเท่ากับ ทรงเป็นหัวหน้าคณะบริหารงานโดย

²⁰ คณินันต์ย์ จันทบุตร, การเคลื่อนไหวของยุวสงฆ์ไทยรุ่นแรก พ.ศ. 2537 - 2484 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 227 – 229.

ปริยาย คณะกรรมการมหาเถรสมาคมประกอบด้วยสมาชิกที่คัดเลือกโดยถือเอาความอาวุโสเป็นหลัก คณะกรรมการมหาเถรสมาคมจะได้รับการแต่งตั้งมาจากพระสงฆ์สองสาย คือ

1. โดยสมณศักดิ์ พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดให้พระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ชั้นสมเด็จพระสังฆราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง ซึ่งแต่เดิมสมณศักดิ์ชั้นนี้มีจำนวน 6 ตำแหน่งปัจจุบันเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 8 ตำแหน่ง

2. โดยการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช ทรงแต่งตั้งพระภิกษุที่มีอาวุโสมีสมณศักดิ์สูงไล่เลี่ยกับชั้นสมเด็จพระสังฆราชาคณะเป็นกรรมการอีกจำนวนหนึ่ง แต่เดิมกำหนดไม่ต่ำกว่า 4 รูป และไม่เกิน 8 รูป ปัจจุบันขยายเป็นจำนวน 12 รูป

คณะกรรมการมหาเถรสมาคมที่มาจากการแต่งตั้งนี้ อยู่ในตำแหน่งคราวละ 2 ปี เมื่อหมดวาระแล้วก็มีสิทธิที่จะได้รับการแต่งตั้งเข้ามาได้อีก แต่ในทางปฏิบัติที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องก็คือส่วนใหญ่พระราชาคณะที่ถูกแต่งตั้งขึ้นมาเป็นกรรมการมหาเถรสมาคมแล้วก็จะกันไปตลอดจนกระทั่งมรณภาพเพราะส่วนใหญ่พระมหาเถระที่จะได้รับการแต่งตั้งนั้นจะมีสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระสังฆราชอยู่แล้ว ครั้นอยู่ในตำแหน่งระยะหนึ่ง หากสมณศักดิ์ชั้นพระราชาคณะเกิดว่างลงก็จะได้เลื่อนขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชาคณะแทน นั้นหมายความว่า จะต้องเป็นคณะกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่งตลอดไป ส่วนรูปที่ไม่ได้ถึงชั้นสมเด็จพระสังฆราชส่วนใหญ่จะมรณภาพเสียก่อนจะยุติกันที่มีการมรณภาพ

คณะกรรมการมหาเถรสมาคมจะทำหน้าที่บริหารจัดการแบบรวมอำนาจไว้ กล่าวคือในด้านปกครอง กรรมการมหาเถรสมาคมส่วนใหญ่จะมีตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ในฐานะเจ้าคณะต่างๆ ส่วนตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ในส่วนภูมิภาคก็ขึ้นกับกรรมการมหาเถรสมาคมในฐานะเจ้าคณะปกครอง แม้ว่าในทางปฏิบัติเจ้าคณะในส่วนภูมิภาคสามารถแต่งตั้งเจ้าคณะในระดับล่างได้บ้าง แต่ก็ยังคงอยู่ในการควบคุมและในความเห็นชอบของกรรมการมหาเถรสมาคมในฐานะเจ้าคณะปกครองส่วนกลาง ในด้านตุลาการ ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งบริหารของคณะสงฆ์นั้นก็มีส่วนตุลาการไปด้วย เช่น การไต่สวนพิจารณาวินิจฉัยอธิการที่พระภิกษุได้กระทำขึ้น โดยกำหนดเจ้าคณะปกครองรวมกันเป็นคณะ เพื่อพิจารณาทำหน้าที่ในการวินิจฉัยตัดสิน กฎนิค หกกรรมได้กำหนดให้คณะกรรมการพิจารณาไว้ 3 ชั้น และมีบุคลากรรับผิดชอบ ดังต่อไปนี้

1. ชั้นต้น ประกอบด้วย เจ้าคณะปกครองส่วนภูมิภาค 3 ระดับ ได้แก่ เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบลและเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะอำเภอเป็นประธานโดยตำแหน่ง คณะกรรมการตามกฎหมายนิคกรรมชั้นต้น มีหน้าที่พิจารณาไต่สวนอธิการที่พระภิกษุในเขตรับผิดชอบของตน หรือพระภิกษุนอกสังกัดแต่มาทำความผิดในเขตอำนาจของตน

2. ชั้นอุทธรณ์ ประกอบด้วยเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด หากภาคใดไม่มีรองเจ้าคณะภาคให้เจ้าคณะภาคเลือก เจ้าคณะจังหวัดรูปหนึ่งในเขตอำนาจปกครองนั้นให้เป็นการร่วมในการทำหน้าที่พิจารณาสำนวนคดี ความที่อุทธรณ์ขึ้นมาจากชั้นต้น คณะพิจารณาชั้นอุทธรณ์ก็มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์คดี กษุที่อยู่ในเขตอำนาจปกครองของตน หรือมาทำความผิดในเขตปกครองของตน

3. ชั้นฎีกา ซึ่งก็คือ คณะกรรมการมหาเถรสมาคมที่เข้ามาพิจารณาสำนวนคดีความที่อุทธรณ์มาจากชั้นอุทธรณ์ที่วราชอาณาจักร

การพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์ก็ไม่นับอิสระต่อกัน กล่าวคือแม้ว่าคณะกรรมการพิจารณา กำลังพิจารณาอยู่ไม่ว่าจะอยู่ชั้นใดก็ตาม หากคณะกรรมการมหาเถรสมาคมเห็นว่าสมควรที่จะนำเรื่องนั้นมาพิจารณาคดีเสียเองก็ย่อมสามารถจะทำได้ หน้าที่อีกอย่างหนึ่งของคณะกรรมการมหาเถรสมาคมก็คือหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติ คณะกรรมการมหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่ในการออกกฎหมายมหาเถรสมาคม ออกประกาศ และออกระเบียบต่าง ๆ²¹

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เกิดจากความต้องการของรัฐบาล ในสมัยที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่ มีนโยบายมุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองที่นิยมรวม อำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำ จอมพลสฤษดิ์ เห็นว่าการ บริหารจัดการ องค์การ คณะสงฆ์แบบ แยกอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ออกเป็น 3 ทาง คือสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธร ตามแบบการถ่วงดุลอำนาจกันตามระบอบประชาธิปไตยนั้น นำมาซึ่งความล่าช้าและมีผลบั่นทอนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ ในประเทศนี้ คณะรัฐมนตรีจึงได้ลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ฉบับใหม่ขึ้นใน พ.ศ. 2503 และได้ตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้นใน พ.ศ. 2505 โดยยกเลิกสังฆสภา คณะสังฆมนตรีและคณะวินัยธร ส่วนอำนาจที่เคยแยกจากกันให้สมเด็จพระสังฆราชและมหาเถรสมาคมเป็นผู้ใช้ อำนาจหน้าที่ ในการบริหารจัดการองค์การ ของมหาเถรสมาคมตามกฎหมายฉบับนี้ จึงมีความหมายกว้างขวางมากเพราะว่าหากเทียบเคียง กับอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 แล้ว อำนาจหน้าที่ของสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธรได้รวมกันเป็น องค์การมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505²²

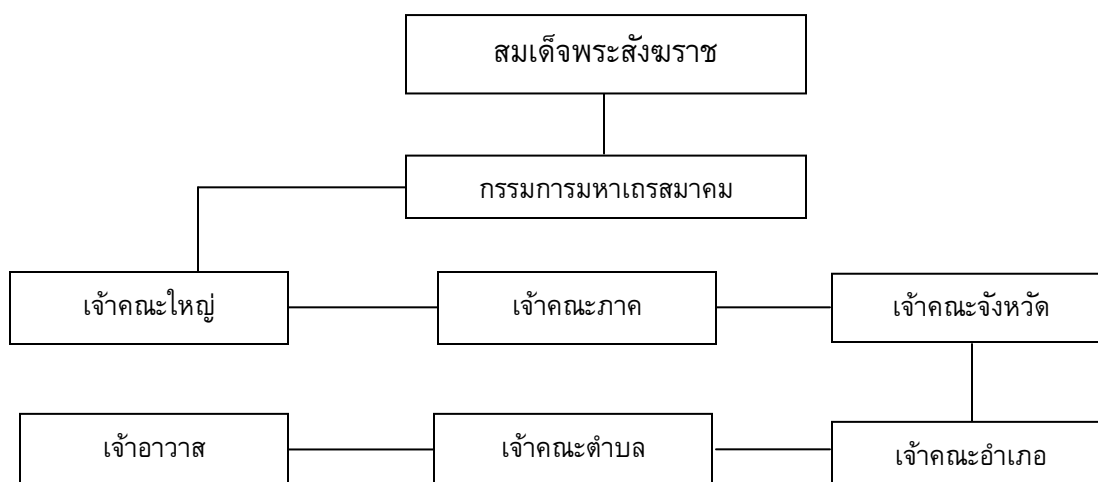
²¹ พระมหาโชวี ผลเจริญ , “การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ไทยตามหลักธรรมมาภิบาล ,” (ดุฎฐินิพนธ์ สาขาการจัดการภาครัฐ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2553), หน้า 198 – 199.

²² พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า 66 – 70.

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 คณะสงฆ์มหานิกายและธรรมยุติกนิกายมีองค์การปกครองสูงสุดร่วมกันคือมหาเถรสมาคม กรรมการมหาเถรสมาคมครึ่งหนึ่งมาจากมหานิกาย อีกครึ่งหนึ่งมาจากคณะธรรมยุติกนิกาย ดังนั้น ในระดับมหาเถรสมาคม เป็นการบริหารจัดการปกครองร่วมกันโดยถือนโยบายเดียวกันแต่แยก การบริหารจัดการ ปกครองในระดับต่ำกว่ามหาเถรสมาคม กล่าวคือ ในข้อ 6 ได้เพิ่มตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่เข้ามา บริหารจัดการปกครองบังคับบัญชาเจ้าคณะภาค โดยแบ่งเป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายมหานิกายและฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ที่มีอำนาจบังคับบัญชาสูงสุดในคณะสงฆ์แต่ละนิกายโดยเจ้าคณะใหญ่ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคมแต่ในทางปฏิบัติเจ้าคณะใหญ่มักเป็นกรรมการมหาเถรสมาคมอีกตำแหน่งหนึ่ง โดยเจ้าคณะใหญ่มี 5 ตำแหน่งคือ 1) เจ้าคณะใหญ่หนกลาง 2) เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ 3) เจ้าคณะใหญ่หนใต้ 4) เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก 5) เจ้าคณะใหญ่ธรรมยุต โดยมีโครงสร้างการบริหารดังต่อไปนี้²³

ตารางที่ 9 โครงสร้างการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ตาม พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

3.7 การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในช่วง พ.ศ. 2535 – ปัจจุบัน

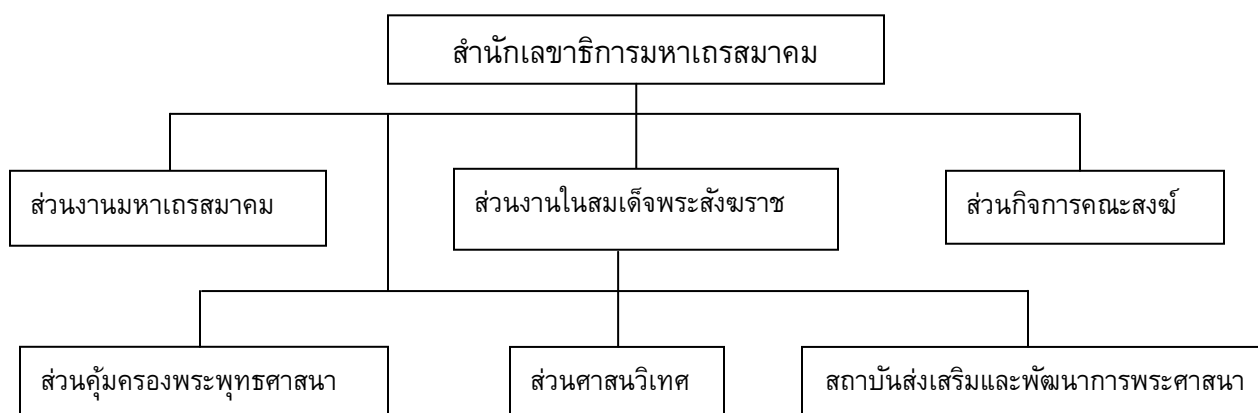
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มีผลบังคับใช้เป็นเวลา 30 ปี จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. 2535 เมื่อรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างบริหารจัดการ และการปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แต่อย่างใด แต่มีการแก้ไขเพิ่มเติมรายละเอียดบางประการ เช่น เพิ่มจำนวนกรรมการมหาเถรสมาคมซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งจากเดิมไม่เกิน 8 รูป

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 74 – 80.

เป็นไม่เกิน 12 รูป ในมาตรา 12 และมีการกำหนดหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ไว้ชัดเจนขึ้นในมาตรา 15²⁴ อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติฉบับนี้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ 6 ประเภทคือ 1) การปกครอง 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่ 5) การสาธารณูปการ 6) การสาธารณสงเคราะห์ ส่วนประเด็นที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจทั้งสามคือนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการของมหาเถรสมาคมมีการแก้ไขเล็กน้อย²⁵

เนื่องจากปริมาณงานในความรับผิดชอบของมหาเถรสมาคมมีจำนวนมาก เพื่อให้การบริหารจัดการสามารถดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ในมาตรา 19 จึงบัญญัติว่า “สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งคณะกรรมการหรือ คณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ตามมติมหาเถรสมาคมประกอบด้วยพระภิกษุหรือบุคคลอื่นจำนวนหนึ่งมีหน้าที่พิจารณาถ้อยแถลงเรื่องที่จะเสนอต่อมหาเถรสมาคมและปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย โดยขึ้นตรงต่อมหาเถรสมาคม”²⁶ โครงสร้างและรายละเอียดของมหาเถรสมาคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 10 โครงสร้างของมหาเถรสมาคม

²⁴ สุทธิพงษ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคมพร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2541), หน้า 26 – 27.

²⁵ พระมหาโชวี ผลเจริญ, “การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ไทยตามหลักธรรมาภิบาล,” หน้า 188 – 189.

²⁶ สุทธิพงษ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคมพร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า 27.

โดยแต่ละหน่วยงานมีหน้าที่ดังต่อไปนี้ ส่วนงานมหาเถรสมาคม มีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับงานช่วยอำนวยการ งานเลขานุการคณะกรรมการ งานธุรการ งานบริหารบุคคลเบื้องต้น งานงบประมาณ พัสดุ ครุภัณฑ์ของสำนัก ศึกษา ตรวจสอบ งานเสนอความเห็นต่อที่ประชุม มส . จัดเตรียมสถานที่ทำเอกสารการประชุม วิเคราะห์ สังเคราะห์ กฎระเบียบ คำสั่ง มติ มส . จัดทำรายงานการประชุม แจ่มตีประสานงานกิจการคณะสงฆ์ รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับมติ จัดทำหนังสือแถลงการณ์คณะสงฆ์ให้สมาชิก ทั่วประเทศ ส่วนงานในสมเด็จพระสังฆราช มีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับรับเสนาของานตามพระ บัญชา พระภารกิจของสมเด็จพระสังฆราช รับเสนาของานการเสด็จไปเจริญศรัทธาของพุทธศาสนิกชน รับเสนาของานการเสด็จไปงานพระราชพิธี รัฐพิธีต่างๆ ดำเนินการเกี่ยวกับงบประมาณ

ส่วนกิจการคณะสงฆ์มีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับ การรับเสนาของานคณะสงฆ์ด้านการแต่งตั้ง ถอดถอนพระสังฆาธิการ ดำเนินการขอพระราชทาน สถาปนา เลื่อน และตั้งสมณศักดิ์พระเปรียญ จัดสร้าง เก็บรักษา ซ่อมแซม จัดทำทะเบียน พัดยศ สมณศักดิ์ พระสังฆาธิการ พระเปรียญธรรม ดำเนินการเกี่ยวกับการถวายนิยัตยภัตพระสมณศักดิ์ พระสังฆาธิการ พระเปรียญ จัดทำทะเบียนพระสังฆาธิการทั่วประเทศ จัดงบประมาณอุดหนุนสำนักงานพระสังฆาธิการ ดำเนินการแบ่งเขตการปกครองสงฆ์ ส่วนคุ้มครองพระพุทธรูปศาสนามีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับ การดำเนินการปลง ประสานงานกับคณะสงฆ์ในการตรวจตราถวายคำแนะนำพระภิกษุสามเณรที่มีอาจารย์ไม่สมควรแก่สมณสาธูป ดำเนินการประสานงานกับคณะสงฆ์และราชการในการลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุสงฆ์ที่ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย วิเคราะห์จัดทำข้อมูล พยานหลักฐานอื่นๆ เกี่ยวกับนิคหกรรม การร้องทุกข์พระภิกษุสงฆ์ ดำเนินการสืบสวนวิเคราะห์ข้อกฎหมายและหลักพระธรรมวินัย รวบรวมตรวจสอบสนองงานคณะกรรมการคุ้มครองพระพุทธรูปศาสนา รวบรวมข้อมูลเอกสารประวัติ ฯลฯ เกี่ยวกับป้อนทำลายพระพุทธรูปศาสนาวิเคราะห์ผลกระทบต่างๆ เสนอผู้เกี่ยวข้อง

ส่วนศาสนวิเทศมีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับการรับเสนาของานการเดินทางไปต่างประเทศของพระภิกษุสงฆ์พระธรรมทูตและคณะสงฆ์อื่นๆ ติดตามรายงานผลการปฏิบัติศาสนกิจของพระธรรมทูตอำนวยการความสะดวกในการรับรองอายุวิซ่าชาวต่างประเทศที่มาศึกษาพระพุทธรูปศาสนา จัดเงินอุดหนุน ติดตาม รายงานผลศึกษาสภาวะการณ์ด้านศาสนาในต่างประเทศ ส่วนสถาบันส่งเสริมและพัฒนาการพระศาสนา มีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินงานฝึกอบรมบุคลากรทางศาสนาและผู้ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาทุกประเภท การสร้างและพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม การติดตามและประเมินผลการฝึกอบรม²⁷

²⁷ คู่มือพระสังฆาธิการ (มปท, มมป), หน้า 116 – 118.

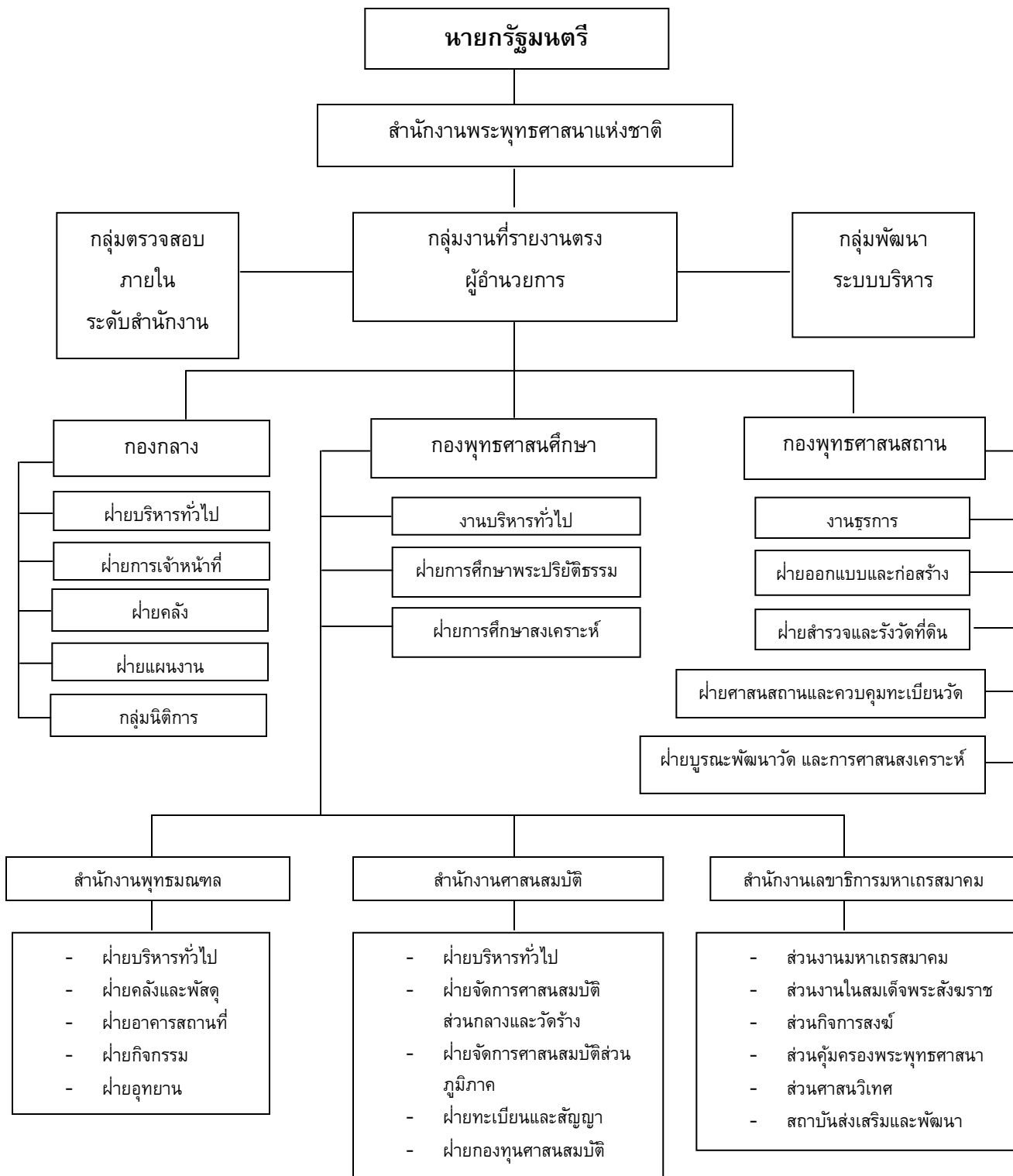
ต่อมา รัฐบาลประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2545 ส่งผลให้เกิดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยมีฐานะเป็นหน่วยราชการระดับกรมขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี รัฐบาลออก พระราชกฤษฎีกาโอนกิจการบริหารและอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตาม พระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 นายกรัฐมนตรีได้ออกกฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 119 ตอนที่ 103 ก. ลงวันที่ 9 ตุลาคม 2545 ต่อมาเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2545 คณะกรรมการกำหนดเป้าหมายและนโยบายกำลังคนภาครัฐ สำนักงาน ก.พ. มีมติอนุมัติให้กำหนดตำแหน่งในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน 222 ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจึงแต่งตั้งข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งตามที่ ก.พ. กำหนดตั้งแต่วันที่ 25 ธันวาคม 2545 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและบุคลากรมีอำนาจหน้าที่ถูกต้องตามกฎหมาย ดังต่อไปนี้

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีภารกิจเกี่ยวกับการดำเนินงาน สนอง านคณะสงฆ์ และรัฐ โดยการทำนุบำรุงส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้การอุปถัมภ์ ค้ำครองและส่งเสริมพัฒนา งานพระพุทธศาสนา ดูแล รักษา จัดการศาสนสมบัติ พัฒนาพุทธ ุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางทาง พระพุทธศาสนา รวมทั้งให้การสนับสนุน ส่งเสริมพัฒนาบุคลากรทางศาสนา โดยมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ กฎหมายว่าด้วยการกำหนดวิถยฐานะผู้สำเร็จ วิชาการพระพุทธศาสนา รวมทั้งกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง
2. รับสนองงาน ประสานงาน และถวายการสนับสนุนกิจการและการบริหารการปกครอง คณะสงฆ์
3. เสนอแนวทางการกำหนดนโยบายและมาตรการในการคุ้มครองพระพุทธศาสนา
4. ส่งเสริม ดูแล รักษาและทำนุบำรุงศาสนสถานและศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนา
5. ดูแล รักษาและจัดการวัดร้างและศาสนสมบัติกลาง
6. พัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา
7. ทำนุบำรุงพุทธศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม
8. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานหรือ นายกรัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย²⁸

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 102 – 115.

ตารางที่ 11 โครงสร้างส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

จาก ข้อมูลที่ผ่านมาจะเห็น ว่าโครงสร้างการบริหาร จัดการ องค์การ พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ องค์การ คณะสงฆ์ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน นั้นมีพัฒนาการไปตามยุคสมัยจากระบบบริหารจัดการองค์การที่เรียบง่ายตามพระธรรมวินัยก็กลายเป็นระบบบริหารจัดการที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้นตามพัฒนาการของประเทศ อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่บ้านเมืองเริ่มมีการใช้กฎหมายอย่างเป็นทางการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ องค์การ คณะสงฆ์ก็ได้มีการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ขึ้นโดยรูปแบบการบริหารจัดการ องค์การคณะสงฆ์ตั้งแต่มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์นั้น สรุปได้เป็น 3 รูปแบบตามความแตกต่างกันตามอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้ เพราะเจตนารมณ์หลักของการตรากฎหมาย มีความแตกต่างกันจึงทำให้รูปแบบการบริหารจัดการ องค์การ มีความแตกต่างกันตามไปด้วย ดังต่อไปนี้

องค์การแบบที่ 1 มีลักษณะการบริหารจัดการเหมือนการปกครองราชอาณาจักรในระบบราชาธิปไตย การปฏิบัติงานของ องค์การ เป็นไปได้โดยสะดวก เพราะเป็นแบบถืออำนาจเป็นใหญ่การบริหารจัดการทุกอย่างอยู่ที่ผู้บังคับบัญชาการคณะสงฆ์เป็นสำคัญ เช่น การแต่งตั้งเจ้าคณะใหญ่และเจ้าคณะมณฑล แต่ในบางครั้ง การบริหารจัดการ เป็นไปตามความประสงค์ของผู้มีอำนาจมากเกินไปจนเป็นเหตุให้มีคณะปฏิสังขรณ์พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นใน พ.ศ. 2475 อันเป็นมูลเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484

องค์การแบบที่ 2 มีลักษณะ การบริหารจัดการ แบบการปกครองราชอาณาจักรในระบบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข คือ การบริหาร จัดการองค์การคณะสงฆ์จัดการโดยคณะสังฆมนตรีโดย มีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประมุข แยกอำนาจบัญญัติสังฆานัติ อำนาจบริหารและอำนาจวินิจฉัยอธิกรณ์ออกจากกัน สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาการคณะสงฆ์ ผ่านทางสังฆสภา ทางคณะสังฆมนตรี และทางคณะวินัยธร เจตนารมณ์ของการตรากฎหมายเพื่อให้เกิดความถ่วงดุล อำนาจและเพื่อให้มีการสังคายนาพระธรรมวินัย และเพื่อรวมพระสงฆ์ 2 คณะเข้าเป็นหนึ่งเดียวกัน แต่ในทางปฏิบัติกลับ เกิดความขัดแย้งในสังฆมณฑลนานปีการ การปฏิบัติต้องตามเจตนารมณ์ได้เพียงเรื่องการถ่วงดุลอำนาจเท่านั้น ส่วนการสังคายนาพระธรรมวินัยและการรวมสงฆ์เข้าเป็นคณะเดียวกันกลับล้มเหลวจนเป็นเหตุให้มีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ขึ้นบังคับใช้แทน

องค์การแบบที่ 3 มีลักษณะยึด องค์การแบบที่ 1 เป็นหลักใหญ่และใช้แบบที่ 2 ผสมผสาน จัดว่าอยู่ในสายกลางโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก องค์การที่จัดตามแบบนี้ใช้นานจนถึงปัจจุบัน²⁹

ในบทต่อไป ผู้วิจัย จะกล่าวถึง การบริหารจัดการ องค์การ คณะสงฆ์ เฉพาะ แบบที่ 3 เพราะ ขอบเขต งานวิจัยนี้จะศึกษาเฉพาะการบริหารจัดการ องค์การ คณะสงฆ์หลังจาก ที่มีการตรา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ฉบับปรับปรุงแก้ไข พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้ในปัจจุบัน เท่านั้น โดยประเด็นที่จะ ศึกษาในบทต่อไปคือ ตั้งแต่มี การตรา พระราชบัญญัติ ฉบับ ดังกล่าว นั้น ได้ทำให้เกิดปัญหาในด้านการบริหาร จัดการองค์การคณะสงฆ์ อย่างไรบ้าง โดยเฉพาะการบริหารจัดการอริกถรณ์ต่างๆ โดยใช้หลักการ บริหารจัดการอริกถรณ์ตามพระธรรมวินัยในบทที่ 2 เป็นหลักในการวิเคราะห์ต่อไป

---

²⁹ พระพรหมกวี (วรวิทย์) วัดโมลีโลกยาราม, วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2556), หน้า 11.

บทที่ 4

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนา

บทนี้จะรวบรวมปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการ องค์การพระพุทธศาสนา ตั้งแต่มีพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการ องค์การ คณะสงฆ์ ที่เกิดจากอิทธิพลต่างๆ นั้นทำให้เกิด ความเสื่อมเสีย ต่อองค์การพระพุทธศาสนาขึ้น มากมาย ผู้วิจัยจะนำเสนอปัญหาจาก อิทธิพล 4 ประการในพระธรรมวินัย ที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 2 แต่จะไม่กล่าวถึงกิจจาธิกรณเนื่องจากเป็นกิจ กิจธุระต่างๆ ที่สงฆ์จะต้องทำ เช่น การให้อุปสมบท การให้ผ้ากฐิน จึงมักไม่เกิดปัญหาในการบริหารจัดการ และไม่ได้มีผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาในวงกว้างนัก ในขณะที่องค์การสงฆ์ส่วนใหญ่ก็สามารถบริหารจัดการกิจจาธิกรณเหล่านี้ให้เป็นไปได้ด้วยดี ตามหลักพระธรรมวินัย แต่การบริหารจัดการ อิทธิพลที่เหลืออีก 3 ข้อนั้นหากบริหารจัดการไม่ดีแล้ว มักจะทำให้เกิดปัญหา ในวงกว้างและกระทบกระเทือน ต่อศรัทธาของประชาชนอันจะมีผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาต่อไป ดังที่จะยกตัวอย่างปัญหา ที่เกิดขึ้นการบริหารจัดการอิทธิพลประเภทต่างๆ ขององค์การพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะองค์การคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้

4.1 ปัญหาการบริหารจัดการวิวาทาธิกรณ

ปัญหาเรื่องการบริหารจัดการวิวาทาธิกรณที่หมายถึงการถกเถียงกันเกี่ยวกับเรื่องพระธรรมวินัยในประเทศไทยนั้นจะขอยกตัวอย่างกรณีสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

4.1.1 กรณีสันตโตโสภกับกรณีความพระธรรมวินัย

เรื่องแรกๆ คือกรณีของสำนัก สันตโตโสภโดยสมณะโพธิรักษ์หรือ นามเดิมคือ มงคล รักพงษ์ ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น รัก รักพงษ์ เป็นพิธีกรทีวี ชื่อตั้ง พอออกบวชก็เริ่มมีความขัดแย้งกับแนวทางของคณะสงฆ์ โดยปฏิเสธกฎเกณฑ์ของวัด เทศน์อย่าง แหวกแนว จนสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า วัดมหาธาตุฯ ต้องออกมาปรามทำให้พระรักต้องย้ายออกจากวัดโตโสภาราม จังหวัดสมุทรสาคร ไปบวชใหม่ที่วัดหนองกระทุ่ม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม และสถาปนาแดนอโศก ขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อตั้งแดนอโศกขึ้นมาแล้ว พระโพธิรักษ์ได้พาสาธุศิษย์จำนวนหนึ่งไปปักกลดที่ศาลากลางจังหวัด นครราชสีมา เจ้าคณะจังหวัดออกมาขัดขวาง โดยอ้างว่าจาริกธุดงค์ ที่พระโพธิรักษ์อ้างนั้นมีหรือไม่มี พระโพธิรักษ์ได้ว่า “ถ้าโสธابันหรือสภิกาคามีละก้อ ผมผ่านมาแล้ว” ท่านเลยโดนขอกกล่าวหาว่าอวดอุตริมนุสสรธรรมเป็นครั้งแรก หลังจากนั้น ท่านได้พูดถึงตัวเองว่าเป็นพระโพธิสัตว์มาเกิดบ้าง เป็น

พระอรหันต์บ้าง เป็นพระสารี บุตรกลับมาเกิดบ้าง มหาเถรสมาคม กล่าวว่าคำอวดตัวของพระโพธิรักษ์เป็นปาราชิก แต่พระโพธิรักษ์ยืนยันว่าคำสอนของ พระพุทธเจ้าให้อวดได้ถ้าเป็นจริง ซึ่งพระเทพเวที (ประยุทธ ปยุตฺโต) ชี้แจงว่าแม้จะบรรลุนิพพานก็อปติปาจิตตีย์ตามสิกขาบทข้อที่ 8

ในที่สุดพระโพธิรักษ์จึงลาออกจากคณะสงฆ์ไทย โดยอ้างรัฐธรรมนูญ มาตรา 25 ว่าบุคคลย่อมมีเสรีภาพในการนับถือศาสนาตามความเชื่อของตน แต่ฝ่ายมหาเถรสมาคมชี้ว่าพระโพธิรักษ์ทำผิดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ สมาชิกของสันตือโศกที่เปิดขึ้นใหม่จึงได้ขยายแนวร่วมออกไปมากมาย มีการกำหนดวิธีอุปสมบทแบบใหม่ของชาวสันตือโศกโดยเฉพาะขึ้น ซึ่งทำให้เกิดปัญหาว่าการตั้งตัวเป็นอุปัชฌาย์โดยไม่ได้รับการแต่งตั้งจากมหาเถรสมาคมเป็น สิ่งที่ถูกต้องหรือไม่โดยพระโพธิรักษ์ อ้างว่าตนไม่ได้สังกัดมหาเถรสมาคม จึงไม่ต้องทำตามระเบียบของมหาเถรสมาคม ปัญหาดังกล่าวนี้ คณะกรรมการกฤษฎีกาได้ตีความว่าการลาออกจากคณะสงฆ์ทำได้ทางเดียวคือลาสิกขา ถ้าพระโพธิรักษ์ยังไม่สึกก็ยังไม่ถือว่าเป็นพระซึ่งต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

ปลาย พ.ศ. 2528 ชาวอโศกได้สำแดงพลังด้วยการผลักดันให้พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้นำราชการกรุงเทพมหานคร ร้อยอย่างคะแนนท่วมท้น การจัดตั้งของชาวอโศกได้เป็นระบบถูกต้องตามกฎหมาย โดยจัดเป็นรูปนิติบุคคล 5 แห่งคือ 1) มูลนิธิธรรมสันติ 2) กองทัพนวัตกรรม มูลนิธิ 3) สมาคมผู้ปฏิบัติธรรม 4) สมาคมธรรมทัศน์ 5) บริษัทพลังบุญ มีทรัพย์สินรวมกันกว่า 100 ล้านบาท โดยมีพุทธสถานขยายไปในจังหวัดต่างๆ ถึง 4 จังหวัด คือ 1) ศรีษะอโศก จังหวัดศรีสะเกษ 2) สาธิตอโศก จังหวัดนครสวรรค์ 3) ปฐมอโศก จังหวัดนครปฐม และ 4) สันตือโศก กรุงเทพมหานคร ต่อมาใน พ.ศ. 2532 มีความพยายามที่จะประนีประนอมกัน ระหว่างสันตือโศกกับมหาเถรสมาคมโดยเลขานุการรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ ได้ประสานงานระหว่างมหาเถรสมาคมกับสันตือโศกเพื่อผลักดันนโยบาย 5 ประการให้สำเร็จคือ 1) ให้สันตือโศกเข้าสู่มหาเถรสมาคม 2) ทำให้สันตือโศกเป็นวัดที่ถูกต้อง 3) ไม่ให้มีผู้กล่าวโจมตีสันตือโศกไม่ว่ากรณีใดๆ 4) ให้สันตือโศกสามารถสอนธรรมและประพฤติธรรมได้เหมือนทุกวันนี้ และ 5) จะไม่มีการลงโทษทางวินัยแก่พระสันตือโศกในเรื่องที่ผ่านมา แต่พระโพธิรักษ์ยืนยันว่าจะอยู่นอกมหาเถรสมาคม ส่วนมหาเถรสมาคมก็ยังยืนยันที่จะเอาผิดกับพระโพธิรักษ์

ในที่สุดพระเทพเวที (ประยุทธ ปยุตฺโต) ได้เขียนสมุดปกขาวเรื่อง สันตือโศก ขึ้นมาชี้ถึงความผิดของสันตือโศกและพลตรี ม .ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ประกาศในคอลัมน์ ซอยสวนพลู แห่งสยามรัฐรายวัน ว่า “การเอาสันตือโศกไปขึ้นกับมหาเถรสมาคมนั้น เท่ากับการเอาเหยี่ยวไปปล่อยในวัด ความวิบัติฉิบหายจะเกิดขึ้นแก่วัดแน่นอน” จึงเป็นอันว่าความพยายามประนีประนอมต้องเลิกกันไป ฝ่ายบ้านเมือง จึงออกหมายจับพระโพธิรักษ์กับพวก เพื่อดำเนินคดีอาญาในข้อหาตาม

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และตามประมวลกฎหมายอาญา ในความผิดหลายกระทง¹ กรณีของพระโพธิรักษ์หรือสันตือโศก ในขณะที่นั้นจึง เป็นปัญหาการบริหารจัดการองค์กร คณะสงฆ์ที่ต้องลงเอยโดยคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาลยุติธรรม ถ้าคดีถึงที่สุดว่าพระโพธิรักษ์ไม่มีความผิด สันตือโศกก็จะมียุและคงอยู่ต่อไปโดยไม่เกี่ยวกับมหาเถรสมาคม ซึ่งอาจเป็นพุทธศาสนิกายใหม่ก็ได้แต่หากศาลพิพากษาถึงที่สุดว่าพระโพธิรักษ์มีความผิดตามฟ้อง ก็เป็นอันว่าสันตือโศกก็ต้องสิ้นสภาพไปนับแต่นั้นไม่มีนิกายใหม่ในพุทธศาสนาอีกต่อไป

อันที่จริงแล้ว ความไม่พอใจและคำวิพากษ์วิจารณ์กล่าวโทษสันตือโศกโดยชาวพุทธบางกลุ่มเกิดขึ้นมาก่อนหน้านั้น กล่าวคือ ใน พ.ศ. 2522 พระอนันต์ เสนาขัน ธี นายวินัย อ.ศิวกุล และพระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ ฐิตญาโณ) ได้เคลื่อนไหวกกล่าวโทษสันตือโศกว่าทำผิดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่นักบวชชาวโศกได้ประกาศลาออกจากการปกครองของมหาเถรสมาคม 10 ปีต่อมา พระโพธิรักษ์จึงถูกจับดำเนินคดีเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2532 โดยความผิด 2 ประการหลักๆ ได้แก่ 1) การทำผิดกฎหมายบ้านเมือง 2) ประพฤติผิดวินัยสงฆ์ ในครั้งนั้นผู้รู้ทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความเห็นว่าพระโพธิรักษ์ยังมีความผิดที่ทำคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ผิดเพี้ยนหรือลบล้างจัดแปลงพระธรรมวินัยอีกด้วย จนถึงวันที่พระโพธิรักษ์ถูกจับดำเนินคดี สันตือโศกได้ถูกกล่าวโทษจากชาวพุทธบางกลุ่มว่า

- 1) ผิดที่ลาออกจากปกครองของคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคม
- 2) ผิดที่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง โดยก่อตั้งพรรคพลังธรรม
- 3) ผิดที่แปลภาษาบาลีผิด สอนผิดทำให้พระธรรมวินัยวิปริต
- 4) ผิดที่ไม่โกนคิ้ว และผิดที่ทำตัวเคร่งครัดเกินพอดี
- 5) ผิดที่ไม่กราบพระพุทธรูป
- 6) ผิดที่ทำตัวตนเป็นศาสดา เป็นสังฆราช

สำหรับ ประเด็นที่ถกเถียง เกี่ยวกับ สันตือโศก ในด้านพระธรรมวินัยและด้านกฎหมายนั้นมีหลายประเด็นไม่ว่าจะเป็นประเด็นที่เห็นด้วยและประเด็นที่ขัดแย้ง โดยประเด็นที่เห็นด้วย พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

¹ สมพร พรหมพิตร, อาญาวัด อาญาบ้าน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2539), หน้า 8 –

- 1) การปฏิบัติหลายอย่างถูกต้องแต่ผิดกฎหมาย
- 2) กฎหมายไม่ได้เป็นเครื่องกำหนดคุณ ความดีของคน การปฏิบัติตามกฎหมาย บางกรณีอาจทำผิดศีลธรรมได้ เช่น การขายสุราและขายอาวุธปืนตามกฎหมาย แม้ไม่ผิดกฎหมาย แต่ผิดศีลธรรมตามหลักพุทธศาสนา
- 3) พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติให้พระสงฆ์ชู้ น้อยกับผู้ใด จึงไม่จำเป็นที่พระสงฆ์จะต้องชู้กับมหาเถรสมาคม
- 4) การไม่ฉันเนื้อสัตว์ ไม่โกนคิ้วและไม่ขึ้นกับมหาเถรสมาคม ไม่ผิดพุทธบัญญัติ เพราะการไม่ฉันหรือไม่รับประทานเนื้อสัตว์เป็นสิ่งที่ดี ทำให้ไม่ต้องฆ่าสัตว์และไม่ส่งเสริมการฆ่าสัตว์ การไม่โกนคิ้ว (เช่น นักบวชชาวอโศก) เป็นการดีเพราะพระพุทธเจ้าก็ ทรงไม่โกนคิ้ว และการไม่ขึ้นกับกับมหาเถรสมาคมก็ไม่ผิด เนื่องจากพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้ธรรมและวินัยเป็นตัวแทนของพระสงฆ์เท่านั้นจึงควรให้ชาวพุทธมีเสรีภาพในการนับถือศาสนาและไม่มีประมุขสูงสุดทางศาสนา

ด้านทัศนะที่เห็นแตกต่างมีความเห็นดังต่อไปนี้

- 1) การลาออกจากการปกครองของมหาเถรสมาคมเป็นการสั่นคลอนสถาบัน และระบบศักดินา มีโทษถึงจำคุก คดีนี้ไม่มีโทษปรับและไม่มีการรอลงอาญา
- 2) ในส่วนของกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ ว่าด้วยสิทธิและการนับถือศาสนา ยังไม่เคยมีการใช้พิจารณาตัดสินคดีความเลย การพิจารณาตัดสินใช้กฎหมายลูกเป็นหลัก (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ .ศ. 2535) และเป็นไปไม่ได้ที่จะแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในสภาผู้แทนราษฎร

คดีสันตโตโสคน้อยการเป็นโจทก์ยื่นฟ้องเมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2533 ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา ในวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2538 ว่าพระโพธิรักษ์ และพระชาวอโศกกระทำผิดต่อพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ศาลอุทธรณ์ พิพากษายืนตามศาลชั้นต้นเมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2540 ในส่วนของสาวกจำเลยที่ 32 – 44 และ 57 – 63 ซึ่งเป็นหญิงทั้งหมด พิพากษาแล้วเห็นว่า การแต่งกายของสาวกจำเลยเหล่านั้นเหมือนกับพระภิกษุในประเทศพม่าจึงไม่มีความผิด ส่วนจำเลยที่เหลือพิเคราะห์แล้วเห็นว่าได้รับการบวชจากนายรักหรือพระโพธิรักษ์ซึ่งไม่ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ถือเป็นการบวชที่ไม่ถูกต้องจึงไม่เป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา เมื่อแต่งกายด้วยผ้าไตรจีวรหรือห่มผ้าคลุมคล้ายไตรจีวร และออกบิณฑบาตจึงเป็นการประพฤติตนเพื่อ ให้นุคคลอื่นเชื่อว่าตนเป็นภิกษุจึงมีความผิดพิพากษาให้ลงโทษจำคุกคนละ 3 เดือน²

² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3699 – 3739/2541.

ส่วนนายรัก จำเลยที่ 80 มีความผิดฐานสนับสนุน จำเลยอื่นๆ ถือเป็นความผิดหลายกรรมต่างกัน พิพากษาให้ลงโทษจำคุกกระหนงละ 2 เดือน รวม 27 กระหนง รวมโทษจำคุก 54 เดือน แต่ไม่ปรากฏว่าจำเลยทั้งหมดได้รับโทษจำคุกมาก่อน เห็นควรรอโทษจำคุกไว้คนละ 2 ปี และห้ามจำเลยประพฤติใดๆ อันอาจนำไปสู่การกระทำผิดในทำนองเดียวกันอีก โดยให้พนักงานคุมประพฤติสอดส่องและให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขของศาล คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลชั้นต้น ยกเว้นในส่วนของสาวกที่เป็น หญิงเท่านั้นที่ศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษายกฟ้อง³ สุดท้ายศาลฎีกาส่งคำพิพากษาลงมาให้ศาลแขวงพระนครเหนืออ่านเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2538 โดยคดีแรกพระโพธิ์รักรักถูกฟ้องเป็นจำเลยคนเดียว ข้อหาละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจิน ชัดขึ้นคำสั่งให้สึกภายในเจ็ดวัน

ศาลฎีกาพิพากษาว่า พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 27, 42 ให้ลงโทษจำคุก 6 เดือน โทษจำคุกให้รอไว้ 2 ปี ให้จำเลยละเว้นประพฤติใดๆ อันเป็นความผิดอีก และให้พนักงานคุมประพฤติสอดส่องจำเลยในกำหนดดังกล่าว ตาม คดีอาญาแดงที่ 22574/2538 คดีหลังพระโพธิ์รักรักถูกฟ้องพร้อมสานุศิษย์อื่นรวม 80 คน โดยพระโพธิ์รักรักเป็นจำเลยที่ 80 ข้อหาแต่งกายเลียนแบบสงฆ์ตาม ปอ. มาตรา 208 เฉพาะจำเลยที่ 80 เพิ่ม ปอ. มาตรา 208, 86 ด้วย ศาลฎีกาพิพากษาว่า จำเลยผิดตามฟ้อง เฉพาะจำเลยที่ 80 ผิดรวม 33 กระหนง จำคุกกระหนงละ 2 เดือน รวม 66 เดือน ให้รอการลงโทษจำคุกไว้ 2 ปี ตามคดีอาญาแดงที่ 22575/2538 ในช่วงเวลานั้น หนังสือพิมพ์หลายฉบับเผยแพร่ภาพญาติกรรมนุ่งขาวห่มขาวจำนวนมากมาฟังคำพิพากษา ของศาลฎีกาโดยมีกิริยาเคารพพระโพธิ์รักรักเหมือนเดิมซึ่งเป็นศรัทธาของชาวสันตือโศกแต่ในนามของลัทธิธรรม ย่อมถือว่าพระโพธิ์รักรักกับพวกเป็นผู้ผิด⁴ แม้เรื่องนี้จะจบไปนานแล้วแต่เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2549 ก็ยังมีแกนนำกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเข้าแจ้งความร้องทุกข์กับเจ้าหน้าที่ตำรวจ สน . ชนะสงคราม กล่าวหาสมณโพธิ์รักรักในข้อหาแต่งกายเลียนแบบสงฆ์ซึ่งเป็นข้อหาเดียวกันกับมหาเถรสมาคมเมื่อ 16 ปีก่อน⁵ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอิทธิพลเรื่องนี้ไม่เคยจบในชั้นศาลฎีกาแล้วแต่องค์กรคณะสงฆ์ก็ยังไม่สามารถบริหารจัดการทำให้อิทธิพลสงบระงับและเกิดความชัดเจนตามหลักพระธรรมวินัยได้

กรณีสันตือโศก จึงเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อความศรัทธา ในพระพุทธศาสนาอันเป็นสถาบันหลักของประเทศ ตลอดจนความสามัคคีของคนในชาติ อีกด้วย จากทัศนะต่างๆ จะสังเกตได้ว่า

³ ภัทรพร สิริกาญจน, “สำนักสันตือโศก ความเป็นมาและบทบาททางศาสนาในสังคมไทย,” วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 8 (มกราคม – เมษายน 2544): 46 – 48.

⁴ สมพร พรหมหิตาธร, อาญาวัด อาญาบ้าน, หน้า ช – ซ.

⁵ สุรเชียร จักรธรานนท์, สันตือโศก: สามทศวรรษที่ท้าทาย (กรุงเทพฯ: มติชน, 2550), หน้า 165.

นอกจากหลักพระธรรมวินัยแล้วยังมีการถกเถียงกันโดยใช้หลักกฎหมายและหลักสิทธิมนุษยชน ในการจัดการอริกถรณ์ เรื่องนี้ด้วย กรณีนี้จึงเป็นตัวอย่างปัญหา ในการบริหารจัดการ องค์การ คณะสงฆ์ เรื่องวิวาทาธิกรณที่ลำพังคณะสงฆ์ไม่สามารถจัดการปัญหาดังกล่าวภายใน คณะสงฆ์ตามพระธรรมวินัย ได้เอง จึงต้องอาศัยกฎหมายทางโลกซึ่งมีความสัมพันธ์กับกฎหมายคณะสงฆ์ กฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายอาญา วิวาทาธิกรณในกรณีนี้เป็นถกเถียงกันเรื่องพระธรรมวินัย เช่น เรื่อง การโกนคิ้ว การฉัน เนื้อสัตว์ การไม่กราบพระพุทธรูป กรณีเหล่านี้ จึงสามารถใช้อริกถรณ์สมณะ ในข้อสัมมุขาวินัยและเยภยสิกขาในการบริหารจัดการได้ทั้งสิ้น แต่องค์การ คณะสงฆ์ไม่ใช่วิธี การดังกล่าวเป็นหลักแต่กลับใช้กฎหมายทางโลกมาร่วมจัดการอริกถรณ์แทน

กรณีสันตโศกจึงเป็นตัวอย่างของปัญหาการบริหารจัดการวิวาทาธิกรณ ขององค์การ คณะสงฆ์ ที่ให้ความสำคัญ แก่พระธรรมวินัย น้อยกว่ากฎหมายทางโลก ในอริกถรณ์นี้ องค์การ คณะสงฆ์ มีการนำหลักพระธรรมวินัยมาใช้ในการวินิจฉัย บางเรื่อง แต่ในหลายเรื่องกลับนำกฎหมายทางโลกมาตัดสินและให้น้ำหนักมากกว่าพระธรรมวินัย สิ่งเหล่านี้ได้แสดงถึง ปัญหาความล้าสมัยของการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ซึ่งส่งผลต่อคุณค่าพระพุทธศาสนาในเรื่องของการบริหารจัดการด้วยธรรมะ อีกด้วยเพราะส่งผลต่อประโยชน์ตนคือความเชื่อของปัจเจกชนและประโยชน์ผู้อื่นคือ พุทธศาสนิกชน ที่ควรจะได้รับรู้ความจริงที่ถูกต้องจากการแก้ปัญหาอริกถรณ์ในเรื่องนี้แต่องค์การคณะสงฆ์ใช้กฎหมายทางโลกเป็นหลักจึงทำให้ข้อเท็จจริงในพระธรรมวินัยไม่ได้รับการชี้แจงให้ชัดเจนในที่สุด เพราะอริกถรณ์ไม่ได้ถูกบริหารจัดการให้สงบระงับไปนั่นเอง

4.1.2 กรณีธรรมกายกับคำสอนเรื่องนิพพานและพระไตรปิฎก

ปัญหาวิวาทาธิกรณที่ส่งผลกระทบเป็น วงกว้าง ต่อพระพุทธศาสนากรณีต่อมา คือการ ถกเถียง ระหว่างวัดพระธรรมกายกับพระธรรมปิฎก (สมณศักดิ์ในขณะนั้น) เรื่องนิพพานว่าเป็น อัตตาหรืออนัตตา เมื่อช่วงปลาย พ.ศ. 2541 โดยพระธรรมปิฎก ได้วิพากษ์ วัดพระธรรมกาย ว่าเผยแพร่นิพพานคลาดเคลื่อนไปจากหลักพระพุทธศาสนาหลายประการ เช่น

- 1) สอนว่านิพพานเป็นอัตตา
- 2) สอนเรื่องธรรมกาย ว่าเป็นภาพนิมิตและให้มีธรรมกายที่เป็นตัวตนเป็นอัตตาของ พระพุทธเจ้ามากมายหลายพระองค์ไปรวมกันอยู่ในอายตตนนิพพาน
- 3) สอนเรื่องอายตตนนิพพานที่ปรุงถ้อยคำขึ้นมาเองใหม่ให้เป็นดินแดนที่จะเข้าสมาธิไปเฝ้า พระพุทธเจ้าได้ถึงกับมีพิธีถวายข้าวพระที่จะนำข้าวบูชาไปถวายแด่พระพุทธเจ้าในอายตตนนิพพาน นั้น

คำสอนเหล่านี้ สำนักวัดพระธรรมกายสอนขึ้นใหม่ผิดเพี้ยนออกไปจาก หลักพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าแต่แทนที่จะให้รู้ว่าเป็นหลักคำสอนและการปฏิบัติของครูอาจารย์ วัดพระธรรมกายกลับพยายามนำ คำสอนใหม่ของตนเข้ามาสับสนปะปนหรือแทนที่หลักคำสอนเดิมที่แท้ของพระพุทธศาสนา ยิ่งกว่านั้น วัดพระธรรมกายยังได้เผยแพร่เอกสารที่จาบ จ้วงพระธรรมวินัยเพื่อชักจูงให้คนเข้าใจผิด สับสนหรือแม้แต่ลบหลู่พระไตรปิฎกบาลีที่เป็นหลักของพระพุทธศาสนาเถรวาท เช่น

- 1) ให้เข้าใจว่าพระไตรปิฎกบาลีบันทึกคำสอนไว้แต่ก่อน และมีฐานะเป็นเพียงความคิดเห็นอย่างหนึ่ง เชื่อถือหรือใช้เป็นมาตรฐานไม่ได้
- 2)ให้นำเอาพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ เช่น พระไตรปิฎกภาษาจีนและคำสอนอื่นๆ ภายนอกมาร่วมวินิจฉัยพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 3) ให้เข้าใจเข้าไปว่าหลักการของพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องอภิปรายขึ้นต่อการศึกษาและความคิดเห็น ตลอดจนการถกเถียงทางวิชาการ อ้างนักวิชาการต่างประเทศและการปฏิบัติของตนตั้งว่าจะใช้วินิจฉัยหลักพระพุทธศาสนาได้

นอกจากนี้ ยังนำคำว่า “บุญ” มาใช้ในการชักจูงประชาชนให้วนเวียนอยู่กับการบริจาคทรัพย์เพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ ที่ส่งเสริมความยึดติดในตัวตนและในตัวบุคคลอันอาจกลายเป็นแนวโน้มที่บั่นรอนสังคมไทยในระยะยาวพร้อมทั้งทำพระธรรมวินัยให้ลางเลือนไปด้วย พฤติการณ์ของสำนักวัดพระธรรมกายจึงเป็นการจาบจ้วง ลบหลู่ ย่ำยีพระธรรมวินัย สร้างความสับสนไขว่เขวและความหลงผิดแก่ประชาชน⁶

อิทธิพลเรื่องนี้ปรากฏ ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 22/2541 เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2541 เลขาธิการมหาเถรสมาคมเสนอว่าสื่อมวลชนต่างๆ ได้เสนอข่าวเรื่องวัดพระธรรมกายอย่างต่อเนื่องโดยเน้นเรื่องสำคัญคือการก่อสร้างศาสนสถานที่ใหญ่โต เผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดอย่างกว้างขวาง รวมทั้งมีการกล่าวอ้างถึงอภินิหารของหลวงพ่อด และการรวบรวมเงินบริจาคจำนวนมากจึงขอหารือ กับมหาเถรสมาคม ที่ประชุมพิจารณาแล้วลงมติมอบหมายให้เจ้าคณะภาค 1 ไปพิจารณาดำเนินการตามที่เห็นสมควร แล้วนำเสนอมหาเถรสมาคม โดยผ่านเจ้าคณะหนใหญ่หนกลาง เจ้าคณะภาค 1 ได้รวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่ได้รับจากกรมการศาสนาและคณะกรรมการรวบรวมข้อมูลกรณี วัดพระธรรมกาย กระทรวงศึกษาธิการ เจ้าคณะ

⁶ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), กรณีธรรมกาย บทเรียนเพื่อการศึกษาพระพุทธศาสนาและสร้างสรรค์สังคมไทย (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา, 2551), หน้า 11 – 12.

จังหวัดปทุมธานี คณะกรรมการศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม สมาผู้แทนราษฎร กับทั้งประชาชนทั่วไปเป็นจำนวนมากมายโดยเรียกผู้บริหารวัดพระธรรมกายมาไต่ถามข้อเท็จจริง รวมถึงเดินทางไปวัดพระธรรมกายเพื่อให้เห็นสภาพความเป็นไปโดยประจักษ์ แล้วจึงได้ข้อสรุป เพื่อพิจารณาดำเนินการ รวมเป็น 4 ประการดังต่อไปนี้

ประการที่ 1 พิจารณาเห็นว่าวัดพระธรรมกายมีความรู้ความเข้าใจในด้านคัมภีร์หรือพระปริยัติธรรมยังไม่สมบูรณ์ แม้จะเป็นสำนักเรียนพระปริยัติธรรม ที่ใหญ่มีพระภิกษุสามเณรเปรียญ 202 รูป พระภิกษุสามเณรนักธรรม 845 รูป ซึ่งเป็นเรื่องยากที่วัดใดจะสามารถทำได้ขนาดนี้จึงเป็นเรื่องน่าชื่นชมอนุโมทนาแต่เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นกับวัด เช่น ปัญหาเรื่องการก่อสร้างศาสนสถานที่ใหญ่โตและปัญหาการระดมเงินบริจาคมากมาย วัดก็ไม่สามารถชี้แจงให้ผู้สงสัยเกิดความเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้งว่าเป็นเพราะเหตุใด ข้อนี้เป็นเพราะขาดความรู้ความเข้าใจในสภาพธรรมที่ลึกซึ้ง คือ วิชาอภิธรรม เมื่อได้ศึกษาพระอภิธรรมแล้วก็จะสามารถตอบปัญหาเหล่านี้ได้ทันที ตั้งแต่เริ่มต้นว่าการสร้างศาสนสถานที่ใหญ่โตก็ดี การบริจาคก็ดี เกิดขึ้นจากจิตดวงไหน อะไรบันดาลให้จิตดวงนั้นเกิดขึ้น จิตดวงนั้นเป็นกุศลหรืออกุศล เป็นบุญ หรือบาป บุญบาปอยู่ที่ไหนรู้ตลอด สายไปจนถึงว่าวิบากหรือผลของบุญบาปเป็นอย่างไร อิทธิปาฏิหาริย์มีจริงหรือไม่ ซึ่งความรู้ในสภาพธรรมที่ลึกซึ้งละเอียดอ่อนเหล่านี้ จะมีขึ้นได้ก็โดยการศึกษาวิชาพระอภิธรรม เท่านั้น จึงดำเนินการให้วัดพระธรรมกายจัดตั้งสถานศึกษาพระอภิธรรมให้มีการเรียนการสอน วิชาพระอภิธรรมกันอย่างจริงจัง เพื่อเพิ่มเติมศักยภาพในด้านคัมภีร์ของวัดพระธรรมกายให้สูงขึ้น อันจะก่อให้เกิดประโยชน์โสตติผลแก่วัดพระธรรมกายเองและแก่ปวงชนผู้ใฝ่ใจในธรรมทั่วไป

ประการที่ 2 พิจารณาเห็นว่า วัดพระธรรมกายมีความรู้ความเข้าใจในด้านวิปัสสนาธุระ หรือพระปฏิบัติธรรมยังไม่สมบูรณ์ แม้ว่าวัดพระธรรมกายจะเป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่ใหญ่ มีผู้คนพากันมาเจริญภาวนามากมาย แต่การเรียนการสอนก็เป็นเพียงแค่วิปัสสนาญาณเบื้องต้น โดยอนุโลมเท่านั้น คราวใดเมื่อกล่าวอ้างถึงพระนิพพานอันเป็นวิปัสสนาญาณชั้นสูง จึงไม่ตรงกับพระนิพพานที่ปรากฏมีในพระคัมภีร์พระไตรปิฎก จึงเป็นเหตุให้บัณฑิตชนผู้มีความรักหวงแหนพระพุทธศาสนาเมื่อได้ยินได้ฟังแล้วก็เกิดความหงุดหงิดอึดอัดใจ และยอมรับไม่ได้ ยิ่งเกิดมีปัญหาลำนวนใหม่ขึ้นมาคือปัญหาที่ว่าพระนิพพานเป็นอัตตาก็ยิ่งก่อให้เกิดข้อกังขาสับสนวุ่นวายกันไปใหญ่ ความจริงพระนิพพานเป็นธรรมวิเศษสูงสุดในพระพุทธศาสนา คนเราในโลกมนุษย์ยุคเนยยุคคนเหล่านี้ จะมีโอกาสบรรลุถึงพระนิพพานได้ จะต้องปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ถูกต้อง จนเกิดภาวนามยปัญญา ผ่านขั้นตอนวิปัสสนาญาณตามลำดับ ดังนี้

1. นามรูปปริจเฉทญาณ 2. ปัจจัยปริคหญาณ (เห็นนิมิตเข้าใจผิดว่าเป็นนิพพาน) 3. สัมมสนญาณ 4. อุทฺยัพพญาณ (ญาณนี้ตอนต้นเป็นวิปัสสนูปกิเลสเข้าใจผิดว่าเป็นนิพพานและบางท่านพอถึงญาณนี้ก็เข้าใจว่าได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์) 5. ภังคญาณ (อุปาทานโรธเกิดขึ้น เข้าใจผิดว่าเป็นนิพพาน) 6. ภยญาณ 7. อาทีนญาณ 8. นิพพิทาญาณ 9. มุญฺจิตุกัมยตาญาณ (อุปาทานโรธเกิดขึ้นอีกเข้าใจผิดว่าเป็นนิพพาน) 10. ปฏิสังขญาณ 11. สังขารูปেকขญาณ (สภาวะคล้ายพระนิพพานเกิดขึ้นได้บางครั้ง) 12. อนุโลมญาณ 13. โคตรภูญาณ 14. มรรคญาณ (พระนิพพาน) 15. ผลญาณ (พระนิพพาน) 16. ปัจจเวกขณญาณ ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ต้องปฏิบัติผ่านขั้นตอนผ่านนิมิตตามลำดับขั้น จนถึงวิปัสสนาญาณชั้นสูงคือวิปัสสนาญาณที่ 14 ที่ชื่อว่ามรรคญาณจึงจะถึงพระนิพพานจริงแท้ถูกต้องตามคัมภีร์พระพุทธศาสนา สามารถที่จะรู้เห็นด้วยการภาวนา มยปัญญาว่าพระนิพพานเป็นอย่างไรหรือเป็นอะไร

ในเมื่อวัดพระธรรมกายสอนวิปัสสนาธุระ นับได้ว่าถึงสภาวะวิปัสสนาญาณที่ 2 โดยอนุโลม (ยังปนสมถกรรมฐานอยู่) แล้วจะให้อธิบายเรื่องพระนิพพานให้ถูกต้องตามพระคัมภีร์ ก็คงเป็นเรื่องที่เหลือวิสัย วิเคราะห์โดยสรุปได้ว่าวัดพระธรรมกายมีความรู้ความเข้าใจในด้านวิปัสสนาธุระยังไม่สมบูรณ์จึงดำเนินการให้วัดพระธรรมกายจัดตั้ง สถานที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน โดยให้มีการปฏิบัติการบอวิปัสสนากรรมฐานที่ถูกต้อองตามพระคัมภีร์กันอย่างจริงจัง เพื่อเพิ่มเติมศักยภาพในด้านวิปัสสนาธุระของวัดพระธรรมกายให้สูงขึ้น อันจะเกิดคุณประโยชน์แก่วัดพระธรรมกายเอง และแก่ปวงชนผู้มีวาสนาบารมีทั่วไปอย่างมหาศาล

ประการที่ 3 พิจารณาเห็นว่าวัดพระธรรมกายมีการเผยแผ่ ฝ่าพระพุทธศาสนามากมายหลายด้านเป็นที่จับตามองของสาธารณชนในวงกว้าง อาจจะมีโอกาสประทุติผิดพลาดขึ้นมาได้จะโดยเจตนาหรือไม่ก็ตามจึงดำเนินการโดยโดยแนะนำให้พยายามสำรวจระวัง และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด ทั้งนี้เพื่อป้องกันโลกวัชระที่จะพึงบังเกิดขึ้นจากเจตนาที่ดี ทั้งที่พึงจะบังเกิดขึ้นจากวิสังวาทนเจตนาที่ตามที

ประการที่ 4 พิจารณาเห็นว่าวัดพระธรรมกายจะต้องทำงานหนัก จะต้องฝ่าฟันอุปสรรคอีกมากมายหลายด้านเพราะว่างานที่เริ่ม ต้นไว้เพื่อประโยชน์พระพุทธ ศาสนาล้วนแต่เป็นงานที่ใหญ่โตกว้างขวางทั้งสิ้น จำเป็นต้องเ กี่ยวข้องกับบุคคลภายนอกหลายฝ่าย อาจจะทำให้เกิดความประมาทพลาดผิดไปก็ได้จึงดำเนินการโดยแนะนำให้วัดพระธรรมกายบริหารงานให้ถูกต้อง โดยปฏิบัติตามกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาส มเด็จพระสังฆราช

คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน โดยเคร่งครัด ทั้งนี้เพื่อความเรียบร้อยดีงามของวัดและพระพุทธรศาสนา⁷

เจ้าคณะภาค 1 ได้พิจารณาดำเนินการกรณีวัดพระธรรมกายรวม 4 ประการนี้ ซึ่ง พระราชภาวนาวิสุทธิ (สมณศักดิ์ในขณะนั้น) เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย ได้มีเอกสาร ตอบรับ เรื่อง การปรับปรุงแก้ไขวัดพระธรรมกายตามคำแนะนำของพระพรหมโมลี เจ้าคณะภาค 1 ความว่าตามที่พระพรหมโมลี เจ้าคณะภาค 1 ในฐานะพระมหาเถระ ผู้บังคับบัญชาชั้น สูง ได้กรุณาแนะนำให้วัดพระธรรมกายดำเนินการปรับปรุงแก้ไขการทำงานในด้านต่างๆ ของวัด เพื่อให้มีศักยภาพยิ่งขึ้น อันจักเป็นคุณประโยชน์แก่วัดและพระศาสนาอย่างกว้างขวาง รวมเป็นหลักปฏิบัติ 4 ประการ คำแนะนำอันเป็นหลักปฏิบัติทั้ง 4 ประการนี้ เปรียบเสมือนขี้ผึ้งที่พระพรหมโมลีให้ วัดพระธรรมกายยินดียอมรับและจักปฏิบัติตามด้วยความเคารพเป็นอย่างยิ่ง

ต่อมา เมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2542 มหาเถรสมาคมได้มี การประชุมพิเศษกรณีวัดพระธรรมกายซึ่งพระพรหมโมลี เจ้าคณะภาค 1 ที่ได้รับมอบหมายจากมหาเถรสมาคมให้ดำเนินการตามความเหมาะสม พระพรหมโมลีได้สรุปประเด็นต่างๆ เสนอมหาเถรสมาคมโดยผ่านเจ้าคณะใหญ่หนกลาง มหาเถรสมาคมพิจารณาแล้วมีมติว่า ตามรายงานการพิจารณาดำเนินการกรณีวัดพระธรรมกายของพระพรหมโมลี เจ้าคณะภาค 1 ได้ให้คำแนะนำ 4 ประการแก่วัดพระธรรมกายโดยทางวัดได้ตอบรับที่จะปฏิบัติตามเป็นลายลักษณ์อักษรนั้นชัดเจนแล้ว จึงให้วัดพระธรรมกายปฏิบัติตามคำแนะนำทั้ง 4 ประการนั้นโดยเคร่งครัดและให้พระพรหมโมลี เจ้าคณะภาค 1 ดูแลสั่งการให้วัดพระธรรมกายปฏิบัติตามที่ได้มีหนังสือตอบรับนั้นด้วย ส่วนกรณีอื่นๆ ของวัดพระธรรมกาย เช่น การเรียไรเป็นต้น ให้เจ้าคณะภาค 1 สั่งการให้วัดพระธรรมกายปฏิบัติตามระเบียบมหาเถรสมาคมและกฎหมายบ้านเมือง จากกรณีวัดพระธรรมกายในครั้งนี้ มหาเถรสมาคมได้ ขอให้วัดทุกวัดและพระภิกษุสามเณรปฏิบัติตามดังต่อไปนี้

1. การเรียนการสอนพระธรรมวินัยให้ยึดหนังสือที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงรจนาและทรงกำหนดตามหลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก
2. ปฏิบัติพระกรรมฐานให้ปฏิบัติตามหลักในมหาสติปัฏฐานสูตร

ให้เจ้าคณะทุกระดับคอยสอดส่องดูแลตามอำนาจหน้าที่และให้เจ้าคณะดำเนินการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมตามมติมหาเถรสมาคมทุกจังหวัดและให้กรมศาสนาแจ้งเจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัด

⁷ พุทธศักดิ์ ชูตาภา , “ปัญหาการบริหารงานของมหาเถรสมาคม ศึกษาปัญหาจัดการโครงสร้างองค์กร,” (ภาคินพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), หน้า 81 – 83.

ทราบและถือปฏิบัติ รายงานการพิจารณาดำเนินกรรณิวัตพระธรรมกายของพระพรหมโมลี เจ้าคณะภาค 1⁸

อย่างไรก็ตาม สมเด็จพระสังฆราชได้ทรง มีพระลิขิต เกี่ยวกับปัญหาอริกธรรณของวัดพระธรรมกายนี้ ถึง 5 ฉบับ ดังมีเนื้อความดังต่อไปนี้ ฉบับที่ 1 ความว่า 1) หากพระรูปใดบิดเบือนพระธรรมกล่าวหาพระไตรปิฎกบกพร่องเป็นการทำสงฆ์ให้แตกแยกเป็น 2 ฝ่ายถือเป็นการหมิ่นทักท้วงทางศาสนาเป็นอนันตริยกรรม มีโทษทั้ง ปัจจุบันและอนาคตที่หนัก 2) พระรูปใดได้ทรัพย์สินระหว่างที่บวชเพื่อความถูกต้องก็ต้องโอนสมบัติทั้งหมดเป็นของวัด

ฉบับที่ 2 ความว่า “ความบิดเบือนพระพุทธรูปธรรมคำสอนโดยกล่าวหาว่าพระไตรปิฎกบกพร่องเป็นการทำให้สงฆ์ที่หลงเชื่อคำบิดเบือน แยกแยกออกไปกลายเป็นสอง มีความเข้าใจความเชื่อถือพระพุทธรูปศาสนาตรงกันข้ามเป็นการทำลายพระพุทธรูปศาสนา ทำสงฆ์ให้แตกแยกเป็นอนันตริยกรรม มีโทษทั้งปัจจุบันและอนาคตที่หนัก ส่วนที่มีใช่เป็นการลงโทษแต่เป็นการกระทำที่ถูกต้องคือต้องมอบสมบัติทั้งหมดที่เกิดขึ้นในขณะที่เป็นพระให้แก่วัดทันที การไม่ยอมคืนสมบัติให้วัดในขั้นต้นอาจมีใช่มีเจตนาถือเอาเป็นของตน แต่เมื่อถึงอย่างไร ก็ยังไม่ยอมมอบคืนสมบัติทั้งหมดที่เกิดขึ้นในขณะที่เป็นพระให้แก่วัดก็ แสดงชัดแจ้งว่าต้องอาบัติปาราชิก ต้องพ้นจากความเป็น สมณะโดยอัตโนมัติ ต้องถูกจัดการอย่างเด็ดขาด เช่นเดียวกับผู้ไม่ใช่พระปลอมเป็นพระ ด้วยการนำผ้ากาสาหวัดไปครอง ทำความเศร้าหมองเสื่อมเสียให้เกิดแก่สงฆ์ในพระพุทธรูปศาสนา”

ฉบับที่ 4 ความว่า “ในกรณีเกี่ยวกับเรื่องวัดพระธรรมกาย เราได้ทำหน้าที่ของสมเด็จพระสังฆราชสมบูรณ์ตามอำนาจแล้วจึงไม่มีอะไรจะพูดอีกขณะนี้ ขออนุโมทนาทุกท่านที่สนใจห่วงใยพระพุทธรูปศาสนา แสดงความเป็นคนดีด้วยมีกตัญญูกตเวทิตาธรรม ” และฉบับที่ 5 ความว่า “ได้แจ้งให้เป็นที่เข้าใจชัดเจนดีทั่วกันแล้วก่อนหน้าว่าในตำแหน่งผู้เป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลสังฆปริณายก ได้ทำหน้าที่เกี่ยวกับเรื่องอดีตเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย เพื่อเทิดทูนรักษาพระพุทธรูปศาสนาให้พ้นถูกทำลายสมบูรณ์ดีที่สุดในอำนาจ ท่านกรรมการมหาเถรสมาคมทั้งหลายจะทำอะไรต่อไปตามความต้องการจะไม่มานั่งฟัง รักรู้ในที่ประชุมวันนี้ ที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2542”⁹

จะเห็นว่าแม้องค์การคณะสงฆ์จะตัดสินวิวาาทาธิกรณของวัดพระธรรมกาย สอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย ด้วยการใช้อุพพาหิกวิธี คือการให้ภิกษุผู้ทรงคุณธรรมเป็นผู้ตัดสิน ซึ่งในกรณี

⁸ มติชน. (23 มีนาคม 2542): 14.

⁹ สมเกียรติ มีธรรม , ฉีกหน้ากากรวมกาย ใครคือขบวนกา รลัมพูทศตัวจริง (กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2543), หน้า 14 – 17.

ธรรมกายนี้ มหาเถรสมาคมได้ ให้พระพรหมโมลี ซึ่งถือเป็นพระนักปราชญ์ในยุคนั้น เป็นผู้วินิจฉัย อธิกรณ์แต่ดูเหมือนว่าอธิกรณ์นี้จะไม่ระงับไปเสียทีเดียวเพราะ สมเด็จพระสังฆราชทรงมีพระลิขิต ส่วนพระองค์ออกมา ซึ่งมีความเห็นขัดแย้งกับการวินิจฉัยของพระพรหมโมลี อย่างไรก็ตาม แม้สมเด็จพระสังฆราชจะทรงมีพระลิขิต ออกมาหลายฉบับแต่ก็ไม่สามารถ ระงับอธิกรณ์เรื่องนี้ให้จบลงได้ เช่นกัน ที่น่าสนใจก็คือสมเด็จพระสังฆราชทรงมีพระลิขิตว่าทางมหาเถรสมาคมหมดหน้าที่แล้ว ต่อจากนั้นยอมเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้รักษากฎหมายหรือของผู้มีหน้าที่ในการพุทธศาสนาจะต้อง รักษาพระพุทธศาสนา หรือการที่ทรงมีพระลิขิตว่าพระองค์ ได้ทำหน้าที่เกี่ยวกับอดีตเจ้าอาวาสวัด พระธรรมกายสมบูรณ์ดีที่สุดในแล้วตามอำนาจ ส่วนกรรมการมหาเถรสมาคมทั้งหลายจะทำอะไรต่อไป พระองค์จะไม่รับรู้อีกซึ่งหากใช้มีความเห็นต่างเช่นนี้ก็ต้องใช้หลักพระธรรมวินัยคือเอภุยกฤษฎีการหรือ การใช้เสียงข้างมาก อธิกรณ์ก็จะสงบระงับได้

การวินิจฉัยของพระพรหมโมลีและ พระลิขิตของสมเด็จพระสังฆราช แสดงให้เห็นถึงปัญหา และข้อจำกัด ในการบริหารจัดการ วิวาทิกรณ์ขององค์การคณะสงฆ์เรื่องวัดพระธรรมกาย ได้เป็น อย่างดี ปัจจุบัน วัดพระธรรมกายก็ยังคง สามารถเผยแพร่คำสอนของสำนักตน ในแนวทางเดิม ได้ อย่างต่อเนื่องไม่ต่างจากแต่ก่อนที่จะมีการตัดสินอธิกรณ์ใดๆ และดูเหมือนว่าจะทวีความเข้มข้นมากขึ้นเรื่อยๆ ตามสื่อต่างๆ ไปในวงกว้างทั้งในประเทศและต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการเดินธุดงค์ธรรม ชัย การมีช่องรายการธรรมะผ่านดาวเทียมเผยแพร่ไปทั่วโลก การอวดอุตริมนุสธรรม ฯลฯ ข้อเท็จจริงเหล่านี้จึงแสดงให้เห็นว่าองค์การคณะสงฆ์ไร้ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการอธิกรณ์วัด พระธรรมกายได้เป็นอย่างดี

4.1.3 กรณีพระเกษมตบหน้าพระพุทธรูป

วิวาทิกรณ์อีกกรณีหนึ่งที่ เกิดขึ้นไม่นานนี้คือกรณี พระเกษม อาจิณฺ ญสฺสิโล เจ้าอาวาส สำนักสงฆ์สามแยก ต.วังขวาง อ.น้ำหนาว จ.เพชรบูรณ์ ที่ตกเป็นข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์และสื่อ ต่างๆ เกี่ยวกับคำสอน หลายประการ เรื่องเกิดขึ้นเมื่อ ผู้อำนวยการสำนักพระพุทธศาสนาจังหวัด เพชรบูรณ์เข้าแจ้งความต่อพนักงานสอบสวน สภ. น้ำหนาว เมื่อ พ.ศ. 2551 ว่าพระเกษมได้นำแผ่น ป้ายข้อความว่า “ทองเหลือง หล่อนี้ไม่ใช่พระพุทธรูปเจ้าแน่ ไม่ต้องกราบมัน ” ไปติดไว้ที่ฐานองค์พระ พุทธชินราชจำลองซึ่งประดิษฐานอยู่บนศาลาในบริเวณสำนักสงฆ์สามแยก โดยใช้ทำเหยียบฐาน พระพุทธรูปและใช้มือตบบริเวณพระพักตร์ของพระพุทธรูป คดีนี้ศาลชั้นต้นยกฟ้องเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 เพราะเชื่อว่าพระเกษมไม่มีเจตนากระทำแก้วตฤถุณ เป็นที่เคารพในทาง ศาสนาอันเป็นการเหยียดหยามศาสนา ต่อมาวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2553 อัยการจังหวัด เพชรบูรณ์ได้ยื่นอุทธรณ์คดีดังกล่าวซึ่งจา กการนำสืบในชั้นศาล พระเกษมให้กา ว่าได้ศึกษาค้นคว้า

พระไตรปิฎกที่เผยแพร่ในประเทศไทยทั้ง 5 ฉบับโดยละเอียด ไม่มีฉบับใดบัญญัติว่าพระพุทธรูปเป็นตัวแทนของพระพุทธรูปเจ้ามีแต่บัญญัติให้พระธรรมวินัยเท่านั้นที่เป็นตัวแทน

วันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2554 ได้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ทางโลกออนไลน์ อย่างกว้างขวางอีกครั้งเมื่อมีคลิปวิดีโอที่ถูกนำขึ้นไป โพสต์เผยแพร่ทางเว็บไซต์ “ยูทิวบ์” (youtube) โดยเนื้อหาในคลิปปรากฏภาพพระเกษม ขณะเตรียมจะฉันทน์ที่โรงรับจ้างหันเมื่อเช้าวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2554 โดยมีพระสงฆ์ 3 – 4 รูป กำลังเดินตักอาหารบนโต๊ะที่ตั้งไว้กลางศาลา และมีญาติโยมนั่งอยู่ด้วยจำนวนหนึ่ง ขณะนั้น พระเกษมเดินโวยวายเอะอะ พุดถึงการตีป้ายในโรงฉันทน์อาหาร ว่า “อย่าเสียดังพวกสัตว์นรก ” ซึ่งพระเกษมได้พุดในคลิปว่าตนเป็นคนเขียนเอง หลังจากนั้น พระเกษมได้เตะถีบโต๊ะ แก้ว และพุดจามิงมาพาโวอีกทั้งยังเตะข้าวของ และอาหารของพระภิกษุด้วยกันจนล้มระเนระนาด โดยไม่สนพระภิกษุรูปอื่นแต่อย่างใด นอกจากนั้น ยังมีการใช้คำพุดที่หยาบคายในขณะเทศนาต่อหน้าพระภิกษุและแม่ชี เช่น ยกเท้าชี้หน้าใส่ ญาติโยมที่มาถวายอาหารเพล โดยญาติโยมที่ไปทำบุญต่างนั่งเจ็บจ้องมองพระเกษมแสดงกิริยาดังกล่าวโดยไม่แสดงอาการใดๆ ออกมา

หลังจากคลิปวิดีโอเผยแพร่ออกไป ได้มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์เป็นจำนวนมาก โดยในสังคมออนไลน์มีการโพสต์กระทู้ถึงการกระทำที่ไม่เหมาะสมของพระเกษมและยังมีการนำคลิปการเทศนาสั่งสอนญาติโยมของพระเกษม ซึ่งผิดแผกไปจากพระภิกษุรูปอื่นๆ และยังใช้ถ้อยคำที่ไม่เหมาะสมด้วย ขณะที่เว็บไซต์ของวัดป่าสามแยกก็มีลูกศิษย์ของพระเกษม โพสต์กระทู้ปกป้องการกระทำของพระเกษม อาทิ ให้วางจิตเป็นกลาง หลวงปู่ (พระเกษม) สอนถูกต้องตามพระธรรมวินัยที่สุดแล้ว บ้างก็โพสต์หลักธรรม กาลามสูตร เป็นต้น ขณะที่รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบูรณ์กล่าวว่า เมื่อ พ.ศ. 2551 ชาวบ้านใน จังหวัด พิษณุโลก และเพชรบูรณ์ ได้เข้าแจ้งความต่อพนักงานสอบสวน สภ. น้ำหนาว ให้ดำเนินคดีกับพระเกษม เพราะลบหลู่และเหยียดหยามพระพุทธรูปชินราชจำลอง ย้ายพระพุทธรูปด้วยการเหยียบฐานและตบพระพักตร์พระพุทธรูปชินราชจำลอง พระเกษมได้เข้าพบพนักงานสอบสวน สภ. น้ำหนาว เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2551 พร้อมให้การปฏิเสธว่าไม่ได้ลบหลู่ศาสนาแต่ยอมรับว่ากระทำการดังกล่าวจริง

ส่วนกรณีคลิปวิดีโอนี้ ได้ปรึกษากับ เจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์ พร้อมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อตรวจสอบว่าเข้าข่ายผิดวินัยสงฆ์หรือไม่ซึ่งจากการตรวจสอบ ภาพที่เห็นมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมและจะพิจารณาอย่างละเอียดว่าการแสดงกิริยาที่ปรากฏมีความผิดหรือไม่ เกิดจากความตั้งใจถ่ายทำหรือไม่ ส่วนการดำเนินการทางกฎหมายนั้น จะเข้าดำเนินการตรวจสอบที่ดินของวัดว่าตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนหรือไม่เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเอาผิดทางกฎหมายต่อไป ด้านพระเกษม

ยอมรับว่าเป็นผู้นำคณิศรวิบัติ โอดัง กล่าวโพสต์ลงในเว็บไซต์ด้วยตนเอง เพราะต้องการตอบโต้พระ
ผู้ใหญ่อีกหนึ่งที่มาหาว่า ตนเองอยากดังแล้วโอ้อวดและทำตัวแตกต่าง ซึ่งพระเกษมกล่าวว่าตนเอง
ไม่ได้อยากดัง และทำทุกอย่างตามพระธรรมวินัยและพระไตรปิฎกไม่ผิดเพี้ยน ส่วนใครจะมาแจ้ง
ความดำเนินคดีก็สามารถแจ้งได้เลย¹⁰

วันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2555 พระเกษมพร้อมคณะลูกศิษย์กว่า 100 คน ได้เดินทางมาฟังคำ
พิพากษาของศาลอุทธรณ์ภาค 6 ในคดีที่ ผอ.สำนักงานพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นผู้เสียหาย
เข้าร้องทุกข์แจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ สภ. น้ำหนาว ให้ดำเนินคดีกับพระเกษม ในข้อหาดูหมิ่น
เหยียดหยามศาสนาวัตถุนั้นเป็นข่าว ลงหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ หน้า 1 ตั้งแต่วันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.
2551 ต่อเนื่องนานกว่าสองสัปดาห์ คดีนี้ประชาชนที่ไปทำบุญที่สำนักสงฆ์สามแยกพบว่าพระเกษม
ได้เผยแพร่คำสอน ที่ให้ยึดถือแต่เพียงพระไตรปิฎกเป็นแนวทางปฏิบัติเท่านั้น พร้อม ตัดป้ายห้าม
ชาวบ้านกราบไหว้พระพุทธรูป จึงมีการร้องเรียน ขึ้นมา ต่อมาที่ประชุมมหาเถรสมาคม (มส.) สั่ง
ตรวจสอบวัดทั่วประเทศพร้อมให้สำนักงานพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบูรณ์แจ้ง พระเกษมให้นำป้าย
ดังกล่าวออกไปแต่ไม่ได้รับความร่วมมือจากพระเกษมที่ยืนยันว่าทำตนถูกต้องแล้ว

เรื่องราว จึงได้ลุกลามไปใหญ่โตจน กระทั่งมีผู้สื่อข่าวโทรทัศน์ เข้าสัมภาษณ์พร้อมทำให้พระ
เกษมพิสูจน์ถึงคำสอนดังกล่าวว่าถูกต้องจริงหรือไม่ พระเกษมจึงใช้มือตบที่พระพักตร์ของ
พระพุทธรูปพร้อมใช้เท้าเหยียบที่ฐานพระ แสดงให้เห็นว่าพระพุทธรูปองค์นี้เป็นเพียงทองเหลือง
เท่านั้นยังเป็นเหตุให้เรื่องลุกลามขยายเป็นวงกว้างออกไป จนทำให้ชาวบ้านในจังหวัดพิษณุโลกไม่
พอใจ รวมตัวกันกว่า 200 คน โดยใช้ชื่อกลุ่มคนรักพิษณุโลกพร้อมนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด
ขอทวงคืนพระพุทธรูปเพราะเป็นพระพุทธรูปชินราชจำลองซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของชาวพิษณุโลก
อันเป็นที่เคารพสักการะของคนในจังหวัดพิษณุโลกและประชาชนทั่วประเทศ พร้อมอัญเชิญไป
ประดิษฐานที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดพิษณุโลกแทน

ศาลจังหวัดหล่มสักจึงได้ออกหมายจับพระเกษมในข้อหาดูหมิ่นเหยียดหยามศาสนาวัตถุนั้น
ตำรวจจึงนำหมายศาลเตรียมจับสึก แต่ลูกศิษย์พระเกษมที่คอยอารักขา ไม่ยอมให้จับสึกโดยอ้างว่า
พระเกษม เป็นผู้บริสุทธิ์ ต้องรอให้คดีถึงที่สุดเสียก่อน ตำรวจหวั่นเกิดเหตุปะทะรุนแรงจึงต้องให้
ประกันตัวผู้คดีทั้งผ้าเหลือง พนักงานอัยการจังหวัดหล่มสัก จึงมีความเห็นสั่งฟ้องตามประมวล
กฎหมายอาญามาตรา 91 และมาตรา 206 แต่พระเกษมไม่ให้การปฏิเสธ ต่อมาศาลจังหวัดหล่มสักได้

¹⁰ ไทยรัฐ, 'พระเกษม' เป็นข่าวอีก สำนักพุทธฯ เล็งเอาผิด [Online]. แหล่งที่มา: <http://www.thairath.co.th/content/203268> [21 พฤษภาคม 2557].

มีคำพิพากษาเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 โดยพิพากษาว่า ตามมาตรา 91 นั้น ผอ. สำนักงานพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบูรณ์ ไม่ใช่ผู้เสียหายและไม่มีอำนาจแจ้งความร้องทุกข์กล่าวโทษ ต่อพนักงานสอบสวน ส่วนความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 206 ฐานกระทำการแกวัดตุ อันเป็นที่เคารพในทางศาสนาอันเป็นการเหยียดหยามศาสนานั้น จำเลยเชื่ออย่างบริสุทธิ์ใจว่าสิ่งนั้น คือทองเหลืองไม่ได้เป็นพระพุทธรูป และไม่ใช่กระทำได้ สิ่งอันเป็นที่เคารพในศาสนาพุทธ จึงไม่มี ลักษณะเหยียดหยามศาสนาพุทธ จำเลยไม่มีความผิดพิพากษายกฟ้อง

ต่อมา พนักงานอัยการจังหวัดหล่มสักได้ยื่นอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ภาค 6 ซึ่งได้มีคำพิพากษาว่า จำเลยต่อสู้ ทำนอง ว่าพระพุทธรูปมิใช่วัตถุหรือสถานอันเป็นที่เคารพในทางศาสนา เนื่องจากพระไตรปิฎก ที่เผยแพร่ในประเทศไทยทั้ง 5 ฉบับ ไม่มีฉบับใดบัญญัติว่า พระพุทธรูปเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า ในพระไตรปิฎก บัญญัติให้พระธรรมวินัยเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า เท่านั้นซึ่งเป็นความเข้าใจและความเชื่อส่วนตัวของจำเลยจากการที่ได้ศึกษาพระไตรปิฎก ที่จำเลยกล่าวอ้าง ความเข้าใจและความเชื่อของจำเลยดังกล่าวเป็นความรู้ด้านวิชาการเกี่ยวกับเรื่องศาสนาพุทธในประเทศไทย ซึ่งยังมีความเห็นที่แตกต่าง อาทิ พระวิสุทธินายกเจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์ เบิกความว่าพระพุทธรูปไม่ใช่พระพุทธรูป แต่พระพุทธรูปเปรียบเสมือนรูปแทนพระพุทธรูป เป็นวัตถุที่สื่อให้ระลึกถึงพระพุทธรูป ดังนั้น การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จึงมีพระพุทธรูปเป็นประธานในพิธีเพื่อให้ระลึกถึงว่ามีพระพุทธรูปเป็นประธานและร่วมประกอบพิธีกรรมนั้นด้วย

ความเข้าใจและความเชื่อของจำเลยเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและต้องศึกษาอย่างถ่องแท้ใน หมู่คณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งบุคคลที่มีหน้าที่ตามกฎหมายโดยตรง กรณีมิใช่เรื่องที่ผู้ใดผู้หนึ่งจะหยิบยกขึ้นมาโดยลำพัง เพื่อปฏิเสธความเชื่อของพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ที่มีมาช้านานแล้วเช่นนี้ได้ พระพุทธรูปจึงเป็นที่เคารพสักการะในทางศาสนาของประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธ โดยทั่วไป ที่จำเลยจัดให้มีการนำแผ่นป้ายข้อความว่าทองเหลืองหล่อนี้ ไม่ใช่พุทธรูปแน่ ไม่ต้องกราบมัน ไปติดที่ฐานองค์พระพุทธรูปและจำเลยใช้ทำเหยียบฐานพระพุทธรูปและใช้มือขวาตบพระพักตร์พระพุทธรูปเช่นนี้ นอกจากเป็นการไม่เคารพต่อพระพุทธรูปแล้ว จำเลยยังได้แสดงตนเสมอกับพระพุทธรูปจึงเป็นการกระทำอันไม่สมควรและเป็นการดูหมิ่นเหยียดหยามพุทธศาสนา จำเลยจึงมีความผิดตามฟ้อง จำเลยบวชเป็นพระมานานแล้วย่อมรู้ว่าอะไรควรอะไรไม่ควร จำเลยควรปฏิบัติให้เป็นเยี่ยงอย่างที่ดีแก่พุทธศาสนิกชน การที่จำเลยจะอธิบายถึงพระไตรปิฎกว่าพระพุทธรูปเจ้าสอนไม่ให้ยึดติดในรูปวัตถุนั้น จำเลยควรจะมีวิธีสอนหรือยกตัวอย่างให้เห็นโดยไม่จำเป็นต้องลงมือกระทำ จำเลยทราบดีอยู่แล้วว่าพระพุทธรูปเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวด้านจิตใจและเป็นที่เคารพในทางศาสนาของพุทธศาสนิกชนย่อมแสดงได้ถึงเจตนาของจำเลยอันเป็นการเหยียดหยามต่อพุทธศาสนา

ที่ศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้องโจทก์มานั้น ศาลอุทธรณ์ภาค 6 ไม่เห็นฟ้องด้วย อุทธรณ์ของโจทก์ฟ้องไม่ขึ้นแต่เมื่อไม่ปรากฏว่าจำเลยเคยได้รับโทษจำคุกมาก่อน เมื่อคำนึงถึงพฤติการณ์แห่งคดีและสภาพความ ผิดแล้วเห็นสมควรรอการลงโทษจำคุก แก่จำเลย พิพากษากลับเป็นว่าจำเลยมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 206 การกระทำของจำเลยเป็นความผิดหลายกรรมต่างกัน ให้ลงโทษทุกกรรมเป็นกระทง ความผิดไปตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 91 ให้จำคุกกระทงละ 1 ปี และปรับกระทงละ 10,000 บาท รวม 2 กระทง จำคุก 2 ปี และปรับ 20,000 บาท โทษจำคุกให้รอการลงโทษไว้มีกำหนด 2 ปี ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56

ภายหลังฟังคำพิพากษาพระเกษมได้เดินออกมาให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนที่บริเวณด้านหน้าศาลจังหวัดหล่มสักว่าจะขอยื่นฎีกาต่อผู้คดีเพื่อให้เป็นแนวทางให้ลูกหลานได้เรียนรู้ หากไม่ฎีกาเท่ากับหักการเรียนรู้ของลูกหลานในวันนี้ หากฎีกาแล้วตัดสินผิด ต่อก็อาจจะไปศาลใหญ่ๆ กว่านี้จะมีเวอร์ชันใหม่แน่นอน ทั้งนี้ จะฎีกาภายใน 30 วัน หากไม่ทำ ก็จะขอขยายเวลาต่อไปอีก นอกจากนี้พระเกษมยังตกเป็นจำเลยถูกสำนักพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบูรณ์แจ้งความดำเนินคดีในข้อหาเป็นพระภิกษุทรราชคำวินิจฉัยให้สละสมณเพศแต่ไม่ยอมสละสมณเพศ ตามกำหนดอันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายตาม พ.ร.บ.คณะสงฆ์ ประกอบกฎหมายอาญา มาตรา 173 สืบเนื่องมาจากที่พระ เกษมได้แสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสมใช้ทำเตะสำหรับอาหารบนโต๊ะ ขณะญาติโยมและแม่ชีกำลังตักบาตรในหอนฉัน พร้อมเผยแพร่ในเว็บไซต์ยูทูปจนเป็นข่าวครึกโครมบนหน้าหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2554 อีกด้วย โดย อัยการจังหวัดหล่มสัก ได้นัดฟังคำสั่งในวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2555 ว่าจะมีความเห็นสั่งฟ้องหรือไม่¹¹

ในที่สุดศาลจังหวัดหล่มสัก ผู้พิพากษารองหัวหน้าศาลจังหวัดหล่มสัก ได้ออกนั่งบัลลังก์อ่านคำพิพากษาของศาลฎีกาในคดีพระเกษม อาจิณฺณสีโล เจ้าอาวาสสำนักสงฆ์ป่าสามแยก ต.วังขวาง อ.น้ำหนาว จ.เพชรบูรณ์ ในคดีความผิดเกี่ยวกับศาสนา ซึ่งมีอัยการจังหวัดหล่มสักเป็นโจทก์ยื่นฟ้องในคดีเลขดำที่ อ.943/51 โดยกล่าวหาพระเกษมกระทำการหมิ่นและเหยียดหยามศาสนาโดยกระทำการใช้ฝ่ามือตบพระพักตร์และเหยียบที่ฐานของพระพุทธรูป ศาลฎีกามีคำพิพากษายืนตามศาลชั้นอุทธรณ์ที่ให้พระเกษมมีความผิดทั้งโทษจำและโทษปรับ โดยโทษจำคุกให้รอการลงอาญา แต่ศาลฎีกามีความเห็นสมควรให้มีการลดหย่อนโทษ จำคุกให้เปลี่ยนเป็นไม่ต้องจำคุก แต่มีโทษปรับ 2 กระทงๆ ละ 2,000 บาท แต่เนื่องจากจำเลยให้การเป็นประโยชน์ต่อการนำสืบและพิจารณาคดีจึงให้ลดโทษปรับให้เหลือเพียงกระทงละ 1,000 บาท

¹¹ ไทยรัฐ, จำคุกพระเกษม 2 ปี คดีเหยียบ-ตบหน้าพระพุทธรูป [Online]. แหล่งที่มา: <http://www.Thairath.co.th/content/245205> [22 พฤษภาคม 2557].

ทั้งนี้ศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่า จำเลยนำป้ายข้อความ “ทองเหลืองหล่อนี้ ไม่ใช่พุทธเจ้าแน่ ไม่ต้องการบ่ม” และการใช้มือตบพระพักตร์องค์พระพุทธรชินราชจำลองนี้ นถือเป็นความผิดที่กระทำการดูหมิ่นเหยียดหยามต่อศาสนวัตถุ ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่ใครก็ยอมรับว่าพุทธรูปเป็นตัวแทนของพุทธเจ้าที่พุทธศาสนิกชนใช้กราบไหว้ แม้จำเลยต่อสู้ว่าเป็นการเผยแพร่พุทธศาสนานั้น จำเลยสามารถทำได้แต่ต้องไม่กระทำละเมิดต่อกฎหมาย อย่างไรก็ตาม พระเกษมได้กล่าวว่า “ในวันนี้ถือเป็นที่สุดแล้ว โทษจำคุกไม่มีแต่มีความผิดเพราะไปกวนรูป ปั้นเขาจึงต้องโดนปรับตามเรื่องของโลก แต่ทางธรรมไม่ผิด กระแสโลกให้เราผิดก็จริงแต่ตนเองไม่เคยผิดวินัยและไม่ควรผิด พวกผิดวินัยเต็มบ้านเต็มเมืองก็คือ พวกเถรสมาคม มีเงินเยอะก็ผิดเยอะ และเห็นด้วยว่าควรให้ตรวจสอบทรัพย์สินพระ บรรดาผู้ไปคัดค้านก็ถือว่าผิดวินัย ส่วนตัวแล้วพร้อมให้ตรวจสอบ พวกพระที่ก่อนบวชยากจนบวชเสร็จแล้วร่ำรวยเยอะแยะ ใครกล้าไหมพวกที่ไปตรวจสอบพระเหล่านี้ พอไปตรวจสอบพระเอาเงินยึดให้ก็รับเงินแล้วเดินออกจากวัดจบกันไปและขอเรียกร้องให้มีการจัดตั้งศาลสงฆ์”¹²

กรณีนี้ก็แสดงให้เห็นว่าการบริหารจัดการวิวาทริกรรมที่ไม่ใช่หลักพระธรรม วินัยแต่กลับใช้กฎหมายทางโลกในการจัดการแทน เช่น การหาความผิดในเรื่องการบุกพื้นที่ป่า แต่ปัญหาการถกเถียงเรื่องพระธรรมวินัย เช่น การไหว้พระพุทธรูป ซึ่งมีการถกเถียง กันมาตั้งแต่กรณีสันตโศกแล้วกว่า 20 ปี องค์การคณะสงฆ์ กลับไม่มีข้อสรุปให้แก่สังคมได้ว่า ตามหลักพระธรรมวินัย นั้นเรื่องดังกล่าวถูกต้องหรือไม่อย่างไร ทั้งๆ ที่สามารถบริหารจัดการอิทธิกรรมด้วย อิทธิกรรมสมถะ 2 อย่างคือ 1) สัมมุขาวินัย 2) เยภุยสิกา หรืออาจจัดการได้ด้วยสัมมุขาวินัยเพียงอย่างเดียว โดยไม่ต้องอาศัยเยภุยสิกาก็ได้ว่าข้อเท็จจริงเรื่องนี้คืออะไร แต่เนื่องจากองค์การคณะสงฆ์ไม่บริหารจัดการตามหลักอิทธิกรรมสมถะ จึงยังคงเป็นปัญหา ที่ถกเถียงต่อกันมาจนถึงปัจจุบันโดยพระเกษมก็ยังยืนยันว่าสิ่งที่ตนทำนั้นผิดทางโลกแต่ไม่ผิดทางธรรมอยู่เช่นเดิม

4.2 ปัญหาการบริหารจัดการอนุวาทริกรรม

จากบทที่ 2 อนุวาทริกรรมคือการโจทหรือการกล่าวหากันด้วยอาบัติต่างๆ ตัวอย่างอิทธิกรรมประเภทนี้มีทั้งเรื่องพิสูจน์ได้ว่าเป็นอาบัติจริงและหลายเรื่องที่ยังไม่ได้พิสูจน์หรือไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นอาบัติ แต่เรื่องเหล่านี้แสดงให้เห็นปัญญาในการบริหารจัดการขององค์การคณะสงฆ์ดังต่อไปนี้

¹² ไทยรัฐ, ทีมข่าวภูมิภาค [Online]. แหล่งที่มา : <http://www.thairath.co.th/content/465457>[25 พฤศจิกายน 2557].

4.2.1 กรณีพระนิกรเสพเมถุน

พระครูใบฎีกานิกร ธรรมวาที เป็นพระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียง ในราวปี พ.ศ. 2533 ถึง พ.ศ. 2534 พระนิกร ถูกโจทก์ว่ามีภรรยา ชื่ออรปวีณา บุตรขุนทอง โดยมีการฟ้องร้องเป็นคดีแพ่ง และคดีอาญาจนเป็นข่าวในหนังสือพิมพ์เป็นเวลานาน ในที่สุดองค์การคณะสงฆ์จึงมีคำชี้ขาดให้พระนิกรลาสิกขาแต่อดีตพระนิกรยังคงนุ่งขาวห่มขาวต่อไปโดยไปพำนักอยู่ที่สำนักธรรมที่จังหวัดเชียงราย¹³ นายนิกร ยศคำจู่ หรือ อดีตพระนิกร ธรรมวาที เคยจำพรรษาอยู่ที่ วัดสันปง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ พระนิกรซึ่งเป็นอดีตพระนักเทศน์แห่งยุค ที่มีผู้ไปฟังเทศน์จนต้องเปิดสำนักปฏิบัติธรรมหลายสิบแห่งทั่วประเทศ แต่พระนิกรได้แอบมีความสัมพันธ์กับนางอรปวีณา บุตรขุนทอง จนมีลูกด้วยกันแต่พระนิกรพยายามตอบโต้ว่ามีผู้จ้องในชื่อเสียงของตน อีกทั้งบรรดาลูกศิษย์ก็พยายามหาหนทางตอบโต้ข้อกล่าวหาว่า เป็นการกลั่นแกล้งโดยไม่เชื่อว่า พระที่ยึดมั่นในศีลธรรมและเทศน์ได้ไพเราะจะทำตัวเช่นนั้น

แม้มีหลักฐานมากมายตั้งแต่จดหมายรัก ภาพถ่าย จนถูกดำเนินคดีทั้งศาลยุติธรรมและคณะสงฆ์ซึ่งในที่สุดองค์การคณะสงฆ์มีมติว่าความผิดของพระนิกรเป็นปฐมปาราชิก คือการเสพเมถุนกับอิสตรี ชาติจากความไม่เป็นพระ แม้จะกลับมามีภรรยาใหม่ก็ไม่สามารถดำรงความเป็นสมณเพศได้แต่พระนิกรก็ไม่ยอมถอดผ้าเหลืองและยังมีคนมากมายศรัทธาจึงเป็นเหตุให้มีการแก้ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 (ฉบับที่ 2) ให้ตำรวจหรืออัยการจับพระสึกได้ เรื่องนี้มีคำพิพากษาศาลฎีกาลงวันที่ 15 เดือนมกราคม พ.ศ. 2541 ศาลฎีกาได้ตรวจสำนวนประชุมปรึกษาแล้ว วินิจฉัยว่าในขณะที่จำเลย ยกระทำความผิด จำเลยเป็นพระภิกษุ ตำแหน่งเจ้าอาวาสซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไปและเป็นผู้ที่อบรมสั่งสอนประชาชนให้ประ พุทธิปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี แต่จำเลยกลับมากระทำความผิดเสียเองเช่นนี้เพื่อมิให้เป็นเยี่ยงอย่างต่อไป การกระทำของจำเลยจึงไม่มีเหตุสมควรที่จะรอกการลงโทษที่ศาลอุทธรณ์ใช้ดุลพินิจในการลงโทษจำเลยโดยไม่รอกการลงโทษนั้นเหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งรูปคดีแล้วไม่มีเหตุที่ศาลฎีกาจะเปลี่ยนแปลงแก้ไข ฎีกาของจำเลยฟังไม่ขึ้น¹⁴

ในที่สุดอดีตพระนิกรก็ต้องโทษตามคดีอาญาไป แม้จำเลยจะได้รับโทษตามกฎหมายบ้านเมืองแล้ว แต่อนุวาทิกรณของพระนิกรนี้จะเห็นว่าลำพังการบริหารจัดการภายใน องค์การคณะสงฆ์กลับไม่สามารถจัดการให้อิทธิกรณสงบระงับได้โดยในที่สุด อนุวาทิกรณนี้ก็ต้องอาศัยการแก้กฎหมาย คณะสงฆ์ และใช้กระบวนการยุติธรรมทางโลกมาช่วยจึงสามารถดำเนินการเอาผิดกับ

¹³ สมพร พรหมพิตร, อาญาวัด อาญาบ้าน, หน้า ข.

¹⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 128 - 129/2541.

จำเลยได้ ทั้งๆ ที่หากใช้เกณฑ์พระธรรมวินัยแล้ว อนุวาทาธิกรณจัดการ ด้วยสมณะ 4 อย่าง คือ 1) สัมมุขาวินัย 2) สติวินัย 3) อมฺพหวินัย 4) ตัสสปาปิยสิกา แต่กรณีพระนิกรนี้คงไม่สามารถใช้สติวินัยได้เพราะพระนิกรไม่ใช่พระอรหันต์ที่มีสติสมบูรณ์และไม่สามารถใช้อมฺพหวินัยได้เพราะพระนิกรไม่ได้สติวิปลาส ดังนั้นอริกรณนี้จึงสามารถระงับอริกรณได้ด้วยสมณะ 2 อย่าง คือ 1) สัมมุขาวินัย 2) ตัสสปาปิยสิกา แต่เนื่องจากอดีตพระนิกรไม่ยอมรับข้อกล่าวหาแต่ ตามหลักพระธรรมวินัยแล้ว องค์การคณะสงฆ์สามารถทำตัสสปาปิยสิกากรรมคือวิธีระงับอริกรณแก่ภิกษุผู้เลวทรามที่ไม่ยอมรับอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้นได้ด้วยการปรับอาบัติตามความผิดซึ่งในกรณีนี้ก็คืออาบัติปาราชิกนั่นเอง เนื่องจากมีหลักฐานชัดเจนแล้ว แต่องค์การคณะสงฆ์ก็ไม่ได้ใช้วิธีการดังกล่าวในการบริหารจัดการ แต่กลับอาศัยกฎหมายทางโลกมาจัดการซึ่งแสดงให้เห็นถึงความบกพร่องตามหลักพระธรรมวินัย

4.2.2 กรณีพระยันตระเสพเมถุน

อนุวาทาธิกรณกรณีต่อมาที่เป็นเรื่องราวใหญ่โตเกิดขึ้นหลังจาก กรณีพระนิกร 2 ปี คือเรื่องของพระยันตระ อมโรภิกขุ ซึ่งมีชื่อเสียงไม่น้อยไปกว่าพระนิกร พระยันตระ ได้สร้างความศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนเป็นอันมากแต่ถูกกล่าวหาว่าอาบัติด้วยการมีเพศสัมพันธ์กับสตรีหลายคน เช่น นางแก้วตา หม่อมจินดา นางจันทิมา มายะรังสี จนมีลูกสาวชื่อเด็กหญิงกระต่าย ซึ่ง พระยันตระไม่ยอมให้พิสูจนต์เอ็นเอ ส่วนมหาเถรสมาคมก็มีท่าทีรือในการพิจารณาสืบพยานหลักฐานตามข้อกล่าวหา ทั้งๆ ที่พระยันตระก็ได้ให้สัมภาษณ์ในทางเสื่อมเสียแก่สมเด็จพระสังฆราชในขณะนั้นจนถูกดำเนินคดีอาญาฐานหมิ่นประมาทก็ตาม ในที่สุดมหาเถรสมาคมจึงใช้มาตรการเด็ดขาดบังคับให้พระยันตระลาสิกขาจากสมณเพศ ฐานต้องอริกรณมีเพศสัมพันธ์กับสิกขาแต่ อดีตพระยันตระ หรือนายวินัย ละอองสุวรรณ กลับนุ่งเชียวหม่เชียวแทนผ้าเหลืองโดยประกาศว่าจะยังคงยึดถือการปฏิบัติแบบพระสงฆ์ต่อไปจนทำให้ นายวินัย ละอองสุวรรณ ถูกกล่าวหาอีกคดีหนึ่งคือความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 208 ฐานแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายที่แสดงว่าเป็นภิกษุโดยมิชอบ¹⁵

เนื่องจาก นายวินัยไม่ยอมรับมติสงฆ์ดังกล่าว ด้วยการปฏิเสธว่าตนยังเป็นพระภิกษุและเปลี่ยนสีจิวรเป็นสีเขียว ทำให้ถูกสื่อต่าง ๆ ตั้งชื่อว่า “จิ้งเขียว” และ “สมียันตะ” ก่อนที่นายวินัย จะลักลอบทำหนังสือเดินทางปลอมและหลบหนีคดีความออกนอกประเทศเมื่อ พ.ศ. 2537 ไปอาศัยอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกาในสถานะผู้ลี้ภัยทางการเมือง¹⁶ อริกรณนี้คล้ายกับกรณีพระนิกรตรงที่ว่ากว่าจะมีการบริหารจัดการอริกรณ ก็ต้องให้เกิดการ ประโคมข่าวจากสื่อมวลชน เสียก่อน องค์การ

¹⁵ สมพร พรหมพิตร, อายุวัตต์ อายุบ้าน, หน้า ก – ข.

¹⁶ วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี, บทความ[Online]. 2544. แหล่งที่มา: http://th.wikipedia.org/wiki/วินัย_ละอองสุวรรณ [21 เมษายน 2557].

คณะสงฆ์จึงเริ่มโดยอาศัยหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายทางโลกมา จัดการพระยันตระ แต่อิทธิกรณีนี้นอกจากกรณี พระนิกร ตรงที่ในที่สุด แล้วทั้งการบริหารจัดการ จากองค์การคณะสงฆ์และกฎหมายทางโลกก็ไม่สามารถเห็นยวรั้งผู้กระทำผิดในพระศาสนาได้และ ได้ปล่อยให้นายวินัย ละอองสุวรรณ ไม่ต้องรับโทษใดๆ เลย จนถึงปัจจุบัน เพราะคดีได้หมดอายุความ และอดีตพระยันตระก็ได้เดินทางกลับมายังประเทศไทยเมื่อช่วงปลายเดือนเมษายน ปี 2557 ที่ผ่านมาโดยยังได้ให้สัมภาษณ์สื่อว่าเรื่องคดีความทั้งหลายก็ถูกกลั่นแกล้งทั้งสิ้น¹⁷

กรณีนี้หากองค์การคณะสงฆ์จะใช้หลักการบริหารจัดการตามพระธรรมวินัยก็สามารถใช้วิธีเดียวกัน กับกรณีพระนิกร คือ 1) สัมมุขานินัย 2) ตัสสปาปิยสิกา เนื่องจากพระยันตระไม่ใช่พระอรหันต์ ไม่ได้สติวิปลาสและไม่ยอมรับในข้อกล่าวหาต่างๆ ที่มีหลักฐานชัดเจนว่าต้องอาบัติปาราชิก จึงต้องใช้วิธีตัสสปาปิยสิกาคือการปรับอาบัติตามความผิดนั่นเอง แต่เมื่อไม่ใช่วิธีการดังกล่าวก็ทำให้อิทธิกรณเหล่านี้ไม่สงบระงับและสร้างความเคลือบแคลงแก่พุทธศาสนิกชนจนถึงทุกวันนี้เพราะยังมีประชาชนที่ยังให้ความเคารพศรัทธาอดีตพระยันตระไม่ต่างจากเดิมและนายวินัยเองก็ยังเรียกตำแหน่งตัวเองว่า “อาตมา” อยู่เช่นเดิมซึ่งถือเป็นการทำให้พระพุทธศาสนาเกิดความมัวหมองอีกด้วย

4.2.3 กรณีพระภิกษุพุกโรธเสพเมถุน

ช่วงเวลาใกล้เคียงกับ ชาวอดีตพระยันตระฯ ก็มี ชาวพระครูปลัดเถรานุวัตร หรือพระภิกษุพุกโรธแห่งวัดสามพราน จังหวัดนครปฐม ที่มีชื่อเสียงด้านวิปัสสนากรรมฐาน แอบมีเพศสัมพันธ์กับเด็กหญิงชาวเขาที่ซุบเลี้ยงไว้ในนามมูลนิธิของวัดโดยเป็นข่าวในหนังสือพิมพ์และวิทยุโทรทัศน์อย่างต่อเนื่อง วัดสามพรานเป็นศาสนสถานอันกว้างใหญ่ ที่มีญาติโยมผู้ศรัทธาเข้ามาในวัดอย่างมากมายวัดได้ตั้งมูลนิธิเพื่อรับเด็กหญิงชาวเขามารับอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาแต่ต่อมาพระภิกษุพุกโรธได้ข่มขืนกระทำชำเราเด็กหญิงชาวเขา 6 คนซึ่งรับไว้ในอุปการะ จนเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องเข้า มาดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุพุกโรธโดยเด็กหญิงชาวเขาเหล่านี้ได้ให้การต่อพนักงานสอบสวนและนำชี้ที่เกิดเหตุได้อย่างถูกต้อง ในที่สุดพระภิกษุพุกโรธยอมเข้ามอบตัวต่อพนักงานสอบสวน และได้ประกันตัวไปในวงเงินสองล้านบาท เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2538 ส่วนเจ้าคณะจังหวัดนครปฐมซึ่งวัดสามพรานและพระภิกษุพุกโรธอยู่ในความปกครองได้ให้สัมภาษณ์ว่าคณะสงฆ์จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยจะให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีอาญาไปตามกฎหมายบ้านเมือง¹⁸

¹⁷ คมชัดลึก, ทางโลก ทางธรรม ทางไหน ?. [รายการโทรทัศน์ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์เนชั่น แชนแนล]. 23 เมษายน 2557.

¹⁸ สมพร พรหมพิตราร, อายุวัด อายุบ้าน, หน้า จ - ฉ.

พฤติกรรมของอดีตพระภิกษุภิกษุในคำพิพากษาว่าเกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2531 – 2538 ต่อเนื่องกัน แต่เป็นข่าว โด่งดัง ใน พ.ศ. 2538 เมื่อมีพระลูกวัดโพธิ์เรียง ซึ่งเป็นญาติของเด็กหญิงชาวเขา เหยื่อของพระภิกษุภิกษุคนหนึ่ง ทราบพฤติกรรมดังกล่าว จึงได้ทำเรื่องร้องเรียนต่อกรมการศาสนา และตำรวจ กองปราบปราม ซึ่งเมื่อสืบได้ รับข้อมูลแล้วจึงได้แพร่ข่าวออกไป การดำเนินคดีความใช้เวลาต่อจากนั้นอีก 9 ปีเต็ม ตั้งแต่การดำเนินการในชั้นของพนักงานสอบสวน ชั้นอัยการและชั้นศาล จนกระทั่งเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2547 ศาลชั้นต้นได้พิพากษานายจำลอง คนชื่อหรืออดีตพระภิกษุภิกษุ ในความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราหญิงอายุไม่เกิน 13 และไม่เกิน 14 ปี ซึ่งมีใช้ภรรยาตนและฐานได้กระทำต่อศิษย์ที่อยู่ในความดูแลและพว กแม่ซึ่งถูกฟ้องฐานเป็นผู้สนับสนุนเป็นธุระจัดหาและชักพาหญิงไปเพื่อสำเร็จความใคร่เพื่อการอนาจารเด็กหญิงชาวเขาถึง 6 คน โดยพิพากษาจำคุกเป็นเวลาถึง 160 ปี แต่ตามกฎหมายสามารถจำคุกจำเลยได้เพียง 50 ปี เท่านั้น โทษจึงคงเหลือจำคุก 50 ปี

แม้อดีต พระภิกษุภิกษุจะอ้างถึงความเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบด้านวิปัสสนาก รรรมฐาน และความเอื้อ ออาหารที่มีต่อเด็กชาวเขา ผู้ยากไร้ โดยต่อสู้ว่าตน เอง เป็นพระมีชื่อเสียงด้านบำเพ็ญ ภาวนาและนำเด็กชาวเขาที่นับถือศาสนาอื่น ให้กลายเป็นศาสนาพุทธ สร้างความไม่พอใจแก่ศาสนา อื่นจึงร่วมกันกลั่นแกล้งปิ่นเรื่อง นอกจากนี้ ห้องที่เกิดเหตุก็ไม่ตรงกับบันทึกแผนที่ของเด็กและ อวัยวะเพศของตนก็ผิดปกติไม่อาจร่วมเพศได้ อวัยวะเพศผู้ เสียหายก็ไม่มีร่องรอยถูกชำเรา แต่ทั้ง ศาลอุทธรณ์และศ าลฎีกายังคงพิพากษายืน เพราะ เห็นว่า พยานโจทก์ที่เป็นผู้เสียหายเบิกความ สอดคล้องกันทั้ง 9 ปากถึงพฤติการณ์จำเลย ว่านอกเหนือจากพฤติกรรมที่ทำให้ขาดจากความเป็น พระแล้ว จำเลยยังสู้สุดสำหรับป้องกัน ด้วยการให้กินยาคุมกำเนิด ส่วนรายไหนไม่ยินยอม จำเลยได้ ลงโทษให้ไปเดินจงกรมกลางแดดบนพื้นดินที่มีกรวดหินแหลมคมซึ่งพฤติกรรมการลงโทษเหยื่อที่ไม่ ยินยอมด้วยการใช้วิธีเดินจงกรมอันเป็นหนึ่งในวิธีปฏิบัติวิปัสสนามาเพื่อสนองตัณหาของตนเอง¹⁹

กรณีดังกล่าวแสดงให้เห็นชัดเจนถึงความไร้ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการของ องค์การ คณะสงฆ์ ดังจะเห็นได้จาก การที่เจ้าคณะจังหวัดนครปฐมให้สัมภาษณ์ว่าทางคณะสงฆ์จะ ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ โดยจะให้ทางพนักงานสอบสวนดำเนินคดีอาญาไปตามกฎหมายบ้านเมือง การ ปฏิเสธความรับผิดชอบเช่นนี้อาจเกิดจากความเกรงกลัวอิทธิพลหรือ จากความสัมพันธ์ส่วนตัวอะไร ก็ตามแต่การกระทำของเจ้าคณะจังหวัด นครปฐมในครั้งนั้น นอกจากจะผิดตามหลักพระธรรมวินัย แล้วยังถือว่าเป็นพระผู้ปกครองผู้ปฏิบัติหน้าที่บกพร่องตามหลักกฎหมายใน พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ตามมาตรา 15 ตรี ในข้อ 1 ว่ามหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดย

¹⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 277/2552.

เรียบร้อยตีงาม และข้อ 4 ว่ารักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา และมาตรา 37 ว่าให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม อีกด้วย²⁰ ทั้งๆ ที่ตามพระธรรมวินัยแล้วกรณีนี้ก็สามารถบริหารจัดการได้ด้วย 1) สัมมุขวินัย 2) ตัสสปาปิยสิกา เนื่องจากพระภิกษุโพธิ์ไม่ใช้พระอรหันต์และไม่ได้สติวิปลาส แม้ว่าท่านจะอ้างว่าเป็นพระปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแต่ก็ไม่สามารถยืนยันได้ว่าเป็นพระอรหันต์ หรือไม่และท่านก็ไม่ยอมรับในข้อกล่าวหาต่างๆ ที่มีหลักฐานชัดเจนว่าต้องอาบัติปาราชิกจึงต้องใช้วิธี ตัสสปาปิยสิกา คือการปรับอาบัติตามความผิดเช่นเดียวกับกรณีอดีตพระย่นตระ

4.2.4 กรณีหลวงปู่เณรคำเสพเมถุน

อนุวาทิกรณณ์ที่ผ่านมานี้คือกรณี พระวิมล สุขผล หรือหลวงปู่เณรคำ ฉัตติโก ที่มีการกล่าวโจมตีเรื่องพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น การใช้ของแพงเกินสมณสาธูป การมีภาพถ่ายคู่กับสีกาในลักษณะชู้สาว สำนักงานพระพุทธศาสนาฯ ได้ตั้งคณะกรรมการเพื่อตรวจสอบ ในขณะที่ประธานกรรมการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมของสภาผู้แทนราษฎร ก็ได้นำเรื่องหลวงปู่เณรคำเข้าพิจารณาโดยมีการเชิญทุกฝ่ายเข้ามาชี้แจง หลวงปู่เณรคำนั้นกล่าวกันว่า บวชตั้งแต่อายุ 12 แล้วปฏิบัติสมาธิภาวนาแบบอุกฤษฏ์จนมีสมาธิจิตสูงถึง าระดับฌาณ 8 มีฤทธิ์ภิญญา ในขณะที่มีอายุเพียง 30 ปีเศษเท่านั้นแต่ที่เรียกตัวเองว่าหลวงปู่เพราะรวมกับอายุในชาติที่แล้ว แต่ที่เป็นอนุวาทิกรณณ์เพราะปรากฏภาพของหลวงปู่เณรคำในโซเชียลเน็ตเวิร์คกับภาพถ่ายในอิริยาบถต่าง ๆ เช่น นั่งชูสองนิ้วในศูนย์การค้า นั่งบนเครื่องบินส่วนตัว โดยสวมแว่นตาดำ เสียบหูฟังไอโฟนและถือกระเป๋าหลุยส์ วิตตอง ภาพเหล่านี้ทำให้พุทธศาสนิกชนเคลือบแคลงใจและตั้งคำถามว่า พระภิกษุที่อ้างว่าตนมีสมาธิจิตสูง แต่พฤติกรรมที่แสดงออกมาก่อนข้างขัดแย้ง โดยเฉพาะ การยึดติดในวัตถุสิ่งของต่างๆ ที่ตามหลักพระพุทธศาสนาแล้วควรมุ่งสู่ความหลุดพ้นและปล่อยวาง²¹

ในช่วงเวลาเดียวกันนั้น ผบ.สำนักคดีความมั่นคง กรมสอบสวนคดีพิเศษ (ดีเอสไอ) ในฐานะหัวหน้าพนักงานสอบสวนกรณีการตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการ ฉ้อโกงเงินบริจาคของ หลวงปู่เณรคำ ฉัตติโก พร้อมคณะ ได้แสดงแผนผังเชื่อมโยงเครือข่ายของหลวงปู่เณรคำ โดยพบบัญชีเงินฝากธนาคารรวม 41 บัญชี รวมถึง ความสัมพันธ์เชิงชู้สาวกับสีกา รวม 8 คนและประเด็นที่

²⁰ สุทธิพงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคมพร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า 26 – 31.

²¹ คมชัดลึก, หลวงปู่เณรคำ ขันติธรรม (ตา) ?. [รายการโทรทัศน์ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์เนชั่นแซนแนล]. 21 มิถุนายน 2557.

ครอบครัวทรัพย์สินจำนวนมาก ทั้งบ้าน รถยนต์หรูยี่ห้อ โรลส์ – รอยซ์ เฟอร์รารี และฮัมเมอร์โดยดีเอสไอได้ส่งข้อมูลให้ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ปปง.) ตรวจสอบเส้นทางการเงินเพิ่มเติม ขณะเดียวกัน ดีเอสไอได้รวบรวมหลักฐานที่เป็นเอกสารอีกจำนวนมากและพยานบุคคลที่แสดงถึงการกระทำความผิดฐานหลอกลวงประชาชน ฉ้อโกงด้วยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ซึ่งรวมถึงการสร้างพระแก้วมรกตองค์ใหญ่และเครื่องทรงที่ทำจากทองคำ ริสุทธีซึ่ง มีผู้ศรัทธาบริจาคมีจำนวนกว่า 8 ตัน คดีดังกล่าว กองปราบ และดีเอสไอได้ประสานข้อมูล กับ ปปปง. เนื่องจากเป็นคดีอาญา

ขณะที่องค์การคณะสงฆ์ในช่วงเวลานั้น เจ้าคณะภาค 10 ธรรมยุต ประกาศหลักทางให้กรรมการท่านอื่นสอบสวนเอาผิด พระวิริพล สุขผล เพื่อปัดข้อครหา ว่าเข้าข้าง โดยพร้อมจะคืนรถยนต์โตโยต้า คัมรี่ที่พระวิริพลถวายให้แต่ต้องให้โอกาสพระวิริพล กลับมาชี้แจงไม่ใช่บังคับจับสึก เพราะต้องฟังเหตุผล พระวิริพล ด้วย²² ข้อคิดเห็นของเจ้าคณะภาค 10 สอดคล้องกับกลุ่มลูกศิษย์ หลวงปู่เณรคำที่ ยื่นหนังสือร้องเรียนถึงสมเด็จพระวันรัต รักษาการเจ้าคณะใหญ่ คณะธรรมยุตและกรรมการมหาเถรสมาคม เพื่อขอให้ความเป็นธรรมแก่พระวิริพล รวมถึงขอให้ทบทวนคำสั่งของ เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานีฝ่ายธรรมยุต ที่เลื่อนระยะเวลา ให้พระวิริพล เข้าชี้แจงสั้นลง หากไม่เข้ามาชี้แจงก็จะขับไล่ออกจากสังกัดซึ่งมีผลให้ ต้องสึกภายใน 3 วัน ซึ่งไม่ยุติธรรมต่อ พระวิริพล เพราะไม่ได้เปิดโอกาสให้ ตัวแทน อาทิ นักกฎหมาย ทนาย หรือลูกศิษย์ ของพระวิริพล เข้าชี้แจงแทนแต่อย่างใดโดยเฉพาะ การพิจารณาความผิดก็ควรรอผลการพิสูจน์ ต่างๆ เช่น ภาพถ่ายที่มีกล่าวอ้างว่าเป็นภาพลับนอนร่วมกับสีกาก็ต้องให้สถาบันนิติวิทยาศาสตร์เป็นผู้ตรวจ ส่วนกรณีเรื่องที่มีผู้กล่าวอ้างว่าเป็นภรรยา จนมีลูกด้วยกันนั้น ก็ต้องพิสูจน์ดีเอ็นเอ ส่วนความผิดฐานฉ้อโกง ก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย²³

ในขณะที่เจ้าคณะจังหวัด ศรีสะเกษ ฝ่ายธรรมยุต กล่าวว่าหลังจากได้รับเอกสารสรุปผลการสอบสวนของ ดีเอสไอ แล้วมีความเห็นว่าหาก พระวิริพล มีการเสพเมถุนและมีลูก 1 คนตาม การสอบสวนของดีเอสไอก็ถือว่าขาดจากความเป็นพระนับตั้งแต่มีการเสพเมถุนแล้วและควรที่จะออกมา

²² ASTV ผู้จัดการออนไลน์, ข่าวภูมิภาค[Online]. 2542. แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/local/viewnews.aspx?NewsID=9560000085555> [13 กรกฎาคม 2557].

²³ กรุงเทพธุรกิจ , การเมือง [Online]. แหล่งที่มา : <http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/politics/politics/20130706/515654/ศิษย์เณรคำยื่นทบทวนคำสั่งเจ้าคณะจ.อุบลฯ.html> [6 กรกฎาคม 2557].

พบกรรมการสอบสวนเพื่อชี้แจงข้อเท็จจริง²⁴ ขณะที่ผู้บัญชาการสำนักคดีความมั่นคง กรมสอบสวนคดีพิเศษกล่าวว่าจากการสอบสวนมีหลักฐานชัดเจนว่า พระวิรพลเข้าข่ายกระทำผิดกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 277 และมาตรา 317 วรรค 3 ซึ่งเป็นการกระทำชำเราเด็กหญิงอายุต่ำกว่า 15 ปี และพรากผู้เยาว์ ซึ่งตำรวจท้องที่ที่รับผิดชอบ ต้องดำเนินคดีตามกฎหมาย ส่วนประเด็นที่เกี่ยวกับยาเสพติด สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) ได้รับเรื่องไว้ดำเนินการแล้ว ทั้งนี้ดีเอสไอพร้อมด้วย ป.ป.ง. กองปราบปราม และกองพิสูจน์หลักฐาน จะตรวจดีเอ็นเอของพยานที่อ้าง เป็นภรรยาและลูกของพระวิรพล รวมทั้งเรื่องการรับเงินบริจาคและเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดีทั้งหมดด้วย²⁵

ต่อมา ผบ.ดีเอสไอได้สอบปากคำหญิงที่มีความสัมพันธ์กับเณรคำที่จังหวัดศรีสะเกษและพบหลักฐานสลิปโอนเงินค่าเช่าบ้านและค่าเลี้ยงดูบุตร จึงสรุปผลคดีอาญาส่งเจ้าคณะ จังหวัดศรีสะเกษ และเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อใช้ความผิดทางอาญาไปพิจารณาดำเนินการปรับอาบัติปาราชิกพระวิรพล โดยจะเริ่มต้นจากการกระทำผิดกฎหมายอาญา มาตรา 277 ชำเราเด็กหญิงอายุไม่เกิน 15 ปี แม้หญิงจะให้ความยินยอมแต่ก็เป็นความผิด ซึ่งระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 4 – 20 ปี และดีเอสไอจะร่วมกับสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ตรวจดีเอ็นเอบุตรชายของหญิงสาวที่มีสัมพันธ์กับ พระวิรพลเพื่อพิสูจน์ความเป็นพ่อแม่ลูก²⁶ ซึ่งต่อมาสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ยืนยันผลตรวจดีเอ็นเอ ว่าอดีตพระวิรพลเป็นพ่อเด็กชายวัย 11 ขวบ ดีเอสไอจึงนำผลตรวจประกอบสำนวนส่งอัยการ โดยไม่สนว่าอดีตพระวิรพลจะมอบตัวหรือไม่ หลังประวิงเวลาในคดี²⁷

เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานีจึงลงนามในคำสั่งคณะสงฆ์วัดใต้พระเจ้าใหญ่องค์ที่ 1/2556 กรณีพระวิรพล ฉายา อนุตติโก อายุ 34 ปี 13 พรรษา สังกัดวัดพระเจ้าใหญ่องค์ที่ ๑ ออกจากสังกัดวัด เนื่องจากถูกกล่าวหาว่าประพฤติตนไม่เหมาะสมกับสมณะสาธุมีการละเมิดวินัยเป็นอาจिन เสพเมถุน ฟอกเงิน เกี่ยวข้องกับยาเสพติด จึงมี หนังสือให้เข้ามาชี้แจงภายในวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ.

²⁴ โปสต์ทูเดย์, อายุชากรรม[Online]. แหล่งที่มา: <http://www.posttoday.com/อายุชากรรม/233004/> เจ้าคณะศรีสะเกษชี้เณรคำไม่ใช่พระแล้ว [8 กรกฎาคม 2557].

²⁵ สนุก ออนไลน์ จำกัด, อายุชากรรม[Online]. 2554. แหล่งที่มา: <http://news.sanook.com/1196001/> เจ้าคณะ-จ.ศรีสะเกษ-ระบุ-หลวงปู่เณรคำ-พ้นจากพระหลังเสพเมถุน/ [8 กรกฎาคม 2557].

²⁶ บริษัท อสมท จำกัด (มหาชน), สำนักข่าวไทย [Online]. แหล่งที่มา : http://www.mcot.net/site/content?id=51d7fe70150ba069040001ce#.U4cPX_I_uz5. [6 พฤษภาคม 2557]

²⁷ เติลินิวส์, อายุชากรรม[Online]. 2554. แหล่งที่มา: <http://www.dailynews.co.th/Content/crime/136294/นิติวิทย์ฯเผยผลตรวจดีเอ็นเอเด็ก 11ขวบตรงกับ%26quot%3Bอดีตเณรคำ%26quot%3Bยืนยันสัมพันธ์พ่อลูก> [22 สิงหาคม 2557].

2556 เพื่อแก้ข้อกล่าวหา แต่ เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาดังกล่าวแล้ว พระวิรพลไม่เข้าพบจึงอาศัยอำนาจตามความใน พ .ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พ .ร.บ.คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) หมวด 5 มาตรา 38 วงเล็บ 2 ว่าเจ้าอาวาสมีอำนาจสั่งให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกเสียจากวัด ทำให้พระวิรพลต้องหาสังกัดใหม่ภายใน 3 วัน หลังจากนั้น เจ้าคณะอำเภอวังสามสีจะนำหนังสือดังกล่าวส่งไปให้เจ้าคณะภาค 10 ฝ่ายธรรมยุตและมอบให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอุบลราชธานี ส่งต่อให้มหาเถรสมาคม เพื่อแจ้งวัดในสังกัดทั้ง 77 จังหวัดไม่ให้รับพระวิรพลเข้าสังกัด พร้อมแจ้งให้เจ้าคณะอำเภอพิบูลมังสาหารซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์ทราบว่ามีหนังสือขบออกจกสังกัดแล้วเพื่อให้ดำเนินการออกหนังสือให้พ้นจากความเป็นลูกศิษย์ ต่อไป หลังจากนั้นก็ถือว่าพระวิรพลไม่ใช่พระสงฆ์ไทยอีกต่อไป และจะส่งเรื่องให้เจ้าหน้าที่กองปราบปรามและเจ้าหน้าที่ดีเอสไอดำเนินการต่อไป²⁸

จากความอื้อฉาวดังกล่าว ทำให้เจ้าหน้าที่หลายหน่วยงาน เช่น ดีเอสไอ, ป.ป.ส., ปปง. และกองปราบปราม ได้ระดมกำลังเข้าไปตรวจสอบและสอบสวนหาหลักฐานต่างๆ จนนำไปสู่ การแจ้งความดำเนินคดีต่อหลวงปู่เณรคำ ทั้งหมด 8 ข้อหา คือ

1. การใช้สื่อสารสนเทศลงโฆษณาอันเป็นเท็จ
2. กรณีการกระทำชำเราเด็กหญิงและพรากผู้เยาว์
3. กรณีที่หลวงปู่เณรคำกับพวกมีพฤติกรรมหลบเลี่ยงภาษีรถหรู
4. กรณีเสพยาเสพติดให้โทษ
5. การแสดงและใช้วุฒิการศึกษาเท็จ
6. คดีฆ่าคนตายโดยประมาทจากการขับรถชนคนตาย
7. ความผิดฐานฟอกเงิน
8. การอวดอุตริ โภกนิหาร²⁹

อิทธิฤทธิ์นี้ดูเหมือนจะคล้ายกับกรณี ที่ผ่านมา โดยเฉพาะ อดีตพระยันตระ ที่หลบหนีคดีออกนอกประเทศไทย อดีตพระวิรพลก็ เช่นเดียวกันที่ใช้วิธีหลบหนีออกนอกประเทศจึงทำให้การดำเนินคดีทั้งทางโลกและทางธรรมไม่ครบสมบูรณ์ ไม่ว่าจะอิทธิฤทธิ์ที่โจทมานั้นจะเป็นจริงหรือไม่ก็ตาม กรณีนี้แสดงถึงความ บกพร่องและ ไร้ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการของ องค์การคณะสงฆ์ตั้งแต่

²⁸ ไทยรัฐ, ทีมข่าวภูมิภาค[Online]. แหล่งที่มา: <http://www.thairath.co.th/content/356928> [13 ก.ค. 2557].

²⁹ เดลินิวส์, อาชญากรรม[Online]. 2554. แหล่งที่มา : <http://www.dailynews.co.th/Content/crime/34932/พ้น+8+ข้อหา+“เณรคำ”> [12 กรกฎาคม 2557].

ระบบพระอุปัชฌาย์จนถึงพระผู้ปกครอง ในระดับเจ้าคณะชั้นต่างๆ ที่ทำงานล่าช้า รวมถึงสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติที่ไม่สามารถ เข้าไป บริหารจัดการปัญหาดังกล่าวได้อย่างรวดเร็วและ ถูกต้อง การมีผลประโยชน์ ที่เกี่ยวเนื่องทำให้ความน่าเชื่อถือของพระผู้ปกครองที่พิจารณาอธิกรณ์ นั้นดูไม่โปร่งใสและไม่เป็นธรรม อนุวาทิกรณณ์ในเรื่องนี้จึงมีความเหมือนกรณีอื่นๆ คือสื่อมวลชน ได้ทำหน้าที่พิพากษาโทษพระวิรูปไปแล้วก่อนที่กระบวนการยุติธรรมจะชี้ผิดถูกเสียอีก

ผลของการบริหารจัดการอธิกรณ์ เช่นนี้ย่อมแสดงถึงความไร้ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการของ องค์การคณะสงฆ์ด้วยเช่นกัน เนื่องจาก คณะสงฆ์ไม่สามารถรักษาความเป็นธรรมให้แก่ พระภิกษุที่ถูกกล่าวหาได้ ทั้งๆ ที่ตามหลักพระธรรมวินัย อนุวาทิกรณณ์กรณีนี้ก็ใช้อธิกรณ์สมณะวิธี เดิมคือ 1) สัมมุขาวินัย 2) ตัสสปายสิกา เนื่องจากพระวิรูปไม่ใช่พระอรหันต์และไม่ได้ มีสติ วิปลาส แม้พระวิรูปจะกล่าวอ้างและมีผู้เชื่อว่าเป็นพระอรหันต์ แต่ก็มีพฤติกรรมหลายอย่างขัดกับ หลักพระธรรมวินัยจึงไม่สามารถยืนยันได้ว่าเป็นพระอรหันต์จริง นอกจากนี้ พระวิรูปก็ไม่มาชี้แจง ในข้อกล่าวหาต่างๆ ที่มีหลักฐานชัดเจนว่าต้องอาบัติปาราชิกจึงต้องใช้วิธี ตัสสปายสิกา คือการปรับ อาบัติตามความผิดเช่นเดียวกัน

จากกรณีพระนิกรจนถึงกรณีหลวงปู่เณรคำนี้จึงเป็นปัญหาที่ชาวพุทธควร ทบทวนถึงปัญหา ในด้านการบริหารจัดการ องค์การ คณะสงฆ์เสียใหม่ โดยเฉพาะเรื่องการบริหารจัดการอนุวาทิกรณณ์ที่ มักจะดำเนินการโดยสื่อมวลชนหรืออาศัยกฎหมายทางโลกมากกว่าที่จะจัดการภายใน องค์การคณะ สงฆ์ตามพระธรรมวินัย การดำเนินการนอกหลักพระธรรมวินัยจึง ทำให้เกิดความคลางแคลงใจแก่ สังคมว่าแท้จริงแล้วพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาเหล่านั้นต้องอาบัติตามที่ถูก โจมตีหรือไม่อย่างไร ปัญหานี้ทำให้ ผู้ถูกโจมตีในเรื่องที่ยังไม่ตัดสินอย่างถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยนั้นอาจไม่ได้รับความ เป็นธรรมอีกด้วย เพราะสังคมส่วนใหญ่โดยเฉพาะสื่อก็ได้ตัดสินความถูกผิดไปเรียบร้อยแล้ว ด้านพระผู้ปกครอง ก็ ควรตรวจสอบดูว่าพฤติกรรมของพระภิกษุทุกวันนี้มีวัตรปฏิบัติที่สมควรหรือไม่อย่างไรซึ่งเป็นเรื่อง ที่ควรบริหารจัดการ กันภายในองค์การคณะสงฆ์ ก่อนที่จะทำให้เกิดเรื่องบานปลายออกไปอัน จะมีผล ต่อความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ของพุทธศาสนิกชนและถึง แม้ว่าจะมีการบริหารจัดการ ตามระบบ แต่หากการบริหารจัดการนั้น เป็นไปอย่างล่าช้า หรือมีการปกป้องกันเพราะผลประโยชน์ ฯลฯ ก็อาจทำให้ไม่สามารถบริหารจัดการอธิกรณ์นั้นให้สงบระงับตามพระธรรมวินัยได้จริง

4.3 ปัญหาการบริหารจัดการอาบัติตติกรณณ์

จากบทที่ 2 อาบัติตติกรณณ์ หมายถึงการต้องอาบัติ การปรับอาบัติ และการแก้ไขตัวให้พ้น จากอาบัติ ตัวอย่าง การบริหารจัดการ อธิกรณ์ประเภทนี้มี หลายเรื่อง ทั้งที่เป็นอาบัติจริงและหลาย เรื่องที่ยังไม่ได้มีการจัดการอาบัติต่างๆ ที่เป็นเรื่องสำคัญมีผลกระทบต่อคนมากมาย ดังต่อไปนี้

4.3.1 กรณีสามเณรแอและพระอิสรมณีต้องอาบัติ

สามเณรแอ รักษาจิตร บรรพชาเป็นสามเณรอยู่ที่วัดหนองระกำ จังหวัดสระบุรีอยู่หลายปี แม้ว่าอายุจะถึงวัยที่ต้องอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เณรแอก็ไม่ยอมอุปสมบทแต่เลือกที่จะร่ำเรียนไสยศาสตร์มนต์ดำจากอาจารย์เขมร จนว่ากันว่ามีความแก่กล้า ชำชองการทำเสน่ห์ยาแฝด การสะเดาะเคราะห์และปลุกเสกของขลังจนมีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่ว แต่ละวันมีลูกศิษย์เดินทางไปให้เณรแอทำพิธีทางไสยศาสตร์จำนวนมาก จนกระทั่ง พ.ศ. 2537 เณรแอใช้ใต้ถุนเมรุวัดหนองระกำทำพิธีปลุกเสกกุมารทองตามวรรณคดีขุนช้างขุนแผนที่เณรแอและผู้คลั่งไคล้ไสยศาสตร์เชื่อกันว่าเป็นผีเด็กที่ใครมีไว้ในครอบครองแล้วจะทำให้เจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน การค้าการขายได้กำไรดี มีการบันทึกภาพวิดีโอขึ้นตอนการปลุกเสกไว้อย่างละเอียดโดยเฉพาะขั้นตอนการย่างศพเด็กและมีการนำวิดีโอเทปไปเผยแพร่ในสื่อมวลชนต่างๆ จนเป็นข่าวครึกโครม เปิดโปงพฤติกรรมผิดมนุษย์เพราะมีการนำศพเด็กทารกมาผ่าท้อง ย่างไฟเอาน้ำมันจากศพมาทำน้ำมันต์กุมารทอง

การปลุกเสกกุมารทองในครั้งนั้น ทำให้เณรแอดิตตก เพราะกรมการศาสนาได้แจ้งความต่อพนักงานสอบสวน สภ. หนองโดน ให้ดำเนินคดีเณรแอในข้อหาอวดอุตริมนุชธรรมที่ไม่มีในตน หลอกลวงประชาชนเพราะไปลงโฆษณาในหนังสือพิมพ์เพื่อขายน้ำมันพรายและล่อใจผู้คนให้ไปทำเสน่ห์เล่ห์กล ในที่สุดเณรแอ ถูกจับสึกและดำเนินคดีอาญาตามกระบวนการยุติธรรม โดยศาลจังหวัดสระบุรีได้พิพากษาให้จำคุกเป็นเวลา 1 ปี พฤติกรรมของเณรแอถึงกับมีผู้นำเรื่องราวไปถ่ายทำภาพยนตร์ให้ชื่อว่า “เณรแอจอมขมังเวทย์” ทำให้ชื่อเสียงของเณรแอเป็นที่จดจำของคนไทยทั่วประเทศ³⁰ หลังจากพ้นโทษ แม้ว่าเณรแอจะไม่ได้ถือครองผ้าเหลืองแต่ก็ไม่ได้ห่างหายไปจากแวดวงไสยศาสตร์ เณรแอ ใช้บ้านพักทรงไทย ปลุกสร้างอยู่ในเนื้อที่ 5 ไร่ ที่จังหวัดสระบุรีเป็นสถานที่ทำเสน่ห์ยาแฝดให้แก่ผู้ที่ศรัทธาจนกลายเป็นคนมีฐานะ มีทรัพย์สินอยู่หลายสิบล้านบาท

ต่อมา พ.ศ. 2538 อดีตเณรแอแต่งงานกับ นางชไมพร รักษา จิตร โดยยังคงยึดอาชีพหมอเสน่ห์หาเลี้ยงครอบครัว แต่ก็ต้องเลิกกันไป โดยนางชไมพรอ้างว่าตนพฤติการณ์ของเณรแอไม่ไหว กรณีบังคับหลอกลวงหญิงสาวที่มีปัญหาครอบครัวให้มาทำพิธีไสยศาสตร์ และได้ฟ้องหย่าต่อศาล ต่อมา พ.ศ. 2548 นางชไมพรเข้าร้องเรียนต่อมูลนิธิปวีณาหงสกุลเพื่อเด็ก และสตรีที่กล่าวหาอดีตเณรแอว่าเป็นจอมลวงโลกมีพฤติการณ์ดัดตนหลอกลวงประชาชน อ้างพิธีทางไสยศาสตร์หลอกลวงข่มขืนหญิงสาวที่หลงเชื่อ แถมยังแอบถ่ายวิดีโอไว้แบล็กเมลล์เหยื่อ นางปวีณาได้ประสานไปยัง

³⁰ สนุก ออนไลน์ จำกัด , ย้อนอดีตเณรแอ- จอมขมังเวทย์ [Online]. 2553. แหล่งที่มา: <http://news.sanook.com/945041> [2 มิถุนายน 2557].

พล.ต.ต.คำรณวิทย์ ธูปกระจ่าง ผบก.ปตส. ในขณะนั้น ให้สืบสวนสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน ดำเนินคดีเณรแอในข้อหาฉ้อโกงประชาชนจนทำให้เณรแอต้องเข้าคุกอีกครั้ง³¹

ทั้งนี้ระหว่างการเข้าตรวจค้นบ้านพักของเณรแอ เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 ตำรวจ พบเณรแอนอนอยู่ในห้องพักกับหญิงสาววัย 19 ปี รายหนึ่ง โดยหญิงสาวรายนี้เดินทางมาพบเณรแอเพื่อให้ทำเสน่ห์ยาแฝดให้แต่ไม่มีเงินจ่ายค่าพิธีจึงต้องร่วมหลับนอนกับเณรแอแทน นอกจากนี้ยังพบเครื่องรางของขลังและอุปกรณ์การทำพิธีไสยศาสตร์อยู่เต็มบ้าน ทั้งพระพุทธรูป รูปปั้นกุมารทอง หัวกะโหลกกลองอักขระหลายขนาด ตะกรุด ปลัดขิก ขวดน้ำมันพราย หุ่นขี้ผึ้งปั้นหญิง - ชายกอดกัน และมัดติดกัน นอกจากนี้ยังพบ ยาไวอากร้าและยากล่อมประสาท ซุกซ่อนอยู่ใต้ฐานพระภายในห้อง ทำพิธีอีกด้วย จากการสืบสวนของตำรวจพบว่า มีหญิงสาวที่ตกเป็นเหยื่อของเณรแอทั้งสิ้น 33 คน ในจำนวนนั้นมีดารานักแสดงและผู้ที่มีชื่อเสียงในสังคมหลายรายรวมอยู่ด้วย ปัจจุบัน อดีตเณรแอ ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ เนื่องจากศาลอาญาได้มีคำพิพากษาคดีฉ้อโกงเป็นเวลา 100 ปี แต่คำให้การของจำเลยมีประโยชน์จึงลดโทษจำคุกเหลือ 75 ปี แต่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 91 (2) ให้ลงโทษจำคุกจำเลยไว้สูงสุดที่ 20 ปี³²

อาบัติตาทิกรณณ์กรณีต่อมาเป็นเรื่องของ พระพีระพล เตชะปัญโญ หรือพระอิสระมุนี อดีตเจ้าอาวาสวัดธรรมวิหารี จังหวัดเพชรบุรีเป็นพระสงฆ์สายวิปัสสนาและเป็นอดีตพระเลขาของหลวงปู่ชา สุภทโทแห่งวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี ต่อมาพระอิสระมุนีเกิดขัดแย้งกับลูกศิษย์ของหลวงปู่ชาโดยถูกกล่าวหาว่าโกงเงินของ วัดจนถูกจับสึก จึงเดินทางมาที่จังหวัดเพชรบุรี เพื่อตั้งสำนักสงฆ์บริเวณป่าละอู อำเภอกำแพงกระเจาน พัฒนาจนกลายเป็นวัดธรรมวิหารี มีเนื้อที่กว่า 200 ไร่ พระอิสระมุนีเป็นพระนักเทศน์ที่มีความสามารถ สันสอนธรรมะให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ได้นิยามตนเองไว้ว่า ชื่ออิสระมุนีไม่ใช่ฐานันดรบุคคล ไม่ใช่พระมหาเถระผู้มีวาสนายิ่งใหญ่มหึมาที่ใครๆ จะต้องกราบไหว้ ไม่ใช่พระมหาผู้มีความรู้กว้างขวางจนไม่มีใครเทียมเท่า ไม่ใช่บัณฑิตศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยใด ไม่ใช่นักปราชญ์หรือนักวิชาการหรือนักคิดที่คนให้ดูชะฎิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ เพราะฉะนั้น จึงมีชื่อว่า “อิสระมุนี”

คำสั่งสอนของของพระอิสระมุนีเคยเป็นที่เลื่อมใสของอดีตนายกรัฐมนตรีน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรที่มักนำคำสอนของพระอิสระมุนีมากล่าวอ้างอิงกับสื่อมวลชน และเคยเดินทางมาสนทนาธรรม

³¹ ผาณิต นิลนคร, เดลินิวส์[Online]. 2555. แหล่งที่มา: <http://www.dailynews.co.th/Content/Article/76155/> [2 กรกฎาคม 2557].

³² ผู้จัดการ , ทีมข่าวอาชญากรรม [Online]. 2548 . แหล่งที่มา : <http://www.manager.co.th/Crime/ViewNews.aspx?NewsID=9480000091731> [7 กรกฎาคม 2557].

กับพระอิสระมุนี นอกจากนี้เมื่อ พ.ศ. 2543 ยังให้นายพานทองแท้ ชินวัตร บุตรชาย เข้าอุปสมบท และศึกษาพระธรรมกับพระอิสระมุนีอยู่ระยะหนึ่ง กระทั่ง พระอิสระมุนีตกเป็นข่าวว่าต้องปาราชิก หลังจากมีเพศสัมพันธ์กับสีกาคนสนิท ซึ่งถูกเปิดเผยเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2544 จากการสืบสวนของทีมงานรายการถอดรหัส ทางสถานีโทรทัศน์ไอทีวีในขณะนั้น ซึ่งเผยแพร่เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2544 มีหลักฐานเป็นจดหมายเขียนถึงสีกาสาว 10 หน้ากระดาษและเทปสนทนาทางโทรศัพท์ ซึ่งพระอิสระมุนีก็ได้ ยอมสีกจากสมณเพศในทันที ข่าวพระอิสระมุนีนี้ทำให้ไอทีวีได้รับรางวัลสารคดีเชิงข่าวยอดเยี่ยมรางวัล “แสงชัย สุนทรวัฒน์” จากสมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ประจำปี พ.ศ. 2544³³

กรณีของอดีตสามเณรแอและพระอิสระมุนีเป็นตัวอย่งการบริหารจัดการอาบัติตติกรณที่ไร้ประสิทธิภาพของ องค์การ คณะสงฆ์เช่นเดียวกับอีกหลาย ๆ กรณี คณะสงฆ์ตั้งแต่ชั้นผู้ปกครองใกล้ชิดที่สุดคือเจ้าอาวาสไม่สามารถบริหารจัดการให้สามเณรแอปฏิบัติตาม หลักพระธรรมวินัยได้ เพราะการกระทำผิดนั้นเกิดในวัดซึ่งเจ้าอาวาสต้องเป็นผู้ดูแลพระภิกษุและสามเณรในปกครองตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ แต่เหตุการณ์ที่ปรากฏยอมแสดงว่าเจ้าอาวาสซึ่ง ควรมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง กลับปล่อยปละละเลยไม่ยอมดูแลสามเณรในปกครองจึงเกิดเรื่องขึ้นและไม่สามารถจัดการได้จนสื่อมวลชนต้องเป็นผู้นำมาขยายผลจนเกิดการจับกุมในเวลาต่อมา หากเรื่องนี้จะบริหารจัดการตามพระธรรมวินัยก็ยอมทำได้โดยวิธีจัดการ ด้วยสมณะ 2 อย่าง คือ 1) สัมมุขานินย 2) ปฎิญาตกรณะ เพราะสามเณรแอต้องลหุกาบัติแล้ว แต่คณะสงฆ์ก็ไม่ได้จัดการให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยแต่อย่างใด ในกรณีสามเณรแอแม้ว่าจะลาสิกขาแล้วแต่ก็ยังอาศัยความเชื่อที่อิงพระพุทธศาสนามาจ้อโกงผู้อื่นให้ได้รับความเสียหาย องค์การคณะสงฆ์แม้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดยตรงแต่ก็ควรที่จะ มีมาตรการในการให้ความรู้ความเข้าใจประชาชนทั่วไปมิให้หลงเชื่อในไสยศาสตร์ที่ไม่ใช่คำสอนของพระพุทธศาสนาเพื่อที่จะไม่เป็นเหยื่อของมิจฉาชีพที่อาศัยพระพุทธศาสนาในการหลอกลวง

ส่วนกรณีพระอิสระมุนีนั้นก็เป็นเจ้าอาวาสที่ประ พฤติมิชอบเสียเองซึ่งประพฤติผิดพระธรรมวินัยถึงขั้นปาราชิก แม้ว่าจะยินยอมที่จะลาสิกขาไปโดยดีแต่นั้นก็เป็นเพราะว่าจำนนต่อหลักฐานจากสถานีโทรทัศน์ซึ่งเปิดเผยความจริงแก่สาธารณณะ เรื่องพระอิสระมุนีก็แสดงถึงควมไร้ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการขององค์การคณะสงฆ์เช่นกัน เพราะในที่สุดผู้ที่บริหารจัดการอิกรณนี้กลับกลายเป็นสื่อมวลชนที่ทำหน้าที่นี้แทนองค์การคณะสงฆ์เสียเองซึ่งแม้ว่าในแง่ดีก็คือการได้ช่วยกำจัดอิลัชชีกจากพระพุทธศาสนาแต่หากมองในอีกมุมก็เท่ากับว่าสื่อมวลชนได้ทำให้เรื่องเสื่อมเสียซึ่งควร

³³ จำนง ศรีนคร , ย้อนรอยตำนาน "ผ้าเหลือง " ฉาว!! วิกฤตศรัทธา "พระสงฆ์ไทย " ที่ยากจะลืมเลือน?[Online]. 2556. แหล่งที่มา: <http://www.isranews.org/item/22029> [10 สิงหาคม 2557].

จะจัดการกันเองในองค์การคณะสงฆ์ให้แพร่หลายออกไปซึ่งอาจส่งผลเสียต่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้เช่นกัน

4.3.2 กรณีพระธัมมชโยยกยอกทรัพย์

กรณีอาปัติตาริกรรณที่เป็นเรื่องใหญ่ในสังคมไทย คือกรณีของพระราชภาวนาวิสุทธิหรือพระไชยบุญ ธรรมชโย (นายไชยบุญ สิทธิผล) ซึ่งเป็นชาวใหญ่เมื่อมีการตรวจสอบความไม่โปร่งใสทางการเงินของ พระในวัดพระธรรมกาย และโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวกับวัดพระธรรมกายทั้งหมด ในช่วง พ.ศ. 2542 เป็นคดีดำหมายเลข 11651/2542 และคดีดำหมายเลข 14735/2542 ที่พนักงานอัยการฝ่ายคดีอาญา 5 เป็นโจทก์ยื่นฟ้องพระราชภาวนาวิสุทธิหรือพระไชยบุญ ธรรมชโย หรือนายไชยบุญ สิทธิผล อายุ 62 ปี อดีตเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายและนายถาวร พรหมถาวร อายุ 57 ปี ลูกศิษย์คนสนิท เป็นจำเลยที่ 1 – 2 ในความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานและสนับสนุนเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ จัดการหรือรักษาทรัพย์ใดเบียดบังเอาทรัพย์นั้นเป็นของตน หรือผู้อื่นโดยทุจริตและเป็นเจ้าพนักงานและสนับสนุนเจ้าพนักงานปฏิบัติละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดย ทุจริตและโดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นโดยร่วมกันยกยอกทรัพย์และเงินบริจาคของวัดพระธรรมกาย จำนวน 6.8 ล้านบาทไปซื้อที่ดินเขาพนมพา อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร โดยโอนกรรมสิทธิ์ใส่ชื่อนายถาวร จำเลยที่ 2 และเงินจำนวน 29,877,000 บาทไปซื้อที่ดินเนื้อที่ 902 ไร่เศษ อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตรและอำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์และโอนกรรมสิทธิ์ให้จำเลยที่ 2 เช่นกัน³⁴

ต่อมาอัยการพิเศษฝ่ายคดีอาญา 5 ยื่นคำร้องขอถอนฟ้องจำเลยทั้งสองต่อศาลเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2549 สรุปว่าตามที่โจทก์ยื่นฟ้องจำเลยทั้งสองโดยกล่าวหาว่าจำเลยทั้งสองกับพวกที่ยังไม่ได้ตัวมาร่วมกันกระทำความผิด เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2542 และวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2542 ตามลำดับ สืบเนื่องจากจำเลยที่ 1 กับพวกไม่ปฏิบัติตามพระลิขิตของสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกที่ ทรงวินิจฉัยว่า พระไชยบุญ บิดเบือนพระพุทธรูปคำสั่งสอนโดยกล่าวหาว่า พระไตรปิฎกบกพร่องเป็นการทำให้พระสงฆ์ที่หลงเชื่อคำสั่งสอนบิดเบือนแตกแยกออกไปเป็นสองฝ่าย มีความเข้าใจความเชื่อถือพระพุทธศาสนาตรงกันข้าม เป็นการทำลายพระพุทธศาสนาทำให้พระสงฆ์แตกแยกเป็นอนันตริยกรรม มีโทษทั้งปัจจุบันและอนาคตที่หนัก ส่วนที่มีใช่เป็นการลงโทษแต่เป็นการทำที่ถูกต้องคือ ต้องมอบสมบัติทั้งหมดที่เกิดขึ้นในขณะที่เป็นพระให้แก่วัดทันที ในชั้นต้นหากมีใช่มีเจตนาถือเอาสมบัติของวัดเป็นของตน จริงๆ แต่เมื่อถึงอย่างไรก็ไม่ยอมมอบคืนสมบัติ

³⁴ ระบบงานสารสนเทศสำนักงานคดี ศาลอาญา (งานบริการข้อมูลคดี), คดีดำ หมายเลขที่ 11651/2542 และคดีดำ หมายเลขที่ 14735/2542[Online]. แหล่งที่มา : http://aryasearch.coj.go.th/aryaweb/search_case.php [10 มีนาคม 2557].

ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในขณะที่เป็นพระคืนให้แก่วัดก็แสดงชัดเจนว่า ต้องอาบัติปาราชิกต้องพ้นจากความ เป็นสมณะโดยอัตโนมัติต้องถูกจัดการอย่างเด็ดขาดเช่นเดียวกับผู้ไม่ใช่พระ ปลอมเป็นพระด้วยการ นำผ้ากาสาหวัดสตรีไปครองทำความเศร้าหมองเสื่อมเสียให้พระพุทธศาสนา

คำร้องถอนฟ้องระบุว่าข้อเท็จจริงในการเผยแพร่คำสอนปรากฏจากอธิบดีกรมการ ศาสนา ผู้อำนวยการสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เลขานิกา รมหาเถรสมาคมและเจ้าคณะภาค 1 ว่าในปัจจุบันจำเลยที่ 1 กับพวกได้เผยแพร่พระพุทธศาสนาตรงตามพระไตรปิฎกและนโ ยบายของ คณะสงฆ์ด้วยการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้เป็นที่ยอมรับทั่วไปทั้งในและต่างประเทศ อีกทั้งได้ให้ ความร่วมมือช่วยเหลือกิจการของศาสนาทั้งของคณะสงฆ์ ภาครัฐและเอกชนจำนวนมาก สำหรับใน ด้านทรัพย์สินนั้น ปรากฏว่าจำเลยที่ 1 กับพวกได้มอบทรัพย์สินทั้งหมด ซึ่งมีที่ดินและเงินจำนวน 959,300,000 บาท คืนให้แก่วัดพระธรรมกาย แล้ว การกระทำของจำเลยที่ 1 กับพวกจึงเป็นการ ปฏิบัติตามพระลิขิตของสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายกครบถ้วนทุกประการแล้ว ประกอบกับขณะนี้บ้านเมืองต้องร่วมกันสร้างความสามัคคีของคนในชาติทุกหมู่เหล่า หากดำเนินคดี จำเลยทั้งสองต่อไป อาจก่อให้เกิดความแตกแยกในศาสนจักรโดยเฉพาะพระภิกษุ สามเณรและ ประชาชนทั้งในและต่างประเทศที่นับถือศาสนาพุทธและไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะ อัยการสูงสุด จึงมีคำสั่งให้ถอนคดีนี้ โจทก์จึงขอถอนฟ้องจำเลยทั้งสองในคดีนี้ทุกข้อกล่าวหา

การถอนฟ้องคดีนี้เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2549 ที่ศาลอาญา ถนนรัชดาภิเษก ผู้ พิพากษาอาวุโส เจ้าของสำนวนและองค์คณะออกนั่งบัลลังก์ ศาลได้สอบถามว่าจำเลยทั้งสองจะ คัดค้านหรือไม่ จำเลยทั้งสองแถลงว่า ไม่คัดค้านพิเคราะห์แล้วเห็นว่า โจทก์ยื่นคำร้องขอถอนฟ้อง จำเลยทั้งสอง ก่อนศาลมีคำพิ พากษา เมื่อจำเลยทั้งสองคนไม่คัดค้านที่โจทก์ถอนฟ้องจึงมีเหตุอัน สมควรที่ศาลจะอนุญาตให้โจทก์ถอนฟ้องจำเลยทั้งสองได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา ม.35 จึงอนุญาตให้ถอนฟ้องจำเลยทั้งสองและจำหน่ายคดีของโจทก์ออกจากศาลอาญา³⁵ อย่างไรก็ดี คดีที่ยกยกทรัพย์สินวัดพระธรรมกายที่ยก การยื่นฟ้องต่อศาลอาญามีเพียง 2 คดีเท่านั้น คงเหลือสำนวนคดีที่ยกยกทรัพย์สินที่รอการสั่งคดีในชั้นอัยการอีก 3 สำนวน ประกอบด้วย

1. คดีที่พระราชภาวนาวิสุทธิ นางกมลศิริ คลี่สุวรรณ และนายมัณฑุทธิ์ ปิตะวานิค ลูกศิษย์คน สนิท เป็นผู้ต้องหาซึ่งถูกกล่าวหาว่าร่วมกันเบียดบังเงินวัด จำนวน 95 ล้านบาทเศษไปซื้อที่ดิน

³⁵ ระบบงานสารสนเทศศาลสำนวนคดี ศาลอาญา (งานบริการข้อมูลคดี), คำร้องขอถอนฟ้อง 21/08/2549 [Online]. แหล่งที่มา: http://aryasearch.coj.go.th/aryaweb/search_case.php [10 มีนาคม 2557].

2. คดีที่พระราชภาวนาวิสุทธิ์นางสงบ ปัญญาตรง นายมัณฑุทธิ์ ปิตะวานิด และนายชาญวิทย์ ชาววงษ์ ลูกศิษย์คนสนิท เป็นผู้ต้องหา เบียดบังเงินจำนวน 845 ล้านบาทเศษ

3. คดีที่พระราชภาวนาวิสุทธิ์ ร่วมกับ บนายเทิดชาติ ศรีนพรัตน์ นายมัณฑุทธิ์ ปิตะวานิด และนางอมรรัตน์ สุวิวัฒน์ หรือสีกาตุ้ย ลูกศิษย์คนสนิท ผู้ต้องหาพร้อมกันปลอมแปลงเอกสารและสนับสนุนเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ

เมื่ออัยการสูงสุด มีนโยบายให้ถอนฟ้อง การสั่งคดีของพนักงานอัยการ ฝ่ายคดีอาญา 5 ก็จะต้องมีความเห็นให้ยุติการสั่งคดีไว้ ทั้งนี้ เป็นไปตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 78 และ 128 ว่าการดำเนินคดีจะไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ โดยเมื่อยุติการสั่งคดีก็ต้องถือว่าคดีนี้สิ้นสุดลงตามกระบวนการทางกฎหมายทันทีซึ่งจำเลยทั้งสองได้คืนที่ดิน และเงินที่ก่อความเสียหายรวมมูลค่า 959,300,000 บาท ให้แก่วัดพระธรรมกายแล้ว³⁶ การตัดสินอริกรณนี้โดยอาศัยกฎหมายทางโลกย่อมขัดกับพระลิขิตของสมเด็จพระสังฆราช ฉบับที่ 3 ที่อ้างอิงกับพระธรรมวินัยว่า

การโก่งสมบัติผู้อื่นตั้งแต่ 5 มาสกขึ้นไปคือประมาณไม่ถึง 300 บาทในปัจจุบัน ภิกษุ นั้นต้องอาบัติปาราชิกฐานผิดพระธรรมวินัยพ้นจากความเป็นพระทันที ในกรณีนี้ไม่ว่าจะเป็นผู้รู้เห็นหรือไม่ ไม่ว่าจะมีการสั่งให้สึก ไม่ว่าจะมีการจับสึกหรือไม่ก็ตาม ภิกษุผู้ละเมิดพระธรรม วินัยข้อนี้ต้องอาบัติปาราชิก พ้นจากความเป็นพระโดยอัตโนมัติที่ประกาศเป็นลายลักษณ์อักษรก็เพื่อเตือนให้รู้ทั่วกันว่าผู้ต้องอาบัติปาราชิกนั้นไม่ใช่พระในพุทธศาสนาเป็นเพียงผู้นำผ้ากาสาหวัดไปครอง เป็นพระปลอม ต่อจากนั้น ย่อมเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้รักษากฎหมายหรือฆ้องผู้มีหน้าที่ในการพุทธศาสนา จะต้องรักษาพระพุทธศาสนาไม่ให้มี พระปลอมมาทำลายทำให้เสื่อมเสีย เช่นที่ผู้รักษา กฎหมายเคยทำมาแล้ว เคยบังคับให้ ผู้ปลอมเป็นพระ ถอดผ้ากาสาหวัดออกจากตัว การปฏิบัติต่อพระปลอมต้องไม่มีแตกต่างกัน ต้องไม่มียกเว้นว่าคณนั้นปลอมได้คณนี้ปลอมไม่ได้ เป็นพระปลอมมีอยู่ในพุทธศาสนาไม่ได้ทั้งนั้น ประกาศนั้นเป็นคำบอกเล่า เป็นคำเตือนให้รู้ เป็นเรื่องส่วนตัวไม่เกี่ยวข้องกับมหาเถรฯ ไม่บังคับให้เชื่อ ไม่บังคับใครให้ทำอะไร แสดงความถูกผิดให้ปรากฏอยู่เท่านั้น ในฐานะที่เป็นประมุขแห่งสงฆ์ใน

³⁶ ผู้จัดการ, ทีมข่าวอาชญากรรม[Online]. แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/Crime/ViewNews.aspx?NewsID=9490000106924> [10 มีนาคม 2557].

พระพุทธศาสนาจึงต้องทำห นำที่ส่วนตนให้เรียบร้อยถูกต้อง บอกความจริงด้วยความหวังดีมิได้บังคับงเข้าใจทั่วกัน³⁷

การต้องอาบัติในกรณีลักทรัพย์ของ พระไชยบุญย์ ถือเป็นอาบัติ ตาธิกรณ แต่การบริหารจัดการของ องค์การคณะสงฆ์ก็สามารถ ทำให้อธิกรณนี้สงบระงับไปได้ วิธีบริหารอาบัติตาธิกรณนี้ สามารถจัดการด้วยสมณะ 2 อย่าง คือ 1) สัมมุขาวินัย 2) ปฎิญาตกรณะ คือพระชัมมชโย ได้ต้องอาบัติปาราชิกข้อลักทรัพย์ แล้วตามพระลิขิตของสมเด็จพระสังฆราช แต่องค์การคณะสงฆ์กลับต้องอาศัยกฎหมายทางโลก ในการจัดการ แต่กฎหมายทางโลก แทนที่จะจัดการตามความผิดของพระไชยบุญย์ กลับใช้วิธีการแบบ ทางธรรม ด้วยการนำเอา อธิกรณสมณะข้อ ตินวัตถารกะ คือการประนีประนอมกันทั้งสองฝ่าย เพราะเกรงว่า อธิกรณนี้จะเป็นไปเพื่อความแตก แยกกันในสังคม ทั้งๆ ที่สมเด็จพระสังฆราชในขณะนั้นก็มีพระวินิจฉัยชัดเจน แล้วว่าพระไชยบุญย์ ต้องอาบัติปาราชิก เพราะการลักทรัพย์นั้นมีค่าเกินกว่า 5 มาสกจึงขาดจากความเป็นพระภิกษุแล้ว ความผิดดังกล่าวจึงไม่สามารถใช้วิธีติณวัตถารกะคือการประนีประนอมเพื่อยอมความได้

กรณีธรรมกาย จึงมีความน่าสนใจมากกว่ากรณีอื่นๆ ตรงที่ ว่าไม่เพียงแต่ องค์การคณะสงฆ์ จะไม่สามารถ บริหารจัดการอธิกรณเรื่อง นี้ให้จบสิ้นได้แล้ว กฎหมายทางโลก เองก็ยังไม่สามารถทำเรื่องนี้ให้เกิดความยุติธรรมและเป็นบรรทัดฐานที่ดีได้ด้วยการถอนฟ้องคดีนี้ทั้งๆ ที่เป็นคดีอาญาฐานลักทรัพย์และประพฤติมิชอบ อันมีความผิดชัดแจ้ง และถึงแม้ว่าจำเลยจะคืนทรัพย์สินที่ลักทรัพย์มาแล้วก็ตาม แต่ความผิดดังกล่าวเป็นความผิดต่อรัฐ ซึ่งไม่ควรยอมความได้ตามนัยของกฎหมาย การที่อัยการถอนคดีความของพระไชยบุญย์ด้วยเหตุผลเรื่องความแตกแยกนั้นได้ทำให้ การพิจารณาคดีความของศาลถูกตัดตอนไป ทั้งๆ ที่อาบัติตาธิกรณดังกล่าวไม่ถูกต้องตามหลักกฎหมายทั้งทางโลกและทางธรรมจึงทำให้เห็นว่าแม้ แต่กฎหมายทางโลกและ กฎหมายของคณะสงฆ์ ก็ไม่สามารถดำเนินการเอาผิดทั้งทางโลกและทางธรรมแก่จำเลย ได้เลยซึ่งทำให้เกณฑ์ตัดสิน ทางจริยธรรมเสียบรรทัดฐานไปทั้งทางโลกและทางธรรมและชวนให้คิด ว่ามีเงื่อนไขอะไรอยู่เบื้องหลังเรื่องนี้หรือไม่ซึ่งความผิดพลาดเช่นนี้ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าเกิดขึ้นจากการบริหารจัดการขององค์การคณะสงฆ์ที่ไม่มีประสิทธิภาพนั่นเอง

4.3.3 กรณีหลวงปู่พุทธอิสระกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง

อาบัติตาธิกรณล่าสุดคือกรณีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของ พระสุวิทย์ ธีร์ธัมโม หรือหลวงปู่พุทธอิสระ วัดอ้อน้อย จังหวัดนครปฐม ช่วงที่เกิดความขัดแย้งทางการเมือง เมื่อ พ.ศ. 2556

³⁷ สมเกียรติ มีธรรม, ฉีกหน้ากากรวมกาย ใครคือขบวนการล้มพุทธตัวจริง, หน้า 15.

– 2557 หลวงปู่พุทธอิสระได้เข้าร่วมชุมนุมกับคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) โดยช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2556 สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามณฑลพายัพ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชได้ตัดเดือนหลวงปู่พุทธอิสระ ถึงความไม่เหมาะสม โดยขอให้ทบวทวบทบาทแต่หลวงปู่พุทธอิสระ กลับตอบโต้ไม่ยอมรับคำตัดเดือน ต่อมาวันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2557 พระพรหมมุนี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรรมการมหาเถรสมาคม ในฐานะเจ้าคณะภาค 14 – 15 (ธรรมยุต) พระสังฆาธิการปกครองเขตกล่าวถึงกรณีหลวงปู่พุทธอิสระที่ยังเข้าไปเป็นแกนนำมวลชน กปปส. เวกี่ศูนย์ราชการ แจ้งวัฒนะและได้นำมวลชนปิดล้อมกระทรวงพาณิชย์ว่ากรณีนี้ถือเป็นเรื่องไม่สมควรที่พระจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองแต่ในช่วงที่บ้านเมืองยังมีความวุ่นวาย คณะสงฆ์ยังไม่สามารถเข้าไปจัดการตรงนี้ได้ ต้องรอให้เหตุการณ์บ้านเมืองสงบเสียก่อน จากนั้นต้องให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชสั่งการให้เจ้าคณะผู้ปกครองเป็นผู้ดำเนินการตามลำดับต่อไป³⁸

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามณฑลพายัพ เจ้าอาวาสวัดปากน้ำภาษีเจริญ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช จึงได้ขอให้หลวงปู่พุทธอิสระให้สตินายสุเทพ เทือกสุบรรณ และให้หยุดการกระทำทั้งหมดและขอให้กลับวัดได้แล้วเพื่อให้บ้านเมืองสงบสุข ในขณะที่หลวงปู่พุทธอิสระได้กล่าวตอบโต้ว่า

2 ปีที่ผ่านมา เศรษฐกิจฝืดเคือง สังคมล่มสลาย การศึกษาแย่ สิ่งแวดล้อมตกต่ำ นักบวชในศาสนาทำตัวนอกกรี๊ด ทั้งหมดมาจากเหตุ ใครเป็นคนกระทำ พระเดชพระคุณไม่ได้ระลึกบ้างหรือไ้ ... คนที่สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามณฑลพายัพควรจะต้อ งให้ไปให้สติ ไม่ใช่ตนและนายสุเทพ แต่เป็น น .ส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีและ รมว . กลาโหม รวมทั้ง ส.ส. ส.ว. ที่ประพฤติมิชอบ ฉ้อฉล และกระทำการละเมิดอำนาจของประชาชนอย่างร้ายแรง อย่างที่ ปราบกฏและเป็นข่าวไปทั่วโลก ตอนนั้นไปนั่ง เข้าฌานอยู่ที่ไหน ทำอะไรอยู่หรือว่าเงินมันบังหูบังตาหรือว่าลาภสักการะมันทำให้ตาหูสว่างขึ้นที่จะดูว่าสาเหตุที่คนเขาเดินกลางถนนด้วยเพราะเหตุใด³⁹

ต่อมาเลขาธิการองค์กรชาวพุทธ เข้าแจ้งความกองปราบปรามดำเนินคดีหลวงปู่พุทธอิสระ หลังจากฝ่าฝืนคำสั่งมหาเถรสมาคม ห้ามพระภิกษุ สามเณรเกี่ยวข้องการเมือง พ.ศ. 2538 ตาม

³⁸ ข่าวสด, หน้าแรก[Online]. แหล่งที่มา: http://www.khaosod.co.th/view_newsonline.php?newsid=TVRNNE9UWTRNaIV5TVE9PQ== [10 มีนาคม 2557].

³⁹ ASTV ผู้จัดการออนไลน์, ข่าวการเมือง[Online]. 2556. แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/Politics/viewnews.aspx?NewsID=9560000150215> [4 ธันวาคม 2556].

พ.ร.บ.สงฆ์ และความผิดอาญา หมวด 2 มาตรา 113 ฐานร่วมกันเป็นกบฏ รวมทั้งกล่าวจาบจ้วง ดูหมิ่นเหยียดหยามพระมหากษัตริย์ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จ จพระสังฆราช และกระทำความผิดร้ายแรง ไม่ปฏิบัติตามคำเตือนของกรรมการมหาเถรสมาคม ในฐานะพระสังฆาธิการปกครองเขต นอกจากนี้ ในวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2557 กลุ่มพุทธบริษัทจะเดินทางเข้าพบเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม เพื่อให้สอบสวนทางวินัยหลวงปู่พุทธอิสระด้วย เพราะมีการกระทำความผิดชัดเจน สร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน⁴⁰ เรื่องนี้ทำให้มีการแสดงความเห็นอย่างกว้างขวาง เช่น เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2557 ผู้สมัครเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคเพื่อไทยกล่าวถึงหลวงปู่พุทธอิสระว่าไม่ถูกต้องที่พระจะเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองหรือการเลือกตั้งเพราะไม่ใช่กิจของสงฆ์ ไม่ทราบว่ากรรมการมหาเถรสมาคมจะว่าอย่างไรในเรื่องนี้ แต่จะต้องมีการตรวจสอบอย่างจริงจัง ึ่งว่าผิดพระธรรมวินัยและ พ.ร.บ.สงฆ์หรือไม่ เนื่องจากไม่ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ตนในฐานะชาวพุทธเกิดความเศร้าใจ การที่พระสงฆ์ออกมาเป็นแกนนำมีอบไม่เคยมีมาก่อน⁴¹

ต่อมาวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) แถลงว่าได้ทำหนังสือถึงเจ้าคณะจังหวัดนครปฐมเพื่อให้ดำเนินการนิมนต์หลวงปู่พุทธอิสระไปว่ากล่าวตักเตือนเพราะไม่สมควรที่จะไปร่วมการประชุมเพราะถือเป็นการทำผิดพระธรรมวินัยแต่ก็ไม่ได้รับการตอบสนองจากหลวงปู่พุทธอิสระแต่อย่างใด สำนักงานพระพุทธฯ จึงแจ้งไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐมเพื่อประสานพูดคุยไปอีกครั้งหนึ่ง และได้แจ้งความดำเนินคดี เพราะเห็นว่าเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย องค์การคณะสงฆ์ได้สรุปว่าหลวงปู่พุทธอิสระได้ทำผิดพระธรรมวินัยของสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม (มส.) เนื่องจากได้ชุมนุมและชักชวนประชาชนให้ทำผิดกฎหมาย โดยกรมสอบสวนคดีพิเศษ (ดีเอสไอ) ได้ส่งหมายเรียกให้หลวงปู่พุทธอิสระ มาให้ปากคำในข้อหา กบฏจึงถือว่าหลวงปู่มีความผิดทั้งพระธรรมวินัยและกฎหมายอย่างชัดเจน

ผอ. สำนักงานพระพุทธฯ กล่าวต่อว่าในเรื่องการสึกมีกฎหมายรองรับชัดเจนมาก ถ้าพระรูปใดทำผิดกฎหมายอาญา เมื่อจับกุมแล้ว หากเห็นว่าไม่สมควรให้ประกัน สามารถทำการสึกได้ทันที ส่วนกระบวนการทางพระธรรมวินัย ทางคณะสงฆ์ยืนยันว่าหากกระทำความผิดตามกฎหมายก็ ถือว่าทำผิดตามพระธรรมวินัยด้วย จึงขอเรียนว่าสำนักงานพระพุทธฯ ไม่ได้มีอำนาจในการตัดสินใจ แต่มี

⁴⁰ ผู้จัดการ, ทีมข่าวอาชญากรรม [Online]. แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/Crime/ViewNews.aspx?NewsID=957000007795> [21 มกราคม 2557].

⁴¹ ไทยรัฐ, ทีมข่าวภูมิภาค [Online]. แหล่งที่มา: <http://www.thairath.co.th/content/399526> [28 มกราคม 2557].

หน้าที่เพียงประสานระหว่างเจ้าคณะปกครองในก รุงเทพฯ กับจังหวัด เท่านั้น⁴² ในวันเดียวกัน นั้น หลวงปู่พุทธอิสระชี้แจงถึงกรณีที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติระบุว่า ตนทำผิดพระธรรมวินัย ว่าตนไม่ไ้ราคา พศ. เพราะหากสามารถดำเนินการตามกฎหมาย ได้จริงก็คงจัดการไปนานแล้วคง ไม่ปล่อยให้ตนมาทำการชุมนุมนาน 3 สัปดาห์ ทั้งนี้ ยืนยันว่าไม่ได้กระทำผิดพระธรรม วินัยข้อใด และหากเห็นว่าผิดวินัยข้อใดก็ให้ระบุม่า และที่ผ่านมายังไม่เคยเห็นหนังสือตักเตือนจากเจ้าคณะ จังหวัดเพราะไม่ได้อยู่จำวัดเลยไม่ทราบว่ามีหนังสือส่งไปถึงหรือไม่ ส่วนการอ้างว่าทำผิดวินัยของ มหาเถรสมาคม หากเทียบกับรัฐธรรมนูญที่ ถือเป็นกฎหมายสูงสุดแล้วก็ถือว่า ตนไม่ได้ทำผิดเพราะ ตามรัฐธรรมนูญระบุให้บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็นทาง การเมือง ดังนั้น กฎหมายอื่นที่ขัดกับรัฐธรรมนูญถือเป็นโมฆะตามที่หลวงปู่ได้กล่าวไว้ว่า

พศ.ไม่มีอำนาจสั่งกักขัง ส่วนเจ้าคณะจังหวัดก็คงไม่ กล้าดำเนินการอะไรเพราะเป็น คู่ปรับเก่าคงไม่กล้าทำอะไรผลิผลาม ซึ่งการออกมาให้ข้อมูลดังกล่าวยอมรับว่าส่งผล ต่อภาพลักษณ์และทำให้ศิษย์หลายคนเป็นห่วง เป็นการออกมาสร้างข่าวเพื่อสร้าง ความกังขากับสังคม ทั้งนี้ ตามกฎหมายหากจะสั่งพระได้ก็ต้องคดีอาญามาตรา ๑๖๖ มาตราหนึ่งและคดีถึงที่สุดแล้ว ขณะนี้ คดียังอยู่ระหว่างการขอออกหมายจับซึ่งหาก ศาลอนุมัติหมายจับก็จะส่งหมายไปคัดค้านหมายจับต่อไป⁴³

จากข้อมูลจะเห็นปัญหาในการบริหารจัดการ ขององค์กรคณะสงฆ์ ได้อย่างชัดเจนว่าไม่ สามารถทำความจริงให้ปรากฏได้แม้ว่าจะมีหลักฐานและข้อเท็จจริงมากมายแล้วก็ตาม การจัดการ อาปัติตติกรรมนี้ทำได้ด้วยสมณะ 2 อย่าง คือ 1) สัมมุขาวินัย 2) ปฎิญาตติกรรมะ ซึ่งในกรณีนี้หลวง ปู่พุทธอิสระไม่ยอมรับว่าเป็นอาปัติตติกรรม เพราะอ้างว่าตนไม่ได้ทำผิดพระวินัยทั้งๆ จึงอาจใช้ วิธีตัสสปาปิยสิกาในการแก้ไขอติกรรมนี้ได้เพราะพระ พุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ สงฆ์ทำตัสสปาปิยสิกา คือวิธีระงับอติกรรมแก่ภิกษุผู้เลวทรามที่ไม่ยอมรับอาปัตินั้นได้เพราะถือว่าเป็นอนุวาทติกรรมคือการ กล่าวโทษกันด้วยอาบัติที่มีอยู่จริง แต่จากข้อมูลจะเห็นว่าทั้งผู้โจทและผู้ถูกโจท กลับไม่ใช้วิธีระงับ อติกรรมตามหลักพระธรรมวินัยแต่กลับอ้างมติของมหาเถรสมาคมบ้าง กฎหมายรัฐธรรมนูญบ้าง ซึ่ง ทำให้การบริหารจัดการดังกล่าว ไม่เป็นไปตาม พระธรรมวินัย อันส่งผลกระทบต่อคุณค่าของ พระพุทธศาสนา ส่วนองค์กรที่มีอยู่ทั้งมหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ รวมถึง

⁴² ไทยรัฐ, ทีมข่าวการเมือง [Online]. แหล่งที่มา : <http://www.thairath.co.th/content/401233> [4 กุมภาพันธ์ 2557].

⁴³ เดลินิวส์, อาชญากรรม[Online]. แหล่งที่มา: <http://www.dailynews.co.th/Content/crime/213824> / ปุดค่าหัว+ _พุทธอิสระ_+20+ล้านบาท [4 กุมภาพันธ์ 2557].

เจ้าคณะตามสายปกครองแม้จะมีการทำหน้าที่ด้วยการออกมาตักเตือนพระสุวิทย์อยู่บ้างแต่ก็แทบจะไม่มีบทบาทในการบริหารจัดการและแก้ไขปัญหาอธิกรณ์อย่างมีประสิทธิภาพแต่อย่างใด

จากปัญหาการบริหารจัดการอธิกรณ์ทั้ง 3 ประเภทในบทนี้จะเห็นได้ว่า การบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์นั้นมีปัญหามากมาย หากเปรียบเทียบกับเกณฑ์การบริหารจัดการด้วยธรรมะที่ตั้งไว้ในบทที่ 2 ที่กล่าวว่าการบริหารจัดการด้วยธรรมะนั้นต้องเป็นการบริหารจัดการอย่างเปิดเผยและเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน โดยไม่ได้หวังให้มีการยกย่องใดๆ แต่จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการบริหาร จัดการขององค์การ คณะสงฆ์หลายอธิกรณ์ กลับตรงข้ามกับหลักการในพระธรรมวินัย เช่น ไม่มีความโปร่งใส ไม่เปิดเผย ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของตนเอง และพวกพ้องซึ่งเป็นลักษณะแบบเอื้อประโยชน์และปกป้องโดยมีอคติ นอกจากนี้ การบริหารจัดการดังกล่าว ยังสัมพันธ์กับตำแหน่งบริหารขององค์การคณะสงฆ์ซึ่งส่งผลต่อลาภสักการะที่ตามมาอีกมากมาย ในบทต่อไปจะกล่าวถึง ข้อดี ข้อเสียและ ปัจจัยแวดล้อม ต่างๆ ในการบริหารจัดการ องค์การ คณะสงฆ์ เพื่อที่จะได้หาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมต่อไป

บทที่ 5

ข้อดีข้อเสียของการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนา

หากพิจารณาพัฒนาการของการบริหารจัดการพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบันพบว่ารูปแบบการบริหารจัดการพระพุทธศาสนาคล้ายตามการปกครองของบ้านเมืองในยุค นั้นๆ เช่น สมัยสุโขทัย มีการปกครองแบบพ่อขุน คณะสงฆ์มีสมเด็จพระสังฆราชหลายพระองค์ขึ้นตรงกับพ่อขุนคล้ายกับเจ้าประเทศราชขึ้นตรงต่อพ่อขุน ในสมัยอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ประเทศปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์กลางการปกครอง การบริหารจัดการคณะสงฆ์ก็ขึ้นกับสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งทรงเป็นสกลมหาสังฆปริณายกปกครอง พระสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร¹ ในช่วงเวลาที่บ้านเมืองเริ่มมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับต่างๆ จะเห็นว่าการบริหารจัดการ องค์การพระพุทธศาสนา ยังคงอนุวัติไปตามระบอบการปกครองของบ้านเมือง เช่น พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร .ศ. 121 ได้วางการบริหารอนุโลมตามวิธีปกครอง พระราชอาณาจักร ในสมัยนั้น คือ มีเจ้าคณะมณฑล เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะแขวงและอธิการหมวด บังคับบัญชาสังฆมณฑล ในมณฑลในเมืองและอำเภอ ตำบล ขึ้นต่อกันโดยลำดับ

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประเทศ เป็นระบอบ ประชาธิปไตย รัฐบาลจึงตรา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เป็นธรรมนูญการปกครองคณะสงฆ์โดย มีสาระสำคัญที่อำนาจ การบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ ถูกแบ่งเป็น 3 ฝ่ายเพื่อถ่วงดุลอำนาจตามแบบอย่างการ ปกครองของฝ่ายบ้านเมือง อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้เป็นธรรมนูญใน การบริหารจัดการ องค์การพระพุทธศาสนาได้แก่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ .ศ. 2505 ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2535 ซึ่งพัฒนามาจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ .ศ. 2505 ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้เกิดทั้งข้อดีและข้อเสียในการบริหารจัดการองค์ การพระพุทธศาสนาขึ้นหลายประการ ในบท นี้จะพิจารณาจากพระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นหลักดังที่จะกล่าวในหัวข้อต่อไป

5.1 ข้อดีการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

การบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ .ศ. 2505 ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2535 นั้นมีข้อดีที่พอจะรวบรวมได้ อยู่ 2 ประการ คือความเป็นเอกภาพและความสัมพันธ์ที่ ไกลชิดกับรัฐซึ่งส่งผลต่อการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้

---

¹ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า 83 – 84.

5.1.1 ความเป็นเอกภาพ

ข้อดีประการแรกของการบริหารจัดการ องค์การพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ องค์การคณะสงฆ์นั้น หากเปรียบเทียบกับ องค์การพระพุทธศาสนาในประเทศอื่นๆ แล้ว องค์การคณะสงฆ์ในประเทศไทยนับว่ามีการจัดระบบองค์กร การที่ดี วัดจำนวนหลายพันและพระภิกษุสามเณรกว่า 250,000 รูป เป็นเอกภาพภายใต้คณะผู้บริหารเดียวกัน การบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์และการปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ เช่น การศึกษา ศาสนพิธี ล้วนอยู่ภายใต้การปกครองที่มีการรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลางในรูปแบบพีรามิด² เมื่อเทียบกับ องค์การคณะสงฆ์ในประเทศอื่นๆ เช่น ประเทศศรีลังกา และประเทศ พม่าที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติแล้วก็ถือว่าการจัดองค์กร การในประเทศไทยนั้นเป็นระเบียบ แบบแผนมากกว่า กล่าวคือในประเทศศรีลังกามีพระสงฆ์นิคายสยามวงศ์ที่ได้รับไปจากกรุงศรีอยุธยาในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศและต่อมาได้แบ่งเป็นคณะอีกมากมาย เนื่องจากข้อวัตรปฏิบัติและผลประโยชน์บางประการทำให้เกิดคณะต่างๆ คือ สยามวงศ์มัลวัตตะ (พ.ศ. 2296) สยามวงศ์อัสศิริ (พ.ศ. 2296) สยามวงศ์กัลยาณี (พ.ศ. 2382) สยามวงศ์โกฏฏ (พ.ศ. 2399) สยามวงศ์อุวะสยาโมบาลีนิคาย (พ.ศ. 2482) และสยามวงศ์นวาสะ (พ.ศ. 2511)³

พระสงฆ์ศรีลังกาได้รับการอุปสมบทแบบสยามและยังคงใช้กันเรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2352 เนื่องจากสยามนิคายจำกัดขอบเขตเรื่องการรับคนเข้ามาอุปสมบท ว่าจะต้องเป็นวรรณะโคธินัมคือวรรณะชวาซึ่งเป็นวรรณะชั้นสูงในลังกาที่สืบเชื้อสายมาจากกษัตริย์โดยไม่ยอมรับคนวรรณะอื่นๆ เข้าอุปสมบท ทั้งๆ ที่แบบเดิมของประเทศไทยไม่มีข้อจำกัดเช่นนั้นเลย การจำกัดเช่นนี้ จึงเป็นเหตุให้คนวรรณะอื่นที่ประสงค์จะบวชหมดโอกาสจะได้เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา พระภิกษุส่วนมากรู้สึกว่าการปฏิบัติเช่นนี้ไม่ถูกต้องตามพุทธประสงค์จึงมีความไม่พอใจเกิดขึ้นในกลุ่มชนวรรณะอื่นๆ ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยในลังกา สามเณรและคฤหัสถ์วรรณะอื่นแสดงความไม่พอใจและแสดงตนเป็นปฏิปักษ์ต่อคณะสงฆ์สยามนิคายทันทีและหาทางที่จะได้ แบบการอุปสมบทอย่างใหม่ที่คนในวรรณะอื่นๆ สามารถอุปสมบทได้ ดังนั้น ใน พ.ศ. 2345 สามเณรรูปหนึ่งชื่อ “อัมพหะ ปิฎิยะ” (Ampagaha Pitiya) ผู้เป็นวรรณะสาละคามะ (Salagama) ไม่ยอมจำนนต่อเหตุผลของสยามนิคาย ท่านจึงฝ่าฝืนข้อปฏิบัติของคณะสงฆ์สยามนิคายที่เมืองแคนดีโดยเดินทางไปประเทศพม่าพร้อมสามเณรอื่นๆ อีก 5 รูปและได้รับการอุปสมบทในประเทศพม่า นั้น เมื่อกลับไปถึงลังกาท่านได้ให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรลังกาโดยไม่เลือกชั้นวรรณะแต่นั้นมาจึงได้เกิดคณะสงฆ์อมรปุณิกายขึ้น

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 90.

³ สยาม แสนขัติ , สยามวงศ์ในลังกาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจากกรุงศรีอยุธยาสู่ลังกาทวีป (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิกจำกัด, 2549), หน้า 94 – 103.

บางตำรากล่าวว่าใน พ.ศ. 2342 สามเณรญาณติสสะแห่งตำบลเวลิเตระ ทางทิศใต้ของลังกา พร้อมด้วยสามเณรอีก 5 รูป ได้ไปประเทศพม่าและได้รับการต้อนรับจากพระเจ้าธรรมราชาธิราช เป็นอย่างดี ท่านทั้ง 6 รูปพักอยู่ในประเทศพม่า 2 ปี ได้รับการอุปสมบทใน พ.ศ. 2344 พระสังฆราช แห่งประเทศพม่าทรงพระนามว่าพระญาณภิกขุธรรมเสนาบดีแห่งอมรปุรนิกายเป็นผู้ให้กา รอุปสมบท ในปีที่ 3 ทั้ง 6 ท่านกลับไปลังกาพร้อมกับพระภิกษุชาวพม่าอีก 3 รูป ท่านเหล่านี้ปฏิบัติ ตามแบบของพม่ามีคนนับถือมากในลังกา ในปีต่อมา ท่านเหล่านี้ได้กลับไปประเทศพม่าอีก จนเมื่อ พ.ศ. 2352 พระคุณรัตนเถระได้กลับมาลังกาอีกครั้งแล้วให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรทั้งในเมืองแคนดี และเมืองชายฝั่งทะเล การอุปสมบทครั้งนี้เป็นการให้กำเนิดอมรปุรนิกายเป็นครั้งแรกในลังกา ต่อมา พ.ศ. 2407 พระอินทสภาวรญาณแห่งลังกาได้เดินทางไปพม่าและได้ไปบวชในสำนักสงฆ์มอญ เมื่อ กลับไปแล้วได้ให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรชาวลังกาและได้ตั้ง “นิกายรามัญ” ขึ้นเป็นครั้งแรกในลังกา ซึ่งนับว่าเป็นนิกายที่ 3 ซึ่งมีมาจนถึงปัจจุบัน⁴

หากเปรียบเทียบกับประเทศศรีลังกาแล้วจะเห็นว่าการบริหารจัดการ องค์การคณะสงฆ์ของ ประเทศไทยแม้จะมีการแบ่งแยกนิกายเป็น 2 นิกาย คือมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย แต่คณะสงฆ์ ไทยยังสามารถดำรงเอกภาพในการบริหารจัดการได้ดีกว่าประเทศศรีลังกาที่ไม่มีความเป็นเอกภาพ เพราะพระสงฆ์ต่างนิกายต่างมีพระสังฆราชของตนเองและต่างฝ่ายต่างปกครองตนเองและทำให้เกิด ข้อขัดแย้งในด้านพระธรรมวินัย ในหลายกรณีมีเรื่องการอุปสมบทภิกษุณี การเข้าร่วมบริหาร บ้านเมือง เป็นต้น ในขณะที่การบริหาร จัดการองค์การ คณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติฉบับนี้มี เรื่องการถืออาวุโสของพระสงฆ์ซึ่งสอดคล้อง กับหลักพระธรรมวินัยซึ่งเคารพกันตามลำดับอาวุโส เชื้อฟังและอยู่ในโอวาทของพระเถระที่อาวุโสกว่าซึ่งวัตรปฏิบัตินี้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล

พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ .ศ. 2505 ฉบับแก้ไข พ .ศ. 2535 ฉบับ นี้จึงให้ สมเด็จพระสังฆราช ในฐานะผู้อาวุโสสูงสุด ดำรงสถานะ พระสังฆราชา เป็นที่เคารพนับถือและเชื้อฟังของ พระภิกษุสามเณรทุกรูปเป็นหัวหน้าคณะบริหารแล้วกำหนดให้พระภิกษุอาวุโสที่คณะสงฆ์เคารพนับ ถือเชื้อฟังคำสั่งอยู่ในโอ วาทไม่ว่าจะในฐานะพระเถระอาวุโสหรืออุปัชฌาย์ เรื่อยไปจนถึงเชื้อฟังกัน ตามลำดับการปกครองมาดำรงตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคม พระเถระผู้อาวุโสเหล่านี้ประพฤติ พรหมจรรย์อยู่ในพระศาสนามานาน ปกครองพระภิกษุมานานย่อมมีลูกศิษย์มาก⁵ ความสัมพันธ์เชิง

⁴ ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร, พระพุทธศาสนาในศรีลังกา (กรุงเทพมหานคร: หจก. เซน ปรี้นตั้ง, 2551), หน้า 84 – 85.

⁵ พระมหาโชวี ผลเจริญ , “การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ไทยตามหลักธรรมาภิบาล ,” หน้า 207 – 208.

อาวุโสย่อมทำให้การบริหารจัดการ องค์การคณะสงฆ์มีเอกภาพเพราะเป็นการปกครอง ที่สอดคล้อง กับพระธรรมวินัยนั่นเอง

5.1.2 ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐ

องค์การคณะสงฆ์โดยเฉพาะมหาเถรสมาคมกำเนิดขึ้นมาในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และเป็นยุคของการปฏิรูปประเทศ การเคลื่อนไหวดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระศาสนาล้วนแต่มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องรัฐชาติและค วามคิดความต้องการของรัฐเป็นหลัก โดยเฉพาะในรัช สมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีโน ยบายสถาปนารัฐชาติขึ้น มา การ พยายามทำให้พระพุทธศาสนาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั่วทั้งราชอาณาจักรจึงเป็นภารกิจสำคัญ ประการหนึ่งของพระองค์เพราะตราบไต่ที่พระสงฆ์ยังประพฤติไปคนละแบบ สอนไปคนละทาง การ มีศาสนาเป็นหนึ่งเดียวกันทั้งประเทศที่ถูกปรับให้สามารถเผชิญหน้ากับวิท ยาศาสตร์และคริสต์ ศาสนาย่อมเป็นไปได้

พระมหากษัตริย์จึงเป็นผู้มีบทบาทและอำนาจในการบริหารจัดการ องค์การพระพุทธศาสนา อย่างเต็มตัว คณะสงฆ์ไม่มีอำนาจในการบริหารแต่อย่างใด แม้พระเถระที่มีบทบาทอย่างสูงสุดคือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ที่แม้ว่าจะทรงมี ความรู้แบบสมัยใหม่และมี ประสบการณ์ในการบริหาร จัดการ องค์การสมัยใหม่อย่างที่พระสงฆ์ รูปอื่นยากจะมีทั้งยังทรงเป็น กำลังสำคัญในการวางรากฐานพระพุทธรศาสนาแนวใหม่โดยอาศัยระบบการศึกษาที่ทรงริเริ่มจัดวาง ขึ้นทั้งทรงคิดหลักสูตรและทรงนิพนธ์ตำราด้วยพระองค์เองและทรงพัฒนาอย ่างต่อเนื่องกว่า 30 ปี จนหนังสือที่ใช้เป็นตำราเรียนสำหรับพระเณรในหลักสูตรนักธรรมไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 ล้วนเป็น ผลงานของพระองค์แต่เพียงผู้เดียว แ ต่อำนาจสูงสุดในการบังคับบัญชาการบริหารจัดการ องค์การ พระพุทธศาสนาก็ยังอยู่ที่พระมหากษัตริย์เนื่องจากเวลานั้นตำแหน่งส มเด็จพระสังฆราชว่างลง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงเป็นประมุขคณะสงฆ์โดยมีเสนาบดีกระทรวงธรรม การทำหน้าที่รับพระบรมราชโองการสั่งเจ้าคณะ มหาเถรสมาคมมีหน้าที่เพียงรับพระบรมราช โองการและถวายคำปรึกษาเท่านั้น หากเรื่องใดโปรดให้มหาเถรสมาคมทำการวินิจฉัย จึงถือเป็น สิทธิขาดในเรื่องนั้นๆ ดังนั้น เมื่อโครงสร้างเป็นเช่นนี้ก็ย่อมทำให้คณะสงฆ์กับรัฐมีความใกล้ชิดกัน และต่างเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิดตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงเป็นผู้ที่มีความผูกพันกับรัฐและสถาบันกษัตริย์เป็นอย่างสูง เนื่องจากทรงเป็นพระราชวงศ์ที่ใกล้ชิดกับพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและเคย มี บทบาทในการบริหารงานราชการมาก่อน ด้วยเหตุนี้สถาบันสงฆ์จึงมีความผูกพันและใกล้ชิดกับรัฐ มากยิ่งขึ้นไปอีก กัดจึงจะเห็นได้จากการที่ทรงรับผิดชอบดำเนินการให้จัดการศึกษาหัวเมืองทั่ว

ราชอาณาจักรก่อนที่กระทรวงธรรมการจะรับไปดูแลอย่างเต็มตัว และทรงรับผิดชอบเรื่องการศึกษาของพระเถระทั่วประเทศเมื่อได้ทรงเป็นสมเด็จพระสังฆราชในต้นรัชกาลที่ 6 โดยอาศัยหลักสูตรที่ใช้สอนในมหาวิทยาลัยของธรรมยุติกนิกายเป็นแม่แบบ แนวคิด จะเห็นว่า การบริหารจัดการพระศาสนาของพระองค์ ล้วนมาจากอิทธิพลของการสร้างรัฐและราชสำนักเป็นหลักไม่ว่าจะเป็นการจัดการศึกษาภายใน องค์การ คณะสงฆ์หรือการกำหนดแบบแผนการปฏิบัติในคณะสงฆ์ก็ตาม แม้กระนั้น พระองค์ก็ทรงพยายามสร้างให้ องค์การคณะสงฆ์มีบทบาทในการบริหาร จัดการเอง ด้วย จึงทรงพยายามเรียกประชุมมหาเถรสมาคมอยู่เป็นครั้งคราวเพื่อให้พระเถระทั้งหลายได้มีแบบอย่างในการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ด้วยตนเอง⁶

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยคณะราษฎรเมื่อ พ.ศ. 2475 กระแสการเรียกร้องความเท่าเทียมกันได้กระจายไป ทั่วทุกแห่ง ไม่เว้นแม้ในวงการคณะสงฆ์ รัฐบาลก็มีความต้องการปรับปรุงกิจการคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับกิจการของบ้านเมืองด้วย ในที่สุดด้วยการเริ่มต้นเรียกร้องของคณะปฏิสังขรณ์ รัฐบาลได้ออกร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 มีผลให้เกิดการยุบมหาเถรสมาคมและจัดรูปแบบการปกครองที่เน้นการ มีส่วนร่วมและมีการตรวจสอบคานอำนาจในการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ได้มากขึ้น เกิดสังฆมนตรี สังฆสภาและคณะวินัยธร เพื่อใช้อำนาจต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ อำนาจการบริหาร จัดการของสมเด็จพระสังฆราชตามกฎหมายนี้ถูกลดทอนคล้ายกับสถาบันกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญของระบอบประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ตามโครงสร้างใหม่นี้ไม่ได้กระจายอำนาจออกมาอย่างแท้จริง กลุ่มที่มีอำนาจในการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ยังคงเป็นธรรมยุติกนิกายมาโดยตลอดและการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ในลักษณะของสังฆสภานี้ถูกโจมตีว่าทำให้พระผู้น้อยวิพากษ์วิจารณ์พระผู้ใหญ่ได้ซึ่งขัดกับหลักการในพระพุทธศาสนา เมื่อเกิดปัญหาการแก่งแย่งอำนาจระหว่างพระภิกษุทั้ง 2 นิกายและเกิดการทำรัฐประหารยึดอำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำให้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยได้หยุดชะงักลง คณะสงฆ์ที่ต้องการอำนาจ จึงได้อาศัยจอมพลสฤษดิ์ เป็นเครื่องมือในการขจัดฝ่ายตรงข้ามอย่างไม่ต้องอาศัยกฎหมาย ท้ายที่สุดแม้การปกครองคณะสงฆ์อย่างเป็นทางการก็ไม่ได้จรรโลงไว้ได้จนเกิดเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ขึ้นมา⁷

⁶ พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสตรี-สฤษดิ์วงศ์, 2546), หน้า 44 – 51.

⁷ นภานาถ อนุพงศ์พัฒน์, “คณะสงฆ์ยุคปัจจุบัน,” วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 14 (มกราคม – เมษายน 2550): 60.

มหาเถรสมาคม จึงกลับมาอีกครั้งหนึ่ง ตามโครงสร้างของพระราชบัญญัติฉบับนี้ แม้สมเด็จพระสังฆราชจะทรงมีอำนาจในการบังคับบัญชา และทรงเป็นประมุขสูงสุดของ องค์การคณะสงฆ์ก็ตาม แต่บทบาทและอำนาจของมหาเถรสมาคมกลับมีมากกว่าในหลายกรณี เมื่อโครงสร้างการบริหารจัดการ องค์การ พระพุทธศาสนาในระดับชาติ กลับมารวมอำนาจเข้าสู่ ศูนย์กลางเช่นนี้แล้ว องค์การคณะสงฆ์จึงได้รับการยอมรับและอุปถัมภ์จากบ้านเมือง เป็นอย่างดี ความร่วมมือระหว่าง องค์การคณะสงฆ์กับฝ่ายบ้านเมืองจึงมีอยู่อย่างแนบแน่นเพราะ องค์การคณะสงฆ์มีการจัดองค์กรและระดับชั้นผู้ปกครองคู่ขนานกับระบบราชการ องค์การคณะสงฆ์จึงแสดงบทบาทที่สำคัญในการสร้างความสามัคคีในหมู่ประชาชนและความมั่นคงของชาติ ได้เป็นอย่างดีในสถานการณ์นี้⁸ ด้วยเหตุนี้การทำประโยชน์ แก่ชาติกับพระพุทธศาสนา จึงกลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความเจริญของชาติหมายถึงความเจริญของพระพุทธศาสนา การสนองนโยบายความมั่นคงของชาติด้วยโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการพระธรรมทูต โครงการพระธรรมจาริกและโครงการพัฒนาชุมชน รัฐจึงสนับสนุนเป็นอย่างดี เพราะสามารถสนองประโยชน์ของรัฐ ในเรื่องต่างๆ เช่น การเป็นกำลังสำคัญในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์⁹

ไม่ว่าประเทศไทยจะเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบใดก็ตาม องค์การคณะสงฆ์กับรัฐก็ยังมี ความใกล้ชิดสนิทสนมกันมาตลอดด้วยความสัมพันธ์แบบพึ่งพาและอิงอาศัยกัน อย่างแนบชิดทำให้ทั้งรัฐและ องค์การ พระพุทธศาสนาต่างเกื้อกูลประโยชน์ซึ่งกันและกันและทำให้ องค์การพระพุทธศาสนา มีความมั่นคง และได้รับการสนับสนุนจากรัฐ เป็นอย่างดี トラบเท่า ที่ยังสามารถตอบสนองนโยบายของรัฐได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลังจากที่รัฐสามารถควบคุมการบริหารจัดการของ องค์การ คณะสงฆ์ผ่านพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้แล้ว เมื่อพิจารณาถึงข้อดี ของการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์แล้วก็ควรที่จะพิจารณาถึงข้อเสียในหัวข้อต่อไปด้วย

5.2 ข้อเสียของการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการ องค์การพระพุทธศาสนาในบทที่ 4 เช่น การที่มหาเถรสมาคมไม่สามารถแก้ไขอธิกรณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโครงสร้างขององค์การเป็นระบบปิดจึง ทำให้ไม่สามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ได้ นอกจากนี้ไม่มีการปรับตัวแล้ว องค์การคณะสงฆ์ยังมีการทำงานที่เป็นเอกเทศไม่มีการปฏิสัมพันธ์กับภาคสังคมและภาคประชาชน การแก้ปัญหาของ องค์การ

⁸ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ฐมมจิตโต), ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า 90 – 91.

⁹ พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, หน้า 113 – 117.

สงฆ์ที่เกิดขึ้นจึงเป็นเรื่องเฉพะภายในเท่านั้น ประชาชนและภาคสังคมอื่นไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมหรือช่วยเหลือได้¹⁰ สาเหตุดังกล่าว จึงทำให้การบริหารจัดการ อริกรณต่าง ๆ เกิด ข้อเสียต่าง ๆ เช่น ความล่าช้าและขาดประสิทธิภาพ ทำให้เกิดความเบื้อหน่ายและเสื่อมศรัทธาต่อ องค์การ คณะสงฆ์ที่เป็นองค์การหลักในพระพุทธศาสนาซึ่งถือเป็นหนึ่งในสถาบันหลักของประเทศไทยอีกด้วย

5.2.1 การประทุษร้ายต่อพระธรรมวินัย

จากบทที่ 4 จะเห็นว่าการบริหารจัดการอริกรณที่ไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ขององค์การ คณะสงฆ์ย่อมทำให้สังคมเกิดข้อกังขาและ เคลือบแคลงว่า ข้อเท็จจริงคือ อะไร เมื่อไม่ได้รับข้อมูลที่ถูกต้องย่อมมีผลต่อศรัทธาของประชาชนและทำให้เกิดความมัวหมอง อันอาจส่งผลกับความมั่นคงของพระพุทธศาสนาอีกด้วย จะสังเกตได้ว่าเมื่อพระภิกษุรูปใดหรือกลุ่มใด ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดพระวินัยและกฎหมายบ้านเมืองจนถูกดำเนินคดีถึงศาล เมื่อศาลตัดสินให้พระภิกษุรูปนั้นหรือกลุ่มนั้นสละเพศสมณะจะเห็นได้ว่าผู้ถูกบังคับด้วยกฎหมายมักไม่ยอมครองเพศฤหัสถ์แต่กลับครองเพศคล้ายพระสงฆ์ แต่อาจนุ่งห่มเป็นสีอื่น ๆ เช่น กรณีอดีตพระยันตระ ห่มเขียว กรณีสันตือโตกห่มสีดำ แก้วมะเกลือ ฯลฯ เรื่องที่เกิดขึ้นนี้ จึงกลายเป็นบรรทัดฐานของ สังคมพระพุทธศาสนาในประเทศไทยต่อไปก็อาจจะมินิกายสงฆ์ที่มีสีสบงจีวรเป็นเครื่องบ่งบอกหลายชนิดด้วยกัน¹¹

เรื่องเหล่านี้ จึงมีผลกระทบต่อ หลักพระธรรมวินัยเพราะ ในปัจจุบันอลัชชีบางคนก็ยังมี การแต่งกายคล้ายพระสงฆ์และก็ยังมึผู้ให้ความเคารพไม่ต่างจากสมัยที่บุคคลเหล่านี้ นเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา กรณีเหล่านี้จึงทำให้เกิดความแตกแยกในพระพุทธศาสนา หากไม่มีการบริหารจัดการที่ดี เพราะทำให้เกิดการแบ่งแยก ศรัทธาในนิกายสงฆ์อันส่งผลต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ การตัดสินอริกรณที่อิงอาศัยกฎหมายทางโลกมากกว่าทางธรรมในหลายกรณี ทั้ง ๆ ที่มีความผิดจริงหรือไม่มีความผิดก็ตามล้วนส่งผลให้เกิดผลเสียหายแก่พระธรรมวินัยได้ กรณีที่ผิดพระธรรมวินัยจริง เช่น การเดินบิณฑบาตแบบเวียนเทียน การเสพสุรา การต้องอาบัติเหล่านี้เป็นเพียงอาบัติทุกก ฎและปาจิตตีย์ซึ่งถือเป็นอาบัติเล็กน้อย หรือบางเรื่องอาจเป็นเ เพียงแค่โลกวัชชะ แต่การบริหารจัดการของ องค์การ คณะสงฆ์ที่ผ่านมาไม่สามารถจัดการ อริกรณดังกล่าวตามพระธรรมวินัยได้อย่างทันทั่วทั้งที่ อริกรณจึงมักจะจบลงที่ หน่วยงานภายนอก บังคับให้พระภิกษุเหล่านั้นลาสิกขาออกไปทั้ง ๆ ที่ความผิดตามพระธรรมวินัยนั้นไม่ถึงขั้นที่จะต้องลาสิกขา

¹⁰ พูนศักดิ์ ชูตาภา , “ปัญหาการบริหารงานของมหาเถรสมาคม ศึกษาปัญหาจัดการจัดโครงสร้าง องค์การ”, หน้า 3 – 4.

¹¹ สมพร พรหมพิตราร, อาญาวัด อาญาบ้าน, หน้า ค.

การกระทำดังกล่าวแม้ว่าอาจทำให้พระพุทธรูปศาสนาดูบริสุทธิ์ขึ้น มาบ้างแต่ในความเป็นจริงตามหลักพระธรรมวินัย การกระทำดังกล่าวเท่ากับ เป็นการ ปิดกั้นโอกาสในการพัฒนาของพระภิกษุเหล่านั้น และเป็นการทำหลักการตามพระ ธรรมวินัยให้ผิดไปเพราะไปทำสิ่ง ในที่ไม่ใช่วินัยให้กลายเป็นวินัยกล่าวคืออาบัติทุกกฎและอาบัติปาจิตตีย์ที่พระภิกษุเหล่านั้นกระทำ ไม่ได้มีความผิดถึงขั้น ต้อง ลาสิกขา แต่การจัดการ ดังกล่าว กลับ ทำให้ความผิดเล็กน้อยนั้นกลายเป็นความผิดเทียบเท่าอาบัติปาราชิกคือต้องลาสิกขา การบริหารจัดการเช่นนี้ ย่อมทำให้พระภิกษุสงฆ์เหล่านั้น เสื่อมเสียคุณธรรมที่ควรจะได้พัฒนาตนในแนวทางของบรรพชิตซึ่งย่อมมีผลกระทบต่อพระธรรมวินัย รวมถึงทำให้กำลังของพระ ภิกษุสงฆ์ที่จะต้องเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นอ่อนกำลัง และลดจำนวนลงไปซึ่งส่งผลต่อศรัทธาของประชาชนและความตั้งมั่นของพระพุทธศาสนาอีกด้วย

ในทางตรงกันข้าม กรณีที่พระภิกษุเหล่านั้นไม่ได้กระทำความผิดตาม หลักพระธรรมวินัย หรือ การตัดสินใจอธิกรณ์นั้นไม่ถูกต้อง ตามพระธรรมวินัย แต่กฎหมาย ทางโลก ใช้อำนาจ บังคับให้พระภิกษุเหล่านั้นต้องลาสิกขา ก็ทำให้เกิดความเสื่อมเสียให้กับพระธรรมวินัยด้วยเช่นกันเพราะเป็นการ บังคับให้พระภิกษุลาสิกขาทั้งๆ ที่ไม่มีความผิด ดังเช่นกรณีพระพิมลธรรม (อาจ อาสภเถร) ในครั้งที่ ท่านดำรงตำแหน่งเจ้าวาสวัดมหาธาตุฯ ท่านเป็นพระภิกษุที่มีผลงานทางศาสนาในหลายๆ ด้าน เช่น การก่อตั้งม หาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การก่อตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐานในวัดมหาธาตุ ยุวราชรังสฤษฎ์ การขอพระอาจารย์ชั้นธัมมจาจรียะจากประเทศพม่ามาช่วยสอนพระอภิธรรมปิฎกในเมืองไทย การส่งพระภิกษุไปศึกษาต่อต่างประเทศเพื่อต่อปริญญาโทและปริญญาเอก ท่านได้เข้าร่วมการทำปฏิญญาสงคายนานาชาติปร ะเทศพม่าและได้รับตำแหน่งอรรคมหาบัณฑิต และยังก่อตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์อีกด้วย¹²

อธิกรณ์ที่เกิดขึ้นกับพระพิมลธรรมมีหลายเรื่อง คือท่านถูกกล่าวหาว่าอยู่เบื้องหลังไปปลิว โจมตีสมเด็จพระสังฆราช พระสังฆนายก ท่านยังถูกกล่าวหาว่า เสพเมถุนทางเวจมรรคกับศิษย์ ภายในวัดและทำอชฌาจารย์ปล่อยสุกคะ ซึ่งคณะกรรมการสงฆ์ได้ลงความเห็นว่าคุณกระทำผิด สมเด็จพระสังฆราชจึงมีพระบัญชาให้พระพิมลธรรมสีกจากความเป็นพระภิกษุ แต่ พระพิมลธรรมได้ ทำหนังสือขอชี้แจงความบริสุทธิ์ของตนเองแต่กลับไม่ได้รับโอกาสดังกล่าว ต่อมานายกรัฐมนตรีได้ ออกประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี รัตนอดพระพิมลธรรมออกจากสมณศักดิ์ในราชกิจจานุเบกษาตอนที่ 49 วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2503 ความว่า “ด้วยพระพิมลธรรม (อาจ อาสภ) ผ่าฝืนไม่ยอม ปฏิบัติตามพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งคณะสังฆมนตรีได้พิจารณาแล้วมีมติว่าไม่สมควรจะได้

¹² เกษม ทกานนท์และอัมพร ศิริเวชศาสตร์, ชัชชนะ พระพิมลธรรม คติประวัติศาสตร์สงฆ์ไทย (พระ นคร: บรรณาการ, 2509), หน้า 31 – 42.

ดำรงอยู่ในสมณศักดิ์ จึงทรงพระกรุณาโปรดให้ถอดพระพิมลธรรมออกเสียจากสมณศักดิ์ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป”¹³

พระพิมลธรรม เมื่อไม่ได้รับความเป็นธรรมจาก องค์การคณะสงฆ์ จึงไปขอพึ่งกระบวนการยุติธรรมทางศาลแทน ซึ่งในที่สุดพยานปากสำคัญ ได้สารภาพว่าตนได้แจ้งความเท็จ พระพิมลธรรมมิได้ละเมิดพระธรรมวินัยตามที่ตนกล่าวหาแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม คณะตำรวจได้ตั้งข้อหาท่านว่า “ท่านมีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ และกระทำผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายในราชอาณาจักร อันเป็นความผิดอาญามีโทษร้ายแรงถึงขั้นประหารชีวิต” สมเด็จพระสังฆนายกจึง มีคำสั่งให้สึกพระพิมลธรรมด้วยเหตุผลว่าเพื่อความสะดวกต่อการสืบสวนคดีและเพื่อรักษาความปลอดภัยแห่งชาติและพระพุทธศาสนาไว้ พระพิมลธรรม จึงต้องจำพรรษาอยู่ในห้องขังตำรวจสันติบาลกอง 1 และยังคงปฏิบัติธรรมอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยเขียนหนังสือแสดงความจำนงที่ ยังครองเพศบรรพชิตใจความว่า “ถึงแม้ว่าจะมีผู้มีใจโหดร้ายทารุณแย่งชิงผ้ากาสาวพัสตร์ของกระผมไป กระผมก็จะนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ชุดอื่นแทน ซึ่งกระผมมีสิทธิตามพระธรรมวินัยและกฎหมาย จึงขอให้ท่านเจ้าคุณผู้รู้เห็นอยู่ ณ ที่นี้ โปรดทราบและเป็นสักขีพยานให้แก่กระผมตามคำปฏิญาณนี้ด้วย”¹⁴

เวลาผ่านไป 5 ปี หลังเปลี่ยนรัฐบาลใหม่ ศาลทหารกรุงเทพได้นัดให้โจทก์และจำเลยมาฟังคำพิพากษาคัดสินคดีเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2509 ก่อนจะพิพากษายกฟ้องและปล่อยตัวพระพิมลธรรมพ้นข้อหา เรื่องนี้จึง กลายเป็นคดีประวัติศาสตร์ของ องค์การคณะ สงฆ์มาจนถึงทุกวันนี้ หลังจากจำพรรษาอยู่ที่สันติपालาราม (ห้องขังตำรวจสันติบาลกอง 1) ถึง 5 พรรษา และพ้นข้อกล่าวหาออกมาใน พ.ศ. 2509 ศิษยานุศิษย์ทั้งบรรพชิตและฆราวาสได้ยื่นเรื่อง ขอความเป็นธรรมให้แก่พระพิมลธรรม ด้วยการให้ท่านกลับคืนสู่ตำแหน่งกรรมการสภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และกลับคืนสู่ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุฯ ดังเดิม ในวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2524 รวมเวลาดังตั้งต่อสู้อภัยความยุติธรรมจนถึงวันได้รับสมณศักดิ์และตำแหน่งกลับคืน นานถึง 21 ปี¹⁵

อิทธิพลอีกเรื่องหนึ่งที่คล้ายกันก็คือกรณีคดีทุจริตเครื่องราชอิสริยาภรณ์ซึ่งเกิดขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2529 เมื่อสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีพบว่ามีการรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์สำหรับ พ.ศ. 2529 ในส่วนผู้ทำคุณประโยชน์ในทางราชการจำนวนกว่า 750 ราย ที่ได้รับบริจาคเงิน

¹³ ธีรชน, เบื้องหลังการปลด พระพิมลธรรมและพระศาสนโสภณ (พระนคร: โรงพิมพ์สามมิตร, 2515), หน้า 65 – 66.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

¹⁵ คมชัดลึก, อาชญากรรม: พลิกแฟ้มคดีตั้ง [Online]. แหล่งที่มา: <http://www.komchadluek.net/detail/20091211/40887/พระพิมลฯ ผจญมารคดีประวัติศาสตร์วงการสงฆ์.html> [15 สิงหาคม 2556].

สิ่งของให้วัดและโรงเรียนต่างๆ โดยมีใบอนุญาตจำนวนเงินกว่า 1,400 ล้านบาทต่อเค้าวามีความไม่ถูกต้องเพราะจากการสุ่มตรวจทราบว่าไม่ได้รับของบริจาคตามที่ระบุไว้ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นจึงสั่งการให้ตามติดกรณีนี้ให้ถึงที่สุดจนกระทั่งมีการจับกุมบุคคลหลายกลุ่ม แต่ผู้เกี่ยวข้องที่กระทบความรู้สึกของประชาชนมากคือ “พระราชปัญญาโกศล” หรือ “เจ้าคุณอุดม” รองเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส เนื่องจากเป็น พระเถระผู้ใหญ่ และถูกควบคุมตัวใน เพศบรรพชิต จึงกลายเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ก่อนที่ท่านจะถูกจับกุมและฝากขังที่ สน.นางเลิ้ง

พระราชปัญญาโกศลให้สัมภาษณ์ว่า จะขอลาสิกขาเพื่อรักษาสถาบันสงฆ์ ไว้โดยขอร้องตำรวจ 3 ข้อคือ 1) ขอลาพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ในวัดเทพศิรินทร์ฯ 2) ขอกราบไหว้พระประธาน และ 3) ขอให้จัดเสื้อผ้า ขาววาสให้ด้วย พระราชปัญญาโกศลกล่าว พร้อมน้ำตาว่าสิ่งที่ทำ นั้นทำด้วยความบริสุทธิ์มาโดยตลอด ใจแต่กลับได้รับสิ่งที่ตรงกันข้าม เรื่องราวทั้งหมดเกิดจากคนใกล้ชิด ที่ทำให้เสียหาย อย่างไรก็ดี ตำรวจได้นำใบอนุญาตซึ่งมีการแก้ไขตัวเลข จาก 500 บาท เป็น 50,000 หรือ 500,000 บาท และยังตรวจพบว่าการซื้อบ้านให้กับผู้เกี่ยวข้อง หลังการสอบสวน จับกุมและสืบพยานกว่าร้อยปาก เนื่องจากคดีมีเรื่องเงินมาเกี่ยวข้องนับหมื่นล้านบาทจึงใช้เวลาพิจารณาถึง 17 ปี ศาลชั้นต้นได้พิพากษา จำเลย 5 คน จาก 16 คน มีความผิดรวม 152 กระทง จำคุกคนละพันกว่าปี คดีหนักสุดเกือบ 3,000 ปี แต่ให้จำคุก 50 ปี โดยมีการยกฟ้อง 3 คน เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2548

ในที่สุดศาลฎีกาอ่านคำพิพากษาเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2556 โดยมีประเด็นที่พิจารณาความจากพระเถระชั้นผู้ใหญ่ว่าเจ้าคุณอุดมเป็นรองเจ้าอาวาสได้รับมอบหมายหน้าที่ให้ดูแลในส่วนของเมรุและสุสานหลวงไม่ได้ดูแลในส่วนของการยื่นคำขอเครื่องราชฯ จึงยังฟังไม่ได้ว่าไปร่วมสนับสนุน หรือไปร่วมกระทำ ความผิดในฐานะเป็นเจ้าพนักงานใช้อำนาจในตำแหน่งโดยมิชอบ เพื่อให้บุคคลใดมอบให้หรือหามาให้ซึ่งทรัพย์สินหรือประโยชน์แก่ตนเอง คำตัดสินดังกล่าวจึงถือเป็นการสิ้นสุดคดีที่มีการสืบพยานและใช้เวลาในชั้นศาลกว่า 25 ปี มีการเปลี่ยนพนักงานอัยการหลายคน จำเลยในคดีนี้เสียชีวิตไปแล้ว 9 คน ผู้พิพากษาเสียชีวิต 1 คน และทนายความเสียชีวิต 4 คน¹⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาจึงสรุปว่าพระราชปัญญาโกศลไม่มีความผิดตามกฎหมายแต่ในความเป็นจริงท่านได้ลาสิกขาไปจากพระธรรมวินัยต่างๆ ที่ไม่ได้มีความผิดแต่อย่างใด

¹⁶ ไทรัฐ, พลิกแพมอาชญากรรม [Online]. แหล่งที่มา: <http://www.thairath.co.th/content/351246> [21 กรกฎาคม 2557].

จากกรณีทั้งสองจะเห็นว่าในบางกรณีที่ภิกษุรูปใด ถูกตัดสินว่าผิดพระธรรมวินัยต่างๆ ที่ผู้ถูกกล่าวหา นั้นอาจจะไม่มีความผิดหรืออยู่ในระหว่าง การสอบสวนความผิด ทั้งตามพระธรรมวินัยหรือ กฎหมายอยู่ก็ตาม แต่วิธีการบริหารจัดการ อธิกรณ์ที่เกิดขึ้นกลับใช้วิธีการบังคับหรือกดดันให้ท่านเหล่านั้น ต้องลาสิกขาไปก่อน ที่จะพิสูจน์ความจริงด้วยเหตุผล ที่ถูกยกมากล่าวอ้างอยู่เสมอ ว่าเพื่อไม่ให้พระศาสนาวิบัติหรือเพื่อความบริสุทธิ์ของพระธรรมวินัย ทั้งๆ ที่วิธีการจัดการเหล่านั้น ไม่ใช่วิธีการแก้ไขอธิกรณ์ที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย เช่นกัน จะเห็นว่าทั้งพระพิมลธรรมและ พระราชปัญญาโกศล ถูกบังคับหรือจำใจต้อง ลาสิกขาบทไปก่อนทั้งๆ ที่ผลในการตัดสินคดียังไม่ถึงที่สุด การกระทำเช่นนี้ย่อมส่งผลเสียต่อ หลักพระธรรมวินัย เรื่อง อธิกรณ์สมณะ ที่ใช้ในการบริหารจัดการ อธิกรณ์และยังขัดกับหลักพระธรรมวินัยที่ ต้องบริหารจัดการอย่างเปิดเผยและเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านโดยไม่ได้หวังให้มีการยกย่องใดๆ

การจะตัดสินเรื่องใดๆ ในพระพุทธศาสนา นอกจากจะต้องพิจารณาจากพระธรรม อันเป็น หลักการแล้วยังต้องพิจารณาจากพระวินัย อันเป็นหลักเกณฑ์อีกด้วย พระวินัยเป็นข้อบังคับโดยตรงของพระภิกษุ สงฆ์ว่าควรทำอะไรและไม่ควรทำอะไร จึงถือเป็นกฎหมายของพระภิกษุสงฆ์ ที่ต้องประพฤติและปฏิบัติตาม ตลอดชีวิต ดังที่ คัมภีร์ อรรถกถา กล่าว ว่า “ชื่อว่าพระวินัยเป็นอายุของ พระพุทธศาสนา เมื่อพระวินัยยังตั้งอยู่ พระพุทธศาสนาจัดว่ายังดำรงอยู่”¹⁷ หากพระภิกษุล่วง ลיקขาบทในพระวินัยย่อมเป็นคนทำผิด กฎหมายซึ่งความผิดนั้นมีความหนักเบาต่างกัน อย่างหนัก สุดคือความผิดขั้น ปาราชิกคือขาดจากความเป็นพระภิกษุ เทียบเท่ากับโทษประหารชีวิตในทางโลก นั้นเอง ในทางกลับกันหากใช้การบริหารจัดการด้วยหลักการอื่นๆ จน ทำให้พระภิกษุต้องเสื่อมจาก เพศบรรพชิตต่างๆ ที่ยังไม่ได้อาบัติถึงขั้นปาราชิก การบริหารจัดการ ดังกล่าวจึงถือว่าไม่เป็นธรรม ตามหลักพระธรรมวินัย

หากพระภิกษุสงฆ์ไม่ใช้หลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้แต่ไปใช้หลักการอื่นๆ แล้ว ก็ย่อมเป็นการประทุษร้ายต่อพระธรรมวินัย เพราะมีการบัญญัติสิ่งที่ไม่ใช่วินัยว่าเป็นวินัยอันเป็นผล ให้เกิดความแตกแยกและความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เมื่อมีการให้ความสำคัญกับหลักการอื่นๆ มากกว่าหลักพระธรรมวินัย องค์การคณะ สงฆ์อาจใช้หลักการอื่นๆ นอกพระธรรมวินัย นั้นเพิ่มเติม อีกจนหาข้อยุติไม่ได้ ในที่สุด หลักการและ ข้อปฏิบัติต่างๆ นอกพระธรรมวินัย จะเกิดขึ้นมาอีก มากมาย โดยมิสามารถตัดสินได้เลยว่า เรื่องเหล่านั้น ถูกต้องตามพระธรรมวินัยหรือไม่ เพราะไม่ ยอมรับหลักพระธรรมวินัยเป็นเกณฑ์ในการตรวจสอบเสียแล้ว เมื่อไม่มีพระธรรมวินัย เป็นแบบแผน ย่อมทำให้ไม่สามารถ รักษาหลักการดั้งเดิมของพระพุทธศาสนา ไว้ได้เพราะถูกบิดเบือนหลักการไป

¹⁷ มหาหมากุฎราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 1 ภาค 1 มหาวิภังค์ ปฐมภาค และอรรถกถา, หน้า 34.

แล้วในที่สุด สิ่งที่ไม่ใช่ธรรมจะกลายเป็นธรรม และสิ่งที่ไม่ใช่นิรันดร์ก็จะกลายเป็นนิรันดร์ไป เมื่อเป็นเช่นนั้นพระพุทธศาสนาก็อาจกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาถึงเวลาสิ้นสุด และยอมส่งผลต่อความเสื่อมศรัทธาของประชาชนในที่สุด

5.2.2 ความเสื่อมศรัทธาของประชาชน

การบริหารจัดการอิทธิกรณต่างๆ ขององค์การคณะสงฆ์ ที่ผ่านมากในบทที่ 4 จะเห็นว่าหลายกรณีหากมี การบริหารจัดการที่ดี กว่าปัจจุบัน เรื่อง ราว ต่างๆ คงจะไม่บานปลายจนทำให้ สื่อสารมวลชนต่างๆ ดำเนินการกดดันโดยนำเสนอข่าวเชิงลบอย่างต่อเนื่องจนสร้างความสะเทือนใจ และบอบช้ำกับศรัทธาต่อ องค์การคณะ สงฆ์เป็นอย่างมาก กรณีที่ การบริหารจัดการ ปัญหา ส่งผลกระทบต่อศรัทธาของประชาชนจะเห็นได้ว่า องค์การคณะสงฆ์ เช่น มหาเถรสมาคมมีบทบาท สำคัญแต่แทนที่จะใช้อำนาจให้เป็นประโยชน์ในการ บริหารจัดการปัญหา มหาเถรสมาคมกลับทำให้ ปัญหาต่างๆ ลุกกลามและเรื้อรัง โดยเฉพาะ ถ้ากรณีใดผู้ที่เกี่ยวข้องมีอิทธิพลและมีความสัมพันธ์กับ พระเถระในมหาเถรสมาคมเป็นอย่างดี แล้ว ปัญหานั้นยังจะทำให้ยุ่งยากในการจัดการเพิ่มขึ้นไปอีก อย่างไรก็ตาม ปัญหาการ บริหารจัดการองค์การ คณะสงฆ์เป็นสิ่งที่แยกไม่ออกมาจากปัญหาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่าง องค์การ คณะสงฆ์กับสังคมและปัญหาของสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน รวมไปถึงอิทธิพลของทุนและบริโภคนิยมที่มากำหนดพฤติกรรมทางศาสนาของ คนไทย¹⁸

ตัวอย่างที่ชัดเจนในเรื่องนี้คืออิทธิกรณวัด พระธรรมกาย ในขณะที่มีการร้องเรียนไม่ว่าจะเป็น คณะทำงานในฝ่ายรัฐ เช่น สภาผู้แทนราษฎรหรือแม้แต่การถูกดำเนินคดีจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ข้อ กล่าวหาต่างๆ เหล่านี้ไม่ได้ทำให้มหาเถรสมาคมในฐานะองค์กร การสูงสุดใน การบริหารจัดการ คณะ สงฆ์ไทยได้ตระหนักถึงสิ่งที่ควร ทำเพื่อปกป้องพระ ธรรมวินัยไม่ให้มัวหมองแต่การดำเนินการของ มหาเถรสมาคมกลับ เป็นไปอย่างเชื่องช้าไม่ชัดเจน และยึดมั่นในกฎระเบียบบางอย่างจนเคร่งครัด อย่างไม่ควร รวมถึงการเอื้อประโยชน์ให้กับผู้ที่ถูกกล่าวหาอย่างมากในการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ ต่าง กับกรณีต่างๆ ในอดีตที่เคยเป็นมา การบริหารจัดการเช่นนี้ จึงเป็นเครื่องสะท้อนอย่างดีถึงความ ล้มเหลวในการบริหารจัดการของ มหาเถรสมาคมที่เป็นองค์กร สูงสุดของคณะสงฆ์ อาจกล่าวได้ว่า ระบบการใช้เส้นสายหรือจะเรียกว่าระบบอุปถัมภ์ภายในมหาเถรสมาคมได้ช่วยปกป้องให้ กระบวนการต่างๆ ดำเนินไปอย่างล่าช้า¹⁹ การบริหารจัดการเช่นนี้จึงทำให้อิทธิกรณไม่ได้รับการชำระ

¹⁸ นภนาท อนุพงศ์พัฒน์, “คณะสงฆ์ยุคปัจจุบัน,”: 60.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน: 58.

ให้กระจ่างแจ้ง ตาม พระธรรมวินัย ซึ่ง นอกจากจะ ส่งผลกระทบต่อพระธรรมวินัย แล้ว ยัง ส่งผลต่อ ศรัทธาของประชาชนในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความโปร่งใสของคณะสงฆ์ ความ ถูกต้องตาม หลักพระธรรมวินัย เป็นต้น

นอกจากความใกล้ชิดในแง่ส่วนบุคคล ในองค์การคณะสงฆ์ จะทำให้เกิดปัญหาในการบริหาร จัดการอธิการณ์อันส่งผลกระทบต่อศรัทธาของประชาชนแล้ว ความใกล้ชิดขององค์การคณะสงฆ์ กับ รัฐก็เป็นปัญหาอีกด้านหนึ่งเช่นกัน องค์การคณะสงฆ์ไทยมีความใกล้ชิดกับรัฐมาโดยตลอดนับตั้งแต่ เกิดองค์ การปกครองคณะสงฆ์มา แต่ในครั้งแรกที่รัฐเข้ามา บริหาร จัดการ องค์การ คณะสงฆ์ นั้น เป็นไปเพื่อประโยชน์ของรัฐเองมากกว่าประโยชน์ของคณะสงฆ์ เมื่อเวลาผ่านไปประโยชน์อันรัฐจะ พึงได้จากองค์การคณะสงฆ์ก็เปลี่ยนไปตามกาลเวลา ดังมีผู้กล่าวว่ารัฐสมัยใหม่ไม่ใช่ตัวบุคคลที่จะ มาคำนึงถึงคุณธรรมใดๆ หากแต่ เป็นกลไกที่ไร้ตัวบุคคลอยู่ในนั้น และทำงานไปตามระบบที่ถูกวาง ไว้ ความใกล้ชิดกับรัฐขององค์ การคณะสงฆ์จึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ระบบราชการใน องค์การคณะ สงฆ์เติบโตอย่างแข็งแกร่ง แต่ไม่ตอบสนองต่อปัญหาการเรียกร้องและความต้องการของสาธารณชน เท่าใดนักนอกจากมีหน้าที่ในการรักษาสถานะเท่านั้น การผูกพันตัวเองกับรัฐของ องค์การคณะสงฆ์ ไทยได้ทำให้้องค์การคณะสงฆ์ไทยมีแนวโน้มในการมองปัญหาต่างๆ ที่เกิดด้วยแว่นของความมั่นคง แห่งรัฐและชาติไทย แบบเดียวกับนิยามของราชการไทยโดยในหลายครั้งละเลยหลักการของ พระพุทธศาสนาไป²⁰

ปัญหาดังกล่าวจึงทำให้การบริหารจัดการ อธิการณ์ต่างๆ ขององค์การ คณะสงฆ์ที่ผ่านมาจึง ให้ความสำคัญกับรัฐเพราะคำนึงถึงผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้อง มากกว่าความรู้สึกและความศรัทธาของ ประชาชน โครงสร้างดังกล่าว ยังทำให้เกิดปัญหาอีกประการ หนึ่งคือการทำให้ความสัมพันธ์ระหว่าง พระภิกษุสงฆ์กับฆราวาสเห็นห่างกัน มากขึ้น ในอดีตพระ ภิกษุสงฆ์มีความสัมพันธ์กับรัฐและชุมชน พอดีกันแต่หลังจากรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา องค์การคณะสงฆ์ใกล้ชิดกับรัฐมากขึ้นแต่เริ่มเห็นห่างกับ สังคมและประชาชน ดังนั้น การตรวจสอบควบคุม โดยประชาชนจึงมีน้อยลง พระ ภิกษุสงฆ์ไม่ได้ ตระหนักว่าเป็นพระ ภิกษุของชาวบ้านแต่เป็นพระ ภิกษุของระบบราชการที่เรียกว่า ข้าราชการคณะ สงฆ์หรือเป็นพระภิกษุของรัฐ พระภิกษุสงฆ์จึงสนใจแต่การตอบสนองคำสั่งของมหาเถรสมาคมหรือนโยบายของรัฐมากกว่าสนใจความเป็นไปของชุมชนรอบวัด การรวมศูนย์อำนาจนั้นแม้จะมีข้อดีคือ การมีเอกภาพ ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว แต่ก็ทำให้ละเลยการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพราะ เมื่อองค์การ คณะสงฆ์อิงกับรัฐมากขึ้นจึงพึ่งตนเองน้อยลง องค์การคณะสงฆ์นอกจากต้อง พึ่งพางบประมาณจาก รัฐแล้วยังต้องพึ่งพาอำนาจรัฐในการจัดการกับพระที่ผิด พระธรรมวินัย ทั้งที่ๆ เป็นเรื่องที่ควร บริหาร

²⁰ เรื่องเดียวกัน: 61.

จัดการกันเองได้ตามหลักพระธรรมวินัยแต่เมื่อ ไม่ใช่อำนาจตามพระธรรมวินัยแต่ไปใช้อำนาจรัฐในการจัดการก็มักจะทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธาแก่ประชาชน ดังที่พระไพศาล วิสาโล ได้กล่าวว่า

เมื่อมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นจึงมักขอให้รัฐยื่นมือมาแก้ไข เช่น ในอดีตเมื่อมีอธิกรณ์อะไรเกิดขึ้นกับพระ คนส่วนใหญ่ก็จะนึกถึงอธิบดีกรมศาสนาหรือปัจจุบันก็เรียกร้องให้สำนักพุทธศาสนาจัดการทั้งที่อธิกรณ์เหล่านี้พระสงฆ์ต้องเป็นผู้ริเริ่มจัดการแก้ไข ไม่ใช่ให้ตำรวจหรือฝ่ายบ้านเมืองเข้ามาจัดการ²¹

โครงสร้าง การบริหารจัดการ ดังกล่าวยังทำให้พระภิกษุส่วนใหญ่ ใส่ใจในบทบาทส่วนตัวโดยไม่คำนึงถึงหลักพระธรรมวินัย กรณีเหล่านี้จะเห็นได้ชัด ว่าหากพระภิกษุรูปใดที่เคยมีบทบาทมาก ๆ แต่กระทำความผิดจนต้องลาสิกขาออกมาก็มักจะเกิดวิกฤตศรัทธาราวกับว่า พระพุทธศาสนาจะเสื่อมและล่มสลายไปด้วย เช่น กรณีพระนิกร พระภานุพทุโธ พระยันตระ หลวงปู่เณรคำ ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้ว พระภิกษุเหล่านี้เป็นเพียงพระ ภิกษุรูปหนึ่งที่มีฐานะเท่าเทียมกับพระภิกษุทั่วไปในสังฆมณฑลแต่เพราะพระภิกษุเหล่านั้นได้สร้างบทบาทส่วนตัวไว้สูงกว่าหลักการ ผู้ศรัทธาจึงยึดติดที่ตัวบุคคลหรือพระภิกษุรูปนั้น ๆ มากกว่าศรัทธาในพระสงฆ์ซึ่งเป็นสถาบัน

พระไพศาล วิสาโล แสดงความเห็นอีกว่าปัญหาดังกล่าวควรแก้ไขด้วย การปฏิรูปโครงสร้างองค์การ คณะสงฆ์พร้อมกับการศึกษา เพราะหากไม่ปฏิรูปทั้ง สอง เรื่อง องค์การ คณะสงฆ์ก็จะมี ความหมายน้อยลงต่อสังคมไทย สุดท้ายก็ทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนาและอาจเปิดช่องให้เกิดภาวะอนาธิปไตยในวงการศาสนาคือจะมีกลุ่มสงฆ์ กลุ่มนักบวชต่าง ๆ เกิดขึ้น เป็นจำนวนมาก ซึ่งอาจ จะมีทั้งที่ดีและไม่ดีและ อาจทำให้เกิดความสับสนและความเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนามากขึ้นเรื่อย ๆ สุดท้ายโครงสร้างเช่นนี้ก็จะกลายเป็นตัวทำลายพระพุทธศาสนาเสียเอง ดังนั้นจะโทษศาสนาอื่น ๆ ว่าเป็นผู้ทำลายพระพุทธศาสนาไม่ได้ แต่เป็นชาวพุทธด้วยกันเองที่ไม่ใส่ใจในการปฏิรูปเพื่อทำให้องค์การคณะสงฆ์เป็นเสาหลักของพระพุทธศาสนาได้²²

นภนาถ อนุพงศ์พัฒน์ มีความเห็นสอดคล้องกับพระไพศาลว่าการที่มหาเถรสมาคมแก้ไขอธิกรณ์ด้วยการใช้อำนาจจากภายนอก เช่น กรณีอธิกรณ์ ของสำนักสันติอโศก ที่โยงไปหาปัญหาเรื่องความมั่นคงและการเมืองโดย อาศัยกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) และสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) ที่เป็นหน่วยงานเกี่ยวข้องกับความมั่นคง และต่อต้านคอมมิวนิสต์

²¹ พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, หน้า 161 – 174.

²² คมชัดลึก, ศาสนา-พระเครื่อง[Online]. แหล่งที่มา: <http://www.komchadluek.net/detail/20130715/163497/> ระวังถึงจุดเสื่อม!พระไพศาลเตือนจากกรณีสมิคำ.html [15 กรกฎาคม 2556].

เข้ามามีส่วนร่วมด้วยทำให้มหาเถรสมาคมถูกมองว่าไม่ได้มุ่งการแก้ปัญหาเพื่อพระพุทธศาสนาแต่เป็นเครื่องมือของฝ่ายรัฐที่ใช้อำนาจจัดฝ่ายตรงข้ามในทางการเมือง ซึ่งเป็นเรื่องการผูกความมั่นคงของพระพุทธศาสนากับความมั่นคงของรัฐเข้าด้วยกัน

อย่างไรก็ดี การอ้างความมั่นคงในทางการเมืองเพื่อจัดการปัญหาภายใน องค์การคณะสงฆ์ เคยถูกใช้มาก่อนหน้าแล้วไม่ว่าจะเป็นกรณีการกล่าวหาคณะปฏิสังขรณ์ว่าเป็นคอมมิวนิสต์ในการที่เรียกร้องเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงภายในคณะสงฆ์ การกล่าวหาพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) วัดมหาธาตุฯ ว่าเป็นคอมมิวนิสต์ หรือในช่วงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในระหว่าง พ.ศ. 2519 ที่กิตติวุฒโฆภิกขุออกมาเคลื่อนไหวร่วมกับกลุ่มการเมืองฝ่ายอนุรักษนิยมหัวรุนแรง กรณีเหล่านี้กลับไม่ถูกมหาเถรสมาคมลงโทษหรือจัดการอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งทำให้เห็นวิธีการเลือกปฏิบัติของมหาเถรสมาคมได้อย่างชัดเจน²³ การบริหารจัดการขององค์การคณะสงฆ์เช่นนี้จึงขัดกับหลักพระธรรมวินัยในการบริหารจัดการที่ต้องเป็นไปอย่างเปิดเผยและ เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน โดยไม่ได้หวังให้มีการยกย่องใดๆ ดังที่กล่าวไว้แล้วในบทที่ 2

จากข้อมูลในบทที่ 4 จะเห็นได้ว่าอิทธิพลหลายๆ กรณี องค์การคณะสงฆ์ไม่สามารถจัดการอิทธิพลที่เป็นเรื่องของสงฆ์เองได้แต่กลับเรียกหาอำนาจจากรัฐเข้ามาจัดการเรื่องภายในขององค์การคณะสงฆ์ ทั้งๆ ที่รัฐจะเข้ามาช่วยจัดการก็ต่อเมื่อ เห็นว่าพระพุทธศาสนาและ องค์การคณะสงฆ์จะมีประโยชน์กับตนเองเท่านั้น ส่วนในกรณีที่องค์การคณะสงฆ์บริหารจัดการตนเองได้ก็กลับมีการบริหารจัดการที่ล่าช้า เพราะมีการเลือกปฏิบัติจึง ส่งผลต่อศรัทธาของประชาชนให้เสื่อมไป ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้ว พระพุทธศาสนายังคงยืนยงอยู่ หากแต่ศรัทธาของพุทธศาสนิกได้เสื่อมถอยลงและสาเหตุที่ทำให้ศรัทธาเสื่อมถอยก็คือ การบริหารจัดการของ องค์การคณะสงฆ์และพระ ภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนานั้นเอง ในหัวข้อต่อไปจะ กล่าวถึงปัจจัยแวดล้อมที่ทำให้การบริหารจัดการขององค์การคณะสงฆ์ในปัจจุบันปรากฏดังที่เป็นอยู่

5.3 ปัจจัยแวดล้อมของการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนา

ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการ องค์การคณะสงฆ์ย่อมมีปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ในหัวข้อนี้จะพิจารณาว่าปัจจัยแวดล้อมต่างๆ นั้นจะมีผลต่อการบริหารจัดการของ องค์การคณะสงฆ์อย่างไรบ้างเพื่อที่จะได้หาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมต่อไป

²³ นภานาถ อนุพงศ์พัฒน์, “คณะสงฆ์ยุคปัจจุบัน,”: 44 – 45.

5.3.1 พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการ องค์การคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีข้อบกพร่องเนื่องจากเนื้อหาของพระราชบัญญัติให้อำนาจเบ็ดเสร็จ ตั้งแต่กรรมการมหาเถรสมาคมไปจนถึงระดับเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าอาวาสและพระอุปัชฌาย์ การรวมอำนาจไว้ดูเหมือนเป็นข้อดีแต่ในความเป็นจริง ได้ทำให้เกิดปัญหาในการ พิจารณาอธิกรณ์ ตามกฏนิคหกรรมเพราะ การทำงาน ของเจ้าคณะ อำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาสที่เป็นองค์คณะ ตัดสินชั้นต้น นั้นส่วนใหญ่จะเป็นพระอุปัชฌาย์ ที่อุปสมบทให้กับพระภิกษุสงฆ์ที่ตนปกครอง พระอุปัชฌาย์มีฐานะเป็นบิดาในทางธรรม จึงมีความผูกพันแนบแน่น เมื่อเกิดมีอธิกรณ์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดให้ท่านเหล่านั้นพิจารณาความผิดเพื่อจะลงโทษ ลูกศิษย์ตัวเองจึงเกิดกรณีเห็นแก่พวกพ้องเหนือพระธรรมวินัยขึ้นมา ดังที่ปรากฏเห็นในข่าวต่างๆ เช่น กรณีพระยันตระ หรือกรณี หลวงปู่เณรคำจนทำให้เกิดข้อครหาได้

ในทางตรงกันข้าม หาก พระอุปัชฌาย์ เคารพ พระธรรมวินัยเหนือความผูกพัน เมื่อต้องจัดการอธิกรณ์แก่สัทธีวาทิก หรืออันเตวาสิก ที่ตนเองรักและมุ่งหวังจะให้เจริญก้าวหน้าในพระศาสนาแต่เกิดพลาดพลั้งทำความผิด หลหลายรูปจำเป็นต้อง ตัดสินฆ่าลูกตัวเองด้วยให้ลาสิกขาออกไป เหตุการณ์เช่นนี้แม้ในสมัยพุทธกาลก็ไม่มีปรากฏเพราะพระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้มีคณะพระวินัยธรเพื่อทำหน้าที่นี้โดยเฉพาะ แม้ในพระราชบัญญัติ 2 ฉบับที่ผ่านมาไม่ได้กำหนดไว้เช่นนี้ กล่าวคือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ ร.ศ. 121 แม้จะให้อำนาจเจ้าอาวาสดูแลวินัยอธิกรณ์ แต่เมื่อเกิดอธิกรณ์ขึ้นจริง พระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถและอาจมีเจ้าหน้าที่ บ้านเมือง ร่วมด้วย จะเป็นผู้บริหาร จัดการ อธิกรณ์ดังกล่าว พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ก็เช่นเดียวกันที่กำหนดอำนาจหน้าที่นี้ให้กับคณะพระวินัยธรซึ่งไม่ใช่พระฝ่ายปกครองและพระอุปัชฌาย์ เรื่องทำนองนี้จึงไม่เกิดขึ้น²⁴ สรุปแล้ว ไม่ว่าจิตสำนึก ของผู้พิจารณา อธิกรณ์จะเป็นอย่างไร และไม่ว่าจะตัดสินอย่างไร อำนาจตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่เป็นผลดีต่อผู้พิจารณาเลย การที่พระราช บัญญัติฉบับปัจจุบัน ระบุโครงสร้างเช่นนี้จึงทำให้เกิดปัญหาการบริหารจัดการ องค์การคณะสงฆ์ขึ้นดังที่เป็นอยู่ เช่น การเอื้อประโยชน์ให้แก่พวกพ้องในฐานะพระอุปัชฌาย์ในกรณีพระยันตระ การใช้ผลประโยชน์ต่างตอบแทนพระผู้ใหญ่ที่อยู่ในสายการปกครองในกรณีหลวงปู่เณรคำถาวรถยนต์ พระผู้ใหญ่ ในสายปกครองระดับเจ้าคณะต่าง ๆ

²⁴ พระมหาโชวี ผลเจริญ , “การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ไทยตามหลักธรรมมาภิบาล ,” หน้า 205 – 207.

ข้อเสียของพระราชบัญญัติฉบับนี้อีกประการหนึ่งก็คือความไม่สอดคล้องกับพัฒนาการบริหาร การปกครองของอาณาจักร จะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการองค์การ คณะสงฆ์ไทยนั้นมีวิวัฒนาการที่ ตามทันสมัยตั้งแต่แรกเริ่ม ในขณะที่การปกครองบ้านเมืองยังไม่เป็นระบบ นัก การบริหารจัดการ องค์การ คณะสงฆ์ ก็ใช้ หลัก พระธรรมวินัย ปกครองกันเอง เมื่อประเทศเจริญก้าวหน้าขึ้น พระมหากษัตริย์ และประมุขสงฆ์ทรง ตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร .ศ.121 ขึ้นมาซึ่งก็ใช้ได้ดีและเหมาะสมกับระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หลักฐานที่แสดงว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์กับราชอาณาจักรมีความสัมพันธ์เคียงคู่กันอาจพิจารณาได้จาก พระบรม ราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ดำรัสเหนือ เกล้าฯ ให้ประกาศจงทราบทั่วกัน ในคราวประกาศ พระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร .ศ. 121 ว่า

ทุกวันนี้ การปกครองข้างฝ่ายพระราชอาณาจักรก็ได้ทรงพระราชดำริแก้ไข และจัดตั้ง แบบแผนการปกครองให้เรียบร้อย เจริญยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อนเป็นหลายประการแล้วและ ฝ่ายพระพุทธรูปจักรนั้น การปกครองสงฆมณฑล ย่อมเป็นการสำคัญทั้งในประโยชน์แห่ง พระศาสนาและในประโยชน์ความเจริญของพระราชอาณาจักรด้วย ถ้าการปกครอง สงฆมณฑลเป็นไปตามแบบแผนอันเรียบร้อย พระศาสนาก็จะรุ่งเรืองถาวรและจะชัก นำประชาชนทั้งหลายให้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนาในทาง ประพฤติสัมมาปฏิบัติ และร่ำเรียนวิชาคุณ ในสงฆสำนักยิ่งขึ้นเป็นอันมากมีพระราชประ สงค์จะทรงทำนุบำรุง สงฆมณฑลให้เจริญคุณสมบัติมั่นคงสืบไปในพระศาสนา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราเป็นพระราชบัญญัติไว้สืบไปดังนี้²⁵

เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นระบอบ ประชาธิปไตย องค์การคณะสงฆ์ก็ได้ปรับตัวด้วย การประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ขึ้น ซึ่งถือเป็นการปกครองระบอบสังฆาธิปไตย ให้ทันสมัยเพื่อจะได้เคียงคู่ไปกับราชอาณาจักร แต่พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กลับไป ลอกเลียนแบบพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ที่ใช้ได้ดีในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในขณะที่ บ้านเมืองปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยและมีความก้า วหน้าไปเรื่อย การปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติฉบับ นี้กลับถอยไปสู่ อดีตจึงสวนทางกับราชอาณาจักร และส่งผลให้การ บริหาร จัดการองค์การ คณะสงฆ์ไม่มีวิวัฒนาการตั้งแต่บัดนั้น และทำให้ราชอาณาจักรกับศาสนจักรซึ่งเคย เจริญเคียงคู่กันมาตั้งแต่ต้นต้องทิ้งห่างกัน เมื่อ พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ไม่เอื้ออำนวย

²⁵ แสง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย , 2533), หน้า 365.

ให้องค์การ คณะสงฆ์ ได้มีบทบาทส่งเสริมสังคม ก็ยอมทำให้สังคมถอยหลังตามไปด้วยเพราะ ราชอาณาจักรก้าวล้ำศาสนจักรไปมากจนตามไม่ทัน²⁶

ผลเสียจาก พ.ร.บ.คณะสงฆ์ฉบับนี้จึงเห็นได้ชัดจากปัญหาความล่าช้าในการบริหารจัดการ อธิกรณ์ต่างๆ ของ องค์การ คณะสงฆ์ซึ่งไม่ทันกับกฎหมายทางโลกที่พัฒนาไปไกล ในทางตรงกัน ข้ามการบริหารจัดการที่รวดเร็ว แบบทางโลกได้ทำให้เกิด การบังคับให้พระภิกษุที่ต้องสงสัยลาสิกขา ไปเสียก่อนที่จะได้วินิจฉัยข้อเท็จจริงซึ่งบางอธิกรณ์นั้นใช้เวลานานเนื่องจากกฎหมายคณะสงฆ์ยังล้า หลัง ดังเช่น กรณี พระพิมลธรรมและเจ้าคุณอุดม ข้อจำกัดเช่นนี้ย่อมส่งผลเสียต่อทั้งพระธรรมวินัย และศรัทธาของประชาชนดังที่ได้กล่าวไปแล้ว เนื่องจากองค์การ คณะสงฆ์ไม่สามารถเรียกร้อง ได้ มากนักเนื่อง ด้วยภิกษุภาวะ รวมทั้งข้อกฎหมาย ที่ไม่เอื้ออำนวยให้ทำ พระราชบัญญัติการปกครอง คณะสงฆ์ฉบับต่างๆ องค์การคณะสงฆ์ไม่ได้เป็นผู้กำหนดขึ้นมาเองแต่ผ่านกระบวนการนิติบัญญัติที่ ชมราวาสเป็นผู้ดำเนินการ เมื่อ พระภิกษุสงฆ์ไม่มีช่องทางในการแสดงความเห็น องค์การคณะสงฆ์ ทั้งหมดจึงต้องอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติที่ตนเองไม่มีส่วนร่วม ในการเปลี่ยนแปลง ทั้งๆ ที่เป็นเรื่อง ขององค์การ คณะสงฆ์เอง การบริหาร จัดการตาม พระธรรมวินัยที่ องค์การ คณะสงฆ์มีความรู้ความ เข้าใจเป็นอย่างดี จึงถูกขัดขวางด้วยพระราชบัญญัติที่มีข้อจำกัดหลายประการ ที่ทำให้องค์การคณะ สงฆ์ไม่สามารถบริหารจัดการตามพระธรรมวินัยได้อย่างเต็มที่

ด้วยเหตุนี้ อธิกรณ์หลายเรื่องจึงไม่สามารถชำระได้อย่างถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและ ทันท่วงทีเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมเพราะบริหารจัดการภายใต้ข้อจำกัดของ พระราชบัญญัติฉบับนี้ที่ มีขั้นตอนในการจัดการล่าช้า ดังเช่น กรณี หลวงปู่เณรคำ นอกจากนี้ พระราชบัญญัติ ฉบับแก้ไข เพิ่มเติม พ.ศ. 2535 เองก็มีความล่าช้าไม่ทันสมัยเพราะไม่ ได้มีการบัญญัติแก้ไขมากกว่า 20 ปี ซึ่ง องค์การคณะสงฆ์เองก็ถูกบริบทของบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปให้ต้องปรับตัวตามเป็นอย่างมาก แต่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการกลับไม่มีความทันสมัยที่จะรับมือ อกับ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ผลคือปัญหาอธิกรณ์หลายๆ เรื่อง องค์การคณะสงฆ์จึงไม่สามารถบริหาร จัดการให้อธิกรณ์นั้นสงบระงับและลุล่วงไปได้ด้วยดี จึงส่งผลเสียต่อพระธรรมวินัยและศรัทธาของ ประชาชน

ประเด็นต่อมาคือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ .ศ. 2505 กำหนดให้กรรมการ มหาเถร สมาคมทำหน้าที่บริหารจัดการแบบเบ็ดเสร็จด้วยการรวมอำนาจทุกอย่าง แต่คุณสมบัติของกรรมการ

²⁶ พระมหาโชวี ผลเจริญ , “การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ไทยตามหลักธรรมาภิบาล ,” หน้า 202 – 203.

มหาเถรสมาคมนั้น ใช้ความอาวุโสเป็นสำคัญ ถึงแม้ว่าจะไม่มีการกำหนดอายุพรรษาแต่การกำหนดสมณศักดิ์ตั้งแต่ชั้นสมเด็จพระราชาคณะ ขึ้นไป นั้นจึงทำให้พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งดังกล่าว จะต้องเป็นผู้ที่ครองเพศบรรพชิตมายาวนานและประกอบคุณงามความดีแก่พระศาสนาไว้มาก จนทำให้ส่วนใหญ่มีพรรษามาก ข้อจำกัดนี้ทำให้กรรมการมหาเถรสมาคม ต้องบริหารงานคณะสงฆ์ในวัยชราซึ่งทำให้ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการแตกต่างจากตอนที่ท่านเหล่านั้นยังมีอาวุโสไม่มาก แต่พระราชบัญญัติดังกล่าวปิดกั้นไม่ให้พระภิกษุอาวุโสหาย แต่มีกำลังกาย กำลังใจและกำลังสติปัญญา ได้มีส่วนร่วมในการบริหาร ทำให้พระภิกษุอายุน้อยแต่มีความรู้ความสามารถและมีเรี่ยวแรงพอก็ไม่ได้ทำงานไม่ได้ฝึกฝน²⁷

พระราชบัญญัติฉบับนี้ จึงปิดกั้นโอกาสในการแสดงความคิดเห็นของพระภิกษุ ผู้มีน้อยแต่อาจมีความสามารถ เพราะตำแหน่งบริหารที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จ อยู่ที่กรรมการมหาเถรสมาคม ซึ่งล้วนแต่เป็นผู้อาวุโส ทั้งนี้ หลักเกณฑ์เรื่องคุณสมบัติของกรรมการมหาเถรสมาคม เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้มหาเถรสมาคมเป็น แต่คณะที่ปรึกษาของพระองค์ เพราะทรงเป็นผู้บริหารจัดการพระพุทธศาสนาด้วยพระองค์เองตั้งได้กล่าวมาแล้ว ด้วยเหตุนี้ พระภิกษุสงฆ์ที่จะมีคุณสมบัติพอจะเป็นที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ได้ นั้นก็ย่อมต้องเป็นพระมหาเถระที่มีทั้งพรรษาและสมณศักดิ์สูง วิธีคิดเช่นนี้ย่อมเหมาะสม กับยุคสมัยก่อนแต่ด้วย ข้อจำกัดนี้เองจึงเป็นสาเหตุให้การบริหารจัดการปัญหาหรืออิทธิกรณต่างๆ ของมหาเถรสมาคมที่ผ่านมา ล้วนเกิดความล่าช้าเพราะข้อจำกัด ต่างๆ ที่เป็นผลมาจากพระราชบัญญัติไม่ว่าจะเป็นความรวดเร็วที่สัมพันธ์กับอายุของกรรมการมหาเถรสมาคม ผู้ที่มีส่วนในการ บริหาร จัดการอิทธิกรณ จึงกลายเป็นสื่อมวลชนและประชาชนที่ทำหน้าที่พิพากษาและเปิดเผยความจริงให้แก่สังคมแทนที่จะเป็นหน้าที่ของ องค์การคณะสงฆ์ เช่น มหาเถรสมาคมหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การกำหนดอำนาจเบ็ดเสร็จให้กับคณะผู้บริหาร องค์การ คณะสงฆ์เพียงคณะเดียว ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ โดยไม่มีการคัดค้านทำให้การบริหาร จัดการองค์การ คณะสงฆ์ไม่มีจุดยืนที่แน่นอนแต่จะเปลี่ยนแปลงไปตามความรู้สึกนึกคิด ความถนัดและความรู้ความสามารถของ คณะกรรมการมหาเถรสมาคมแต่ละชุด บางชุดเก่งในทางศึกษาก็เอาใจใส่ในเรื่องศึกษา บางชุดเก่งในเรื่องพัฒนาก็เน้นหนัก ไปในทางพัฒนา การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ย่อมทำให้การบริหารจัดการ องค์การคณะสงฆ์ไม่มีหลักการที่มั่นคงต่อพระพุทธศาสนา²⁸

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 203 – 205.

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 201 – 208.

กรณีธรรมกายเป็นตัวอย่างปัญหาในเรื่องนี้ว่าแม้จะมีพระลิขิตของสมเด็จพระสังฆราชที่ทรงมีพระวินิจฉัยชัดเจนแล้วว่าอิทธิกรณวัดพระธรรมกาย ในครั้งนั้น ผิดต่อหลักพระธรรมวินัยอย่างไรแต่กลับไม่มีความหมายในทางปฏิบัติแต่อย่างใด เนื่องจาก กรรมการ มหาเถรสมาคมมีมติให้วัดพระธรรมกายทำตามข้อวินิจฉัยของพระพรหมโมลีทั้ง 4 ประการจนสมเด็จพระสังฆราช ทรงมีพระลิขิตที่จะไม่เข้าร่วมประชุมกับมหาเถรสมาคมในเรื่องนี้ต่อไปอีก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโครงสร้างการบริหารจัดการของมหาเถรสมาคมในปัจจุบันที่เกิดจาก พระราชบัญญัติฉบับนี้ขัดกับหลักการบริหารตามหลักพระธรรมวินัยที่ต้องบริหารจัดการอย่างเปิดเผยและเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านดังกล่าวแล้วในบทที่ 2 ดังนั้น โครงสร้างของมหาเถรสมาคม เองก็เป็นสาเหตุที่สำคัญ ประการหนึ่งของปัญหาในการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ดังจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

5.3.2 โครงสร้างของมหาเถรสมาคม

จากข้อมูลในบทที่ 4 จะเห็นว่าการ บริหารจัดการ ปัญหาเรื่องอิทธิกรณขององค์การคณะสงฆ์หรือมหาเถรสมาคม ประสบปัญหาหลาย ประการ เช่น ความล่าช้า ความไม่ชัดเจนในพระธรรมวินัย การต้องพึ่งพากฎหมายทางโลกมากเกินไปพระธรรมวินัย ฯลฯ ทั้งนี้ ปัญหา เนื่องมาจากการจัดโครงสร้าง อำนาจ หน้าที่ซึ่งไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ของพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน กล่าวคือ การที่องค์การ มหาเถรสมาคม มีโครงสร้าง ปกครองคณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร โดยใช้มิติของการรวบรวมอำนาจเพียงมิติเดียว ตามสถาน การณ์เมื่อ 50 กว่า ปีก่อน ที่ประเทศมี การปกครอง แบบเผด็จการทหารจึง ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมจาก หน่วยงาน อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น วัด สมาคมชาวพุทธ สถาบันการศึกษา กลุ่มนักวิชาการและชาวพุทธ ทั่วทั้งที่เป็นปัจเจกชนเล็กสุดและแม้แต่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติก็ ไม่สามารถดำเนินการ อะไรได้ หากมหาเถรสมาคมไม่ยินยอมเพราะสถานะของสำนักงานพระพุทธ ศาสนาแห่งชาติ ก็เป็นเพียงลูกมือ หรือลูกศิษย์วัด ของมหาเถรสมาคม²⁹

มหาเถรสมาคมจึงเป็นองค์การแบบอำมาตยาธิปไตย (Bureaucratic Polity) อันเห็นได้จากการที่กรรมการ ล้วนประกอบด้วยสมเด็จพระราชาคณะและพระราชาคณะที่ได้รับการแต่งตั้งจากสมเด็จพระสังฆราชจึงทำให้ขาดนักวิชาการและผู้รู้เฉพาะทาง ด้านอื่นๆ อาทิ ด้านการบริหาร จัดการ จิตวิทยา สังคมศาสตร์ ให้ เป็นที่ปรึกษา ในการบริหารจัดการ และ วินิจฉัย อิทธิกรณต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพ และ ประสิทธิภาพ รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ ในปัจจุบัน มากยิ่งขึ้น ลักษณะการ บริหาร

²⁹ คมชัดลึก , ผิดพระธรรม ... พระทำผิด ? . [รายการโทรทัศน์ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์เนชั่น แชนแนล]. 18 กรกฎาคม 2557.

จัดการของมหาเถรสมาคม จึงยึดถือระเบียบและขั้นตอนต่าง ๆ เป็นหลักจึงทำให้ แก้ไขปัญหาไม่ทัน กับเหตุการณ์และลำดับความสำคัญ การแบ่งงานในมหาเถรสมาคม ก็ไม่มีความชัดเจน และอาจไม่ ตรงตามความถนัดของกรรมการมหาเถรเท่าที่ควร หน้าที่การปกครอง การออกกฎหมายมหาเถรสมาคม และการวินิจฉัยคดี กรรมการ มหาเถรฯ ทำร่วมกันเป็นเอกภาพแต่ เมื่อมีปัญหาเร่งด่วนเกิดขึ้นก็ กลับ ต้องรอการประชุมมหาเถรสมาคมเสียก่อน ในขณะที่แม้ว่าจะมีเอกภาพในการบังคับบัญชาแต่สาย การบังคับบัญชากลับมีความคลุมเครือไม่ชัดเจน ดังเช่น กรณีสมเด็จพระสังฆราชที่ แม้ว่าจะทรงเป็น ประธานกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง แต่เมื่อเกิด อธิกรณ์กรณีวัดพระธรรมกายก็ทรงไม่ สามารถบัญชาหรือสั่งการให้กรรมการมหาเถรสมาคมที่เหลือทำตามพระประสงค์ได้

โครงสร้างแบบเบ็ดเสร็จขององค์กร ารคณะสงฆ์ที่ดำเนินงานด้วยอาวุโสสูงสุดทำให้เกิดการ ยึดติดในศาสนบุคคลมากกว่าศาสนธรรม เนื่องจากการบริหารจัดการไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน พระภิกษุสงฆ์จึงต้องพึ่งตัวเองเป็นสำคัญ การพึ่งพาตัวเองทำให้พระภิกษุบางรูปต้องสร้างจุดสนใจ เพื่อจะเรียกศรัทธาอันนำมาซึ่งลาภสักการะด้วยเหตุนี้พระภิกษุตามสำนักต่าง ๆ จึงต้องเสริมบทบาท โดยพัฒนาไปสู่การโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างศรัทธาอัน นำไปสู่ประโยชน์ เพื่อส่วนตัวหรือ ส่วนรวมก็ตาม จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่พระภิกษุหลายรูปจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับธุรกิจ หรือพุทธพาณิชย์ ต่าง ๆ เช่น พระเครื่อง เครื่องรางของขลัง ฯลฯ โดยไม่มีการควบคุมดูแล ³⁰ การยึดติดในตัวบุคคล มากกว่าหลักการเกิดขึ้นมาได้เพราะภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ ความเป็นเอกลักษณะเฉพาะตัวเท่านั้น ที่จะเรียกร้องความสนใจจากพุทธศาสนิกชนได้

ในส่วนของสมเด็จพระสังฆราชนั้นจะเห็นได้ว่า จากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้ง 3 ฉบับ กล่าวคือฉบับ ร.ศ. 121 แม้ระบอบการปกครองจะอยู่ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์แต่ได้ทรงยก ย่องพระองค์ขึ้นมาให้มีฐานะเป็นพระสังฆราชาวางพระองค์เหนือปัญหาทั้งปวง การบริหาร จัดการก็ ทรงมอบให้มหาเถรสมาคม โดยที่สมเด็จพระสังฆราชไม่ทรงลงไป เกี่ยวข้องด้วย พระองค์ทรงฐานะ เป็นพระ ประมุขสงฆ์เท่านั้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ก็เช่นเดียวกัน เมื่อระบอบ ประชาธิปไตยเข้ามาแทนที่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์ทรงมีฐานะเป็นองค์ ประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ ฝ่ายศาสนจักรก็ยกสมเด็จพระสังฆราชขึ้นเป็นประมุขสงฆ์ โดยไม่ทรง เกี่ยวข้องกับอำนาจบริหารแต่ทรงใช้อำนาจทั้งสามผ่านองค์กรสงฆ์ต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบท ที่ 3 แต่พระราชบัญญัติ พ.ศ. 2505 กลับ กำหนดหน้าที่ให้สมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประธาน กรรมการมหาเถรสมาคมจึงทรงเป็นหัวหน้าบริหารงานคณะสงฆ์โดยปริยายซึ่ง หากว่าด้วยฐานะของ พระองค์ก็เสมอด้วยตำแหน่งนายกรัฐมนตรีซึ่งทำให้สถานะของสมเด็จพระสังฆราชลดต่ำลงกว่าเดิม

³⁰ พระมหาไชว์ ผลเจริญ, “การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ไทยตามหลักธรรมาภิบาล,” หน้า 209.

ที่เคยเป็นพระสังฆราชา โครงสร้างนี้จึงอาจอธิบายได้ว่าทำไมพระวินิจฉัยต่างๆ ของสมเด็จพระสังฆราชจึงไม่ได้รับการตอบสนองเท่าที่ควรเช่นในกรณีวัดพระธรรมกาย

มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมาย มหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางกฎระเบียบหรือ คำสั่งและบังคับใช้ได้โดยตรงไม่ต้องผ่านสายการบังคับบัญชาที่วางไว้ และถึงแม้ว่างานในความรับผิดชอบของมหาเถรสมาคมจะมีอยู่มากมายแต่การมอบอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบ กลับไม่มีการกระจายใช้ให้เกิดประโยชน์ เท่าที่ผ่านมามีเพียงตั้งคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ เพื่อถ่วงเรื่องต่างๆ เพื่อเสนอให้มหาเถรสมาคมทำการวินิจฉัยอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งในกรณีวัดพระธรรมกาย หรือกรณีอื่นๆ หาก มีมติให้ตั้งคณะกรรมการที่มีอำนาจวินิจฉัยและ สั่งการเพื่อบริหารจัดการ ปัญหา ก็จะเสร็จในชั้นต้นไม่บานปลายจนทำให้ภาคเอกชนเข้าดำเนินการกดดันและ สื่อสารมวลชนต่างๆ นำเสนอข่าวเชิงลบอย่างต่อเนื่อง สร้างความสะเทือนใจและบอบช้ำกับศรัทธา ต่อสถาบันสงฆ์เป็นอย่างมาก³¹

ปัญหาอธิกรณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในบทที่ 4 สะท้อนให้เห็นว่าปัญหาการบริหารจัดการองค์กร คณะสงฆ์ในเชิงโครงสร้างซึ่งในอดีตอาจมองว่าเป็นปัญหาตัวบุคคลแต่ที่ผ่านมามีปัญหา ที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการ ทำนองนี้เกิดขึ้นตลอดเวลากว่า 50 ปี นับตั้งแต่มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ .ศ. 2505 จึงอาจสะท้อนได้ว่านี่ เป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง ขององค์การคณะสงฆ์ เช่น การรวมศูนย์เข้าสู่ส่วนกลางมาไว้ที่มหาเถรสมาคม ทำให้การบริหารจัดการที่ควรเน้นความรวดเร็วและถูกต้องเพื่อให้อธิกรณ์ต่างๆ ที่อาจส่งผลเสียต่อพระพุทธศาสนา จบลงโดยเร็ว แต่มหาเถรสมาคมกลับ เน้นปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับต่างๆ ที่ไม่จำเป็น ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วสามารถใช้อธิกรณ์สมณะตามหลักพระธรรมวินัยบริหารจัดการอธิกรณ์ของพระภิกษุสงฆ์ได้ทุกอย่างโดยไม่ต้องตีความดังที่ได้กล่าวแล้วในบทที่ 2 แต่เมื่อองค์การคณะสงฆ์ไม่บริหารจัดการให้ถูกต้องตาม หลักพระธรรมวินัยจึงทำให้เกิดการใช้อำนาจภายนอกทำให้อธิกรณ์ไม่สงบระงับ จนเกิดการฟ้องร้องเป็นคดีความกันทั้งทางโลกและทางธรรมดังที่เป็นอยู่

การบริหารจัดการ ยึดมั่นในกฎระเบียบอย่างเคร่งครัดของพระสังฆาธิการในระดับท้องถิ่น จนถึงกรรมการมหาเถรสมาคม สะท้อนการทำงานตามระบบราชการอย่างชัดเจน เมื่อถึง เวลาที่ควรตัดสินใจอย่างรวดเร็ว หรือทำการตรวจสอบอย่างโปร่งใส องค์การคณะสงฆ์ กลับบริหารจัดการ อยาง เชื่องช้าและยึดระเบียบโดยไม่คำนึงถึงเป้าหมายในการปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนามากกว่า

³¹ พูนศักดิ์ ชูตาภา , “ปัญหาการบริหารงานของมหาเถรสมาคม ศึกษาปัญหาด้านการจัดโครงสร้าง องค์การ,” หน้า 52 – 53.

ตัวหรือคณะบุคคล การบริหารจัดการของมหาเถรสมาคมที่มีขั้นตอนยืดเยื้อจึงส่งผลเสียต่อพระธรรมวินัยและ ศรัทธาของประชาชน โดยรวม แม้ว่าในอีกด้านหนึ่ง การบริหารจัดการที่ล่าช้าอาจ เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ได้รับการกล่าวหาในการที่ จะพ้นมลทินหากไม่ได้กระทำความผิด แต่ระบบการ ตรวจสอบที่ล่าช้าโดยการ มอบหมายให้พระที่ ทำหน้าที่ปกครองใกล้ชิด ตามลำดับเป็นผู้ตรวจสอบก็ ไม่ได้เป็นหลักประกันสำหรับความยุติธรรม เนื่องจากหลายกรณีมีแนวโน้มว่าจะเป็นการ ถ่วงเวลา เพื่อปกป้องผู้กระทำผิดมากกว่า มหาเถรสมาคมเองก็พยายามที่จะลอยตัวจากปัญหาด้วยการอ้างว่า ต้องมีการพิจารณาไปตามลำดับชั้นเมื่อถึงเวลาที่ควรจะแทรกแซงกลับไม่แทรกแซง ปัญหาเหล่านี้จึง เป็นอีกตัวอย่างที่ทำให้เห็นจุดอ่อนของมหาเถรสมาคมในการจัดการกับผู้ที่ทรงอิทธิพล³²

หากโครงสร้างมหาเถรสมาคมยังเป็นเช่นนี้ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อปัญหาต่างๆ ในการบริหารจัดการ องค์การคณะสงฆ์ เช่น ความไม่เป็นธรรม ความล่าช้า ซึ่งแม้ว่าอาจเกิดผลดีอยู่บ้างหากผู้ที่ได้รับการ กล่าวหาอาจพ้นมลทินได้หากไม่ได้กระทำความผิด จริงแต่ก็เป็นเพียงผลพลอยได้ อันไม่พึงประสงค์ ซึ่งในความเป็นจริงจะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ที่ล่าช้าในหลายอภิศรณที่ผ่านมา ไม่ได้ทำให้พระภิกษุที่ถูกกล่าวหาพ้นมลทินได้ เช่น กรณีพระพิมลธรรมและเจ้าคุณอุดมที่ใช้ เวลานานกว่า 20 ปีในการพิสูจน์ความจริงและผลปรากฏว่าท่านเหล่านั้นกลับต้องมีมลทินเพราะต้อง ถูกฉีใจและบังคับให้ต้องลาสิกขาต่างๆ ที่มีได้กระทำความผิดทั้งพระธรรมวินัยและกฎหมายทาง โลก การบริหารจัดการที่ดีจึงควรจะเป็นการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ รวดเร็วและถูกต้องมากกว่าการ ปลดปล่อยความจริงให้ดำเนินไปอย่างเชื่องช้าและไร้ความยุติธรรม ดังหลักการที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 ว่า การบริหารตามพระธรรมวินัย ต้องบริหาร จัดการ อย่างเปิดเผยและ เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและ ประโยชน์ท่านโดยไม่ได้หวังให้มีการยกย่องใดๆ ในหัวข้อต่อไปจะกล่าวถึงปัจจัยที่สำคัญอีกประการ หนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ได้แก่ระบบสมณศักดิ์นั่นเอง

5.3.3 ระบบสมณศักดิ์

จากหัวข้อที่แล้วจะเห็นว่าปัญหาของการบริหารจัดการ องค์การคณะสงฆ์ ส่วนหนึ่งเกิดจาก โครงสร้างของมหาเถรสมาคมซึ่งสัมพันธ์กับระบบสมณศักดิ์ เพราะผู้ที่จะเป็นกรรมการมหาเถร สมาคมได้นั้น จะต้องมีสมณศักดิ์ถึงขั้นสมเด็จพระราชาคณะขึ้นไป เราอาจพิจารณาได้จาก หลักเกณฑ์การพิจารณาตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ ที่เจ้าคณะแต่ละระดับจนถึงอนุกรรมการมหาเถร สมาคมจะต้องยึด เป็นแนวทาง ปฏิบัติในการพิจารณาคัดเลือกว่า พระสังฆาธิกา รูปใดมีความ เหมาะสมที่จะได้รับพระราชทานตั้งและเลื่อนให้ดำรงสมณศักดิ์ชั้นใด มีทั้งหมด 11 ข้อด้วยกัน คือ

³² นานา ทอนุงศ์พัฒน์, “คณะสงฆ์ยุคปัจจุบัน,”: 58.

1. เป็นพระสังฆาธิการ
  2. ถ้าเป็นเจ้าอาวาสจะต้องดำรงตำแหน่งมาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปีบริบูรณ์ โดยไม่นับแต่วันเป็นผู้รักษาการมารวมด้วย เว้นแต่กรณีที่ควรจะยกย่องเป็นพิเศษและวันเจ้าอาวาสพระอารามหลวง
  3. ถ้าเป็นเจ้าคณะตำบล จะต้องดำรงตำแหน่งมาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปีบริบูรณ์ โดยให้นับแต่วันที่เป็นเจ้าอาวาสมารวมด้วยแต่อย่างมากต้องไม่เกิน 4 ปี
  4. ถ้าเป็นรองหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส และหรือรองเจ้าคณะตำบลให้นำความในข้อ 2 และข้อ 3 มาใช้ โดยอนุโลมตามควรแก่กรณีแต่ต้องได้รับการแต่งตั้งในตำแหน่งนั้นๆ ถูกต้องแล้ว
  5. ถ้าเป็นเจ้าคณะอำเภอหรือเจ้าคณะจังหวัดหรือเป็นที่ปรึกษา ให้พิจารณาตามความเหมาะสมในการปกครอง
  6. ถ้าเป็นรองเจ้าคณะอำเภอ หรือรองเจ้าคณะจังหวัด หรือเป็นที่ปรึกษาให้พิจารณาตามความเหมาะสมในการปกครอง
  7. ในอำเภอหนึ่งให้พิจารณาแต่งตั้งหรือเลื่อนได้อย่างละ 1 รูป เว้นแต่กรณีพิเศษ คือเจ้าอาวาสวัดหลวง รองเจ้าอาวาสวัดหลวงและเขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ ซึ่งมีจำนวนวัดมากพิจารณาตั้งได้ 2 รูปเป็นกรณีพิเศษ
  8. ผู้ที่จะได้รับการพิจารณา ให้เลื่อนสมณศักดิ์ตามที่ขอมาได้ ก็ต่อเมื่อได้ดำรงสมณศักดิ์มาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปีบริบูรณ์ เว้นแต่กรณีที่ควรจะยกย่องเป็นพิเศษ
  9. มีพระภิกษุสงฆ์อยู่จำพรรษาคณะสงฆ์ขึ้นไป และมีพระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมจำนวนมากพอสมควรโดยนับย้อนหลังไป 3 พ.ศ.
  10. การสาธารณูปการ
    - 10.1 ในเขตปกครองหนกลาง ต้องมีจำนวนเงินที่ใช้จ่ายในการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์แล้วตั้งแต่ 1,000,000 บาท (หนึ่งล้านบาท) ขึ้นไป (สำหรับการพิจารณาแต่งตั้งใหม่) และตั้งแต่ 500,000 บาท (ห้าแสนบาท) ขึ้นไป (สำหรับพิจารณาเลื่อน)
    - 10.2 ในเขตปกครองหนเหนือ หนตะวันออกเฉียงเหนือ และหนใต้ ต้องมีจำนวนเงินที่ได้ใช้จ่ายในการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์แล้วตั้งแต่ 150,000 บาท (หนึ่งแสนห้าหมื่นบาท) ขึ้นไป ยกเว้นในเขตปกครองภาค 4 – 5 ต้องมีจำนวนเงินตั้งแต่ 500,000 (ห้าแสนบาท) ขึ้นไป โดยให้เริ่มนับตั้งแต่เป็นผู้รักษาการหรือดำรงตำแหน่งปกครองนั้น เป็นต้นมา
- ทั้งนี้ ไม่นับผลงานที่เป็นประธา นในการก่อสร้างโรงเรียนของรัฐบาล หรือการก่อสร้างในวัดอื่น ถ้าจำนวนเงินไม่ครบตามหลักเกณฑ์ ให้พิจารณางานพิเศษเข้าประกอบด้วย

11. การพิจารณาให้ชั้นสมณศักดิ์

- 11.1 พระภิกษุผู้มีวิทยฐานะ ป.ธ. 7 ขึ้นไปให้เป็นพระราชอาคันตุกะชั้นสามัญ
- 11.2 พระภิกษุผู้มีวิทยฐานะ ป.ธ. 5 – 6 ให้เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นเอก
- 11.3 พระภิกษุผู้มีวิทยฐานะ ป.ธ. 3 – 4 ให้เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นโท
- 11.4 พระภิกษุผู้เป็นพระครูฐานานุกรมตำแหน่งพระครูปลัด พระครูวินัยธร พระครูธรรมธร พระครูคู่สวด ให้เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นโท
- 11.5 พระภิกษุผู้มีการสาธารณูปการจำนวนเงินเกิน 2 ล้านบาทขึ้นไปให้เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นโท (ยกเว้นผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล)³³

จากข้อมูลจะเห็นว่า ผลงานของพระสงฆ์ฆราวาสแต่ละระดับ มีหลักเกณฑ์ที่เป็นรูปธรรม โดยเฉพาะข้อที่ 10 คือการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุเพราะมีการกำหนดจำนวนเงินที่ใช้ไว้อย่างชัดเจน เมื่อเป็นเช่นนี้ พระสงฆ์ฆราวาสแต่ละระดับ โดยเฉพาะเจ้าอาวาสจึงเห็นการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุให้ใหญ่โตและมีจำนวนเงินสูงเป็นล้านๆ บาทขึ้นไปเพราะจะมีผลต่อการได้รับพระราชทานตั้งหรือเลื่อนให้ดำรงตำแหน่งสมณศักดิ์ชั้นต่างๆ ได้มากที่สุด โดยอาจมิได้พิจารณาว่าการระดมเงินบริจาค เป็นภาระที่ยิ่งใหญ่สำหรับเจ้าอาวาสโดยเฉพาะวัดในต่างจังหวัด เพราะรัฐและคณะสงฆ์ไม่มีเงินงบประมาณให้ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงทำให้เกิดปัญหาในการบริหารจัดการในด้านต่างๆ เช่น การแจกซองกฐินข้ามเขต การทอดผ้าป่าตลอดปี การสร้างเครื่องรางของขลังหรือวัตถุมงคลต่างๆ ออกจำหน่าย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมเงินไปใช้จ่ายในการก่อสร้างหรือปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด³⁴

ปัญหาเหล่านี้เป็นเพียงตัวอย่างบางส่วนที่แสดงให้เห็นว่าระบบสมณศักดิ์นั้นส่งผลต่อการบริหารจัดการ องค์การพระพุทธศาสนาอย่างไร ปัญหาของระบบสมณศักดิ์นี้มีผู้ศึกษาถึงข้อดีและข้อเสียมากมาย ศาสตราจารย์ ดร. วัชระ งามจิตต์เจริญ กล่าวไว้ว่าข้อเสียของระบบสมณศักดิ์ทำให้พระสงฆ์เกิดความโลภ ความมัวเมา ในตำแหน่งและลาภสักการะ เพราะ เป็นแหล่งที่มาแห่งผลประโยชน์ทำให้พระสงฆ์เกิดการแก่งแย่งหรือใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว เพื่อให้ได้สมณศักดิ์และเป็นช่องทางหาประโยชน์ของผู้เกี่ยวข้องจนทำให้เกิดความอิจฉาริษยาและความขัดแย้งเช่นเดียวกับสังคมคฤหัสถ์ ทั้งยัง ก่อให้เกิดปัญหาความลึกลับและอภินิหารในสังคมสงฆ์ สมณศักดิ์ยังทำให้พระสงฆ์เป็นผู้รับใช้รัฐหรือเป็นเครื่องมือของรัฐ ทั้งๆ ที่ขัดกับหลักพระธรรมวินัยหลายอย่าง เช่น

³³ แสวง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า 415 – 417.

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 417 – 418.

การไม่แบ่งชั้นวรรณะ การเคารพตามหลักอาวุโส และการละกิริยาสัยเยี่ยงคฤหัสถ์ เพราะขัดกับระบบการปกครองบริหารสงฆ์ของพระพุทธเจ้าที่มีความเสมอภาค ภราดรภาพและเสรีภาพ³⁵

ปัญหาเหล่านี้จะเห็นตัวอย่างจากข่าวการเลื่อนสมณศักดิ์ที่มักจะมีเรื่องผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ เช่น เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2557 ได้มีการเผยแพร่รายชื่อพระสงฆ์ ที่ขอพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์และตั้งสมณศักดิ์ เป็นกรณีพิเศษ เนื่องในวโรกาส เฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โดยมีพระสงฆ์ ที่ได้รับเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ จำนวน 121 รายชื่อ โดยรายนามพระสงฆ์ที่ได้เลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ มีการจัดทำบัญชีรายชื่อตั้งแต่ลำดับที่ 1 ถึงลำดับที่ 121 พร้อมราชทินนามและสร้อยรวมทั้งฐานานุกรมอย่างเป็นระเบียบ ตั้งแต่พระราชอาณาเขตสามัญจนถึงพระราชอาณาเขตชั้นธรรมทั้งฝ่ายธรรมยุตและมหานิกาย หลังจากมีบัญชีรายชื่อออกไปได้มีการวิพากษ์วิจารณ์ว่ารายชื่อดังกล่าวเป็นของจริงหรือไม่ พระพรหมมุนี วัดราชบพิธฯ กรรมการมหาเถรสมาคมที่ทำหน้าที่พิจารณารายชื่อพระสงฆ์ที่จะได้เลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ของ พระสงฆ์กล่าวว่ามหาเถรสมาคมไม่ได้มีการพิจารณาเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ในวาระพิเศษ นี้เพราะการเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์เป็นกรณีพิเศษจะต้องมีการโปรดเกล้าฯ ลงมา มหาเถรสมาคมไม่ได้มีการเสนอรายชื่อขึ้นไป ส่วนรายชื่อล่าสุดนี้ท่านมีความเห็นว่า

ยอมรับว่าคนที่ทำรายชื่อดังกล่าวเป็นมี ออาชีพ รู้จักพระสงฆ์เป็นอย่างดี และคนที่ทำน่าจะเป็นพระสงฆ์ที่เคยทำบัญชีสมณศักดิ์หรือพระสงฆ์ที่อยู่ในวงการปกครอง ขนาดบางสมณศักดิ์ เช่น พระธรรมจินดาภรณ์ เป็นสมณศักดิ์เฉพาะของวัดราชบพิธฯ ยังสามารถนำไปตั้งให้วัดอื่นได้ อย่างไรก็ตาม อาตมากลัวแต่ว่าจะเป็นขบวนการต้มหรือหลอกลวงพระ หรือขมรวาสจับมือกับพระต้มหลอกเอาเงินจากพระ สงฆ์ที่มีรายชื่อดังกล่าวมากกว่า เพราะที่ผ่านมา เวลาที่มีการเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ ก็มักจะมีขบวนการมิชชันนารีและกลุ่มผลประโยชน์ไปหลอกเอาเงินจากพระโดยใช้ยศหรือสมณศักดิ์มาล่อ

36

พระพรหมสุธี เลขาธิการคณะ กรรมการพิจารณาสมณศักดิ์ ของมหาเถรสมาคม กล่าวว่า “ไม่ได้ทำอย่างแน่นอน ไม่รู้ว่าใครทำ แต่น่าจะเป็นการหลอกเอาเงินจากพระสงฆ์ที่อยากได้ยศได้ศักดิ์มากกว่า ที่ผ่านมามีพระสงฆ์ถูกหลอกเอาเงินไม่น้อย เวลาจะเลื่อนสมณศักดิ์ก็ถูกหลอกที่ แต่ก็ไม่เข็ด อยากได้ยศ อยากได้ตำแหน่งเพราะการเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ มีเกณฑ์พิจารณาอยู่แล้ว ”

³⁵ วัชระ งามจิตตเจริญ, “สมณศักดิ์: ข้อดีและปัญหา,” วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 21 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2557): 26 – 34.

³⁶ ไทยรัฐ (4 สิงหาคม 2557): 17.

สำหรับบัญชีรายชื่อพระสงฆ์ที่ปรากฏออกมา นั้นสันนิษฐานว่า มีการจัดทำโดยอดีตพระ ภิกษุชื่อดังที่ แม้จะอาบัติปาราชิกไปแล้วแต่ยังอยู่ในแวดวงคณะสงฆ์ร่วมกับพระสงฆ์สายปกครองทั้งฝ่าย ธรรมยุต และมหานิกาย รวมทั้งข้าราชการและฆราวาสที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์ เมื่อทำปลอมขึ้นมาแล้วจะ นำไปให้พระสงฆ์ที่มีรายชื่ออยู่ในบัญชีเพื่อเรียกรับผลประโยชน์เป็นการตอบแทน ถ้าเลื่อนจากพระ ครูขึ้นเป็นเจ้าคุณหรือพระราชาคณะชั้นสามัญผลประโยชน์มากกว่า 1 แสนบาท ถ้าในชั้นยศที่สูงขึ้น ผลประโยชน์ก็จะมากขึ้นตามไปด้วยซึ่งในวงการคณะสงฆ์รับรู้กันดี ที่ผ่านมามีความพยายามในการ แก้ไขปัญหาจากมหาเถรสมาคมแต่ยังไม่สำเร็จ เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่ต้องการมียศหรือสมณศักดิ์ ซึ่งจะเป็นใบเบิกทางที่ดีในการไปทำกิจกรรมอื่นๆ³⁷

คำกล่าวของพระพรหมสุธีไม่ชัดเจนเท่าความจริงที่ปรากฏเพราะต่อมา องค์การเครือข่ายภาค ประชาชนพิทักษ์ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ (อพช.) ยื่นหนังสือถึงสำนักงานป้องกันและปราบปรามการ ททุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) เพื่อร้องเรียนกรณีพระพรหมสุธี (เสนาะ ปัญญาวิชโร) เจ้าอาวาสวัดสระ เกศราชวรมหาวิหารและกรรมการมหาเถรสมาคม มีพฤติกรรมส่อว่าทุจริตต้องบประมาณแผ่นดินซึ่งเป็น งบประมาณจำนวน 67,550,000 บาท ที่รัฐบาลอนุมัติเป็นค่าใช้จ่ายในพิธีพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) อดีตประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช โดยมี หลักฐานที่ส่อว่าพระพรหมสุธี อาจจะนำงบดังกล่าวไปสนับสนุนธุรกิจเครือญาติ ในโครงการบ้าน จัดสรรที่กำลังดำเนินการ อยู่ในพื้นที่ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา จึงทำให้คณะกรรมการจัดงาน พระราชทานเพลิงศพต้องรับ หนี้สินต่อบริษัทที่รับจัดงาน จึงขอให้สำนักงาน ป.ป.ช. ดำเนินการไต่ สสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงต่อไป

พระพรหมสุธีถูกโจมตี เรื่องพฤติกรรมที่น่าเคลือบแคลงหลายอย่าง โดยมีข้อมูลจากไซเชี่ยล เน็ตเวิร์คที่ระบุถึงความร่ำรวยผิดปกติและทรัพย์สินอื่นๆ เช่น ธุรกิจสวนกล้วยไม้กว่า 300 ไร่ มูลค่า กว่า 100 ล้านบาท สวนมะยงชิด ฟาร์มเพาะพันธุ์ไก่ชน เพาะพันธุ์ปลากัด เพาะพันธุ์นกเขา ธุรกิจ ปล่อยเงินกู้รวมถึงการเป็นเจ้าของรีสอร์ทหรู ธุรกิจบ้านจัดสรร รวมแล้วมูลค่ากว่า 1,000 ล้านบาท พระพรหมสุธียังมีส่วนเกี่ยวข้องกับการแทรกแซงกิจการภายในของวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัด ฉะเชิงเทรา หลังพระราชมงคลวุฒาจารย์อดีตเจ้าอาวาสวัดโสธร ฯ มรณภาพเนื่องจากความเครียด เพราะถูกกล่าวหาเรื่องความไม่โปร่งใสด้านการเงินจากการบริหารวัด มหาเถรสมาคมจึงมอบหมาย ให้พระพรหมสุธีทำหน้าที่รักษาการเจ้าอาวาส ระหว่าง พ.ศ. 2547 - 2552 รวมระยะเวลา 5 ปีเต็ม

³⁷ เรื่องเดียวกัน.

พระพรหมสุธียอมรับว่าธุรกิจที่อ้างถึงเป็นของครอบครัวที่มีอยู่เดิมแต่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกัน ส่วนทรัพย์สิน เช่น รถยนต์ราคาแพงกว่า 20 คัน ได้มาโดยการบริจาคของลูกศิษย์ โดยส่วนใหญ่ นำไปใช้ในกิจการของวัดพร้อมปฏิเสธว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจรีสอร์ทหรือบ้านจัดสรรตามที่ถูกกล่าวหา ทั้งนี้ เรื่องดังกล่าว น่าจะมีชนวนมาจากความขัดแย้งกับพระพรหมสิทธิ (ธงชัย สุขญาโณ) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสระเกศฯ เพราะพระพรหมสิทธิไม่พอใจที่ถูกพระพรหมสุธีปลดออกจากการทำหน้าที่ดูแลบริหารจัดการเงินบริจาคในส่วนพื้นที่ภูเขาทองภายในวัดสระเกศฯ โดยพระพรหมสิทธิถูกกล่าวหาว่ายกยอกเงินบริจาคและทรัพย์สินของวัด แต่พระพรหมสุธีชี้แจงว่าการปลดพระพรหมสิทธิเป็นการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการทำงานตามความเหมาะสมโดย มีการตั้งคณะกรรมการวัดขึ้นมาควบคุมเงินบริจาค หลังจากที่พบความผิดปกติในส่วนงานที่พระพรหมสิทธิดูแล³⁸

ในที่สุดสมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคณาจารย์ (ช่วง วรบุญโญ) ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ได้มีบัญชาให้พระพรหมสุธี เจ้าอาวาสวัดสระเกศฯ กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะภาค 12 คั้นตำแหน่งหน้าที่ดูแลภูเขาทองแก่พระพรหมสิทธิ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสระเกศฯ เจ้าคณะภาค 10 ตามบัญชาของสมเด็จพระพุฒาจารย์ อธิบดีเจ้าอาวาสวัดสระเกศฯ ที่เคยสั่งเสียไว้ให้พระพรหมสุธีเป็นเจ้าอาวาสและให้พระพรหมสิทธิดูแลภูเขาทอง สมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคณาจารย์ยังมีบัญชาให้คืนตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโสธรฯ ให้กับอดีต 7 ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโสธรฯ ที่ถูกพักงานไปนานกว่า 4 ปี ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงที่พระพรหมสุธี ดำรงตำแหน่งรักษาการเจ้าอาวาสวัดโสธรฯ โดยที่ปัจจุบันนี้ก็ยังไม่มีเปิดเผยผลการสอบสวนข้อเท็จจริงของ 7 ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโสธรฯ ว่ามีความผิดหรือไม่ ซึ่งต้องรอความชัดเจนจากผลการประชุม มหาเถรสมาคม (มส.) เนื่องจากเป็นตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง การจะพิจารณาในเรื่องใดก็ตาม รวมทั้งการคืนตำแหน่งจะต้องเป็นมติของ มส.

กรณีความขัดแย้งภายในวัดสระเกศฯ นี้ทำให้บรรยากาศภายในวัดเกิดการแบ่งแยกเป็น 2 ฝ่าย ระหว่างพระพรหมสุธีและพระพรหมสิทธิ อีกทั้งสถานการณ์ยังลามไปถึงกลุ่มผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการกระทำของพระพรหมสุธี ที่ได้ยื่นเรื่องร้องเรียนไปยัง มหาเถรสมาคมให้พิจารณาในเรื่องดังกล่าว ทั้งยังลุกลามไปถึงการขุดคุ้ยประเด็นเรื่องความขัดแย้งภายในวัดโสธรวราราม ในยุคที่พระพรหมสุธีเป็นรักษาการเจ้าอาวาสด้วย ในขณะที่ฝ่ายพระพรหมสิทธิ ถึงกับให้คนไปแจ้งความ พระพรหมสิทธิ

³⁸ ASTV ผู้จัดการออนไลน์, หน้าแรกผู้จัดการรายวัน[Online]. 2542. แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/daily/viewnews.aspx?newsid=9570000103197> [8 กันยายน 2557].

พร้อมกับผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสระเกษ อีก 2 รูป ยัง สน.สำราญราษฎร์ แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่รับแจ้งความเพราะเห็นว่าไม่มีหลักฐานไม่เพียงพอ³⁹

ระบบสมณศักดิ์จึงเป็นที่มาของผลประโยชน์มากมายตั้งแต่ก่อนที่จะได้รับตำแหน่ง ทั้งนี้ลัทธิการระยอมจะตามมากอีกมากมายหากได้ดำรงตำแหน่งจริงเพราะ จากหลักเกณฑ์การพิจารณา การเลื่อนชั้นสมณศักดิ์จะเห็นว่าให้ความสำคัญแก่พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่ง ในสายปกครองเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ย่อมเป็นธรรมดาที่จะทำให้การบริหารจัดการ ที่อาศัยระบบสมณศักดิ์เกิดความไม่โปร่งใสได้ง่าย เช่น กรณีเจ้าคุณชั้นธรรมซึ่งดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะภาครับรถยนต์จากหลวงปู่เณรคำ เรื่องผลประโยชน์ของพระพรหมสุธีที่ได้กล่าวไปแล้ว เนื่องจากตำแหน่งเจ้าคณะ ภาคเป็นตำแหน่งบริหาร ที่ต้องมีสมณศักดิ์สูงตามไปด้วย ระบบสมณศักดิ์จึงมีความสัมพันธ์กับตำแหน่งบริหารที่หากมีตำแหน่งสูงขึ้นเท่าใดก็มีโอกาสที่จะได้รับผลประโยชน์ต่างๆ ได้มากขึ้นตามสายอำนาจการปกครอง ซึ่งไม่ต่างจากระบบราชการของฆราวาสที่หากมีตำแหน่งบริหารยิ่งสูงขึ้น เท่าใด ก็จะมีโอกาสที่จะได้รับผลประโยชน์ทั้งในและนอกระบบมากยิ่งขึ้นเท่านั้น พระไพศาล วิสาโล กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

ตอนหลัง พระก็สนใจเรื่องการวิ่งเต้นต่อเส้นสายกับผู้ปกครองคณะสงฆ์เพื่อการเลื่อนสมณศักดิ์และไม่ค่อยสนใจปัญหาชาวบ้าน ยิ่งรูปไหนมีเส้นสาย ที่ดีได้รับการปกป้องจากเจ้าคณะก็สามารถทำอะไรก็ได้โดยที่ชาวบ้านทำอะไรไม่ได้หรือไม่กล้าแตะต้องเปิดช่องให้พระที่ทำตัวผิดวินัยหรือไม่คำนึงถึงโลกวัชระมีเพิ่มขึ้น⁴⁰

ความเห็น ของ พระไพศาล สอดคล้องกับคำกล่าวของสมิเจ็บบหรืออดีตพระครูสมุทรสรศักดิ์ คมภิรปญโญ ที่เคยต้องอธิกรณ์ถึงขั้นอาบัติปาราชิกแต่ได้กล่าววิพากษ์วิจารณ์วงการบริหารองค์กรคณะสงฆ์ในปัจจุบันไว้อย่างน่าสนใจว่า

วงการสงฆ์เป็นวงการที่ต้องแข่งขัน ต้องชิงดีชิงเด่น วัดนี้สร้างโบสถ์ชั้นหนึ่ง วัดกุต้องสร้างชั้นสอง มิ่งสร้าง 10 ล้าน ของกุต้อง 20 ล้าน สร้างกุฎิใหม่ต้องตี ดแอร์ มีห้องใต้ดิน อยากได้ยศถาบรรดาศักดิ์ เมื่อไม่ได้ด้วยเส้นก็ต้องเอาด้วยกล เมื่อไม่ได้ด้วยกลก็เอาด้วยเงินยัด ให้ได้มาในสิ่งที่ได้มา ถ้าพระบวบวงค์อ่านตรงนี่คงสะดุ้งกันบ้าง แต่ก็ไม่ว่ากันเพราะมันเป็นเรื่องราวของความสามารถเฉพาะตัว ซึ่งแล้วแต่ใครจะชวนชวยได้

³⁹ ไทยรัฐ, ทีมข่าวหน้า 1[Online]. แหล่งที่มา: <http://www.thairath.co.th/content/459608> [28 ตุลาคม 2557].

⁴⁰ คมชัดลึก, ศาสนา-พระเครื่อง[Online]. แหล่งที่มา: <http://www.komchadluek.net/detail/20130715/163497/ระวังถึงจุดเสื่อม!พระไพศาลเตือนจากกรณีสมิคำ.html> [15 กรกฎาคม 2556].

... เดียวนี้เขาดูกันว่าวัดนี้มันเป็นที่กสายใคร สายนี้วัดนี้เป็นดี กฝากต้องพร้อมเป็นพิเศษ กลายเป็นระบบดี กฝากไป ไอ้ที่ไม่มีก็ดักดานอยู่อย่างนั้น พระในเมืองสภาพแวดล้อมสิ่งยั่วยุต่างๆ ทำให้พระเสียผู้เสียคน ไม่เหมือนพระบ้านนอกหมู่บ้านหนึ่งมีวัดหนึ่ง เข้าพระก็ตื่นมาบิณฑบาต กลับไปก็ฉันท้าที่ได้มา ผิดกับในกรุงเทพฯ บางวันก็ไม่ไปบิณฑบาต ไปสังกัที่โน่นที่นี้ อันนี้ สมัยบวชอยู่ก็เคยทำ ... ทางแก้ไขคงทำได้ยาก แต่ที่น่าจะทำได้ก็คือ การไม่ตั้งยศถาวรยศศักดิ์ให้พระ ให้ทุกขันธ์เป็นพระเท่าเทียมกัน นี่พระเจ้าคุณ นี่เจ้าคุณ ฤษัณราช สิ่งเหล่านี้เป็นจุดบอด ทำให้เกิดการแก่งแย่งกันขึ้น⁴¹

สาเหตุที่การบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์เกิดปัญหาหลายอย่างก็ย่อม เป็นเพราะระบบสมณศักดิ์เป็นสาเหตุโดยเฉพาะ หลักเกณฑ์การพิจารณาตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ ที่อยู่ในวงจำกัดและเน้นเฉพาะผลงานด้านการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุ จึงทำให้การบริหารจัดการคณะสงฆ์เน้นไปที่เรื่องเงินและผลประโยชน์โดยมีการอาศัยความสัมพันธ์ ส่วนตัวจนส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการที่ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ หลักเกณฑ์การพิจารณาที่เน้นจำนวนเงินในด้านการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุ ทำให้ความโดดเด่นในการบริหารจัดการ ของพระสังฆาธิการอยู่ในวงแคบ งานสร้างสรรค์อีกหลายด้าน เช่น การศึกษา การเผยแผ่ จึงอ่อนตัวลงไปเพราะพระสังฆาธิการที่มีใจรักงานด้านบริหารจัดการทาง การศึกษาและงานเผยแผ่ย่อมไม่อาจทุ่มเทความรู้ความสามารถ ในงานที่ตนถนัดได้อย่างเต็มที่ งานบริหารจัดการ ขององค์การ คณะสงฆ์ในด้านการศึกษา จึงไม่ค่อยเกิดขึ้น พระภิกษุสงฆ์ที่มีบทบาทโดดเด่นในด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาที่คนทั่วไปให้การยอมรับนั้น จึงมีเฉพาะพระเถระรุ่นเก่าไม่กี่รูป⁴²

กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่าปัญหาต่างๆ ในการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์เกิดจากหลักเกณฑ์ การพิจารณา เลื่อนชั้นสมณศักดิ์ที่ ให้ความสำคัญแก่พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่ง ในสายปกครองของมหาเถรสมาคมซึ่งก็สอดคล้องกับโครงสร้างของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่รวมศูนย์อำนาจทั้งหมดไว้ที่พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะภาคดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นปัจจัยแวดล้อมทั้ง 3 ประการคือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ โครงสร้างของมหาเถรสมาคมและระบบสมณศักดิ์ นี้จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกและส่งผลกระทบต่อ หลักในการบริหารจัดการตาม พระธรรมวินัย ที่ต้องบริหารจัดการ อย่างเปิดเผยและเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน โดยไม่ได้หวังให้มีการยกย่องใดๆ ซึ่ง ปัจจัย

⁴¹ สมพร พรหมพิตร, อายุวัด อายุบ้าน, หน้า 3 – 4.

⁴² แสง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า 418.

แวดล้อมทั้ง 3 ประการที่กล่าวมานั้น มีความขัดแย้งกับหลักการ บริหารตามพระธรรมวินัย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั่นเอง ในบทต่อไปผู้วิจัยจะนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการ องค์การพระพุทธศาสนาจากการวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียและการประมวลจากปัจจัยแวดล้อมและบริบททั้งหลาย เพื่อให้การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพตามหลักพระธรรมวินัยและอาจใช้ได้จริงในสภาพสังคมและการเมืองการปกครองในปัจจุบัน

บทที่ 6

ข้อเสนอแนะการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

การบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์หากจะเป็นไปเพื่อสร้างคุณค่าแก่พระพุทธศาสนาก็ควรบริหารจัดการให้เป็นไปตาม หลักพระธรรมวินัยดังที่ได้กล่าวอ้างไว้แล้วในบทที่ 2 ไว้ว่าการบริหารจัดการพระพุทธศาสนา ของพระ องค์ล้วนเป็นไปเพื่อคุณค่าแก่พระพุทธศาสนาตามที่ สรุปหลักการบริหารจัดการตามพระธรรมวินัยว่าต้องเป็นการบริหารอย่างเปิดเผยและ เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน โดยไม่ได้หวังให้มีการยกย่องใดๆ แต่จากปัญหาที่กล่าวไว้ในบทที่ 4 และการวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียและปัจจัยแวดล้อมในบทที่ผ่านมาจะเห็นว่าการบริหารจัดการ องค์การคณะสงฆ์ นั้นไม่เป็นไปเพื่อคุณค่าของพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร ใน บทนี้จะได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขที่น่าจะเป็นไปได้และอาจทำให้การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นอันจะส่งผลต่อความมั่นคงของพระธรรมวินัยและศรัทธาของประชาชนต่อไป

6.1 การแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้มีความทันสมัย

เนื่องจากอำนาจการปกครองขององค์การพระพุทธศาสนาถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ อำนาจตามพระธรรมวินัย ซึ่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้บัญญัติรับรองไว้ และอำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่เป็นอำนาจของรัฐโดยแท้ ซึ่งเป็นการใช้อำนาจปกครองทางมหาชนที่ไม่เกี่ยวกับพระธรรมวินัย ในกรณีนี้เคยมีคำพิพากษาฎีกาที่ 2513/2516 ซึ่งวินิจฉัยโดยวางหลักไว้ว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มีการแบ่งการปกครององค์การคณะสงฆ์เป็นฝ่ายพุทธอาณาจักรและฝ่ายราชอาณาจักร ซึ่งหากเป็นเรื่องละเมิดพระธรรมวินัยและต้องรับนิคหกรรมตามพระธรรมวินัยเป็นเรื่องทางพุทธอาณาจักร ศาลไม่มีอำนาจตรวจสอบ ส่วนกรณีที่เป็นการใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เป็นการใช้อำนาจทางราชอาณาจักร ศาลย่อมมีอำนาจตรวจสอบได้¹

อำนาจปกครองขององค์การพระพุทธศาสนาที่ไม่เกี่ยวกับพระธรรมวินัยแต่เป็น เรื่องอำนาจที่กฎหมายบ้านเมือง สมัยใหม่มอบให้เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนา

---

¹ สมบูรณ์ วชิรบูรณ์สุข , การควบคุมการใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ .ศ. 2505 โดยศาลปกครอง, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2551), หน้า 146 – 147.

หากเกิดการกระทบสิทธิไม่ว่าจะในรูปแบบใด ผู้ได้รับความเดือดร้อนย่อมมีสิทธิที่จะนำ ข้อพิพาทนี้ ขึ้นสู่ศาลเพื่อขอใช้สิทธิทางศาล เช่น ชาวบ้านไปขอใช้ที่เผาศพ วัดไม่ให้ใช้ หรือวัดมีคำสั่งไม่รับเผา ศพคนที่ตายเป็นโรคเอดส์ กรณีเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องที่จบในองค์การคณะสงฆ์ หากแต่เป็นการใช้อำนาจ ปกครองที่ไม่เกี่ยวกับพระธรรมวินัย อีกทั้งยังกระทบสิทธิของปัจเจกชนภายนอก องค์การคณะสงฆ์ ซึ่งแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับอำนาจในการวินิจฉัยคดีกัณฑ์ มอันเกี่ยวเนื่องกับพระธรรมวินัย ซึ่งเป็น เรื่องที่ฝ่ายอาณาจักรไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้อง

อำนาจการปกครองที่รัฐมอบให้องค์ก ารพระพุทธศาสนาเพื่อบริหารจัดการหรือให้จัดการ บริการสาธารณะหรือให้มีสิ่งสาธารณูปโภคเพิ่มเติมนี้ก็ดี อำนาจเกี่ยวกับการจัดการ ทรัพย์สินของ องค์ก ารพระ พุทธศาสนาก็ดี เป็นเรื่องที่มี ได้เกี่ยว กับพระธรรมวินัย อำนาจตรงนี้ขององค์ก าร พระพุทธศาสนาฝ่ายอาณาจักรควรจะเข้าไปควบคุมได้ และเป็นที่น่าสังเกตว่า ในหลายๆ เรื่อง การ ดำเนินงานขององค์ก ารพระ พุทธศาสนา จะเป็นไปไม่ได้เลยถ้าขาดอำนาจรัฐเข้าไปช่วยเกื้อหนุน ยกตัวอย่างกรณีที่พระภิกษุสงฆ์ประพฤติผิดไปจากพระวินัยจนต้องลาสิกขาแต่ไม่ยอมลาสิกขาหรือ กรณีพระปล อมบวช ถูกจับให้ลาสิกขาแต่ไม่ยอม ลาสิกขาเช่นนี้ องค์ก ารพระ พุทธศาสนาต้องอาศัย อำนาจของฝ่ายอาณาจักรเข้าไปจัดการแต่บางครั้งอำนาจของอาณาจักรที่จะเข้าไปจัดการศาสนจักร นั้นไม่สามารถเข้าไปได้เต็มที่เพราะว่าฝ่ายศาสนจักรก็มีพระธรรมวินัยเป็นหลักอยู่²

เนื่องจาก พระราช บัญญัติคณะสงฆ์มิใช่พระธรรมวินัย แต่เป็นกฎหมายแผ่นดินที่ฝ่าย อาณาจักรได้ตราขึ้นมาเพื่อให้องค์การพระสงฆ์ใช้เป็นแม่บทใน การปกครองกันเองอย่างเป็นสัดส่วน ซึ่งจะทำให้การผดุงรักษาและ ส่งเสริมพระธรรมวินัยดำรงอยู่ต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เมื่อฝ่ายอาณาจักรเป็นผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา การประกาศใช้และยกเลิกพระราชบัญญัติคณะ สงฆ์จึงเป็นอำนาจและหน้าที่โดยตรงของฝ่ายอาณาจักรที่จะดำเนินการ เมื่อเห็นว่าบกพร่องหรือ หละหลวมไม่สามารถอำนวยความสะดวกนี้ให้การบริหารองค์การคณะสงฆ์ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย หรือมีประสิทธิภาพได้ ฝ่ายอาณาจักรก็ต้องพิจารณาแก้ไขอาจเป็นบางมาตราหรือยกเลิกทั้งฉบับ ก็ได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของฝ่ายอาณาจักรเป็นสำคัญว่าจะแก้ไขอย่างไร

การแก้ไขหรือยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไม่ว่าจะเป็นบางมาตราหรือทั้งฉบับกระทำ ได้ 2 ทางคือการเสนอร่างพระราชบัญญัติฯ เข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งมี สมาชิกฯ ลงชื่อร่วมกันตามจำนวนที่กำหนดไว้หรือคณะรัฐมนตรีเป็นผู้เสนอ จากนั้นก็จะเป็นไปตาม ขั้นตอนหรือกระบวนการของสภาผู้แทนราษฎรที่จะดำเนินการต่อไปแต่เนื่องจากสมาชิกสภาผู้แทน

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 100 – 101.

ราชกรหรือคณะรัฐมนตรีแต่ละยุคส่วนมากจะมีความเข้าใจในเรื่ององค์การคณะสงฆ์ไม่ดีพอจึงไม่เข้าไปแตะต้องด้วยเกรงว่าจะเป็นบาปกรรมจนเกิดวลีที่ พุตกันมาติดปากว่า “ชั่วช่างชี ดีช่างสงฆ์” เมื่อเป็นเช่นนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นในวงการคณะสงฆ์จึงอยู่ในลักษณะทับถมและหมักหมมเสมอมา ยิ่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์บางฉบับมีโครงสร้างที่คับแคบทางการบริหาร จัดการด้วยแล้วย่อมจะเป็นตัวแปรสำคัญให้การใช้อำนาจตามกฎหมายที่ ่างไกลจากพระธรรมวินัยมากยิ่งขึ้นจน อาจกล่าวได้ว่าใช้อำนาจเป็นธรรมหรือใช้อำนาจเบี่ยงเบนพระธรรมวินัยไปในที่สุดเพราะผู้ที่มีความรู้ซ้ำของในพระธรรมวินัยอันเป็นภาษาปริยัตินั้นมิได้หมายความว่าผู้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยได้ ดี ในขณะที่เดียวกันก็ได้หมายความว่าผู้ที่ ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยได้ ดีจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ซ้ำของในภาษาปริยัติได้ดีเช่นกัน³

จากทัศนะต่างๆ ที่ยกมา จะเห็นว่า การกระทำขององค์การพระพุทธศาสนาในทางมหาชนแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ อำนาจปกครองตามพระธรรมวินัยและอำนาจปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 อำนาจปกครองตามพระธรรมวินัยเป็นการกระทำในทางสงฆ์โดยเฉพาะ เนื่องจากพระธรรมวินัยเป็นสิ่งที่บัญญัติโดยพระพุทธเจ้าและมีผลบังคับกันในหมู่พระสงฆ์ในพุทธศาสนามาเป็นเวลานานหลายพันปีแล้วโดยมิ ได้อาศัยอำนาจของรัฐมาเป็นฐานเลย เนื่องจาก รัฐเคารพในพระธรรมวินัยและไ ม่ต้องการเข้าไปก้าวก่ายในพุทธจักร แต่จากข้อเท็จจริงหลายๆ เรื่องในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ซึ่งพระธรรมวินัย ก็มีได้บัญญัติไว้ หากใช้เพียงพระธรรมวินัยก็อาจไม่เพียงพอต่อการปกครองดูแล

การใช้อำนาจขององค์การพระพุทธศาสนาจึงต้องถือว่าวัดเป็นองค์กรตามกฎหมายมหาชนที่เป็นหน่วยงานทางปกครอง และเป็นการใช้อำนาจในทางอาณาจักร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่เป็นอำนาจปกครอง มหาชนในทางราชอาณาจักร ที่รัฐมอบให้แก่องค์การพระพุทธศาสนาเพื่อใช้ในการปกครองดูแลรักษาวัด ซึ่งเป็นกรณีศาลปกครองจะต้องสามารถเข้าไปตรวจสอบได้ ทั้งนี้ ศาลปกครองสูงสุดเคยมีคำสั่งที่ 1/2545 และ 4/2545 วินิจฉัยในทำนองว่าวัดไม่ใช่องค์กรทาง มหาชนที่จะใช้อำนาจทางปกครองได้ จึงไม่เป็นหน่วยงานทางปกครองและเจ้าอาวาสก็ไม่ใช่เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานทางปกครอง ที่จะนำคดีมาฟ้องต่อศาลปกครองได้ และยังวินิจฉัยเลยไปถึงว่าการกระทำดังกล่าวไม่อยู่ในอำนาจศาลปกครองที่จะตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายได้

³ แสวง อุทุมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า 402 – 403.

ข้อวินิจฉัยนี้ จึงขัดกับสภาพข้อเท็จจริงและน่าจะขัดกับหลักการในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 28 วรรค 2 ที่กำหนดให้บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้และเป็นคำสั่งที่อาจก่อให้เกิดปัญหา ความไม่ยุติธรรมขึ้นในพุทธจักรได้เนื่องจากไม่มีองค์กร ใดๆ มาตรวจสอบการกระทำขององค์กร พระพุทธศาสนาที่ออกคำสั่งมา กระทบสิทธิของผู้รับคำสั่ง ศาลปกครองสูงสุด จึงควรจะมีบทบาทในการตรวจสอบ การกระทำขององค์กรพุทธศาสนาได้โดยพิจารณาแยกการกระทำขององค์กรพุทธศาสนาเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว โดยเข้าทำการควบคุมตรวจสอบ เฉพาะการกระทำขององค์กร พระพุทธศาสนาในส่วนที่เป็นการใช้อำนาจปกครองตามพระราชบัญญัติคณะ สงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่ไม่เกี่ยวกับพระธรรมวินัยเท่านั้นเพื่อให้เกิดความเหมาะสมตามหลักกฎหมายและมีให้เกิดปัญหาความไม่ยุติธรรมขึ้นในพุทธจักรด้วย⁴

ในขณะเดียวกัน ก็มีกระแส เรียกร้องให้ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันว่าหากยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ รัฐจะหมดบทบาทในการเป็นผู้คุ้มครอง องค์กรคณะสงฆ์ ซึ่งหมายความว่าความเป็นคณะสงฆ์ไทยที่ถูกผูกขาดโดยองค์กร คณะสงฆ์ที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐก็จะหมดไป องค์กรคณะสงฆ์ต้องพึ่งตัวเองหรือพึ่งพิงประชาชนมากขึ้น เงื่อนไขเช่นนี้ย่อมผลักดันให้ องค์กร คณะสงฆ์ต้องปฏิรูปตัวเองไม่เช่นนั้นก็จะขาดการสนับสนุนจากประชาชน ขณะเดียวกันก็ อาจจะมีองค์กร พระสงฆ์ใหม่ๆ เกิดขึ้นเพื่อดึงดูดศรัทธาญาติโยมเพราะมีคู่แข่งมากขึ้น ซึ่งก็มีทั้งข้อดีข้อเสีย⁵ ในขณะที่ฝ่ายสนับสนุนว่าองค์กรคณะสงฆ์ควรมี กฎหมายควบคุมให้ได้ให้เหตุผลว่าเนื่องจากอิทธิพล ภายในคณะสงฆ์เป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่กระทบต่อจิตใจพุทธศาสนิกชนในวงกว้าง สมควรที่จะมีการกำหนดโทษทั้งทางพระวินัยและทางกฎหมายบ้านเมืองกับผู้กระทำความผิดเหล่านี้รวมถึงผู้สนับสนุนและสมคบร่วมคิดตามความเหมาะสม มิฉะนั้น พระที่เคยกระทำความผิด ก็จะไปบวชอีก ส่วนคนที่กระทำผิดในฐานะ ผู้สนับสนุน เช่น สีกาที่ร่วมสนับสนุนให้พระกระทำความผิดวินัยก็ควรได้รับโทษทางอาญาด้วย⁶

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 151 – 152.

⁵ คมชัดลึก, ศาสนา-พระเครื่อง[Online]. แหล่งที่มา: <http://www.komchadluek.net/detail/20130715/163497/ระวังถึงจุดเสื่อม!พระไพศาลเตือนจากกรณีสมิคำ.html> [15 กรกฎาคม 2556].

⁶ สมบูรณ์ วชิรบูรณ์สุข , การควบคุมการใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ .ศ. 2505 โดยศาลปกครอง,” หน้า 98 – 99.

จะเห็นว่าข้อกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์การคณะสงฆ์มีการทับซ้อนกับกฎหมายทางโลกหลายมิติ แนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาประการแรกก็คือ องค์การคณะสงฆ์และองค์การหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไขพระราชบัญญัติ ด้วยการแบ่งแยกอำนาจที่เกี่ยวข้องกับองค์การคณะสงฆ์ และที่ไม่เกี่ยวข้อง ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากในหลายกรณีที่ผ่านมาจะเห็นว่ามีการใช้ข้อกฎหมายทางโลกเข้ามาล้าเส้นทางธรรม ซึ่งทำให้เกิดผลเสียต่อพระธรรมวินัยและศรัทธาของประชาชนหลายครั้ง ประการต่อมา เนื่องจากพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ ฉบับปัจจุบันไม่ มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมากกว่า 20 ปี จึงทำให้เกิดข้อจำกัด เพราะความล้า สมัยในการ บริหารจัดการ เพื่อ ดำเนินคดี ทางกฎหมาย กับพระ ภิกษุสงฆ์ที่ กระทำผิด การปรับเปลี่ยนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับบริบทของสังคมที่ เปลี่ยนไปจึงเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาประการที่ 2

การแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้มีความทันสมัย เช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ ปัจจุบันในหมวด 4 มาตรา 27 เรื่องนิคหกรรมและการสละสมณเพศนั้นแสดงให้เห็นถึงความล้าสมัย เนื่องจากเป็นกฎหมายที่มาจากประเพณีโบราณที่รัฐทำหน้าที่จับพระภิกษุสงฆ์ที่ผิดพระวินัยให้ลาสิกขา อย่างไรก็ดี ในปัจจุบัน รัฐบาลต้องเคารพสิทธิและเสรีภาพ ของประชาชนตามที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ การผิดพระวินัยบางข้อที่ไม่ได้ก่อให้เกิดผลร้ายอย่างรุนแรงต่อประชาชน รัฐจึงไม่สามารถออกกฎหมายที่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของประชาชนได้เพราะการออกบวชเป็นสิทธิส่วนบุคคลซึ่งมีความเก่าแก่กว่ารัฐธรรมนูญของประเทศไทยทุกฉบับ นอกจากนี้ วิถีชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ยังเป็นวิถีทางดำรงชีวิตด้วยศรัทธาอันไม่ใช่ข้อกำหนดทางกฎหมาย การที่รัฐออกกฎหมายทำโทษพระภิกษุสงฆ์ที่ผิดพระธรรมวินัยจึงเป็นการบุกรุกอาณาเขตส่วนตัวของประชาชน⁷

ประการที่ 3 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับปัจจุบัน ควรปรับปรุงให้มีมาตรการที่จะนำไปสู่ การควบคุมตรวจสอบอย่างเป็นระบบ ทั้งการควบคุมตรวจสอบ จากภายในและภายนอก องค์การ อย่างสมดุลง ในขณะเดียวกันเพื่อการพึงอำนาจรัฐให้น้อยลงในการบริหารจัดการ องค์การคณะสงฆ์ จึงควรกำหนดให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลด้านพระวินัยและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ องค์การคณะสงฆ์โดยอาจให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ตั้งคณะวินัยศาสตร์ (วินัยปิฎก) หรือวิทยาลัยการบริหารปกครอง คณะสงฆ์ คล้ายกับมหาวิทยาลัยทางโลกที่มีคณะนิติศาสตร์ โดยคณะวินัยศาสตร์จะเน้นศึกษาเกี่ยวกับอธิกรณ์และการระงับอธิกรณ์รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพระภิกษุสงฆ์โดยตรง เพื่อผลิตพระภิกษุวิชาการที่สามารถทำหน้าที่ตัดสินและวินิจฉัยอธิกรณ์ด้วย อุพพาหิกวิธีตามหลักพระธรรมวินัยได้ ด้วยวิธีการเช่นนี้ องค์การ คณะสงฆ์ก็จะมีคณะวินัยธร เป็นหน่วยงานหลัก ที่มีความรู้

⁷ พิพัฒน์ พสุธารชาติ, รัฐกับศาสนา (กรุงเทพมหานคร: ศยาม, 2545), หน้า 316 – 325.

ความสามารถในการบริหารจัดการอิทธิกรณต่างๆ โดยอาศัยอิทธิกรณสมณะทั้ง 7 ตามพระธรรมวินัยได้ โดยไม่ต้องผ่านกลไกอันใหญ่โตและเชื่องช้าตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และยังไม่ต้องพึ่งพาอำนาจรัฐในการบริหารจัดการอิทธิกรณยกเว้นแต่อิทธิกรณนั้นเกี่ยวข้องกับกฎหมายบ้านเมืองที่ไม่เกี่ยวกับพระธรรมวินัย

นอกจากนี้ คณะวินัยธรยังสามารถเผยแพร่ความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการ อิทธิกรณต่างๆ ตามหลักพระธรรมวินัยด้วยการจัดตั้งเป็น สถาบันพัฒนาพระวินยาศึกษา เพื่อทำหน้าที่ ฝึกอบรมและพัฒนาองค์การคณะสงฆ์เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ใช้สิทธิของตนเองได้อย่างถูกต้องและเป็น ธรรม ภายใต้หลักพระธรรมวินัยและหลักกฎหมายบ้านเมือง หากสังคมต้องการทราบข้อเท็จจริง เกี่ยวกับการบริหารจัดการตามหลักพระธรรมวินัยก็จะได้รับความชัดเจนอย่างเป็นทางการจากคณะ พระวินัยธรที่มีความเป็นกลางและมีมาตรฐานในการตัดสินอิทธิกรณเพื่อความถูกต้องเป็นธรรมด้วย ความโปร่งใสที่สามารถตรวจสอบได้ เมื่อผนวกกับการบัญญัติขอบเขตอำนาจของอาณาจักรและ พุทธจักรให้มีความชัดเจนโดยปรับเปลี่ยนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้มี ความทันสมัยสอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแล้วก็น่าจะเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหาร จัดการองค์การคณะสงฆ์ได้เป็นอย่างดี

ในช่วงเวลาที่ศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ประเทศไทยกำลังถูก ปกครองด้วยระบอบเผด็จการทหาร ภายใต้คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ตั้งแต่วันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 เวลา 16:30 น. ดังนั้น แนวทางที่นำเสนอขึ้นนี้อาจต้องรอให้ประเทศไทยกลับมาปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย เสียก่อนจึงจะสามารถดำเนินการตามอำนาจอธิปไตยต่างๆ ได้อย่างปกติ ใดๆก็ตาม เมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2557 ที่ประชุม คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เห็นชอบส่งกฎหมายในการ ดูแลและแก้ไขปัญหาพระพุทธรูปเป็นร่าง พ.ร.บ.อุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธรูปสงฆ์ให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) พิจารณา ซึ่งกฎหมายดังกล่าวจะกำหนดให้รัฐอุปถัมภ์และคุ้มครอง พระพุทธรูปตามแนวทางที่กำหนดทั้งสนับสนุนการบริหาร การปกครองคณะสงฆ์ การเผยแพร่ พระพุทธรูปทั้งในและต่างประเทศ โดย กำหนดให้มีคณะกรรมการอุปถัมภ์และคุ้มครอง พระพุทธรูปในระดับจังหวัด และจัดตั้งคณะขึ้นในสำนักงานพระพุทธรูปแห่งชาติ อีกทั้ง กำหนดให้มีกองทุนฯ โดยกำหนดโทษต่อผู้กระทำให้เกิดความเสียหายต่อพระพุทธรูปโดยมี รายงานว่าบทกำหนดโทษต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงเจ็ดปีหรือปรับตั้งแต่ 2,000 – 14,000 บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ⁸

⁸ Bright TV, Bright News[Online]. แหล่งที่มา: <http://www.brighttv.co.th/th/news/คสชเห็นชอบ-พรบอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธรูป>

พระธรรมปิฎก (สมณศักดิ์ในขณะนั้น) กล่าวว่าหากผู้ที่บัญญัติจัดวางวินัย เช่น กฎหมายใน สังคมมนุษย์มีเจตนาไม่ดีไม่เป็นธรรม เช่น เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัวก็อาจจะวาง กฎหมายที่ไม่ ชอบธรรม ไม่สอดคล้องกับธรรมคือ ไม่เป็นไปเพื่อความดีงามที่เป็นหลักความจริง หรือหากมีความรู้ เข้าใจไม่เพียงพอ ขาดปัญญา รู้เท่าไม่ถึงหลักความจริงคือธรรมในธรรมชาติ การวางกฎหมาย หรือ บัญญัติวินัยนั้นก็บ่งพร่อง แล้วผลที่ต้องการก็จะไม่เกิด เช่น ในสภาผู้แทนราษฎร หากต้องการ ออกกฎหมาย ก็ต้องเข้าถึงความจริงก่อน ต้องรู้หลักการ เข้าใจชัดว่าความถูกต้องความดีงามเป็น อย่างไร อะไรเป็นความมุ่งหมายของการออกกฎหมายนั้น ปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยว ข้องในเรื่องนั้นเป็น อย่างไร แล้วก็มีเจตนาดี มีใจเป็นธรรม ถ้ามีเจตนาจะเอาผลประโยชน์ส่วนตนขึ้นมา กฎหมายก็ไม่ เป็นธรรมคือไม่สอดคล้องกับธรรม เสียความสัมพันธ์ระหว่างวินัยกับธรรม วินัยคือการตรากฎหมาย ก็ไม่สัมฤทธิ์ผล⁹

พ.ร.บ.อุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ฉบับของ คสช. ก็เช่นเดียวกันที่ต้องติดตาม ต่อไปว่าเจตนารมณ์ของ คสช. ในการผลักดัน พ.ร.บ. ดังกล่าวจะส่งผลอย่างไรต่อการ บริหารจัดการ องค์การพระพุทธศาสนาของ ประเทศไทยในอนาคต หาก การบริหารจัดการนั้นเป็นการบริหารอย่าง เปิดเผยและเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน โดยไม่ได้หวัง ผลให้มีการยกย่องใดๆ การ บริหารนั้นจึงจะเป็นการบริหารจัดการตามหลักพระธรรมวินัยอย่างแท้จริง

6.2 การปรับโครงสร้างมหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

อิทธิฤทธิ์ต่างๆ ที่มีผลกระทบภายใน องค์การคณะสงฆ์ต้องอาศัยการบริหารจัดการตนเองซึ่ง ควรมีความกระฉับกระเฉง รวดเร็ว โดยเฉพาะ การพิจารณาอิทธิฤทธิ์ที่เป็นเรื่องอื้อฉาว ที่ต้องมีความ โปร่งใส รวดเร็วและเป็นธรรม มิฉะนั้นองค์การพุทธศาสนาย่อมได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัญหาอิทธิฤทธิ์ในอดีตที่ผ่านมา มีหลายกรณีที่มีการบริหารจัดการ อย่างล่าช้า เช่น กรณีพระยันตระ กรณีสันติอโศก กรณีวัดพระธรรมกาย ฯลฯ อิทธิฤทธิ์เหล่านี้ ล้วนแล้วแต่สามารถ ระวังให้จบภายใน องค์การคณะสงฆ์ได้หากมีกระบวนการ ระบบและบุคลากร ที่มีประสิทธิภาพ รวดเร็ว โปร่งใส และเป็นธรรม แต่ด้วยข้อ จำกัดหลายๆ อย่าง เช่น โครงสร้างของมหาเถรสมาคมที่แม้มีความเป็น เอกภาพเป็นจุดเด่นแต่ด้วยโครงสร้างขนาดใหญ่ที่รวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางอย่างเดียวจึงทำให้การ บริหารจัดการดังกล่าวไร้ประสิทธิภาพและล่าช้า นอกจากนี้ ความเป็นเอกภาพ ของโครงสร้างมหา เถรสมาคม อาจทำให้เกิดความ สัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับรัฐมาก เกินไปดังที่พระไพศาล วิสาโล แสดง ความเห็นว่า

⁹ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), วินัย: เรื่องใหญ่กว่าที่คิด, หน้า 11 – 12.

ขณะเดียวกันก็ต้องพยายามทำให้คณะสงฆ์ของรัฐน้อยลง โดยเฉพาะในช่วงร้อยปีมานี้ คณะสงฆ์ของรัฐมาก อันนี้เป็นผลจากการที่รัชกาลที่ 5 ปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ เป็นการรวมศูนย์มาอยู่ที่พระองค์ ในบางช่วง รัชกาลที่ 5 มีบทบาทเหมือนสังฆราชอยู่ถึง 11 ปี โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นที่ปรึกษาเท่านั้น ที่ทำเช่นนี้ก็เพื่อให้เกิดเอกภาพในคณะสงฆ์ แต่ทุกวันนี้โครงสร้างแบบนี้ไม่สามารถทำให้เกิดเอกภาพได้แล้ว¹⁰

การกระจายอำนาจจากมหาเถรสมาคม จึงเป็นเรื่องเร่งด่วน โดยต้องให้พระสงฆ์ในพื้นที่ดูแลกิจการคณะสงฆ์ของตนเอง เนื่องจากปัจจุบัน การปกครองของคณะสงฆ์ใช้วิธีการเดียวกับการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ใช้การรวมศูนย์แบบมณฑลเทศาภิบาลด้วยการส่งข้าหลวงจากกรุงเทพฯ ไปปกครองตามมณฑลต่างๆ ซึ่งปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นการส่งผู้ว่าราชการจังหวัดจากส่วนกลางไป แต่ขององค์การคณะสงฆ์ไทยยังล้าหลังกว่านั้นคือแทบจะไม่ มีความแตกต่างจากสมัยรัชกาลที่ 5 คือเจ้าคณะภาคอยู่ในกรุงเทพฯ แต่มีอำนาจเหนือเจ้าคณะจังหวัด เรื่องนี้พระไพศาลได้แสดงความเห็นเพิ่มเติมว่า

ความจริงแล้วสิ่งที่ควรทำคือควรมีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ ท้องถิ่น รวมทั้งมีการจัดตั้งสภาสงฆ์ระดับประเทศ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอและระดับตำบล ทำงานร่วมกับเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล ซึ่งก็ควรมีการทำงานในรูปแบบการมากกว่าที่ทำแบบรวมศูนย์ที่ตัวบุคคล ขณะเดียวกันควรให้ฆราวาสเข้ามามีส่วนร่วมดูแลความเป็นไปของคณะสงฆ์ในทุกๆ ระดับ เช่น มีสภาชาวพุทธในระดับประเทศ ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ ไปจนถึงระดับตำบลเพื่อดูแลเอาใจใส่เรื่องต่างๆ ของพระ เช่น การประพฤติปฏิบัติของพระ การศึกษา ความเป็นอยู่ วิธีนี้จะช่วยให้ท้องถิ่นตื่นตัวเรื่องการความเป็นไปของคณะสงฆ์ ไม่ใช่ปล่อยให้เป็นเรื่องของรัฐหรือสำนักพุทธศาสนาแห่งชาติเท่านั้นจำเป็นอย่างมากที่จะต้องมีการกระจายอำนาจจากมหาเถรสมาคมออกไป ไม่ใช่มารวมศูนย์อยู่ที่พระ 20 – 30 รูป ซึ่งแต่ละรูปก็อายุ 70 ปีขึ้นไป ท่านเหล่านี้แทบไม่มีกำลังทำอะไรแล้วนอกจากไปแสดงธรรม หรือเปิดป้าย

11

¹⁰ คมชัดลึก, ศาสนา-พระเครื่อง[Online]. แหล่งที่มา: <http://www.komchadluek.net/detail/20130715/163497/ระวังถึงจุดเสื่อม!พระไพศาลเตือนจากกรณีสมิคำ.html> [15 กรกฎาคม 2556].

¹¹ เรื่องเดียวกัน

ด้วยข้อบกพร่องต่างๆ ดังกล่าวนั้น จึงควรมีการปรับปรุงโครงสร้างในการบริหารจัดการงานของมหาเถรสมาคม ให้มีความทันสมัยและรวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งมีผู้เสนอแนวทางแก้ไขว่า ควรที่จะมีการปรับปรุงดังต่อไปนี้

1) ควรยกเลิกหลักเกณฑ์ในการเข้าเป็นกรรมการมหาเถรสมาคมที่เป็นอยู่เสีย ใหม่นี้ให้มีการคัดเลือกพระภิกษุกระจายไปทุกภาคโดยพิจารณาจากผลงานที่ทำ ประโยชน์ให้สังคมและปฏิบัติที่ประชาชนให้การยอมรับโดยมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นองค์ประธานเหมือนเดิม ส่วนพระเถระชั้นผู้ใหญ่ให้เป็นคณะที่ปรึกษาที่มีหน้าที่คอยให้คำแนะนำแก่มหาเถรสมาคม

2) มีการตั้งคณะกรรมการที่ประกอบด้วยนักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิในหลายๆ สาขา เช่น พุทธศาสตร์ กฎหมายและสังคมศาสตร์ ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ สนับสนุน ในกิจการของมหาเถรสมาคมเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพและรวดเร็วมากขึ้น

3) มีการกระจายอำนาจโดยมอบหมายให้กรรมการมหาเถรสมาคมแต่ละท่านทำหน้าที่แต่ละอย่างให้ชัดเจน เมื่อเกิดปัญหาเร่งด่วนสามารถวินิจฉัยและสั่งการให้หน่วยงานที่มีหน้าที่รับคำสั่งไปปฏิบัติได้ทันทีแล้วค่อยรายงานให้มหาเถรสมาคมทราบภายหลัง

4) ให้มีหน่วยงานหรือองค์การภาครัฐที่มีผู้เชี่ยวชาญเรื่องกิจการสงฆ์คอย ปรึกษาสั่งจากมหาเถรสมาคมและพระสังฆาธิการระดับต่างๆ เพื่อจัดการดำเนินคดีกับพระละเมิดพระธรรมวินัยได้ทันที¹²

หากสามารถปรับโครงสร้างของมหาเถรสมาคมได้ตามแนวคิดดังกล่าว อำนาจในการวินิจฉัยอธิกรณ์ต่างๆ อันเกี่ยวเนื่องกับพระธรรมวินัย ก็จะมี ความชัดเจนเด็ดขาดไปในหมู่สงฆ์โดยที่ทางฝ่ายอาณาจักร หรือฝ่ายโลกไม่ควรจะไปวินิจฉัย เช่น กรณีนิคหกรรม ควรเป็นเรื่องยุติภายในองค์การพระพุทธศาสนา หรือบางเรื่อง แม้ไม่เกี่ยวข้องกับพระธรรมวินัย แต่เป็นเรื่องภายในองค์การพระพุทธศาสนา ก็ควรจะเป็นไปตามกฎกติกาภายใน โดยให้มีระบบหรือกระบวนการในการเยียวยา กันเองให้ถึงที่สุดโดยไม่ต้องอาศัยฝ่ายอาณาจักรให้เข้าไปยุ่งเกี่ยว เช่น อำนาจในการแต่งตั้ง ถอดถอนพระสังฆาธิการ อำนาจการแต่งตั้งพระอุปัชฌาย์ ดังที่มีผู้กล่าวว่า

หากไม่มีการปกครองคณะสงฆ์ บ้านเมืองจะเอาอย่างไรกับพระสงฆ์ ใครจะเป็นผู้ดูแล ท่าน ตอบว่าท่านสามารถดูแลกันได้ด้วยอาศัยพระธรรมวินัยในการยกย่องและติเตียนกันได้เอง ทุกคนมีพระอุปัชฌาย์ในการบวชจะต้องขึ้นกับพระอุปัชฌาย์ตนเองอยู่แล้ว เรื่อง

¹² พูนศักดิ์ ชูตาภา , “ปัญหาการบริหารงานของมหาเถรสมาคม ศึกษาปัญหาด้านการจัดโครงสร้างองค์การ,” หน้า 54 – 55.

การรวบรวมรายชื่อพระเจ้าพรหม การสอบธรรมบาลี ฯลฯ สิ่งเหล่านี้โยนไปให้นักวิชาการศาสนาหรือสำนักงานพุทธทำได้เพราะเป็นเรื่องไม่ยากและท่านเหล่านั้นเองจะได้มีงานทำบ้าง (ในแง่ดีคือการทุจริตข้อสอบ ฯลฯ อาจลดลงด้วยเพราะพระสงฆ์ไม่ได้จัดการกันเอง) ส่วนเมื่อเกิดปัญหาร้ายแรง นอกจากพระเจ้าจะจัดการด้วยอิทธิฤทธิ์แล้วทางบ้านเมืองยังสามารถเข้าไปดูแลได้ (เพราะท่านก็เป็นพลเมืองคนหนึ่ง) เช่น ท่านชายยาบ้า ตำรวจก็สามารถเข้าไปจับกุมหรือสอบสวนได้¹³

นอกจากนี้ หากพระสังฆาธิการหรือพระอุปัชฌาย์ ในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ มีหน้าที่ตามกฎหมายปฏิบัติหน้าที่บกพร่องละเลยหน้าที่หรือปฏิบัติล่าช้าจนเกิดความเสียหายแก่บุคคลภายนอกจนเป็นการกระทบสิทธิของปัจเจกชน อาจถือได้ว่าเป็นการกระทำที่มีผลกระทบภายนอกคณะสงฆ์ เช่น การเข้มงวดกวดขันกับพระสังฆาธิการที่มีอำนาจให้การบรรพชาอุปสมบท พระอุปัชฌาย์จะต้องเคร่งครัดตามพระวินัยและเข้มงวด ด้วยการสอดส่องดูแลและลงโทษ ให้เป็นไปตามพระวินัย บัญญัติ และหากสามารถกำหนดให้มีการเอาผิดกับพระอุปัชฌาย์ที่ทำหน้าที่บกพร่องด้วยจะเกิดประโยชน์ทั้งในแง่การกระตือรือร้นและในการคัดสรรคนดีเข้ามาบวช

อำนาจเด็ดขาดที่เป็นของฝ่ายศาสนจักรนี้ ฝ่ายอาณาจักรเข้าไปควบคุมไม่ได้ก็จริงแต่ก็ควรจะมีกระบวนการเยียวยาภายใน ด้วย กล่าวคือ การอุทธรณ์ไปยังองค์กรภายในที่เป็นอิสระและ เป็นกลางขององค์กรคณะสงฆ์ซึ่งอดีตเคยมี “คณะพระวินัยธร” อันประกอบไปด้วยพระผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเชี่ยวชาญด้านพระวินัยบัญญัติ กฎระเบียบ ข้อบังคับของ องค์กร คณะสงฆ์หรือแม้แต่กฎหมายบ้านเมืองเพื่อจะได้พิจารณาทั้งเรื่องคดี อิทธิฤทธิ์และความขัดแย้งในด้านต่างๆ โดย ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ทั้งนี้ องค์กรดังกล่าวไม่ควรอยู่ภายใต้การปกครองของหน่วยงานใด ในองค์กรคณะสงฆ์โดยอาจจะกำหนดให้มี “คณะผู้ตรวจการศาสนา” ซึ่งเป็นหน่วยงานอิสระที่จะมาตรวจการหรือควบคุมตรวจสอบว่าพระสังฆาธิการ หรือองค์กรการพระพุทธศาสนาได้ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่อย่างถูกต้องเที่ยงธรรมหรือไม่ภายใต้การปกครองแบบนิติรัฐ มิฉะนั้นแล้วอำนาจที่ไม่มีการควบคุมตรวจสอบย่อมมีแนวโน้มจะเป็นอำนาจเผด็จการเสมอ¹⁴

หลักการบริหารจัดการ องค์กรคณะสงฆ์ที่พระพุทธเจ้า ทรงแสดงเป็นแบบอย่าง นั้นมีหลายส่วนที่คล้ายคลึงกับการบริหาร จัดการที่ดีใน สมัยปัจจุบัน และสามารถนำมาเชื่อมโยงเข้ากันได้ เช่น

¹³ เจษฎา กันตเมธี , โฉนซ์หลอกหลวงประชาชน ตอนที่ 1 – 5[e-book]. (สำนักพิมพ์ HOMELESS แหล่งที่มา: http://medhikantaram.blogspot.com/2012/03/blog-post_04.html, 2555), หน้า 132.

¹⁴ สมบูรณ์ วชิรบูรณ์สุข, การควบคุมการใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ .ศ. 2505 โดยศาลปกครอง,” หน้า 98 – 99.

เรื่องพหุนิยม การมีส่วนร่วมจากหลายๆ ฝ่าย การยึดถือธรรมะเป็นเป้าหมายหลักแทนตัวบุคคลหรือกฎระเบียบเล็กน้อยและการยึด อยู่นปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ เพื่อยังประโยชน์และไม่สร้างปัญหาให้สังคมที่ต้องพึ่งพาอาศัยอยู่ จะแตกต่างกันบ้างเพียงข้อปลีกย่อยและเป้าหมายของภารกิจที่ต่างกันเท่านั้น¹⁵ ดังนั้น แนวทางในการแก้ไขปัญหาเรื่องการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ นี้ได้มีผู้เห็นว่าควรมีหน่วยงานหรือองค์การภาครัฐที่มีผู้เชี่ยวชาญเรื่องกิจการ คณะสงฆ์คอยรองรับคำสั่งจากมหาเถรสมาคมและพระสังฆาธิการระดับต่างๆ เพื่อจัดการดำเนินคดีกับพระ ที่ละเมิดพระธรรมวินัยได้ทันที โดยปัจจุบันนี้หน่วยงานที่น่าจะมีความเป็นไปได้มากที่สุดก็คือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติซึ่งสมควรที่จะต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างและเพิ่มบทบาทมากไปกว่าการ เป็นเพียงลูกมือของมหาเถรสมาคมเพราะอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติตั้งแต่ข้อที่ 1 – 3 ก็มีการระบุไว้ชัดเจนถึงบทบาทดังกล่าวคือ

1. ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ กฎหมายว่าด้วยการกำหนดวิญญูฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา รวมทั้งกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง
2. รับสนองงาน ประสานงาน และถวายเป็นศาสนิกกิจการและการบริหารการปกครองคณะสงฆ์
3. เสนอแนวทางการกำหนดนโยบายและมาตรการในการคุ้มครองพระพุทธศาสนา¹⁶

แต่จากปัญหาใน การบริหารจัดการอธิกรณ์ต่างๆ ที่ผ่านมา ในบทที่ 4 นั้น ผลปรากฏว่าสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติยังทำหน้าที่ของตนได้อย่างไม่เต็มที่นักเนื่องจากปัญหาด้านโครงสร้างและอำนาจของมหาเถรสมาคมที่ไม่เอื้อให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีบทบาทมากเท่าที่ควร ทั้งนี้ตามที่ผู้วิจัยได้เสนอว่าหากมหาวิทยาลัยสงฆ์มีคณะวินัยศาสตร์หรือ วิทยาลัยการบริหารปกครองคณะสงฆ์หรือสถาบันพัฒนาพระวินัยาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติอาจมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอธิกรณ์ต่างๆ ร่วมกับหน่วยงานเหล่านี้โดย การจัด ตั้งเป็น “คณะผู้ตรวจการศาสนา” ในส่วนคุ้มครองพระพุทธศาสนาเพื่อทำงานประสานร่วมกับหน่วยงานข้างต้น โดยมีจำเป็นต้องผ่านลำดับขั้นตอนตามโครงสร้างของมหาเถรสมาคมเพื่อที่จะได้จัดการอธิกรณ์ต่างๆ ภายในองค์การคณะสงฆ์ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกันเมื่อมี

¹⁵ พูนศักดิ์ ชูตาภา , “ปัญหาการบริหารงานของมหาเถรสมาคม ศักยภาพด้านการจัดโครงสร้างองค์การ,” หน้า 58.

¹⁶ คู่มือพระสังฆาธิการ, หน้า 102 – 115.

การปรับโครงสร้าง ข้างต้นแล้ว ก็ควรจะมีการปรับปรุงกระบวนการการบริหาร จัดการองค์การคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกันไปด้วย ดังต่อไปนี้

- 1) ลดขั้นตอนการทำงานต่างๆ ลง โดย มีการกระจายอำนาจให้ส่วนท้องถิ่นและภาคประชาชนช่วยกันดูแลพระพุทธศาสนาซึ่งจะทำให้มหาเถรสมาคมมีงานที่จะต้องดูแลน้อยลง
- 2) มีการทำงานเชิงรุก เน้นการป้องกันมากกว่าการแก้ไขเพราะที่ผ่านมาเมื่อมีพระ ภิกษุสงฆ์ทำผิดพระธรรมวินัย ยักยักยังไม่สามารถ จัดการ อะไรได้ หากไม่ มีผู้ร้องเรียนเสียก่อน จึงทำให้เกิดผลเสียหายอย่างมากต่อพระพุทธศาสนาเพราะเรื่องศรัทธาเป็นเรื่องละเอียดอ่อนเมื่อเสียไปแล้วการจะกู้คืนเป็นเรื่องลำบากและทำให้พระภิกษุสงฆ์ที่ดีพลอยมีหมองไปด้วย¹⁷

หากองค์การคณะสงฆ์โดยเฉพาะ มหาเถรสมาคมสามารถปรับโครงสร้างตามที่ได้เสนอและรวบรวมไว้ในงานวิจัยนี้แล้ว การบริหารจัดการของมหาเถรสมาคมก็อาจจะเป็นการบริหารจัดการโดยธรรมอย่างเปิดเผยและเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน โดยไม่ได้หวังให้มีการยกย่องใดๆ อย่างไรก็ตาม ในช่วงของการศึกษาวิจัยนี้ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มีความพยายามในการปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาด้วยการออก คำสั่งฉบับที่ 115/2557 เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2557 ด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาท่างพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญและมั่นคง นำพาสังคมและวิถีชีวิตของประชาชนให้เกิดความสันติสุขอย่างยั่งยืนด้วยหลักพุทธธรรม คณะรักษาความสงบแห่งชาติ จึงมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาท่างพระพุทธศาสนาโดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบ

- 1.1 รองหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติและหัวหน้าฝ่ายกิจการพิเศษ ประธานกรรมการ
- 1.2 ปลัดกระทรวงมหาดไทย รองประธานกรรมการ
- 1.3 ปลัดกระทรวงยุติธรรม กรรมการ
- 1.4 ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กรรมการ
- 1.5 ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม กรรมการ

---

¹⁷ พูนศักดิ์ ชูตาภา , “ปัญหาการบริหารงานของมหาเถรสมาคม ศึกษาปัญหาด้านการจัดโครงสร้างองค์การ,” หน้า 57 – 58.

- 1.6 ปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรรมการ
- 1.7 ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ กรรมการ
- 1.8 อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ กรรมการ
- 1.9 ปลัดกรุงเทพมหานคร กรรมการ
- 1.10 ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรรมการและเลขานุการ

2. อำนาจหน้าที่

- 2.1 เสนอแนะนโยบาย มาตรการ และแนวทางการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาทางพระพุทธศาสนา เสนอต่คณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ
  - 2.2 อำนวยการ กำกับดูแล ติดตามผลการดำเนินการตามนโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหาทางพระพุทธศาสนา เสนอต่คณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ
  - 2.3 พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนงาน โครงการและ มาตรการที่เกี่ยวข้องก่อนนำเสนอต่อคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ
  - 2.4 กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการป้องกันและแก้ไขปัญหาทางพระพุทธศาสนา
  - 2.5 แต่งตั้งคณะอนุกรรมการในการดำเนินการต่างๆ
  - 2.6 ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่หัวหน้าคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ หรือคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติมอบหมาย
- 3 คณะกรรมการตามคำสั่งนี้ สามารถยุบเลิกหรือปรับปรุงองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ได้ตามความเหมาะสม¹⁸

หากพิจารณาจากโครงสร้างของคณะกรรมการชุดนี้ จะเห็นว่าประกอบด้วยข้าราชการระดับสูงในหลากหลายสาขาซึ่งมีความเหมาะสมกับการขับเคลื่อนในเชิงนโยบายให้แก่องค์กรทางพระพุทธศาสนา แต่ในทางปฏิบัติที่ต้องมีการบริหารจัดการอาจประสบปัญหาเดียวกันกับองค์กรคณะสงฆ์โดยเฉพาะมหาเถรสมาคมที่มีโครงสร้างขนาดใหญ่ซึ่งทำให้การบริหารจัดการเกิดความล่าช้าและไร้ประสิทธิภาพดังที่ได้อธิบายมาแล้วในบทที่ 4 ส่วนคณะกรรมการของ คสช. จะมีบทบาท

---

¹⁸ ไทยรัฐ, คสช.ตั้ง กก.จัดระเบียบพระพุทธศาสนา [Online]. แหล่งที่มา : <http://www.thairath.co.th/content/443348> [14 สิงหาคม 2557].

หน้าที่ในการบริหารจัดการซ้ำซ้อนกับองค์กรต่างๆ เช่น มหาเถรสมาคมหรือ ศาลปกครองหรือไม่นั้น อาจต้องรอดูผลเพื่อความชัดเจนต่อไป แต่จากบทที่ 2 ที่ได้ตั้งเกณฑ์การบริหารจัดการตามหลักพระธรรมวินัยไว้ว่า การบริหารจัดการด้วยธรรมะนั้นต้อง บริหารจัดการอย่างเปิดเผยและ เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน โดยไม่ได้หวังให้มีการยกย่องใดๆ จึงจะเป็นการบริหารจัดการโดยธรรมอย่างแท้จริง ดังนั้น หากคณะกรรมการชุดนี้หรือ ไม่ว่าจะชุดใดๆ ก็ตามสามารถบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาได้ด้วยหลักการดังกล่าวแล้วก็ย่อมเป็นการบริหารจัดการที่เป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาอย่างแน่นอน

6.3 การแก้ไขระบบสมณศักดิ์

ปัญหาของการมี ระบบ สมณศักดิ์ ของ องค์กร คณะสงฆ์ไทย ที่ได้อภิปรายในบทที่แล้ว ว่า ระบบสมณศักดิ์ทำให้องค์การคณะสงฆ์ต้อง ปกครอง กันโดย ชั้นตรงต่อ พระผู้ใหญ่ตามลำดับชั้น ดังนั้น การบริหารจัดการที่เป็นโครงการใหญ่ การออกกระเบื้อง ขอบังคับในนาม คณะสงฆ์ไทยจะต้อง ผ่านมติหรือได้รับอนุญาตจาก กรรมการมหาเถรสมาคม ซึ่งทำให้เกิดปัญหา นานัปการ แนวทางการแก้ไขปัญหารื่องสมณศักดิ์นั้น ศาสตราจารย์ ดร. วัชระ งามจิตตเจริญได้รวบรวมไว้ 4 วิธี คือ

- 1) การล้มเลิกระบบสมณศักดิ์
- 2) การปรับปรุงระบบสมณศักดิ์
- 3) การปลูกฝังอบรมสร้างค่านิยมที่เหมาะสม
- 4) การควบคุมตรวจสอบพฤติกรรมและการทำงานของพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์¹⁹

สำหรับแนวคิดที่ต้องการให้ยกเลิกระบบสมณศักดิ์นั้นมีข้อ ดีหลายข้อ เช่น หากไม่มีเรื่องยศถาบรรดาศักดิ์ให้ต้องกังวลใจ พระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถก็อาจทำประโยชน์ได้เต็มที่โดยไม่ต้องไปเกรงกลัวการขัดผลประโยชน์ของผู้ใด²⁰ แนวคิดเช่นนี้มีผู้เห็นว่า

เมื่อไม่มีการปกครองคณะสงฆ์ (ที่กล่าวถึงการปกครองเป็นหลัก เพราะสมณศักดิ์อยู่ได้ด้วยอาศัยการปกครองระบอบนี้) หรือไม่มีพระสังฆราช ชาวพุทธก็จะไม่ มีศรัทธารวมจิตใจให้สงบร่มเย็น ก่อนอื่นต้องถามก่อนว่า สมเด็จพระสังฆราชเป็นศรัทธารวมจิตใจของชาวพุทธไทยจริงหรือ ก็คนที่ถึงคราไม่สบายใจก็อาศัยคำสอนพระองค์เป็นที่พึ่งที่ระลึก ส่วนใหญ่มีแต่กลับเข้าหาพระเครื่อง หมอ อดู หมอทำเสน่ห์ หรือการสะเดาะ

¹⁹ วัชระ งามจิตตเจริญ, “สมณศักดิ์: ข้อดีและปัญหา,”: 34 – 36.

²⁰ เจษฎา กันตเมธี, โล้นซาหลอกหลวงประชาชน ตอนที่ 1 - 5, หน้า 131.

เคราะห์เสียโดยมาก หรือแม้พระองค์มิได้เป็นสังฆราชโดยตำแหน่ง แต่เพราะปฏิบัติทา การปฏิบัติของพระองค์ดีพร้อมก็ยอมเป็นสวณะให้แก่ชาวพุทธไปโดยพฤตินัยและมี คุณประโยชน์มากกว่าการได้เป็นอยู่แค่นิตินัย ซึ่งความเป็นจริงพระพุทธเจ้าเองก็ให้อา พระรัตนตรัยคือพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์เป็นสวณะ อยู่แล้ว นั่นคือมิใช่ให้มี ไว้เพียงกราบไหว้หรือปลอบประโลมใจเหมือนพระพุทธรูป แต่มีไว้เพื่อเป็นตัวอย่างใน การครองชีพและพัฒนาตนเพื่อยกระดับขึ้นไปถึงขั้นมีปัญญาและพึ่งตนเองได้ในที่สุด²¹

แต่ที่ผ่านมาระบบสมณศักดิ์เป็นองค์ประกอบของโครงสร้างการปกครอง องค์การคณะสงฆ์ที่ โยงใยอยู่กับตำแหน่งบริหารและสมณศักดิ์ ตำแหน่ง สูงสุดคือสมเด็จพระสังฆราชก็เป็นตำแหน่ง บริหารอยู่ในตัวซึ่งอาจทำให้ไม่สามารถแยก ตำแหน่งสมณศักดิ์ในระดับนี้ออกจากตำแหน่งปกครอง บริหาร อีกทั้งการแยกสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งปกครองบริหารก็อาจทำให้ประสิทธิภาพในการ ทำงานบริหาร จัดการองค์การ คณะสงฆ์ด้อยลงเพราะ ตำแหน่ง สมณศักดิ์เป็นที่มาแห่งพระเดช พระคุณที่ทำให้เกิดการยอม รับเชื่อฟังซึ่งเอื้อให้การ บริหารจัดการ ดำเนินไปได้ด้วยดี²² แนวคิดที่ กล่าวว่าการไม่มี ระบบสมณศักดิ์อาจทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานบริหารคณะสงฆ์ ด้อยลงและ สมณศักดิ์บางตำแหน่งไม่สามารถแยกจากงานบริหารได้นั้น เกิดจากประสบการณ์ที่ระบบสมณศักดิ์ ยังเชื่อมโยงอยู่กับตำแหน่งบริหาร มาช้านับ 100 ปี ด้วยเหตุนี้จึงไม่สามารถเกิดความคิดว่าระบบ สมณศักดิ์นั้นสามารถแยกจากตำแหน่งบริหารได้

หากจะเปรียบเทียบ ระบบสมณศักดิ์กับ ระบบเครื่องราชอิสริยาภรณ์อาจทำให้เห็นชัดว่าการ แยกเรื่องฐานันดรศักดิ์กับตำแหน่งการบริหารนั้นสามารถเป็นไปได้ กล่าวคือ ตำแหน่งสมณศักดิ์ของ พระภิกษุสงฆ์เทียบได้กับบรรดาศักดิ์ของขุนนางที่ประกอบคุณ งามความดีแก่ชาติบ้านเมือง จน ได้รับบรรดาศักดิ์และเครื่องราชอิสริยาภรณ์แต่ไม่ได้หมายความว่าบุคคล ที่ได้รับ พระราชทาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์ เหล่านี้จะต้องมีตำแหน่งในการบริหารแต่อย่างใด ตำแหน่งสมณศักดิ์ ของ พระภิกษุสงฆ์ ก็เช่นเดียวกัน ที่พระภิกษุสงฆ์ซึ่งประกอบคุณความดีแก่พระพุทธศาสนาก็อาจได้รับ พระราชทาน ตำแหน่งสมณศักดิ์และพัดยศแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าท่านเหล่านี้ จะต้องมีการบริหารแต่อย่างใด

ประเด็นนี้อาจมีความเห็นต่างว่าระบบการให้สมณศักดิ์เป็นการ ชมผู้ที่ควรชมและยกย่องผู้ที่ ควรยกย่อง ในความเป็นจริง การยกย่องพระภิกษุสงฆ์ผู้มีความสามารถนั้นมิได้หมายความว่าให้นำ

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 132.

²² วัชร งามจิตระเจริญ, "สมณศักดิ์: ข้อดีและปัญหา," : 36.

สมณศักดิ์ที่ได้รับนั้นไปปกครองผู้อื่นเพราะขัดกับหลักพระพุทธศาสนาดังที่กล่าวแล้วในบทที่ 2 แต่เป็นการให้เพื่อเชิดชูเกียรติให้ผู้อื่นนำมาเป็นแบบอย่างหรือ เพื่อเป็นตัวแทนที่ดีของพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ในประเทศพม่าใช้การ ยกย่องพระ ภิกษุสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ด้วยการให้ชื่อต่อท้ายเช่น บัณฑิต มหาบัณฑิตหรืออัครมหาบัณฑิตเพราะเป็นเกียรติคุณที่ดีและสร้างประโยชน์แก่สังคมได้จริง ยิ่งกว่านั้นหากใช้การยกย่องเช่นนี้ก็เปิดโอกาสให้ พระภิกษุสงฆ์ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย ซึ่งย่อม ดีกว่าการไป ทุ่มเทในการสร้างถาวรวัตถุด้วยการเรียไ้บุญ เมื่อมีความรู้ที่ถูกต้องมากขึ้น พระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นอาจ ลดละกิเลสของตนเองไปได้ในตัวและยังสามารถสั่งสอนธรรมะที่ถูกต้องแก่ประชาชนอันจะเป็นความเจริญของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

หากจะกล่าวตามหลักพระธรรมวินัย ให้ลึกมากขึ้นไปอีก การยกย่อง พระภิกษุสงฆ์ ผู้สร้างคุณประโยชน์นี้แท้จริงแล้ว ก็ไม่ได้มีจุดประสงค์เพื่อเป็นขวัญหรือกำลังใจ ให้แก่ท่านเหล่านั้นเพราะพระภิกษุสงฆ์ ที่มีคุณลักษณะเช่นนี้ ย่อมมิได้ทำความดีเพราะหวัง ผลตอบแทน การจะให้รางวัลหรือไม่แก่ท่านนั้นไม่สามารถส่งผลต่อความตั้งใจอันดีงามได้ ส่วนผู้ ที่เห็นว่าหากพระ ภิกษุสงฆ์ไม่มีกำลังใจในการทำความดี ท่าน เหล่านั้นอาจจะเลิกทำความดีเสีย หากเป็นเช่นนั้นจริงท่าน เหล่านั้นก็ไม่ควรจะได้รับยกย่องเพราะความคิด ดังกล่าวหาได้เป็นคนดีจริง ตามหลักพระธรรมวินัย ไม่ การให้เกียรติหรือยกย่องตาม หลักพระธรรมวินัยจึง มีเป้าหมายเพียงเพื่อเชิดชูคนดีให้ ปรากฏในสังคม เพื่อเปิดโอกาสให้ท่าน เหล่านั้น ได้พบปะประชาชน เพื่อให้ความรู้หรือแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางมากขึ้น สังคมไทยก็จะมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่มีความสามารถจริงและไม่หวังผลตอบแทนเพื่อประโยชน์ตนอันจะเป็นตัวอย่างที่ดีของพุทธบริษัทในรูปแบบให้ มิ่งซึ่งตรงกับยุคพุทธกาล²³

ดังนั้น การปรับปรุงระบบสมณศักดิ์ให้แยกจากตำแหน่งการบริหารจัดการองค์กรการ คณะสงฆ์จึงน่าจะเป็นไปได้มากกว่า การยกเลิกระบบสมณศักดิ์เพราะ มีปัญหาน้อยที่สุด แต่ต้องแก้ไขโครงสร้าง เพื่อเป็นการลดบทบาทของรัฐ และเพื่อให้คณะสงฆ์มีอิสระในการบริหารจัดการองค์กรการ คณะสงฆ์มากขึ้นเพราะในปัจจุบันรัฐไม่ได้สนใจ พระพุทธ ศาสนาอย่างในสมัยก่อนแต่อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์ของรัฐเอง การที่รัฐเข้ามาครอบงำกำกับ องค์กรการคณะสงฆ์จึงยากที่จะคาดหวังว่ารัฐจะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างจริงใจ หากใช้วิธีการนี้ก็จะทำให้ระบบสมณศักดิ์ไม่จำเป็นต้องไปด้วยกันกับตำแหน่งบริหาร เมื่อเสริมกับการปลูกฝังอบรมสร้างค่านิยมที่เหมาะสมแทนการให้ความสำคัญแก่เรื่องเกียรติหรือตำแหน่งต่างๆ มากไปจนทำให้พระภิกษุ สงฆ์ที่ดำรง สมณศักดิ์มีสถานะสูงกว่าผู้อื่นและเป็นที่มาของผลประโยชน์ซึ่งไม่ใช่จุด มุ่งหมายที่แท้จริงของการให้สมณศักดิ์

²³ เจษฎา กันตเมธี, โล้นซาหลอกหลวงประชาชน ตอนที่ 1 - 5, หน้า 133 - 134.

การปลูกฝังอบรมหรือให้การศึกษาด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์มีค่านิยมที่เหมาะสมหรือมีคุณธรรมและความรู้ที่ถูกต้องจะช่วยลดปัญหาของระบบสมณศักดิ์นี้²⁴

หากสามารถแยกระบบสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งปกครองบริหารคณะสงฆ์ได้แล้ว น่าจะทำให้ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ องค์การ พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องอายุของพระภิกษุผู้ปกครองต่าง ๆ ที่มีอาวุโสมากเกินไปจนทำงานล่าช้า การแทรกแซงตำแหน่งสมณศักดิ์ด้วยผลประโยชน์ การใช้ตำแหน่งสมณศักดิ์มาหาผลประโยชน์ในทางมิชอบ ฯลฯ เมื่อตำแหน่งสมณศักดิ์ไม่มีอำนาจในทางบริหารแล้ว การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาก็จะเป็นไปตามหลัก การบริหารจัดการ ด้วยธรรมะ เพราะเป็นการบริหารอย่างเปิดเผยและ เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านโดยไม่ได้หวังให้มีการยกย่องใดๆ ทั้งสิ้น

ผู้วิจัย ขอสรุป แนวทาง การแก้ไข ปัญหา การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพตามหลักพระธรรมวินัยมากยิ่งขึ้นดังต่อไปนี้

1. แก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้มีความทันสมัยและบัญญัติขอบเขตอำนาจของอาณาจักรและพุทธจักรให้ชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาความซ้ำซ้อนและล่าช้า รวมถึงความไม่ เป็นธรรมจากการใช้กฎหมายทางโลกมาจัดการความผิดพระวินัยทางธรรม

2. ปรับโครงสร้างมหาเถรสมาคมให้ลดขั้นตอนการทำงานและมีการกระจายอำนาจให้ส่วนท้องถิ่นเพื่อความรวดเร็วและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น และเพิ่มบทบาทของ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยอาจมีหน่วยงานกลางที่รับผิดชอบดูแลด้านพระวินัยและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์โดยอาจให้ตั้งคณะวินัยศาสตร์ (วินัยปิฎก) วิทยาลัยการบริหารปกครองคณะสงฆ์ สถาบันพัฒนาพระวินยาศึกษา เพื่อทำหน้าที่ ฝึกอบรมและพัฒนาคณะสงฆ์ เพื่อเป็นคณะวินัยกรที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการอริกถ์ต่างๆ ได้โดยไม่ต้องผ่านกลไกอันใหญ่โตและเชื่องช้าและไม่ต้องพึ่งพำนาจรัฐในการบริหารจัดการยกเว้นแต่อริกถ์นั้นๆ เกี่ยวข้องกับกฎหมายบ้านเมือง

3. แก้ไขระบบสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งบริหารเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเรื่องผลประโยชน์และการใช้อำนาจ หน้าที่โดยมิชอบเพื่อทำให้การบริหารจัดการเป็นไปตามพระธรรมวินัยอย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ผู้วิจัยเชื่อว่าหากแก้ไขปัจจัยแวดล้อมทั้ง 3 ประการให้ดีขึ้นดังที่ได้กล่าวมาแล้ว การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนา น่าจะมีประสิทธิภาพและเป็นไปตาม หลักพระธรรมวินัยมากยิ่งขึ้น

²⁴ วัชระ งามจิตรเจริญ, "สมณศักดิ์: ข้อดีและปัญหา," : 35 – 37.

เพราะแนวทางทั้ง 3 ที่กล่าวมาไม่ขัดกับหลักการบริหารจัดการ ด้วยธรรมะ เพราะเป็นการบริหาร
อย่างเปิดเผยและเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน โดยไม่ได้หวังให้มีการยกย่องใดๆ ตาม
หลักพระธรรมวินัยนั่นเอง

สรุป

คำว่าบริหารใน พระพุทธศาสนาแยกออกเป็นด้านรูปธรรมและ ด้านนามธรรม โดยมีความหมายว่าเป็น การดำเนินการและการจัดการนั่นเอง แต่เมื่อนำมาใช้ในบริบทของการบริหารจัดการ องค์การ พระพุทธศาสนาแล้ว ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงบริหารจัดการ องค์การ พระพุทธศาสนาด้วยพระองค์เองกล่าวคือทรงแสดงธรรมและบัญญัติพระวินัยดุจฝ่ายนิติบัญญัติ ทรงปกครองภิกษุสงฆ์ดุจฝ่ายบริหารและทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ต่างๆ ด้วยพระองค์เองดุจตุลาการตามหลักธรรมมาธิปไตย แต่เมื่อเรื่องราวของคณะสงฆ์มีมากขึ้น อธิกรณ์เกิดขึ้นมากมาย พระพุทธเจ้าจึงทรงให้พระภิกษุสงฆ์ปกครองกันเองด้วย ระบบการตักเตือน ซึ่งในที่สุด ไม่เพียงพอหรือไม่ทัน ต่ออธิกรณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น พระพุทธเจ้าจึงทรงวางหลักในการบริหารด้วยวิธีจำแนกอธิกรณ์เป็น 4 ข้อ คือ

1. วิวาหาธิกรณ์ หมายถึงการเถียงกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัย
2. อนูวาหาธิกรณ์ หมายถึงการโจทหรือกล่าวหากันด้วยอาบัติ
3. อาบัติตาธิกรณ์ หมายถึงการต้องอาบัติ การปรับอาบัติ และการแก้ไขตัวให้พ้นจากอาบัติ
4. กิจจาธิกรณ์ หมายถึงกิจธุระต่างๆ ที่สงฆ์จะต้องทำ เช่น ให้อุปสมบท ให้ผ้ากฐิน

สำหรับวิธีจัดการอธิกรณ์หรืออธิกรณ์สมณะคือการทำอธิกรณ์ให้สงบระงับตามพระธรรมวินัย มี 7 อย่าง คือ

1. สัมมุขาวินัย ตัดสินในที่พร้อมหน้าทั้ง โจทก์และจำเลยพร้อมพยาน ตามพยานหลักฐาน
2. สติวินัย ถือสติเป็นหลัก การยกเลิกความผิดเพราะเป็นพระอรหันต์หรืออริยบุคคลที่จะไม่ทำผิดวินัยในข้อนั้นได้
3. อมูพหวินัย ผู้หายจากเป็นบ้า การเลิกความผิดเพราะผู้กระทำผิดนั้นวิกลจริตหรือเป็นบ้า
4. ปฏิญญาติกรณ์ะ ทำตามที่รับ การตัดสินตามการยอมรับผิด คำสารภาพของผู้กระทำผิด
5. ตัสสปาปิยสิกา ลงโทษแก่ผู้ผิดที่ไม่รับ การลงโทษผู้ที่ไม่ยอมพุดในการสอบสวนของคณะสงฆ์
6. เยภุยเยสิกา การตัดสินตามมติเสียงข้างมาก
7. ตินวัตถการกะ ดุจกลบไว้ด้วยหญ้า วิธีประณีประนอม การตัดสินยกฟ้อง เลิกแล้วต่อกันในกรณีทะเลาะกัน)

โดยวิธีการบริหารจัดการอธิกรณ์ 4 ด้วยอธิกรณ์สมณะ ทั้ง 7 ตามพระธรรมวินัยนั้น สรุปได้ดังต่อไปนี้

อธิกรณ์ (เรื่องราว)	อธิกรณ์สมณะ (การจัดการ)
1. วิวาหาอธิกรณ์	1) สัมมุขาวินัย 2) เยภุยยสิกขา
2. อนุวาทาอธิกรณ์	1) สัมมุขาวินัย 2) สติวินัย 3) อมูพหวินัย 4) ตัสสปापियสิกขา
3. อาปัติตาทิกรณ์	1) สัมมุขาวินัย 2) ปฏิญาณตกรรม 3) ตินวัตถการกะ
4. กิจจาธิกรณ์	1) สัมมุขาวินัย

พัฒนาการของการบริหารจัดการ องค์การพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่ คล้อยตามการปกครองของบ้านเมืองในยุคนั้นๆ เช่น ในสมัยอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ ตอนต้นประเทศปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การบริหารจัดการ องค์การคณะสงฆ์จึงขึ้นกับสมเด็จพระสังฆราชที่ทรงเป็นสกลมหาสังฆปริณายกปกครองพระสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร เช่นเดียวกับพระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์กลางการปกครอง ประเทศ เมื่อเริ่มมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับต่างๆ การบริหารจัดการ องค์การพระพุทธศาสนายังคงอนุวัตไปตามระบอบการปกครอง เช่น พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ได้วางการบริหาร จัดการอนุโลมตามวิธีปกครองพระราชอาณาจักรในสมัยนั้น คือ มีเจ้าคณะมณฑล เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะแขวงและอธิการหมวด บังคับบัญชาสังฆมณฑล ในมณฑลในเมืองและอำเภอ ตำบล ขึ้นต่อกันโดยลำดับ

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศเป็น ระบอบ ประชาธิปไตย รัฐบาลจึงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เป็นธรรมนูญการปกครองคณะสงฆ์โดยมีสาระสำคัญที่อำนาจการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ถูกแบ่งเป็น 3 ฝ่ายเพื่อถ่วงดุลอำนาจตามแบบอย่างการปกครองของฝ่ายบ้านเมือง แต่ในปัจจุบัน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้เป็นธรรมนูญในการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาได้แก่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2535 ซึ่งพัฒนามาจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แต่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กลับไปลอกเลียนแบบพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ที่ใช้ได้ดีในระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในขณะที่บ้านเมืองปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยและมีความก้าวหน้าไปเรื่อย การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้กลับถอยไปสู่ อดีตจึงสวนทางกับราชอาณาจักร และส่งผลให้การ

บริหารจัดการองค์การ คณะสงฆ์ไม่วิวัฒนาการตั้งแต่บัดนั้น และทำให้ราชอาณาจักรกับ ศาสนจักรซึ่งเคยเจริญเคียงคู่มานี้มาตั้งแต่ต้นต้องทิ้งห่างกัน

เมื่อพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไม่เอื้ออำนวยให้พระสงฆ์ได้มีบทบาทส่งเสริมสังคม ก็อาจทำให้สังคมถอยหลังตามไปด้วยเพราะราชอาณาจักรก้าวล้ำศาสนจักรไปมาก จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดทั้งข้อดีและข้อเสียในการบริหารจัดการ องค์การพระพุทธศาสนาชั้นหลายประการ เช่น การใช้วิธีการบริหารจัดการอื่นๆ ที่นอกเหนือพระธรรมวินัย ซึ่งแม้ว่าจะถูกต้องตาม กฎหมายแต่อาจจะไม่ถูกต้องตาม หลักพระธรรมวินัย แท้จริงแล้ว การบริหารจัดการ องค์การพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะเมื่อมีอิทธิพลเกิดขึ้นขององค์การคณะสงฆ์สามารถใช้หลักธรรมวินัยจัดการกับผู้นั้นได้เลยโดยไม่ต้องรออำนาจจากรัฐหรือสื่อมวลชนเข้ามายุ่งเกี่ยวซึ่งอาจทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี ที่สำคัญหากใช้พระธรรมวินัยเป็นหลัก ก็อาจทำให้ ระบบอุปถัมภ์ หรืออำนาจจากผู้มีอิทธิพลที่หนุนอยู่ มาปิดกั้นอยู่ลดน้อยลงไปได้ การแยกสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งบริหารน่าจะแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการ องค์การคณะสงฆ์ลดลง

ปัญหาการบริหารจัดการ อิทธิพลต่างๆ จะเห็นว่า พระภิกษุสงฆ์ที่ทำผิดหลายกรณี แม้ว่าจะใช้อำนาจจาก พ.ร.บ. ด้วยการใช้อำนาจตามการปกครองและระบบสมณศักดิ์ซึ่ง แม้แจ้งผู้มีอำนาจชั้นสูงขึ้นไป แล้วก็ยังวางเฉยปล่อยปละละเลย หรือมีการได้รับสินบนตามระบบอุปถัมภ์จึงทำให้การบริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพและทำลายศรัทธาของประชาชนมาหลายครั้งหลายคราวและ ในบางกรณีที่มีการนำ อำนาจ กฎหมายทางโลก รวมถึง การขยายผลจากสื่อต่างๆ มาใช้เพื่อ จะเอาผิดกับอสังขีเหล่านี้ก็ไม่สามารถที่จะกระทำได้ เช่น กรณีอดีตพระยันตระ หลวงปู่เนรดำ วัดพระธรรมกาย ฯลฯ เพราะปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ที่โยงใยกันอย่างเป็น กลุ่มก้อนของระบบผลประโยชน์ดังที่ได้กล่าวแล้ว การแก้ไข พ.ร.บ. คณะสงฆ์อาจเป็นวิธีที่ทำให้ปัญหาต่างๆ ในการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ลดลงได้

ทั้งนี้ ปัญหาต่างๆ อาจเป็นเพราะโครงสร้างขององค์การคณะสงฆ์เป็นระบบปิดจึงทำให้ไม่สามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ไปได้ นอกจากนี้ไม่มีการปรับตัวแล้ว องค์การคณะสงฆ์ ยังมีการทำงานที่เป็นเอกเทศไม่มีการปฏิสัมพันธ์กับภาคสังคมและภาคประชาชน การแก้ปัญหาของ องค์การสงฆ์ที่เกิดขึ้นจึงเป็นเรื่องเฉพาะภายในเท่านั้น ประชาชนและภาคสังคมอื่นไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมหรือช่วยเหลือได้ สาเหตุดังกล่าวจึงทำให้การบริหารจัดการอิทธิพลต่างๆ เกิด ข้อเสียต่างๆ เช่น ความล่าช้าและขาดประสิทธิภาพทำให้เกิดความเบื่อหน่ายและเสื่อมศรัทธาต่อ องค์การคณะสงฆ์ที่เป็นองค์การหลักใน พระพุทธศาสนาซึ่งถือเป็นหนึ่งใน

สถาบันหลักของประเทศไทยอีกด้วย การปรับโครงสร้างมหาเถรสมาคมจึงจะทำให้การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาเป็นไปตามหลักพระธรรมวินัยมากยิ่งขึ้น

หากสามารถนำหลัก พระธรรมวินัย มาใช้ในการบริหารจัดการได้ตั้งแต่ระดับพระอุปัชฌาย์ก็จะทำให้การคัดเลือกคนที่เข้ามา บรรพชาอุปสมบท มีความจริงจังมากขึ้น คือพิจารณาจาก คุณสมบัติตามพระธรรมวินัย เพื่อให้ได้คนดีหรือคนที่ตั้งใจบวชศึกษาปฏิบัติมากขึ้น ต่างจากปัจจุบันที่การรับคนเข้า มาบวชมัก พิจารณา จากผลประโยชน์เป็นส่วนใหญ่ หากสามารถ ใช้หลักพระ ธรรมวินัย กลับมาใช้บริหารจัดการได้ใหม่แทนระบบที่ใช้อยู่ในปัจจุบันได้ องค์การคณะสงฆ์น่าจะมีคนดีเข้ามา มากขึ้นและคนไม่ดีก็จะถูกกำจัดออกไปได้เองเพราะเมื่อไม่มีอำนาจและผลประโยชน์ ก็จะออกไปจาก องค์การคณะสงฆ์

การบริหารจัดการที่ดีจึงควรจะเป็นการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ รวดเร็วและถูกต้อง ตามหลัก พระธรรมวินัย มากกว่าการปล่อยความจริงให้ดำเนินไปอย่างเชื่องช้าและไร้ความยุติธรรม โดยการบริหารจัดการด้วยธรรมะนั้นต้องบริหารอย่างเปิดเผยและเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน โดยไม่ได้หวังให้มีการยกย่องใดๆ ดังนั้นจึงน่าจะถึงเวลาที่ควรจะเริ่มสังคายนาการบริหารจัดการ องค์การ คณะสงฆ์ให้เกิดขึ้นจริงเพื่อที่จะเรียกขวัญกำลังใจและความศรัทธาในคำสั่งสอนของ พระพุทธ ศาสนาให้กลับคืนมาอีกครั้งซึ่งหมายถึงความริเริ่มและความกล้าหาญที่จะนำพา องค์การ พระพุทธศาสนาโดยเฉพาะองค์การ คณะสงฆ์ให้เป็นผู้นำแสงสว่างทางปัญญาแก่ สังคมด้วยการเป็น แบบอย่างสังคมอุดมคติด้วยปัญญาในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

รายการอ้างอิง

คัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา

- มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระวินัยปิฎก เล่ม 1 ภาค 1 มหาวิภังค์ ปฐมภาคและอรรถกถา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536.
- _____. พระวินัยปิฎก เล่ม 1 ภาค 2 มหาวิภังค์ ปฐมภาคและอรรถกถา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537.
- _____. พระวินัยปิฎก เล่ม 1 ภาค 3 มหาวิภังค์ ปฐมภาค – ทุตติยภาคและอรรถกถา. พิมพ์ ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537.
- _____. พระวินัยปิฎก เล่ม 6 จุลวรรค ปฐมภาคและอรรถกถา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537.
- _____. พระวินัยปิฎก เล่ม 9 จุลวรรค ทุตติยภาค และอรรถกถา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537.
- _____. พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม 3 ภาค 5. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537.
- _____. พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย มหานิทเทส เล่ม 5 ภาค 2. พิมพ์ ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537.
- _____. พระสูตรและอรรถกถาแปล ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม 3 ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536.
- _____. พระสูตรและอรรถกถาแปล ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม 3 ภาค 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536.
- _____. พระสูตรและอรรถกถาแปล ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่ม 2 ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536.
- _____. พระสูตรและอรรถกถาแปล มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณฑาสก์ เล่ม 2 ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537.
- _____. พระสูตรและอรรถกถาแปล มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณฑาสก์ เล่ม 2 ภาค 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536.
- _____. พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย ขันขวารวรรค เล่ม 3 ภาค 1. พิมพ์ ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536.

- ..... พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย นิทานวรรค เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2537.
- ..... พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค เล่ม 5 ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2536.
- ..... พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่ม 1 ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2536.
- ..... พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคตตรนิกาย จตุกกนิบาต . พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2537.
- ..... พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคตตรนิกาย ปัญจกนิบาต – ฉกกนิบาต. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2537.
- ..... พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคตตรนิกาย เอกนิบาต ทุกนิบาต เล่ม 1 ภาค 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2537.
- พระพุทธโฆษาจารย์. คัมภีร์วิสุทธิมรรค. พิมพ์ครั้งที่ 4. แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์พิมพ์ที่ตั้ง จำกัด, 2546.

หนังสือ

- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ . ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2527.
- เกษม ทกานนท์และอัมพร ศิริเวชศาสตร์ . ชัยชนะ พระพิมลธรรม คดีประวัติศาสตร์สงฆ์ไทย. พระนคร: บรรณากร, 2509.
- คณินันต์ จันทบุตร. การเคลื่อนไหวของยุวสงฆ์ไทยรุ่นแรก พ.ศ. 2537 – 2484. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.
- คู่มือพระสังฆาธิการ. มปท, มมป.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. ภาษาไทยไขขาน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2528.
- ชูศักดิ์ ทิพย์เกสร. พระพุทธศาสนาในศรีลังกา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: หจก. เซน ปรีนติ้ง, 2551.
- ทินพันธ์ุ นาคะตะ . พระพุทธศาสนากับสังคมไทย . พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: หจก. สหายบล็อกและการพิมพ์, 2544.
- ธีรชน. เบื้องหลังการปลด พระพิมลธรรมและพระศาสนโสภณ. พระนคร: โรงพิมพ์สามมิตร, 2515.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538.
- _____ . วินัย: เรื่องใหญ่กว่าที่คิด. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2538.
- พระพรหมกวี (วรวิทย์) วัดโมลีโลกยาราม . วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2556. (พิมพ์เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ พระเมธีวราภรณ์ เป็นพระราชาคณะ ชั้นราชในราชทินนามที่ พระราชปริยัติโมลี วันที่ 5 ธันวาคม 2556)
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). กรณีธรรมกาย บทเรียนเพื่อการศึกษาพระพุทธศาสนาและสร้างสรรค์สังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 24. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา, 2551.
- พระไพศาล วิสาโล . พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, 2546.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต) . ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2533. (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์จัดพิมพ์เป็นธรรมบรรณาการเพื่อเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายเรือง มี ฤกษ์ 9 มิถุนายน 2533)
- พิพัฒน์ พสุธารชาติ. รัฐกับศาสนา. กรุงเทพมหานคร: ศยาม, 2545.
- ราชบัณฑิตยสถาน . พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: นาน มีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2546.
- สมเกียรติ มีธรรม . ฉีกหน้ากากธรรมกาย ใครคือขบวนการล้มพุทธตัวจริง. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2543.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ . ตำนานคณะสงฆ์. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2514. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฉาปนกิจศพ สมพร พรหมหิตาธร. อาญาวัด อาญาบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2539.
- สยาม แสนขัติ . สยามวงศ์ในลังกาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจากกรุงศรีอยุธยาสู่ลังกาทวีป. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2549.

สิริวัฒน์ คำวันสา. ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: จริยสุนิหวงศ์
การพิมพ์ จำกัด, 2542.

สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคมพร้อมด้วย
ระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การ ศาสนา, 2541.

สุรเชียร จักรธรานนท์. สันติอโศก: สามทศวรรษที่ท้าทาย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: มติชน, 2550.
แสวง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
, 2533.

หนังสืออิเล็กทรอนิกส์

เจษฎา กันตเมธี . ไลน์ช่าหลอกหลวงประชาชน ตอนที่ 1 – 5[e-book]. สำนักพิมพ์ HOMELESS.
แหล่งที่มา: http://medhikantaram.blogspot.com/2012/03/blog-post_04.html, 2555.

คำพิพากษาศาลฎีกา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 128 – 129/2541.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 277/2552.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3699 – 3739/2541.

งานวิจัยและวิทยานิพนธ์

นวพร เรื่องสกุล. หลักการในการสร้างและบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้า. โครงการวิจัยพุทธศาสน์
ศึกษา ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

พระมหาไชว์ ผลเจริญ . การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ไทยตามหลักธรรมมาภิบาล. คุษฎีนิพนธ์
สาขาการจัดการภาครัฐ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2553.

พูนศักดิ์ ชูตาภา . ปัญหาการบริหารงานของมหาเถรสมาคม ศึกษาปัญหาด้านการจัดโครงสร้าง
องค์กร. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

สมบูรณ์ วชิรบูรณ์สุข. การควบคุมการใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยศาล
ปกครอง. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,
2551.

วารสาร

นภนาท อนุพงศ์พัฒนา. คณะสงฆ์ยุคปัจจุบัน. วารสารพุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 14
(มกราคม – เมษายน 2550): 60.

ภัทรพร สิริกาญจน . สำนักสันติอโศก ความเป็นมาและบทบาททางศาสนาในสังคมไทย . วารสาร
พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 8 (มกราคม – เมษายน 2544): 46 – 48.

วัชร งามจิตรเจริญ . สมณศักดิ์ : ข้อดีและปัญหา . วารสารพุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย 21 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2557): 26 – 34.

หนังสือพิมพ์

ไทยรัฐ (4 สิงหาคม 2557): 17.

มติชน. (23 มีนาคม 2542): 14.

หนังสือพิมพ์ออนไลน์

ASTV ผู้จัดการออนไลน์ . ข่าวการเมือง [Online]. 2556. แหล่งที่มา : [http://www.manager.co.th/
Politics/viewnews.aspx?NewsID=9560000150215](http://www.manager.co.th/Politics/viewnews.aspx?NewsID=9560000150215) [4 ธันวาคม 2556].

_____ . ข่าวภูมิภาค [Online]. 2542. แหล่งที่มา : [http://www.manager.co.th/local
/viewnews.aspx?NewsID=9560000085555](http://www.manager.co.th/local/viewnews.aspx?NewsID=9560000085555) [13 กรกฎาคม 2557].

_____ . หน้าแรกผู้จัดการรายวัน [Online]. 2542. แหล่งที่มา : [http://www.manager.
co.th/daily/viewnews.aspx?newsid=9570000103197](http://www.manager.co.th/daily/viewnews.aspx?newsid=9570000103197) [8 กันยายน 2557].

กรุงเทพธุรกิจ . การเมือง [Online]. แหล่งที่มา : [http://www.bangkokbiznews.com/home/detail
/politics/politics/20130706/515654/ศิษย์เณรคำยื่นทบทวนคำสั่งเจ้าคณะจ.อุบลฯ.html](http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/politics/politics/20130706/515654/ศิษย์เณรคำยื่นทบทวนคำสั่งเจ้าคณะจ.อุบลฯ.html) [6
กรกฎาคม 2557].

ข่าวสด . หน้าแรก [Online]. แหล่งที่มา : [http://www.khaosod.co.th/view_newsonline.php?newsid
=TVRNNE9UWTRNaIV5TVE9PQ==](http://www.khaosod.co.th/view_newsonline.php?newsid=TVRNNE9UWTRNaIV5TVE9PQ==) [10 มีนาคม 2557].

คมชัดลึก. ศาสนา-พระเครื่อง [Online]. แหล่งที่มา : [http://www.komchadluek.net/detail/20130715/
163497/ระวังถึงจุดเสื่อม!พระไพศาลเตือนจากกรณีสมิคำ.html](http://www.komchadluek.net/detail/20130715/163497/ระวังถึงจุดเสื่อม!พระไพศาลเตือนจากกรณีสมิคำ.html) [15 กรกฎาคม 2556].

_____ . ศาสนา-พระเครื่อง [Online]. แหล่งที่มา : [http://www.komchadluek.net/detail/20130715/
163497/ระวังถึงจุดเสื่อม!พระไพศาลเตือนจากกรณีสมิคำ.html](http://www.komchadluek.net/detail/20130715/163497/ระวังถึงจุดเสื่อม!พระไพศาลเตือนจากกรณีสมิคำ.html) [15 กรกฎาคม 2556].

_____ . ศาสนา-พระเครื่อง [Online]. แหล่งที่มา : [http://www.komchadluek.net/detail/20130715/
163497/ระวังถึงจุดเสื่อม!พระไพศาลเตือนจากกรณีสมิคำ.html](http://www.komchadluek.net/detail/20130715/163497/ระวังถึงจุดเสื่อม!พระไพศาลเตือนจากกรณีสมิคำ.html) [15 กรกฎาคม 2556].

_____ . ศาสนา-พระเครื่อง [Online]. แหล่งที่มา : [http://www.komchadluek.net/detail/20130715/
163497/ระวังถึงจุดเสื่อม!พระไพศาลเตือนจากกรณีสมิคำ.html](http://www.komchadluek.net/detail/20130715/163497/ระวังถึงจุดเสื่อม!พระไพศาลเตือนจากกรณีสมิคำ.html) [15 กรกฎาคม 2556].

- _____ . อาชญากรรม: พลิกแพ้มคดีดัง[Online]. แหล่งที่มา: <http://www.komchadluek.net/detail/20091211/40887/พระพิมลข ผจญมารคดีประวัติศาสตร์วังการสงฆ์ .html> [15 สิงหาคม 2556].
- เดลินิวส์. อาชญากรรม[Online]. 2554. แหล่งที่มา: <http://www.dailynews.co.th/Content/crime/136294/นิติวิทย์ฯเผยผลตรวจดีเอ็นเอเด็ก 11ขวบตรงกับ %26quot%3Bอดีตเณรคำ %26quot%3Bยืนยันสัมพันธ์พ่อลูก> [22 สิงหาคม 2557].
- _____ . อาชญากรรม [Online]. 2554. แหล่งที่มา : <http://www.dailynews.co.th/Content/crime/34932/ฟัน+8+ข้อหา+“เณรคำ”> [12 กรกฎาคม 2557].
- _____ . อาชญากรรม [Online]. แหล่งที่มา : http://www.dailynews.co.th/Content/crime/213824/ปูดคำหัว+_พุทธะอิสระ+_20+ล้านบาท [4 กุมภาพันธ์ 2557].
- ไทยรัฐ. 'พระเกษม' เป็นข่าวอีก สำนักพุทธฯ เล็งเอาผิด [Online]. แหล่งที่มา: <http://www.thairath.co.th/content/203268> [21 พฤษภาคม 2557].
- _____ . คสช.ตั้ง กก.จัดระเบียบพระพุทธศาสนา [Online]. แหล่งที่มา : <http://www.thairath.co.th/content/443348> [14 สิงหาคม 2557].
- _____ . จำคุกพระเกษม 2 ปี คดีเหยียบ- ตบหน้าพระพุทธรูป [Online]. แหล่งที่มา : <http://www.Thairath.co.th/content/245205> [22 พฤษภาคม 2557].
- _____ . ทีมข่าวการเมือง [Online]. แหล่งที่มา : <http://www.thairath.co.th/content/401233> [4 กุมภาพันธ์ 2557].
- _____ . ทีมข่าวภูมิภาค [Online]. แหล่งที่มา : <http://www.thairath.co.th/content/465457> [25 พฤศจิกายน 2557].
- _____ . ทีมข่าวภูมิภาค[Online]. แหล่งที่มา: <http://www.thairath.co.th/content/356928> [13 ก.ค. 2557].
- _____ . ทีมข่าวภูมิภาค [Online]. แหล่งที่มา : <http://www.thairath.co.th/content/399526> [28 มกราคม 2557].
- _____ . ทีมข่าวหน้า 1[Online]. แหล่งที่มา: <http://www.thairath.co.th/content/459608> [28 ตุลาคม 2557].
- _____ . พลิกแพ้มอาชญากรรม [Online]. แหล่งที่มา : <http://www.thairath.co.th/content/351246> [21 กรกฎาคม 2557].
- ผาณิต นิลนคร. เดลินิวส์[Online]. 2555. แหล่งที่มา: <http://www.dailynews.co.th/Content/Article/76155/> [2 กรกฎาคม 2557].

ผู้จัดการ. ทีมข่าวอาชญากรรม [Online]. แหล่งที่มา : <http://www.manager.co.th/Crime/ViewNews.aspx?NewsID=948000091731> [7 กรกฎาคม 2557].

_____. ทีมข่าวอาชญากรรม [Online]. แหล่งที่มา : <http://www.manager.co.th/Crime/ViewNews.aspx?NewsID=9490000106924> [10 มีนาคม 2557].

_____. ทีมข่าวอาชญากรรม [Online]. แหล่งที่มา : <http://www.manager.co.th/Crime/ViewNews.aspx?NewsID=957000007795> [21 มกราคม 2557].

โพสต์ทูเดย์. อาชญากรรม [Online]. แหล่งที่มา : <http://www.posttoday.com/อาชญากรรม/233004/เจ้าคณะศรีสะเกษชี้เณรคำไม่ใช่พระแล้ว> [8 กรกฎาคม 2557].

รายการโทรทัศน์

คมชัดลึก. ทางโลก ทางธรรม ทางไหน ?. [รายการโทรทัศน์ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์เนชั่นแซนแนล]. 23 เมษายน 2557.

_____. ผิดพระธรรม ... พระทำผิด ?. [รายการโทรทัศน์ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์เนชั่นแซนแนล]. 18 กรกฎาคม 2557.

_____. หลวงปู่เณรคำ ขันติธรรม (ดา) ?. [รายการโทรทัศน์ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์เนชั่นแซนแนล]. 21 มิถุนายน 2557.

เว็บไซต์

Bright TV. Bright News [Online]. แหล่งที่มา : <http://www.brighttv.co.th/th/news/คสชเห็นชอบ-พรบอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา>

จ่านง ศรีนคร . ย้อนรอยตำนาน "ผ้าเหลือง" ฉาว!! วิกฤตศรัทธา "พระสงฆ์ไทย" ที่ยากจะลืมเลือน? [Online]. 2556. แหล่งที่มา : <http://www.isranews.org/item/22029> [10 สิงหาคม 2557].

บริษัท อสมท จำกัด (มหาชน) . สำนักข่าวไทย [Online]. แหล่งที่มา : http://www.mcot.net/site/content?id=51d7fe70150ba069040001ce#.U4cPX_I_uz5. [6 พฤษภาคม 2557]

ระบบงานสารสนเทศสำนักงานคดี ศาลอาญา (งานบริการข้อมูลคดี). คดีดำ หมายเลขที่ 11651/2542 และคดีดำ หมายเลขที่ 14735/2542 [Online]. แหล่งที่มา : http://aryasearch.coj.go.th/aryaweb/search_case.php [10 มีนาคม 2557].

_____. คำร้องขอถอนฟ้อง 21/08/2549 [Online].

แหล่งที่มา : http://aryasearch.coj.go.th/aryaweb/search_case.php [10 มีนาคม 2557].

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี . บทความ[Online]. 2544. แหล่งที่มา : http://th.wikipedia.org/wiki/วินัย_ละอองสุวรรณ [21 เมษายน 2557].

สนุก ออนไลน์ จำกัด . ย้อนอดีตแอม- จอมขมังเวทย์ [Online]. 2553. แหล่งที่มา : <http://news.sanook.com/945041> [2 มิถุนายน 2557].

_____ . อาชญากรรม [Online]. 2554. แหล่งที่มา : <http://news.sanook.com/1196001/> เจ้าคณะ- จ.ศรีสะเกษ- ระบู่- หลวงปู่เณรคำ- พันจากพระหลังเสพเมถุน / [8 กรกฎาคม 2557].

บรรณานุกรม

- กี ฐานิสสร. ประวัติคณะสงฆ์ไทยกับกรรมยุติกประหาร. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์ศิริสวัสดิ์, 2494.
- ปลื้ม โชติขจรูญางกูร. คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.
- พระศรีกิตติโมลี. เจ้าอาวาส เจ้าพนักงาน?. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสุพีเรีย พรินต์ติ้ง
เฮาส์ จำกัด, 2550.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย . ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทยและลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ไทย
โดยสังเขป. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย , 2521. (มหามกุฏราช
วิทยาลัยจัดพิมพ์เผยแพร่ในโอกาสชิตกาลฉลอง ครบ 84 ปี มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระ
บรมราชูปถัมภ์ 1 – 5 ตุลาคม 2521)
- สิริวัฒน์ กาดำดวง. ประมวลฎีกาสงฆ์ “รวมคดีสงฆ์”. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
สุตรไพศาล, 2553.